MILAN KUNDERA

VIAŢA E ÎN ALTĂ PARTE

Traducere din cehă de
JEAN GROSU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

PARTEA ÎNTÂI
SAU
Naşterea poetului

1

Când mama poetului se întreba unde anume fusese conceput poetul, doar trei posibilităţi intrau în vederile ei: o noapte pe o bancă într-un parc public, o după-amiază în apartamentul unui prieten al tatei poetului sau o dimineaţă într-un colţ romantic din împrejurimile Pragăi.

Când aceeaşi întrebare şi-o punea tatăl poetului, acesta ajungea la concluzia că poetul fusese zămislit în apartamentul prietenului său, căci în ziua aceea toate îi merseseră anapoda. Mama poetului refuzase cu încăpăţânare să meargă în apartamentul prietenului, de două ori se certaseră din această pricină şi tot de atâtea ori se împăcaseră, – în timp ce făceau amor, în broasca uşii apartamentului vecin se auzi un scârţâit de cheie, mama poetului se sperie, câteva clipe rămaseră nemişcaţi, după care începură din nou să se iubească, încheind amândoi actul amoros într-o stare de tensiune nervoasă, căreia tatăl îi atribuia concepţia poetului.

În schimb, mama poetului nu accepta nicio clipă că poetul fusese conceput într-un apartament de împrumut (domnea acolo o dezordine de celibatar, şi mama cercetase cu un sentiment de repulsie cearşaful patului răvăşit, pe care zăcea pijamaua mototolită a necunoscutului), şi respinse, deopotrivă, posibilitatea ca poetul să fi fost conceput pe o bancă într-un parc, unde ea se lăsase convinsă să facă dragoste călcându-şi pe inimă şi fără să fi simţit vreo plăcere, socotind, cu dezgust, că numai prostituatele fac amor în felul acesta pe băncile din parcurile publice. În consecinţă, era ferm încredinţată că poetul

nu putuse fi conceput decât în timpul unei dimineţi însorite de vară, la adăpostul unei stânci înalte ce se ridica patetic printre alte stânci, într-o vâlcea unde praghezii se duceau să se plimbe duminica. Decorul acesta e convenabil din mai multe motive ca loc al zămislirii poetului: luminat de soarele amiezii, e un decor nu de obscuritate, ci de strălucire, de zi, nu de noapte; e un loc aflat în mijlocul unui spaţiu natural deschis, cu alte cuvinte – un loc anume făcut pentru zborurile înaripate; şi, în sfârşit, fără a fi prea departe de ultimele clădiri ale oraşului, e un peisaj romantic, presărat de stânci ce ţâşnesc dintr-un pământ răscolit cu sălbăticie. Toate acestea i se păreau o imagine expresivă a celor trăite şi simţite de ea în acele clipe, căci nu fusese, oare, marea ei iubire pentru tatăl poetului o revoltă romantică împotriva platitudinii şi vieţii aşezate a părinţilor ei? Nu existase, oare, o tainică asemănare între curajul de care dăduse dovadă ea, fiica unor comercianţi înstăriţi, alegând un inginer fără un sfanţ în buzunar, ce abia îşi terminase studiile, şi acest peisaj sălbatic?

Mama poetului trăia atunci marea ei iubire şi decepţia ce-i urmase vreme de câteva săptămâni frumoasei dimineţi, petrecute la poalele stâncii amintite, n-avusese darul s-o schimbe cu nimic. Cu toate acestea, când se duse să-şi anunţe iubitul, cu o însufleţită bucurie, că indispoziţia intimă care-i tulbura sfârşitul fiecărei luni a vieţii sale se lasă aşteptată de mai multe zile, inginerul i-a replicat, cu o indiferenţă revoltătoare (nouă însă, ni s-a părut prefăcută şi stânjenită), că nu putea fi vorba decât de o perturbare banală a ciclului vital, ce-şi va regăsi, fără îndoială, ritmul său binefăcător. Mama şi-a dat seama că iubitul ei refuza să împărtăşească speranţele şi bucuriile ei, se simţi rănită şi nu-i mai adresă o vorbă până în ziua în care medicul îi aduse la cunoştinţă că era însărcinată. Tatăl poetului îi spuse că ştia un ginecolog care i-ar descotorosi cu discreţie de toate necazurile, iar mama izbucni într-un hohot de plâns nestăvilit.

Mişcătoare motive de revoltă. Mai întâi se revoltase împotriva propriilor ei părinţi din pricina unui tânăr inginer, ca apoi să alerge la ei cu sufletul la gură, cerându-le sprijin împotriva lui. Iar părinţii n-o dezamăgiră: se duseră numaidecât să discute cu inginerul, îi vorbiră deschis, iar acesta, înţelegând că nu exista nicio posibilitate de scăpare, căzu de acord asupra

unei căsătorii frumoase, şi acceptă, fără să protesteze, o zestre considerabilă, ce avea să-i permită deschiderea unei întreprinderi de construcţii proprii; după care îşi transportă modesta avere, două valize mari şi late, în vila unde tânăra mireasă locuia cu părinţii ei din ziua în care se născuse.

Totuşi, capitularea grabnică a inginerului nu-i putea ascunde mamei poetului faptul că aventura în care ea se avântase nebuneşte, cu un elan pe care-l socotise sublim, nu era împărtăşirea marii iubiri asupra căreia credea că dispunea de un drept de proprietate absolut. Tatăl ei era proprietarul a două drogherii înfloritoare, iar fiica profesa morala socotelilor echilibrate; din moment ce investise totul în dragoste (nu ezitase să-şi trădeze propriii părinţi şi să părăsească tihna căminului lor liniştit), voia, la rândul ei, ca partenerul să depună în casa comună, o contribuţie egală de sentimente. Vrând să repare această nedreptate, se străduia să retragă din casa comună a afecţiunii ceea ce depusese, oferindu-i soţului ei, după încheierea căsătoriei, o înfăţişare trufaşă şi plină de asprime.

Sora mamei poetului părăsise nu de mult vila familială (se măritase şi închiriase un apartament în centrul Pragăi), astfel că bătrânul comerciant şi soţia acestuia rămăseseră în camerele de la parter, iar inginerul şi fiica lor se instalaseră în cele trei încăperi de sus – două mari şi una mai mică – al căror aranjament rămăsese aşa cum fusese stabilit, în urmă cu douăzeci de ani, de tatăl tinerei măritate, atunci când construise vila. Dobândirea unui cămin, gata amenajat, era mai curând un câştig al inginerului, căci, în afara conţinutului celor două valize amintite, nu mai poseda absolut nimic. Cu toate acestea, socoti cu cale să sugereze câteva modificări mărunte, menite să schimbe un pic aspectul încăperilor. Dar mama poetului nu putea să admită ca bărbatul, care voise s-o trimită sub cuţitul ginecologului, să aibă cutezanţa de a răsturna vechea rânduială a interiorului în care sălăşluia spiritul părinţilor ei – douăzeci de ani de dulci şi plăcute obiceiuri, de reciprocă intimitate şi de perfectă siguranţă.

Tânărul inginer capitulă şi de data asta, fără nicio împotrivire, îngăduindu-şi doar un slab protest, pe care ţinem să-l menţionăm: în camera soţilor se afla o măsuţă mică al cărei picior robust susţinea o placă rotundă din marmură grea,

cenuşie, pe care era aşezată o statuetă înfăţişând un nud de bărbat ţinând în mâna stângă o liră sprijinită pe rotunjimea robustă a şoldului său. Mâna dreaptă a bărbatului se curba într-un gest patetic, de parcă în clipa aceea degetele sale apucau să atingă strunele; piciorul drept împins înainte, capul uşor înclinat într-o parte, iar ochii aţintiţi spre cer. Să mai adăugăm la toate acestea că bărbatul avea o faţă nespus de frumoasă, părul cârlionţat, şi că albeaţa alabastrului în care era sculptată statueta împrumuta personajului ceva din duioşia feminină sau din divinitatea virginală; de altfel, nu întâmplător am folosit cuvântul divinitate: potrivit inscripţiei gravate în soclul statuetei, bărbatul cu lira nu era nimeni altul decât însuşi zeul grec Apollo.

Rareori însă mama poetului se uita la bărbatul cu lira fără să scrâşnească din dinţi. Mai tot timpul acesta oferea privirilor partea sa posterioară: o dată servea de agăţătoare pentru pălăria inginerului, altă dată capul delicat era acoperit de o gheată a inginerului, iar uneori era îmbrăcat chiar cu câte un ciorap urât mirositor al acestuia, lucru considerat de mama poetului drept o profanare ultraodioasă a stăpânului Muzelor.

Dacă mama poetului privea toate astea cu nervozitate şi nerăbdare, de vină nu era doar slabul ei simţ al umorului: de fapt ea intuise foarte exact că, aşezând câte un ciorap pe trupul lui Apollo, soţul ei îi dădea a înţelege, prin această bufonerie, ce anume disimula el prin tăcerea sa: că, de fapt, respingea cu desăvârşire universul ei, iar capitularea lui în faţa ei nu avea decât un caracter foarte provizoriu.

Aşa se face că obiectul de alabastru deveni un autentic zeu antic, cu alte cuvinte o fiinţă dintr-o lume supranaturală care, intervenind în universul uman, încurcă destinele, conspiră şi dezvăluie necunoscutul. Tânăra căsătorită îl considera aliatul ei, iar visătoarea ei feminitate făuri din el o creatură vie, ai cărei ochi căpătau uneori culorile unor irişi iluzorii şi a cărei gură dădea impresia că respiră. Făcu o pasiune pentru acest micuţ bărbat gol-puşcă, umilit pentru ea şi din pricina ei. Îi contempla chipul fermecător şi, curând, începu să-şi dorească din adâncul inimii ca pruncul ce creştea în pântecul ei să-i semene acestui frumos duşman al soţului ei. Şi voia să-i semene atât de mult, încât să-şi poată imagina că naşterea lui nu se datora soţului, ci operei tânărului şi fermecătorului bărbat. Şi astfel îl implora să modifice, printr-o înfăptuire a magiei sale, trăsăturile

embrionului, să le transforme, să le transfigureze, aşa cum făcuse odinioară marele Tizian, în timp ce picta unul dintre tablourile sale pe pânza ratată a unuia dintre discipolii săi.

Însuşindu-şi instinctiv modelul Fecioarei Maria – care devenise mamă fără mijlocirea unui procreator uman, ajungând astfel idealul unei iubiri materne în care tatăl nu se implică şi nu vine să semene discordia, mama poetului era animată de dorinţa provocatoare de a-i da copilului său prenumele de Apollo, prenume având pentru ea semnificaţia *aceluia care nu are un tată-pământean...* În acelaşi timp însă, ştia că un nume atât de pompos ar avea darul să-i îngreuneze viaţa fiului ei şi, amândoi, deopotrivă, ar fi de râsul lumii. Aşa stând lucrurile, căută un prenume ceh care să fie demn de zeitatea juvenilă a Greciei şi se gândi la prenumele de Jaromil (care înseamnă *iubitor de primăvară* sau *iubitul primăverii),* iar această alegere se bucură de încuviinţarea tuturor.

De altfel, era în toiul primăverii şi liliecii erau în plină floare când fu condusă la maternitate unde, după câteva ceasuri de suferinţă, tânărul poet se strecură din carnea ei, alunecând pe cearşaful pătat al lumii.

2

După aceea poetul fu instalat într-un leagăn lângă patul ei, mama îi asculta ţipetele încântătoare şi trupul ei îndurerat era plin de trufie. Să nu invidiem trupul pentru această trufie; n-o încercase încă până atunci, deşi era un trup cât se poate de bine făcut; avea, ce-i drept, şoldurile mai curând inexpresive şi picioarele un pic cam scurte, în schimb se putea mândri cu nişte sâni neobişnuit de tineri şi cu un păr mătăsos (atât de fin, încât cu greu i se putea menţine o pieptănătură), sub care se arăta un chip, dacă nu de o frumuseţe uluitoare, în schimb de un farmec discret.

Mama poetului fusese întotdeauna mai conştientă de discreţia ei decât de farmecul ei, cu atât mai mult cu cât trăise din copilărie în preajma unei surori mai mari care dansa fără cusur, se îmbrăca la cel mai bun croitor din Praga şi, înarmată cu o rachetă de tenis, pătrundea cu uşurinţă în societatea bărbaţilor eleganţi, întorcând spatele casei părinteşti. Impetuoasa ostentaţie a surorii avu darul s-o înverşuneze pe

mama poetului în modestia ei ţâfnoasă, învăţând-o, în semn de protest, să îndrăgească gravitatea sentimentală a muzicii şi a cărţilor.

Desigur, înainte de a-l fi cunoscut pe inginer, mai avusese o legătură cu un alt băiat, un tânăr student la medicină, fiul unor prieteni ai părinţilor săi, dar această legătură nu izbutise să dea prea multă siguranţă de sine trupului ei. După ce o iniţiase în tainele dragostei trupeşti, undeva, într-o căsuţă de ţară, se despărţi chiar în ziua următoare de acest băiat, cu nostalgica certitudine că nici sentimentele, nici simţurile ei n-aveau să cunoască vreodată marea şi adevărata dragoste. Şi, cum tocmai absolvise examenul de bacalaureat, ţinu să-şi anunţe familia că intenţiona să identifice sensul vieţii sale cu munca, drept care se decise să se înscrie (în ciuda împotrivirii tatălui ei, care era un om practic) la Facultatea de litere şi filosofie.

Trupul ei decepţionat petrecuse patru sau cinci luni pe banca largă a amfiteatrului universitar, când îi ieşi în cale un tânăr inginer insolent pe care îl acostă fără jenă şi, la capătul a trei întâlniri, puse stăpânire pe el. Şi întrucât de data aceasta trupul (spre marea sa surpriză) fu satisfăcut din belşug, sufletul uită destul de repede de ambiţia unei cariere universitare şi (aşa cum se cuvine întotdeauna din partea unui suflet nobil) se grăbi să-i dea trupului sprijin deplin, consimţind bucuros la ideile inginerului, la voioşia acestuia lipsită de griji, la fermecătoarea sa iresponsabilitate. Ştiind foarte bine că aceste calităţi erau străine familiei sale, mama poetului vroia să şi le însuşească, să se identifice cu ele, căci, în contact cu ele, trupul ei, de o modestie dureroasă, înceta să mai aibă îndoieli şi, spre marea sa uimire, începea să se bucure de existenţa lui.

Deci, în sfârşit, mama poetului era fericită. Nu întru totul: de fapt, pendula între îndoieli şi încredere; când se dezbrăca în faţa oglinzii şi se privea cu ochii lui, se vedea când excitantă, când dezgustătoare, îşi lăsa trupul pradă privirilor altora şi de aici decurgea o mare incertitudine.

În ciuda faptului că şovăia între speranţă şi îndoială, se desprinsese totuşi definitiv de resemnarea ei prematură; racheta de tenis a surorii sale nu mai avea darul s-o demoralizeze; trupul ei trăia, în sfârşit, ca un trup şi ea îşi dădea seama cât e de frumos să trăieşti astfel, dorindu-şi ca această viaţă nouă să fie altceva decât o făgăduinţă înşelătoare, ca ea

să fie un adevăr durabil; îşi dorea ca inginerul s-o smulgă de pe banca facultăţii şi din casa părintească, străduindu-se să transforme o aventură amoroasă în aventura unei vieţi, acesta fiind de altfel motivul pentru care acceptă graviditatea cu atâta însufleţire: se vedea pe ea, îl vedea pe inginer şi pe copilul ei, şi i se părea că această treime se înălţa până la stele, împlinind universul.

Am apucat să explicăm acest lucru în capitolul precedent: mama poetului a înţeles foarte repede că bărbatul aflat în căutarea unei aventuri amoroase se temea de aventura unei vieţi şi nu dorea câtuşi de puţin să se preschimbe alături de ea într-o dublă statuie ce se înalţă până la stele. Dar mai ştim că de data asta încrederea ei n-a cedat în faţa presiunii exercitate de indiferenţa glacială a amantului. Într-adevăr, un lucru foarte important se schimbase. Trupul mamei, pe care ochii amantului îl avuseseră până nu de mult la cheremul lor, intrase într-o fază nouă a istoriei sale: încetase să mai fie un trup pentru ochii altora, devenind un trup pentru cineva anume, care încă nu avea ochi. Suprafaţa exterioară nu mai constituia elementul principal; membrana lui interioară, nevăzută încă de nimeni, atingea un alt trup. Ochii lumii exterioare nu puteau deci să surprindă decât o aparenţă nesemnificativă, şi nici măcar părerea inginerului nu mai avea pentru ea vreo importanţă, întrucât această părere nu mai putea influenţa, în niciun fel, marele ei destin; acest trup se îndrepta, în sfârşit, spre o independenţă şi o autonomie absolută, pântecul care creştea şi se urâţea era pentru ea o rezervă nesecată de sporită mândrie.

După naştere trupul mamei intră într-o nouă perioadă. Când simţi pentru prima oară buzele bâjbâitoare ale pruncului sugându-i sânul, un fior dulce se stârni brusc în adâncul pieptului ei, iradiindu-i tot corpul cu razele sale fremătătoare; acestea aduceau cu mângâierile iubitului, furnizându-i însă ceva în plus: marea bucurie, marea fericire a liniştii şi a păcii lăuntrice. Sânul sărutat de amantul ei era clipa menită să răscumpere ceasuri întregi de îndoieli şi neîncredere; acum însă, ea ştia că buzele ce se lipeau de pieptul ei îi aduceau mărturia unei afecţiuni nedezminţite de care putea fi sigură.

Şi ar mai fi ceva în povestea asta: când iubitul îi atingea trupul despuiat, o încerca de fiecare dată un sentiment de pudoare; apropierea lor era întotdeauna depăşirea unei dorinţe

însetate, iar clipa împreunării nu era ameţitoare, fiindcă nu era decât o clipă. Pudoarea nu se stingea niciodată, având darul să transforme actul amoros într-un moment de exaltare, dar, în acelaşi timp, de supraveghere a trupului, de teamă ca acesta să nu se dăruie total. De data aceasta însă, pudoarea dispăruse, se stinsese – era suprimată. Cele două corpuri se deschideau, fără rezerve, unul altuia şi n-aveau nimic să-şi ascundă.

Niciodată nu se dăruise astfel unui alt trup, şi niciodată un alt trup nu i se dăruise astfel. Iubitul putea să se bucure de pântecul ei, dar el n-a sălăşluit niciodată înlăuntrul lui, putea să-i atingă sânul, dar n-a supt niciodată din laptele lui. Ah, da, alăptatul! Urmărea cu duioşie mişcările de peşte ale gurii ştirbe, şi îşi închipuia că fiul ei sorbea, o dată cu laptele ei, gândurile ei, visele şi nălucirile ei.

Era cuprinsă de o stare *edenică*: trupul putea fi trup în toată plenitudinea sa, şi nu trebuia să se ascundă sub o foaie de viţă; erau cufundaţi amândoi în spaţiul nemărginit al unui timp senin; trăiau împreună ca Adam şi Eva înainte de a fi apucat să muşte din mărul cunoaşterii; trăiau în trupurile lor în afara binelui şi al răului; dar nu numai atât: în paradis urâţenia nu se deosebeşte de frumuseţe, astfel că toate elementele care alcătuiesc trupul nu erau pentru ei nici urâte, nici frumoase, ci, pur şi simplu, încântătoare; încântătoare erau gingiile, în ciuda faptului că erau ştirbe, încântător era sânul, încântător era buricul, încântătoare era micuţa poponeaţă, încântătoare erau intestinele micuţului, ale căror funcţiuni erau urmărite de mamă cu toată atenţia, încântători erau pufuleţii de păr ce se înfiorau pe ţeasta grotescă a pruncului. Supravegheate cu toată atenţia erau şi râgâielile şi sughiţurile, şi pipiurile şi scaunele pruncului şi nu era vorba aici doar de grija exemplară a unei infirmiere preocupate de sănătatea copilului; nu, căci toate activităţile acestui trupşor erau supravegheate de mamă cu *pasiune.*

Era în povestea asta ceva absolut nou, fiindcă mama încercase încă din anii copilăriei sale o repulsie absolută faţă de animalitate – de a altora şi a ei, deopotrivă; avea oroare de clipele când trebuia să se aşeze pe scaunul closetului (cel puţin avea grijă de fiecare dată să nu fie văzută intrând într-un asemenea loc), şi avea chiar anumite perioade când se ruşina să mănânce de faţă cu alţii, deoarece masticaţia şi îngurgitarea i se păreau, pur şi simplu, respingătoare. Şi iată că, în mod bizar,

animalitatea fiului ei, ridicată mai presus de orice, purifica şi justifica în ochii ei propriul său corp. În stropul de lapte care, uneori, îi rămânea pe pielea uşor zbârcită a sânului, descoperea poezia stropului de rouă; adeseori se întâmpla să apuce unul din sâni şi să-l stoarcă încet, pentru a surprinde apariţia picăturii magice, ca apoi s-o ia pe buricul degetului arătător şi s-o guste, spunându-şi în sinea ei că voia să cunoască savoarea licorii cu care-şi hrănea băiatul, dar, de fapt, voia să cunoască, mai curând, gustul propriului său corp; şi cum laptele ei i se părea delicios, această savoare avea darul s-o împace cu toate sucurile şi cu toate capriciile ei, începând să se şi vadă ea însăşi încântătoare, cu un trup ce i se părea agreabil, natural şi bun, cu toate câte sunt ale naturii, ca ierburile, ca arbuştii, ca apa.

Din nefericire era atât de bucuroasă de trupul ei încât îl neglija; într-o bună zi îşi dădu seama, când era prea târziu, că-i rămăsese pe pântec o piele zbârcită, cu dungi albicioase, o piele lăsată, care nu se mai lipea perfect de carne, aducând mai degrabă cu o învelitoare prost cusută. Dar, ciudat, povestea asta nu fu pentru ea un prilej de disperare. Chiar şi cu pântecul brăzdat de riduri, trupul ei era fericit, căci era un trup pentru nişte ochi care nu percepeau încă din această lume decât nişte contururi confuze, şi care nu ştiau (căci erau nişte ochi paradisiaci!) că mai există o lume a cruzimii în care se face deosebire între trupuri, în funcţie de urâţenia şi frumuseţea lor.

Dacă ochii copilului n-o vedeau, în schimb ochii soţului, care după naşterea lui Jaromil încercase să se împace cu ea, o vedeau din belşug. Începuseră din nou să facă amor, după o perioadă de întrerupere foarte îndelungată, dar nu mai era ca înainte: căutau amândoi, pentru dragostea fizică, momente discrete şi ascunse, se iubea pe întuneric şi cu moderaţie. În ceea ce o privea pe mamă, povestea asta îi convenea de minune: ştia că trupul i se urâţise şi se temea să nu-şi piardă repede, în mângâieri prea vii şi pasionate, încântătoarea pace interioară pe care i-o dăruia fiul ei.

Nu, nu, ea nu va putea să uite niciodată că soţul îi dăruise doar o voluptate plină de incertitudine, în timp ce fiul îi dăruia o seninătate fericită; continua deci să-şi caute consolarea şi reconfortarea în preajma acestuia (micuţul începuse să se târâie, să meargă, să vorbească). La un moment dat se îmbolnăvi grav şi timp de cincisprezece zile mama aproape nu

închise ochii, stând de veghe la căpătâiul micuţului trup cuprins de convulsii şi durere. Dar până şi această perioadă mama poetului o petrecu într-o stare de extaz; când boala începu să dea înapoi, îşi spuse în sinea ei că străbătuse împărăţia morţilor cu trupul fiului ei în braţe, ca apoi să revină cu el în lumea celor vii; şi îşi mai spuse că după această încercare comună nimeni nu va mai putea să-i despartă vreodată.

Trupul soţului, veşnic înveşmântat într-un costum sau într-o pijama, acest trup discret şi închis în el, se îndepărta mereu de ea, înstrăinându-se şi pierzându-şi de la o zi la alta intimitatea, în timp ce trupul fiului depindea în permanenţă numai de ea; ce-i drept, nu-l mai alăpta, dar îl învăţa să folosească toaleta, îl îmbrăca şi-l dezbrăca, îi alegea pieptănătura şi îmbrăcămintea, venea zi de zi în contact cu măruntaiele lui prin intermediul bucatelor pe care i le prepara cu pasiune. Când la vârsta de patru ani micuţul începu să sufere de lipsa poftei de mâncare, mama îl tratã cu severitate, silindu-l cu forţa să mănânce, şi pentru prima oară o încercă sentimentul că nu era doar prietena acestui trup ci, totodată, şi *stăpâna* lui: acest trup se revolta, se împotrivea, refuzând să înghită, dar era constrâns s-o facă; mama privea cu o stranie satisfacţie această zadarnică rezistenţă şi această capitulare, cercetând cu atenţie gâtlejul micuţului, în care se putea urmări mersul îmbucăturii înghiţite în silă.

Ah, trupul băiatului, iată căminul şi paradisul ei, împărăţia ei nemărginită.

3

Dar sufletul copilului? Nu era şi el împărăţia ei? Ba da, ba da! Când Jaromil rosti primul său cuvânt, şi acest cuvânt fu *mamizka,* mama poetului mai-mai să înnebunească de atâta fericire, spunându-şi în sinea ei că intelectul fiului ei, alcătuit încă dintr-un singur concept, nu era ocupat decât de existenţa ei; iar în viitor acest intelect avea să crească, să se dezvolte, să se ramifice şi să se îmbogăţească, dar rădăcina lui va rămâne întotdeauna ea şi numai ea. Plăcut încurajată de acest gând, urmări apoi, cu cea mai mare grijă, toate încercările fiului ei de a stăpâni folosirea cuvântului, şi, întrucât ştia că memoria e fragilă şi viaţa lungă, cumpără un carnet cu scoarţe de culoarea

granatului în care înregistra, cu regularitate, tot ce ieşea din gura fiului ei.

Aşadar, dacă apelăm la ajutorul jurnalului ţinut de mama poetului, vom constata că amintitul cuvânt *mamizka* fu urmat curând de altele, iar cuvântul *tati* apărea abia pe locul al şaptelea, după cuvintele: *bubu, didi, tutu, titi, ba-ba* şi *la-la.* După aceste cuvinte simple (în jurnalul mamei însoţite întotdeauna de un scurt comentariu şi apoi datate), descoperim primele încercări de alcătuire a frazelor. Aflăm astfel că mult înainte de a împlini doi ani, poetul rostise: *mămica mea e scumpă;* cu câteva săptămâni mai târziu a spus: *mămica o să bea supica.* Pentru această afirmaţie, făcută după ce mama refuzase să-i dea siropul de zmeură înaintea mesei de prânz, poetul căpătă una la poponeaţă, drept care, acesta, izbucnind în hohote de plâns, strigă: *eu vreau o altă mămică.* În schimb, cu o săptămână mai târziu, îi furniză mamei o mare bucurie, declarând: *mămica mea e cea mai frumoasă.* Iar altă dată a spus: *mămicuţo vreau să te pupic ca pe o susetă,* de unde trebuie să înţelegem că a scos limbuţa şi s-a apucat să lingă de zor obrajii mămicuţei.

Sărind peste câteva pagini, ajungem la o reflecţie ce ne reţine atenţia prin ritmicitatea formei. Bunicul îi promisese lui Jaromil un corn cu ciocolată, dar, uitând de promisiune, mâncase el cornul cu pricina; socotindu-se păcălit, Jaromil se înfurie la culme şi repetă de câteva ori: *bunicul, hrăpăreţul, mi-a furat cornuleţul.* Într-un anume sens această reflecţie poate fi apropiată de ieşirea lui Jaromil mai sus amintită: *mămica o să bea supica,* numai că de data asta, nu i s-a administrat una la poponeaţă, căci toată lumea a izbucnit în hohote de râs, inclusiv bunicul, iar mai târziu această observaţie era repetată adeseori în familie ca un amuzament, fapt care, poate, nu-i scăpase din vedere isteţului Jaromil. De bună seamă acesta nu înţelesese pe loc motivul succesului său, dar, în ceea ce ne priveşte, ştim foarte bine că rima respectivă avusese darul să-l salveze de la o mică chelfăneală şi că în felul acesta îi fusese dezvăluită, pentru prima oară, puterea magică a poeziei.

În paginile următoare ale jurnalului matern mai apar alte reflecţii ritmate, iar comentariile mamei demonstrează, cu claritate, că povestea aceasta era o sursă de bucurie şi satisfacţie pentru întreaga familie. Se pare că datorită acestei

atmosfere Jaromil a compus un portret condensat al servitoarei Anižka: *Anižka e ştrengăriţă, seamănă c-o veveriţă.* Iar ceva mai departe putem citi: *în pădure ne plimbăm, inima ne-o bucurăm.* Mama îşi închipuia că, în afara talentului absolut original cu care era înzestrat Jaromil, această activitate poetică a fiului ei se datora, deopotrivă, influenţei poezioarelor pentru copii pe care ea i le citea într-o asemenea măsură, încât băiatul putea crede cu uşurinţă că limba cehă e alcătuită în exclusivitate din trohei, dar, în această privinţă, ne socotim obligaţi să corectăm părerea maternă: mai important decât talentul şi decât modelele literare, oferite de mamă, aici era rolul bunicului, spirit sobru şi practic şi, totodată, duşman înverşunat al poeziei, care născocea înadins distihurile cele mai stupide cu care îl învăţa, în taină, pe nepoţelul său.

Nu trecu mult timp şi Jaromil apucă să observe că vorbele lui erau înregistrate cu mare atenţie, drept care începu să se poarte în consecinţă; dacă până atunci folosise cuvintele spre a se face înţeles, de-acum încolo vorbea pentru a stârni admiraţia, încuviinţarea sau râsul. Se bucura dinainte de efectul pe care spusele sale aveau să-l producă asupra celorlalţi şi cum adeseori i se întâmpla să nu obţină reacţia dorită se străduia să rostească tot soiul de necuviinţe ca să atragă atenţia asupra sa. Treaba asta însă nu-i reuşea întotdeauna: când, o dată, adresându-se părinţilor săi, le spuse: *sunteţi amândoi nişte căcăcioşi* (auzise cuvântul căcăcios din gura unui puşti din grădina vecinilor şi îşi aminteşte că toţi ceilalţi copii se tăvăliseră de râs), tatăl îi trase o palmă zdravănă.

Din clipa aceea, începu să urmărească foarte atent ce anume apreciau din spusele sale cei mari, ce anume aprobau şi ce dezaprobau, şi ce avea darul să-i impresioneze cel mai mult. Astfel, într-o zi, în timp ce se afla cu mama sa în grădină, i se ivi prilejul să rostească o frază ce exprima melancolia şi văicărelile bunicii: *mămico, viaţa e ca buruienile otrăvitoare.*

E greu de presupus ce voise el să spună rostindu-şi acest gând; un lucru însă e sigur, şi anume, că n-avusese în vedere acea perenă lipsă de semnificaţie şi acea nesemnificativă perenitate, specifice ierburilor sălbatice, ci voise, probabil, să exprime, pe scurt, ideea destul de vagă, anume că viaţa e un lucru trist şi zadarnic. Chiar dacă rostise altceva decât fusese în intenţia lui, efectul cuvintelor sale fu de-a dreptul uluitor; mama

nu scoase o vorbă, îi mângâie părul şi se uită în ochii lui cu o privire umezită de lacrimi. Jaromil se îmbătă cu această privire în care se putea citi o laudă încărcată de atâta emoţie, încât îşi dori nespus de mult s-o revadă. Aşa se face că, în timpul unei plimbări, izbi cu piciorul într-o pietricică şi-i spuse mamei sale: *uite, mămico, am dat cu piciorul în pietricica asta, şi acum mi-e atât de milă de ea, încât îmi vine s-o mângâi* – şi, într-adevăr, se aplecă şi mângâie pietricica.

Mama era încredinţată că, în afara talentului cu care era înzestrat de la natură, fiul ei mai era de o sensibilitate neobişnuită, cu totul diferită de a celorlalţi copii. Adeseori făcea această remarcă faţă de bunicii copilului, lucru pe care Jaromil, care se juca discret cu soldaţii săi de plumb sau îşi călărea căluţul de lemn, îl înregistra cu un interes nemărginit. După care îşi înfigea privirea în ochii celor prezenţi, imaginându-şi cu voluptate că aceşti ochi vedeau, sub trăsăturile unui copil excepţional şi unic în felul lui, un copil care, poate, nu era deloc copil.

Cu puţin înainte de a împlini şase ani, când îi mai rămăseseră doar câteva luni până să meargă la şcoală, familia hotărî că băiatul trebuie să aibă camera lui separată în care să doarmă singur. Mama se gândea cu părere de rău la timpul ce se scurgea necruţător, dar se văzu silită să accepte această idee. În consecinţă se înţelese cu soţul ei să-i ofere fiului în dar, de ziua sa de naştere, a treia şi cea mai mică încăpere de la etaj şi să-i cumpere un studio şi alte câteva mobile, potrivite pentru amenajarea, aşa cum se cuvine, a unei camere de copil: o mică etajeră, o oglindă care să-l îndemne la ordine şi curăţenie, şi o mică masă de lucru.

Tatăl veni cu propunerea ca această cameră să fie decorată cu desenele făcute de Jaromil şi se apucă numaidecât să întocmească un panou cu tot felul de mâzgălituri infantile, reprezentând mere şi grădini. Atunci mama se apropie de el şi-i spuse:

— Aş vrea să te rog ceva.

Soţul o privi tăcut, şi vocea sfielnică şi energică în acelaşi timp a mamei continuă:

— Am nevoie de câteva foi de hârtie şi de nişte culori.

După care se duse şi se aşeză la o masă în camera ei şi, întinzând pe ea o filă de hârtie, desenă îndelung nişte litere; în

cele din urmă muie o pensulă în culoarea roşie şi începu să picteze primele litere – un *V* mare urmat de un *i* mic şi rezultatul final fu inscripţia: *Viaţa e ca buruienile otrăvitoare*. Apoi, examinându-şi opera, se declară satisfăcută: literele erau drepte şi de mărime aproape egală, cu toate acestea mai luă o altă foaie de hârtie şi desenă din nou întreaga inscripţie, apucându-se apoi s-o coloreze, de data aceasta în albastru-închis, culoarea ce i se părea mult mai potrivită cu inexprimabila tristeţe a maximei, rostită de fiul ei.

Apoi îşi aduse aminte că Jaromil spusese *Bunicul, hrăpăreţul, mi-a furat cornuleţul* şi, cu un zâmbet fericit, începu să scrie (cu roşu aprins): *Bunicului nostru scump îi place ciocolata.* Pe urmă, cu un zâmbet tainic îşi mai aduse aminte de: *Sunteţi cu toţii nişte căcăcioşi,* dar se stăpâni să reproducă acest gând, în schimb desenă şi coloră (în verde): *Prin pădure ne plimbăm*, *inima ne-o desfătăm,* şi mai departe (în violet) *Anižka e ştrengărită*, *seamănă c-o veveriţă.* Jaromil, ce-i drept, se referise la servitoarea Anižka, dar mamei poetului nu-i suna bine cuvântul servitoare, şi, aducându-şi aminte că Jaromil se aplecase să mângâie o pietricică, se apucă, după câteva clipe de reflecţie, să scrie (în albastru-azur): *Eu n-aş putea face rău nici unei pietre,* şi, în sfârşit, cu *un* sentiment de uşoară jenă, dar cu atât mai multă plăcere, desenă (în portocaliu): *Mămico*, *vreau să te sărut ca pe o susetă* şi, din nou (cu litere aurii): *Mămica mea e cea mai frumoasă dintre toate mămicile.*

În ajunul zilei sale de naştere, părinţii îl trimiseră pe Jaromil să doarmă jos, cu bunica lui, iar ei se grăbiră să mute mobilele şi să decoreze pereţii. În dimineaţa următoare, când copilul fu adus în încăperea metamorfozată, mama era nervoasă, şi Jaromil nu făcu nimic ca să-i risipească această stare de agitaţie; era uluit şi nu scotea o vorbă; interesul lui primordial (manifestat însă cu reţinere şi timiditate) era captivat de masa de lucru – o piesă bizară, aducând cu un pupitru de şcoală: placa (înclinată şi mobilă, sub care se afla un spaţiu anume amenajat pentru păstrarea cărţilor şi caietelor) făcea corp comun cu scaunul.

— Ei, ce părere ai, îţi place? sparse tăcerea mama, nemaiputând rezista emoţiei.

— Da, îmi place, răspunse copilul.

— Şi ce-ţi place mai mult? îl iscodi bunicul, care contempla scena atât de mult aşteptată, stând în pragul camerei alături de bunică.

— Pupitrul, spuse copilul, fără să ezite, şi, aşezându-se în bancă, începu să mişte, în sus şi în jos, capacul pupitrului.

— Dar de tablourile astea ce zici? întrebă tatăl, arătându-i desenele aranjate în chip de friză.

Copilul îşi înălţă privirea şi spuse zâmbind:

— Le ştiu.

— Bine, bine, dar cum ţi se par aşa, lipite de perete?

Copilul, aşezat mereu la măsuţa sa de lucru, clătină din cap aprobator, dând astfel a înţelege că desenele lipite pe perete îi plăceau.

Mama simţea o strângere de inimă şi ar fi preferat să dispară din cameră cât mai repede. Se afla însă acolo şi nu putea să lase trecute sub tăcere inscripţiile agăţate pe pereţi, nu de alta, dar această tăcere ar fi însemnat pentru ea o adevărată condamnare. De aceea se grăbi să spună:

— La inscripţii nu te uiţi?

Copilul lăsă capul în jos cercetând interiorul micuţului birou.

— Ştii, reluă mama, chinuită de o mare confuzie, ştii, eu voiam ca tu să-ţi poţi aminti cum ai crescut, din leagăn şi până la şcoală, fiindcă tu ai fost un băieţel inteligent, bucuria noastră, a tuturor...

Rostise aceste fraze, pe un ton de parcă şi-ar fi cerut scuze; şi cum avea trac, repetă acelaşi lucru de mai multe ori. În cele din urmă, nemaiştiind ce să spună, amuţi.

Dar mama se înşela închipuindu-şi că Jaromil nu-i era recunoscător pentru cadoul ei. Ce-i drept, nu avea nimic de obiectat, şi în ciuda faptului că nu sufla o vorbă, nu era deloc nemulţumit; căci era veşnic mândru de cuvintele sale şi se temea ca nu cumva acestea să se risipească.

Acum, văzându-le recopiate cu grijă în culori şi transformate în imagini, îl încerca sentimentul succesului, un succes atât de mare şi de neaşteptat, încât de frică nu mai ştia ce şi cum să răspundă; îşi dădea seama că era un copil care rosteşte cuvinte deosebite, şi mai ştia că acest copil trebuia să spună, exact în acest moment, ceva deosebit, dar el nu făcu decât să-şi lase capul în jos, neştiind ce să spună. Când surprinse însă cu coada ochiului propriile sale cuvinte agăţate pe perete – împietrite,

îngheţate – mai mari şi mai durabile decât el însuşi, fu cuprins de o stare euforică; se simţea încercuit de propria sa persoană – multiplicată, umplând cu fiinţa lui toată camera, toată casa...

4

Înainte încă de a merge la şcoală, Jaromil ştia să citească şi să scrie, drept care mama hotărî că fiul ei era îndreptăţit să intre direct în clasa a doua; obţinu de la minister o aprobare specială şi, astfel, după ce trecu examenul în faţa unei Comisii anume alcătuite, Jaromil dobândi dreptul de a se aşeza printre elevii cu un an mai vârstnici decât el. Cum la şcoală toată lumea era în adoraţia lui, sala de clasă nu părea a fi pentru el decât un reflex al casei părinteşti. De sărbătoarea mamelor elevii îşi prezentară propriile producţii la serbarea organizată de direcţia şcolii. Jaromil fu ultimul care se mai urcă pe podium şi recită un scurt şi emoţionant poem, răsplătit cu numeroase aplauze de publicul spectator alcătuit din părinţii elevilor.

Curând însă avu prilejul să constate că în spatele acestui public, care-l aplauda, mai exista un alt public, ostil, care-l iscodea cu viclenie. O dată, aflându-se în sala de aşteptare, înţesată de lume, a unui cabinet dentar, întâlni printre pacienţi un coleg de clasă. Stăteau lipiţi unul de altul cu spatele la fereastră, şi Jaromil băgă de seamă că un domn mai în vârstă asculta, cu un zâmbet binevoitor, tot ce vorbeau. Încurajat de această notă de interes, îl întrebă pe colegul său (cu o voce un pic mai ridicată, aşa fel încât întrebarea să nu-i scape nimănui) ce ar face dacă ar fi ministru al învăţământului. Întrucât colegul său nu ştiu ce să răspundă, Jaromil se apucă să-şi dezvolte propriile sale idei, ceea ce, pentru el, nu presupunea nicio dificultate, căci era de-ajuns să repete discursurile bunicului său care-l distra, adeseori, în acest fel. Aşadar, dacă Jaromil ar fi ministrul învăţământului, cursurile şcolare ar ţine două luni, vacanţele zece luni, profesorii ar fi obligaţi să se supună copiilor, să meargă în fiecare zi să le aducă gustarea de la cofetărie, şi multe alte lucruri deosebite s-ar mai face dacă ar fi el ministru, lucruri pe care Jaromil le prezenta amănunţit, cu o voce tare, şi cât se poate de clar şi răspicat.

La un moment dat uşa cabinetului se deschise făcând loc de trecere unei asistente care-şi croi drum prin aglomeraţia de

oameni spre a conduce afară un pacient. O doamnă, ţinând pe genunchi o carte pe jumătate deschisă, în care îşi strecurase un deget pentru a marca pagina unde îşi întrerupse lectura, se întoarse spre asistentă adresându-i-se cu o voce aproape rugătoare:

— Doamnă, fiţi vă rog atât de bună şi spuneţi-i acestui copil să nu se mai dea în spectacol! E de-a dreptul îngrozitor ce poate să iasă din gura lui.

După vacanţa Crăciunului, profesorul îi scoase pe elevi la tablă, cerându-le să povestească ce anume le adusese, fiecăruia, Moş Crăciun. Când îi veni rândul, Jaromil începu să enumere: un joc de cuburi, schiuri, patine, cărţi de tot felul, dar îşi dădu numaidecât seama că elevii nu-l urmăreau cu acelaşi zel cu care-i urmărea el, ba, dimpotrivă, unii arborau o mină ce trăda indiferenţa şi chiar ostilitatea. Aşa se face că se opri brusc, nemaisuflând o vorbă despre celelalte daruri pe care le căpătase.

Nu, nu vă fie teamă, nu e în intenţia noastră de a relua firul povestirii, de o mie de ori istorisite, despre fecioraşul de bani gata pe care micuţii săi colegi săraci îl privesc cu duşmănie; la urma urmei, în clasa lui Jaromil erau copii din familii mult mai avute şi, cu toate acestea, ei se înţelegeau bine cu ceilalţi şi nimeni nu le lua în nume de rău bogăţia. Şi-atunci, se pune întrebarea: ce anume avea Jaromil de nu era pe placul colegilor săi, ce anume îi stânjenea, ce anume îl deosebea de ei?

Aproape că nici nu ne vine s-o spunem, o facem însă cu un sentiment de ezitare: nu, nu era bogăţia, ci dragostea bolnăvicioasă a mamei sale, o dragoste ce-şi lăsa amprentele pe toate, pe cămăşuţa lui, pe pieptănătura lui, pe cuvintele de care se folosea, pe ghiozdanul în care-şi ţinea recuzita şcolară, pe cărţile pe care le citea acasă ca să-i treacă de urât. Totul era ales anume pentru el şi aranjat pentru el.

Cămăşile confecţionate de zgârcita sa bunică aduceau, Dumnezeu ştie de ce, mai curând a bluze de fetiţă decât a cămăşuţe de băiat. Părul lung trebuia să-l poarte legat de maică-sa cu o fundiţă deasupra frunţii ca să nu-i cadă peste ochi. Când ploua, mămica îl aştepta în faţa şcolii cu o umbrelă mare, în timp ce colegii săi se descălţau şi îşi bălăceau picioarele prin băltoace.

Dragostea maternă întipăreşte pe fruntea băieţilor un semn ce respinge simpatia colegilor. Fireşte, cu timpul Jaromil învăţă să acopere cu dibăcie acest stigmat, dar, după intrarea sa solemnă în şcoală, avu de parcurs o perioadă dificilă (care dură un an sau doi) în timpul căreia colegii care-şi băteau joc de el cu pasiune îl cotonogiră zdravăn de mai multe ori, din simplu amuzament. Dar, până şi în această perioadă, cea mai cumplită pentru el, avu parte de câţiva prieteni cărora le rămase recunoscător de-a lungul întregii sale vieţi; în legătură cu asta trebuie spuse câteva cuvinte.

Prietenul numărul unu era tatăl lui: acesta lua uneori o minge de fotbal (făcuse acest sport pe vremea studenţiei) şi Jaromil se posta între doi pomi în grădină; tata şuta în direcţia lui şi Jaromil îşi închipuia că era portar şi apăra în poarta echipei naţionale a Cehoslovaciei.

Prietenul său numărul doi era bunicul care-şi ducea deseori nepotul să-i viziteze cele două magazine; dintre acestea, unul era o drogherie mare, a cărei conducere era asigurată acum în exclusivitate de tatăl lui Jaromil, celălalt, o parfumerie, unde vânzătoare era o tânără femeie ce-l întâmpina întotdeauna pe puştan cu un zâmbet binevoitor, lăsându-l să adulmece toate parfumurile, încât, foarte curând, Jaromil învăţă să recunoască după miros diferitele mărci, fără nicio dificultate, apoi închidea ochii şi-l silea pe bunicul său să-i ducă la nas flacon după flacon, ca să-l pună la încercare. „Eşti un geniu al mirosului”, îl felicita bunicul, şi Jaromil visa să devină inventatorul unor noi parfumuri.

Prietenul său numărul trei era Alik, un căţeluş nebunatic, care vieţuia în vilă de mai multă vreme; în ciuda faptului că era prost educat şi neascultător, Jaromil se simţea faţă de el îndatorat pentru multe vise frumoase, întrucât şi-l imagina sub trăsăturile unui prieten credincios, care-l aşteaptă pe coridorul şcolii, în faţa clasei, ca să-l conducă acasă după terminarea cursurilor, cu atâta credinţă, încât colegii săi îl invidiau şi voiau să-l urmeze.

Visele despre câini deveniră pasiunea singurătăţii lui, conducându-l chiar spre un bizar manicheism: câinii reprezentau pentru el *binele* lumii animale, întruchiparea tuturor virtuţilor naturale; îşi imagina un mare război al câinilor împotriva pisicilor (un război cu generali, ofiţeri şi cu toate luptătoarele

viclene, cu care se obişnuise, jucându-se cu soldaţii săi de plumb) şi era întotdeauna de partea câinilor, aşa cum omul trebuie să fie întotdeauna de partea dreptăţii.

Şi întrucât îşi petrecea mult timp în camera tatălui său, cu un creion în mână şi cu o foaie de hârtie în faţă, câinii ajunseră să fie şi principalul subiect al desenelor sale: puteau fi văzute printre ele numeroase scene epice în care câinii erau generali, soldaţi, fotbalişti şi călăreţi. Şi fiindcă aceştia nu aveau cum să se achite de asemenea roluri umane, din pricina morfologiei lor cvadrupede, Jaromil îi învestea cu trupuri omeneşti. Era o invenţie nemaipomenită! Ori de câte ori încerca să deseneze o fiinţă umană, se lovea, pur şi simplu, de mari dificultăţi: nu izbutea nici în ruptul capului să deseneze un chip omenesc; în schimb, îi reuşea de minune forma alungită a capului canin, cu mufa nasului în extremitatea inferioară, aşa fel încât visele şi stângăcia lui zămisleau un univers bizar de bărbaţi cinocefali, un univers de personaje ce puteau fi desenate simplu şi la iuţeală şi asociate cu meciuri de fotbal, cu războaie şi poveşti despre haiduci. Desena tot felul de aventuri în serial, înnegrind astfel o mare cantitate de foi de hârtie.

Şi, în sfârşit, dacă printre prietenii săi se afla şi un copil de vârsta lui, acesta nu era decât numărul patru – un coleg de clasă, al cărui tată, un bărbat scund cu faţa albicioasă, era intendentul şcolii, care, adeseori, îi denunţa pe elevi directorului, iar aceştia, la rândul lor, se răzbunau pe fiul lui, socotindu-l paria clasei. Când elevii începură unul câte unul să-i întoarcă spatele lui Jaromil, fiul intendentului rămase unicul său admirator credincios; aşa se face că, într-o bună zi, fu invitat în vila din cartierul rezidenţial unde i se oferi prânzul şi masa de seară, se distră cu Jaromil jucându-se cu cuburile de construcţii, şi, în cele din urmă, îşi făcură lecţiile împreună. În duminica următoare tatăl lui Jaromil îi duse pe amândoi la un meci de fotbal; o partidă superbă, dar la fel de superb fu şi tatăl lui Jaromil, care cunoştea toţi jucătorii prenumele lor şi comenta întâlnirea ca un iniţiat în materie, atât de bine şi atât de frumos, încât fiul intendentului nu-şi mai dezlipea ochii de pe el, spre marea mândrie a lui Jaromil.

În aparenţă era o prietenie caraghioasă: Jaromil, veşnic bine şi cu grijă îmbrăcat, fiul intendentului cu haina găurită în coate; Jaromil cu lecţiile temeinic pregătite şi prezentate, fiul

intendentului nu prea înzestrat pentru învăţătură. Şi totuşi Jaromil se simţea bine în tovărăşia acestui prieten credincios, căci fiul intendentului era un băiat neobişnuit de puternic şi de viguros; într-o zi de iarnă, câţiva colegi de clasă îi atacară cu bulgări de zăpadă, dar îşi găsiră naşul. Jaromil era mândru de a fi triumfat împreună cu prietenul său asupra unui adversar superior numericeşte; dar prestigiul unei defensive reuşite nu poate fi comparat cu prestigiul unui atac.

Într-o zi, pe când hoinăreau amândoi printre parcelele pustii de la marginea oraşului, le ieşi în cale un puşti spălat şi îmbrăcat atât de frumos, încât ai fi putut pune rămăşag că se ducea la un matineu pentru copii. „O curcă plouată”, spuse fiul intendentului, tăindu-i drumul. Îi puseră amândoi câteva întrebări ironice, şi se bucurară de spaima lui. În cele din urmă puştiul prinse curaj şi încercă să se îndepărteze. „Cum îndrăzneşti?! Asta o să te coste scump!” izbucni Jaromil, rănit până în adâncul sufletului de această neobrăzare; fiul intendentului interpretă cuvintele lui drept un semn şi-l lovi pe puşti în plin obraz.

Intelectul şi forţa fizică se pot completa uneori în mod remarcabil. Oare Byron nu nutrea o dragoste înflăcărată faţă de boxerul Jackson, care-l antrena cu devotament pe plăpândul lord în tot felul de sporturi? „Nu-l lovi, dar ţine-l bine!” îi strigă Jaromil prietenului său, ducându-se să rupă o tufă de urzici; apoi îl obligară pe puşti să se dezbrace, şi-l biciuiră din cap până în picioare cu planta usturătoare. „Mama ta o să se bucure cu siguranţă, văzându-şi puişorul roşu ca racul”, îi spunea în acelaşi timp Jaromil, încercat de măreţul simţământ al prieteniei virile a tovarăşului său, de măreţul simţământ al urii virile împotriva tuturor curcilor plouate din întreaga lume.

5

Dar, de fapt, de ce rămânea Jaromil unic la părinţi? Era, oare, mama aceea care nu mai voia un al doilea copil?

Dimpotrivă: ea dorea nespus de mult să retrăiască perioada atât de fericită a primilor ani de dragoste maternă, dar soţul ei invoca mereu tot felul de pretexte pentru a întârzia naşterea unui alt copil. Desigur, dorinţa ei de a avea un al doilea copil nu scădea câtuşi de puţin; cu toate acestea nu îndrăznea să mai

insiste, de teama unui nou refuz al soţului, ştiind că acest refuz ar avea darul s-o umilească.

Dar cu cât mai mult se stăpânea să vorbească despre dorinţa sa maternă, cu atât mai mult se gândea la ea; şi se gândea la ea ca la ceva ilegal, clandestin, cu alte cuvinte interzis; iar ideea că soţul ei putea să-i facă un copil n-o ispitea doar de dragul copilului, ci dobândea în gândurile ei o tonalitate de o lascivitate echivocă: *hai, fă-mi o fetiţă,* îi spunea soţului în sinea ei, şi aceste cuvinte i se păreau de-a dreptul excitante.

Într-o seară, când cei soi soţi se întoarseră acasă, târziu şi bine dispuşi, dintr-o vizită făcută unor prieteni, tatăl lui Jaromil se întinse lângă soţia lui, nu înainte de a stinge lumina (să menţionăm că, de la nunta lor, n-o lua în braţe decât orbeşte, lăsându-se condus spre dorinţă nu de simţul văzului, ci de al pipăitului) şi, trăgând pătura într-o parte, se lipi de ea. Felul neobişnuit al relaţiilor amoroase dintre ei şi ameţeala datorată vinului o făcură pe mamă să i se dăruiască total, cu o voluptate pe care n-o mai cunoscuse de multă vreme. Gândul că făceau un copil împreună îi umplu sufletul de bucurie, şi în clipa în care îl simţi apropiindu-se de culmea plăcerii, nu se mai stăpâni şi începu să strige în extazul ei, cerându-i să renunţe la obişnuita-i prudenţă, să nu se retragă, să-i facă un copil, să-i facă o fetiţă frumoasă, şi în acest timp îl strângea la pieptul ei cu atâta forţă şi cu o îndârjire de-a dreptul spasmodică, încât el se văzu nevoit să se smulgă cu violenţă din îmbrăţişarea ei, spre a fi sigur că dorinţa soţiei nu va fi satisfăcută.

Pe urmă, în timp ce stăteau obosiţi unul lângă altul, mama poetului se întoarse spre el şi se apucă să-i şoptească la ureche, spunându-i că mai vroia un copil de la el; nu, de fapt, ea nu mai voia să insiste ci, mai curând, să-i explice, să se scuze, de ce anume, în urmă cu câteva clipe, îşi manifestase cu atâta înverşunare şi într-un fel fără precedent dorinţa ei de a fi mamă (şi, poate, chiar nepotrivit, da, era dispusă să accepte şi acest lucru): şi se mai grăbi să adauge că, de data asta, ar fi avut cu siguranţă o fetiţă, în ale cărei trăsături el ar fi putut să se recunoască, aşa cum se recunoştea ea în trăsăturile lui Jaromil.

Aşa stând lucrurile, inginerul îi spuse (era pentru prima oară de la căsătoria lor când îi reamintea acest lucru) că în ceea ce îl priveşte, el nu şi-a dorit niciodată să aibă un copil cu ea; că a fost constrâns să cedeze atunci când fusese vorba de primul lor

copil, iar acum era rândul ei să cedeze; dacă dorinţa ei era ca el să se poată recunoaşte în trăsăturile unui al doilea copil, o asigură că imaginea lui cea mai fidelă cu putinţă o va descoperi în trăsăturile unui copil care nu va vedea niciodată lumina zilei.

Continuau să stea lungiţi unul lângă altul şi mama poetului nu mai scotea o vorbă; peste puţin timp însă, izbucni într-un hohot de plâns cu sughiţuri, şi plânse aşa toată noaptea, fără ca soţul ei s-o atingă măcar; abia îşi dădu osteneala să-i adreseze câteva fraze liniştitoare, care însă nu avură forţa să pătrundă nici măcar sub valul cel mai superficial al lacrimilor ei; în sfârşit, mama poetului avea sentimentul că înţelegea totul: bărbatul lângă care trăia n-a iubit-o niciodată.

Tristeţea în care se scufundă fu cea mai adâncă dintre toate amărăciunile de care avusese parte până atunci. Din fericire, consolarea pe care soţul ei i-o refuza îi fu oferită de altcineva: de istorie. La trei săptămâni după noaptea evocată de noi, soţul primi ordinul de mobilizare, îşi luă catrafusele şi plecă la frontieră. Războiul ameninţa să izbucnească dintr-un moment în altul, oamenii îşi cumpărau măşti împotriva gazelor şi îşi construiau în pivniţe adăposturi antiaeriene. Iar mama poetului se agăţă de nenorocirea patriei sale ca de o mână salvatoare; trăia această nenorocire cu profundă emoţie, petrecând ore în şir alături de fiul ei căruia îi prezenta, în culorile cele mai vii, desfăşurarea evenimentelor.

Pe urmă, marile puteri căzură de acord la München şi tatăl lui Jaromil se reîntoarse acasă dintr-o fortificaţie ocupată de armata germană. Din clipa aceea toţi membrii familiei se adunau zilnic jos, în camera bunicului, unde seară de seară treceau în revistă diferitele intervenţii ale istoriei, despre care credeau că moţăie din timpuri imemoriale (dar, poate, de fapt, stătea la pândă, prefăcându-se că doarme) şi, pe neaşteptate, ţâşnea din bârlogul ei pentru a ascunde totul în umbra uriaşei sale staturi. Şi ce bine se simţea, ocrotită de această umbră! Cehii fugeau în masă din regiunile sudete, Cehia rămânea în centrul Europei ca o portocală decorticată, lipsită de orice apărare; cu şase luni mai târziu, în zorii zilei, tancurile nemţeşti invadară străzile Pragăi şi în acest timp mama lui Jaromil se afla în preajma unui soldat căruia îi era interzis să-şi apere patria şi, astfel, uită cu desăvârşire că acest bărbat n-o iubise niciodată.

Dar până şi în perioadele în care istoria se rostogoleşte cu atâta impetuozitate, viaţa de zi cu zi iese, mai devreme sau mai târziu, din umbră şi patul conjugal îşi face apariţia în trivialitatea sa monumentală şi în permanenţa sa uluitoare. Într-o seară, când tatăl lui Jaromil puse din nou mâna pe sânii mamei, aceasta îşi dădu seama că omul care o atingea făcea acest lucru cu acelaşi gest cu care o umilise. Şi, astfel, îi respinse mâna amintindu-i, printr-o aluzie, cuvintele brutale pe care le rostise cu câtva timp în urmă.

Nu era în intenţia ei să fie răutăcioasă; voia doar să-i dea de înţeles, prin acest refuz, că marile aventuri ale popoarelor nu pot face uitate modestele aventuri ale inimilor; voia să-i ofere soţului prilejul de a-şi corecta acum cuvintele rostite, nu demult, şi să-i redea azi curajul celei pe care o umilise atunci. Nu se îndoia de faptul că tragedia naţională îl făcuse să devină mai sensibil, şi era gata să accepte, cu gratitudine, chiar şi o mângâiere strecurată pe furiş, ca semn al căinţei şi al începutului unui nou episod al dragostei lor. Dar, vai! soţul, a cărui mână fu respinsă de pe sânul soţiei sale, se întoarse pe cealaltă parte şi adormi destul de repede.

După uriaşa manifestare a studenţilor praghezi, nemţii închiseră universităţile cehe, iar mama poetului aştepta în zadar ca soţul ei să-şi strecoare din nou mâna pe sub pătură şi s-o odihnească pe pieptul ei. Bunicul descoperi că frumoasa vânzătoare din parfumeria lui îl fura de zece ani, făcu o criză de furie şi muri de un atac de apoplexie. Studenţii cehi fură transportaţi în lagărele de concentrare cu vagoanele de vite, iar mama poetului se duse să consulte un medic care-i deplânse starea proastă a nervilor şi-i recomandă să plece undeva să se odihnească. Îi propuse chiar el o pensiune, aflată la marginea unei mici staţiuni termale, în preajma căreia curgea un râu şi se întindeau câteva eleşteie ce atrăgeau vara numeroşi turişti amatori de scăldătoare, de pescuit cu undiţa sau de plimbări cu barca. Era la începutul primăverii şi mama lui Jaromil se încânta cu gândul la plimbările liniştite pe malul apei. Pe urmă însă, i se făcu frică de muzica veselă de dans care, deşi uitată de ea, rămânea suspendată în aer pe terasele restaurantelor, ca o amintire sfâşietoare a verii; i se făcu teamă de propria-i nostalgie şi hotărî că nu putea să plece acolo singură.

Si, bineînţeles, ştiu numaidecât cu cine avea să plece. Din pricina necazurilor provocate de soţul ei şi datorită dorinţei sale de a avea un al doilea copil, de la o vreme aproape că uitase de existenţa lui. Cât era de proastă şi cât rău îşi făcea, ei înseşi, uitându-l! Plină de căinţă se apleca asupra lui: „Da, Jaromil, tu eşti primul şi al doilea copil al meu”, spuse ea lipindu-şi obrajii de obrajii lui şi continuă această frază stupidă: „tu eşti primul, al doilea, al treilea, al patrulea, al cincilea, al şaselea şi al zecelea copil al meu…” Şi-i presără obrajii cu sărutările ei.

6

O femeie înaltă cu părul cărunt şi trupul drept îi întâmpină pe peronul gării; un ţăran vânjos apucă ambele valize şi le duse în faţa gării, unde aştepta o trăsură neagră trasă de un cal; bărbatul se sui pe capră, Jaromil, mama şi doamna înaltă se aşezară pe cele două banchete faţă-n faţă, ca apoi să fie conduse pe străzile orăşelului; ajunseră într-o piaţă străjuită într-o parte de nişte arcade în stil renascentist, iar de cealaltă parte de un gard metalic, în spatele căruia se întindea o grădină vastă unde se înălţa un vechi castel cu pereţii îmbrăcaţi în viţă sălbatică; de aici coborâră spre râu; Jaromil zări un şir de cabine de lemn, de culoare galbenă, un ştrand cu măsuţe rotunde sprijinite într-un singur picior, înconjurate de scaune, iar mai încolo, de-a lungul râului, o alee de plopi; în clipa aceea însă trăsura îşi urmă drumul ei, îndreptându-se spre un pâlc de vile izolate, răspândite pe malul apei.

În faţa uneia dintre acele vile calul se opri. Vânjosul bărbat coborî de pe capră, înşfăcă valizele şi Jaromil, însoţit de mama lui, îl urmară prin grădină, apoi intrară într-un hol de unde, urcând o scară interioară, pătrunseră într-o cameră cu două paturi lipite unul de altul, ca un pat conjugal; două ferestre dădeau spre un balcon, de unde se vedea grădina şi, la marginea ei, apa râului. Mama se apropie de balustrada balconului şi începu să tragă aer în piept, din adânc:

— Ce linişte dumnezeiască! spuse ea şi din nou respiră din adânc, uitându-se pieziş spre apa râului, unde, priponită de o podişcă de lemn, se legăna uşor o barcă vopsită în roşu.

În seara aceleiaşi zile, în timpul cinei servite jos, într-un mic salon, mama cunoscu o pereche mai în vârstă care ocupa o altă

cameră a pensiunii – şi, astfel, seară de seară, putea fi auzit în această încăpere zumzetul unei îndelungate şi paşnice convorbiri; toată lumea îl îndrăgise pe Jaromil, iar mama asculta cu nespusă plăcere pălăvrăgeala, ideile şi discreta lăudăroşenie a fiului ei. Da, discretă. Jaromil n-o uita niciodată pe doamna din sala de aşteptare a cabinetului dentar, şi căuta întotdeauna un paravan la adăpostul căruia putea să scape de privirea ei răutăcioasă; fireşte, era mereu dornic să fie admirat, dar învăţase să-şi cucerească audienţa prin fraze scurte, concise, rostite cu naivitate şi modestie.

Vila cu grădina liniştită, râul întunecat cu barca priponită de podişcă, ispitind să visezi la traversări îndelungate, trăsura neagră, care, din când în când, se oprea în faţa vilei, aducând-o pe doamna înaltă ce semăna cu prinţesele din cărţile în care se vorbeşte despre palate şi castele-fortăreţe, bazinul pustiu, în care se putea coborî direct din trăsură, aşa cum se trece dintr-un secol în altul, dintr-un vis în altul, dintr-o carte în alta, piaţa în stil renascentist, cu arcade restrânse, ale căror coloane adăposteau nişte cavaleri luptându-se cu sabia – toate acestea alcătuiau acum un univers aparte, în a cărui vrajă Jaromil pătrundea cu încântare.

Domnul cu câinele făcea şi el parte din acest univers; când îl zăriră pentru prima oară, stătea nemişcat pe malul râului, cu privirea aţintită în apă; purta o haină de piele, iar la picioarele lui şedea întins un câine-lup, de culoare neagră; în nemişcarea lor încremenită păreau amândoi nişte personaje venite de pe altă lume. A doua oară îl întâlniră în acelaşi loc; bărbatul (în aceeaşi haină de piele) arunca pietricele înaintea lui şi câinele i le aducea înapoi. La a treia întâlnire (decorul era mereu neschimbat: plopii şi apa râului), bărbatul îi adresă mamei câteva cuvinte de bineţe, după care, aşa cum constată perspicacele Jaromil, privi îndelung în urma lor. În ziua următoare, revenind din plimbarea lor obişnuită, surprinseră câinele-lup aşezat în faţa uşii de ia intrarea în vilă. Pătrunzând în hol, le atrase atenţia o discuţie în doi şi îşi dădură seama numaidecât că vocea bărbatului aparţinea proprietarului câinelui; curioşi la culme, mai rămaseră câteva clipe ţintuiţi locului, privind în jurul lor şi întreţinând o conversaţie, până în clipa în care îşi făcu apariţia stăpâna vilei.

— Cine-i stăpânul lui? întrebă mama, arătând în direcţia câinelui. Îl întâlnim mereu în timpul plimbărilor noastre.

— E profesorul de desen al liceului din localitate.

Mama ţinu să menţioneze că ar fi fost fericită să stea de vorbă cu un profesor de desen, căci lui Jaromil îi plăcea să deseneze şi ea a fi încântată să cunoască părerea unui specialist în materie. Stăpâna vilei i-l prezentă pe domnul cu pricina, şi, drept urmare, Jaromil trebui să dea fuga în camera lor şi să vină înapoi cu caietul de desen.

Apoi se aşezară toţi patru în micul salon – stăpâna pensiunii, Jaromil, proprietarul câinelui, care cerceta desenele, şi mama poetului, care însoţea desenele cu un comentariu explicativ arătând că, aşa cum afirma mereu Jaromil, pe el nu-l interesa câtuşi de puţin să deseneze peisaje sau natură moartă, ci o acţiune, o manifestare şi, într-adevăr, aşa era, susţinea mama, căci, după părerea ei, desenele, erau pline de vitalitate şi de o mişcare de-a dreptul surprinzătoare, chiar dacă ea nu izbutea să înţeleagă de ce anume protagoniştii erau întotdeauna nişte bărbaţi cu capete de câini; dacă Jaromil ar desena personaje reale cu chip uman s-ar putea ca modestele sale creaţii să aibă o anumită valoare; din păcate însă, în felul ăsta ea nu e în stare să spună dacă toată munca micuţului are sau nu vreun rost.

Proprietarul câinelui cercetă desenele cu satisfacţie, declarând apoi că tocmai asocierea capului de animal cu trupul omenesc avea darul să-l atragă şi să-i suscite interesul pentru aceste desene. Căci această asociere fantastică nu era o idee întâmplătoare, ci, aşa cum demonstrează un mare număr din scenele înfăţişate de băiat, ea reprezintă o idee obsedantă, ceva ce-şi trăgea rădăcinile din adâncurile de nepătruns ale fragedei sale copilării. Mama lui Jaromil trebuie să se ferească a judeca talentul fiului ei după simpla îndemânare de care dădea dovadă în reprezentarea lumii exterioare; îndemânarea asta poate fi dobândită de oricine. În calitatea sa de pictor (rostind aceste cuvinte dădea să se înţeleagă că, în momentul de faţă, învăţământul nu însemna pentru el decât un rău necesar, fiind nevoit să-şi câştige existenţa), elementul care-l interesa îndeosebi la desenele copilului era tocmai acel univers interior, atât de original, pe care copilul îl proiecta pe hârtie.

Mama asculta cu plăcere laudele pictorului, stăpâna pensiunii mângâia părul lui Jaromil, spunându-i acestuia că avea în faţa lui un mare viitor, în timp ce Jaromil îşi aţintea privirea sub masă şi înregistra în memorie tot ce auzea. În sfârşit, pictorul spuse că în anul următor avea să fie transferat la un liceu din Praga, şi ar fi bucuros dacă mama ar veni să-i mai arate şi alte lucrări ale fiului ei.

„Universul interior!” Erau cuvintele mari şi Jaromil le asculta cu nespusă bucurie. Nu uitase că încă de la vârsta de cinci ani fusese considerat un copil excepţional; diferit de ceilalţi; prin comportamentul lor, colegii săi de clasă, care-şi băteau joc de ghiozdanul sau de cămaşa lui, îi confirmaseră şi ei (uneori cu duritate) unicitatea. Dar, până acum, această unicitate nu fusese pentru el decât o noţiune goală şi nesigură; era o speranţă de neînţeles; acum însă, căpătase un nume; era universul interior original; iar această denumire căpătă pe loc un conţinut foarte precis: desenele reprezentând bărbaţi cu cap de câine. Desigur, Jaromil ştia prea bine că această extraordinară descoperire a bărbaţilor cinocefali o făcuse cu totul întâmplător, din simplul motiv că nu era în stare să deseneze un chip uman; fapt care îi sugeră ideea confuză că originalitatea universului său interior nu era rezultatul unui efort creator, ci se exprima prin tot ce se petrecea întâmplător şi maşinal în mintea lui, că această originalitate îi fusese dăruită ca un har.

Din clipa aceea începu să-şi urmărească mult mai atent ideile şi, în acelaşi timp, să şi le admire. De pildă, ideea că, o dată cu moartea lui, lumea în care trăia va înceta să mai existe. Acest gând zvâcnise doar în mintea lui, dar, de data asta, ştiind că izvorul era originalitatea sa interioară, nu-l mai lăsă să-i scape (aşa cum lăsase să-i scape înainte atâtea altele), se agăţă de el numaidecât, îl urmări şi-l cercetă pe toate feţele... Înainta de-a lungul râului, închizând din când în când ochii şi punându-şi întrebarea dacă râul există chiar şi în clipele în care el ţinea ochii închişi. Fireşte, de fiecare dată când îi redeschidea, apa râului îşi vedea de cursul ei, dar de remarcat era faptul că Jaromil nu putea să constate că, în felul ăsta, ea oferea mărturia că se afla într-adevăr acolo în timp ce el n-o vedea. Lucrul acesta i se păru nemaipomenit de interesant, drept care consacră observaţiilor sale *cel* puţin o jumătate de zi; apoi i le împărtăşi mamei sale.

Pe măsură ce şederea în staţiune se apropia de sfârşit, plăcerea furnizată de convorbirile lor nu mai contenea să crească. Acum se plimbau singuri, în doi, după lăsarea serii; se aşezau pe malul apei, pe o bancă de lemn mâncat de carii, se ţineau de mână şi priveau undele în care se legăna o lună plină.

— Ce splendoare, suspină mama, în timp ce copilul urmărea cercul de apă luminat de lună şi visa despre drumul lung al râului; iar mama, cu gândul la deşertăciunea zilelor pe care avea s-o regăsească peste câteva zile, relua: Da, scumpul meu, port în mine o tristeţe pe care tu nu vei putea s-o înţelegi niciodată. Apoi, privind în ochii fiului ei, îşi spuse că vedea în aceşti ochi o mare dragoste şi dorinţa de a o înţelege. Şi i se făcu frică; nu putea totuşi să-i dezvăluie unui copil grijile sale de femeie! În acelaşi timp însă, aceşti ochi înţelegători o ispiteau ca un viciu. Mama şi fiul stăteau lungiţi unul lângă altul pe paturile gemene şi mama îşi aminti că în felul acesta se culcase alături de Jaromil până când copilul împlinise şase ani şi cât de fericită fusese atunci; şi îşi spuse în sinea ei: e singurul bărbat cu care aş fi fericită în patul conjugal; mai întâi, gândul acesta o făcu să zâmbească, dar când văzu din nou privirea plină de duioşie a fiului ei îşi spuse că acest copil nu era în stare doar s-o îndepărteze de treburile care o chinuiau (cu alte cuvinte să-i dăruiască *mângâierea uitării),* dar s-o şi asculte cu atenţie (de a-i aduce, deci, *consolarea înţelegerii).*

„Vreau să ştii, dragul meu, că viaţa mea e departe de a fi încărcată de dragoste”, îi spuse o dată; iar altă dată merse până acolo, încât îi mărturisi: „Ca mamă sunt fericită, dar o mamă nu e numai o mamă, e şi femeie”.

Da, aceste confidenţe neexprimate până la capăt o ispiteau ca un păcat şi ea îşi dădea seama de acest lucru. Într-o zi, când Jaromil îi spuse: „Mămică, să ştii că eu nu sunt chiar atât de mic, încât să nu te înţeleg”, se simţi aproape înspăimântată. Desigur, băiatul nu bănuia nimic precis şi nu dorea decât să-i sugereze mamei sale că era capabil să împartă cu ea orice tristeţe, dar cuvintele rostite de el erau grele în semnificaţii şi, la auzul lor, mama îşi cufundă în ele ochii ca într-o prăpastie care tocmai se deschisese în faţa ei: prăpastia intimităţii nepermise şi a înţelegerii interzise.

Şi cum se dezvolta în continuare universul interior al micuţului Jaromil?

Nu prea strălucit; învăţătura, cu care se descurcase destul de bine în clasele primare, devenise mai anevoioasă la liceu, şi, astfel, aureola universului său interior dispărea, estompându-se în cenuşiu. Profesoara menţiona cărţi pesimiste care nu vedeau pe lume decât mizeria şi ruina, ceea ce făcea să pară ruşinos de banală maxima despre viaţa asemănătoare buruienilor. Jaromil nu mai era deloc încredinţat că tot ceea ce gândise şi simţise el într-o bună zi îi aparţinea în întregime, de parcă toate ideile ar fi existat aici de când lumea sub o formă definitivă, şi n-au fost decât împrumutate, ca de la o bibliotecă publică. Şi-atunci cine era el însuşi? Ce putea fi, în realitate, conţinutul eului său? Se apleca asupra acestui eu spre a-l cerceta amănunţit, dar nu izbutea să găsească acolo nimic altceva decât imaginea sa, aplecându-se cercetător asupra lăuntrului său...

Aşa se face că începu să se gândească, plin de nostalgie, la bărbatul care, cu doi ani în urmă, vorbise pentru prima oară despre originalitatea sa interioară. Şi, întrucât cu greu obţinea o notă medie la desen (când picta în acuarelă apa depăşea întotdeauna contururile schiţei trasate în creion), mama socoti cu cale că-şi putea îngădui să fie de acord cu cererea fiului ei de a căuta adresa pictorului şi de a-l ruga, cu conştiinţa împăcată, să-i dea lui Jaromil lecţii particulare, pentru a-i remedia insuficienţele ce aveau darul să-i strice certificatul şcolar.

Aşadar, într-o bună zi, Jaromil pătrunse în locuinţa pictorului – un apartament compus din două camere, amenajat la mansarda unui bloc; în prima încăpere se afla o bibliotecă mare, în cealaltă era instalat, în loc de ferestre, un geam mat de proporţii uriaşe, fixat în acoperişul oblic al clădirii; se mai vedeau aici câteva şevalete cu pânze neterminate, o masă lungă pe care zăceau în neştire foi de hârtie şi tuburi mici de culori, iar pe pereţi atârnau nişte chipuri bizare, întunecate, despre care pictorul pretindea că sunt măşti de negri; un câine (cel pe care Jaromil îl cunoştea) stătea lungit într-un colţ, pe o canapea, şi-l urmărea pe vizitator fără să se clintească.

Pictorul îl pofti pe Jaromil să ia loc la masă şi se apucă să-i răsfoiască, încet, caietul de desen.

— Mereu acelaşi lucru, îi spuse în cele din urmă; în felul ăsta nu ajungem nicăieri.

Jaromil ar fi vrut să-i riposteze că era vorba exact de personajele cu cap de câine care-l încântaseră atât de mult pe pictor, că le desenase numai datorită lui şi numai pentru el, dar era atât de dezamăgit şi de întristat, încât nu fu în stare să scoată o vorbă. Pictorul îi aşează în faţă o foaie albă, deschise o sticluţă de tuş şi-i puse o pensulă în mână.

— Acum desenează ce-ţi trece prin minte, nu te gândi prea mult şi desenează...

Dar Jaromil era atât de înfricoşat, încât habar n-avea ce anume să deseneze – dar întrucât pictorul continua să insiste, făcu din nou apel, cu teamă, la capul de câine pe un trup mereu inform. Pictorul se arătă nemulţumit şi Jaromil îi spuse cu sfială în glas că ar vrea să înveţe pictura în acuarelă, deoarece în clasă, în timp ce pictează, culoarea i se întinde şi-i pătează de fiecare dată schiţa.

— Ştiu asta de la mama ta, spuse pictorul. Dar, pentru moment, uită acest lucru, şi uită şi de câine.

Şi, rostind aceste cuvinte, îi puse în faţă o carte groasă şi-i arătă nişte pagini în care o linie neagră, neîndemânatică, şerpuia capricios pe un fond colorat, evocându-i lui Jaromil imaginea miriapodelor, a stelelor de mare, a scarabeilor şi a aştrilor cereşti. Pictorul dorea ca băiatul să deseneze ceva asemănător, bizuindu-se pe imaginaţia lui.

— Dar, ce *anume* să desenez? întrebă băiatul şi pictorul îi răspunse:

— Trage o linie; desenează o linie care să-ţi placă. Şi ţine minte că rolul pictorului nu este acela de a reproduce conturul lucrurilor, ci de a crea pe hârtie un univers din propriile sale trăsături.

Şi Jaromil trăgea linii, care nu-i plăceau câtuşi de puţin, şi înnegri aşa mai multe foi şi, pentru a încheia potrivit indicaţiilor mamei sale, îi înmână pictorului un plic în care se afla o bancnotă, apoi se întoarse acasă.

Vizita se desfăşurase deci cu totul altfel decât se aşteptase, neoferindu-i prilejul de a-şi redescoperi universul pierdut, ci, dimpotrivă, îl păgubise pe Jaromil de singurul lucru ce-i aparţinuse cu adevărat – fotbaliştii şi soldaţii săi cu cap de câine. Cu toate acestea, atunci când mama îl întrebă dacă lecţia

de desen îi stârnise interesul, începu să vorbească plin de însufleţire; şi era sincer: dacă vizita la pictor nu-i adusese confirmarea universului său interior, îi oferise totuşi ocazia de a descoperi o lume exterioară nemaipomenită, care nu era accesibilă oricui şi care-i asigura, cu anticipaţie, nişte detalii privilegiate: văzuse picturi bizare în faţa cărora se simţise dezorientat, în schimb prezentau avantajul (înţelesese pe loc că era un avantaj!) de a nu avea nimic comun cu naturile moarte şi cu peisajele ce atârnau pe pereţii vilei de la marginea oraşului; şi mai auzise nişte reflecţii neobişnuite pe care şi le însuşise pe loc: înţelesese, de pildă, că vocabula burghez echivalează cu o insultă; că burghez e cel ce vrea ca tablourile să înfăţişeze viaţa aşa cum e şi să imite natura; în schimb, îţi poţi bate joc de burghezi fără jenă (ideea îi plăcu mult lui Jaromil), căci ei au murit de mult, fără să-şi dea seama de acest lucru.

În consecinţă, se ducea bucuros la pictor, dorindu-şi cu o pasiune îndârjită să repete succesul pe care i-l aduseseră, cândva desenele sale cu bărbaţi cinocefali; zadarnic însă: mâzgăliturile lui, ce se voiau a fi nişte variaţiuni ale picturilor lui Miró, erau forţate şi lipsite total de farmecul jocurilor copilăreşti; desenele măştilor de negri rămâneau nişte stângace imitaţii ale modelelor, nestimulând, câtuşi de puţin, aşa cum dorea pictorul, imaginea personală a copilului. Şi, întrucât Jaromil socotea insuportabil faptul de a fi fost de atâtea ori în atelierul pictorului fără a fi recoltat cel mai mic semn de admiraţie din partea acestuia, hotărî să-i aducă într-o zi caietul său secret de schiţe în care desena nuduri de femei.

Modelele de care se folosise pentru cea mai mare parte a desenelor sale erau fotografiile unor statui văzute de el prin revistele ilustrate, în vechea bibliotecă a bunicului său; erau, deci (mai cu seamă în primele pagini ale caietului), femei coapte şi robuste, cu aere trufaşe, aşa cum pot fi văzute în alegoriile secolului precedent. Paginile următoare ale carnetului ofereau nişte lucruri mai interesante: de pildă, o femeie fără cap; şi nu numai atât: hârtia era crestată în dreptul gâtului, lăsând impresia că era vorba de un cap ce fusese retezat, iar hârtia mai păstra încă urma unei securi imaginare. Tăietura respectivă se datora briceagului cu lamă fină al lui Jaromil, el fiind, de fapt, posesorul fotografiei unei colege care-i plăcea şi căreia îi contempla deseori trupul tăinuit în îmbrăcăminte, în iluzoria sa

dorinţă de a-l vedea despuiat. În scopul împlinirii acestei dorinţe, introducea în locul gol imaginea decupată a capului ei. Iată de ce, începând cu acest desen, toate celelalte trupuri de femei erau decapitate, având în loc de cap o gaură; unele erau prezentate în posturi foarte neobişnuite, de pildă, lăsate pe vine, sugerând urinatul; dar şi pe rug, în flăcări, ca Ioana d'Arc; aceste scene de torturi şi suplicii, pe care am putea să ni le explicăm (şi eventual să le şi iertăm) referindu-ne la lecţiile de istorie, deschideau o serie lungă de alte schiţe, înfăţişând o femeie fără cap, înfiptă într-un par ascuţit, o femeie fără cap cu un picior tăiat, o femeie cu o mână amputată şi în multe alte posturi, despre care e mai bine să nu vorbim.

De bună seamă, Jaromil nu putea fi sigur că aceste desene ar fi pe placul pictorului, nu se asemăna cu niciunul din cele văzute în cărţile sale groase sau în pânzele prinse pe şevaletele din atelierul său; şi, totuşi, avea impresia că exista în desenele din caietul său secret ceva ce la apropia de ceea ce făcea maestrul lui: era, poate, înfăţişarea lor de lucru interzis; ori, poate, particularitatea lor, în comparaţie cu tablourile atârnate pe pereţi, la el acasă; ori, poate, dezaprobarea pe care ar fi stârnit-o desenele sale cu femei goale, la fel de bine ca pânzele pictorului, dacă acestea ar fi fost supuse aprecierii unui juriu alcătuit din familia lui Jaromil şi de vizitatorii ei obişnuiţi.

Pictorul răsfoi caietul şi, fără să rostească o vorbă, îi întinse lui Jaromil o carte groasă. Apoi se aşeză un pic mai departe şi începu să deseneze ceva pe mai multe foi de hârtie, în timp ce Jaromil urmărea pe una din paginile voluminoasei cărţi un bărbat gol care avea o fesă atât de lungă, încât era nevoie de o cârjă de lemn ca s-o susţină; şi mai vedea, pe altă pagină, un bărbat dând naştere unei flori; şi un chip năpădit de furnici; şi, în fine, un bărbat a cărui mână se preface în stâncă.

— Vei remarca, desigur, îi spuse pictorul, apropiindu-se de el, că Salvador Dali desenează excepţional. Şi, aşezând în faţa lui o statuetă de ipsos, reprezentând un nud de femeie, reluă: Noi am neglijat meseria desenului şi asta a fost o mare greşeală. Trebuie să începem să cunoaştem lumea aşa cum e, ca apoi s-o putem transforma radical. Şi în timp ce rostea aceste cuvinte, carnetul de schiţe al lui Jaromil se umplea de trupuri feminine, cărora pictorul le rectifica şi le modifica proporţiile dintr-o singură trăsătură de creion.

8

Când o femeie nu trăieşte în suficientă măsură cu corpul ei, acest corp îi apare, în cele din urmă, ca un duşman. Mama poetului nu era niciodată mulţumită de ciudatele mâzgăliturи cu care fiul ei se întorcea de la lecţiile sale de desen, dar atunci când văzu desenele de femei goale, corectate de pictor, fu cuprinsă de o violentă senzaţie de dezgust. La câteva zile după aceea, îl zări prin fereastră pe Jaromil ţinând, jos în grădină, scara pe care servitoarea Magda se urca pentru a culege un coşuleţ de cireşe, şi în acest timp se uita cu atenţie sub fusta ei. Deodată se simţi asaltată din toate părţile de regimente întregi de coapse şi şolduri femeieşti despuiate şi în clipa aceea se hotărî să nu mai aştepte. În ziua cu pricina Jaromil urma să meargă, ca de obicei, la lecţia de desen; mama se îmbrăcă însă la iuţeală şi i-o luă înainte.

— Nu sunt o fătarnică, spuse ea după ce se aşeză într-un fotoliu în atelierul pictorului; dar dumneavoastră ştiţi că Jaromil se află acum în pragul vârstei primejdioase.

Îşi pregătise cu atâta grijă tot ce voia să-i spună, şi parcă nu mai avea ce să-i spună. Pregătise aceste fraze în atmosfera familiară a camerei sale, a cărei fereastră dădea spre verdele molcom al grădinii care-i aplauda toate gândurile în tăcere. Aici însă, nu era niciun fel de verdeaţă, se vedeau doar nişte pânze ciudate prinse pe şevalete, iar pe divan zăcea întins un câine cu botul pe labe, care o urmărea cu privirea fixă a unui sfinx neîncrezător.

Pictorul respinse în câteva fraze obiecţiile mamei, apoi continuă: trebuia să mărturisească cinstit că pe el nu-l interesau câtuşi de puţin notele bune, care, evident, ar putea fi obţinute de Jaromil la nişte ore de desen ce nu fac decât să mortifice simţul pictural al copiilor. Ceea ce îl interesa la desenele fiului ei era o imaginaţie originală care atingea aproape morbidul.

— Reţineţi această bizară coincidenţă; desenele pe care mi le-aţi arătat acum câţiva ani înfăţişau nişte bărbaţi cu cap de câine. Desenele pe care fiul dumneavoastră mi le-a arătat, nu de mult, înfăţişau nişte femei goale, dar toate erau femei fără cap. Nu vi se pare semnificativ acest refuz îndârjit de a-i

recunoaşte omului un chip uman, de a-i recunoaşte omului o natură umană?

Mama se încumetă să riposteze, spunând că, fără îndoială, fiul ei nu era pesimist în asemenea măsură încât să-i conteste omului natura sa umană.

— Fireşte, desenele lui nu sunt rezultatul unui raţionament pesimist, încuviinţă pictorul. Arta ia naştere din alte izvoare decât raţiunea. Jaromil a avut ideea spontană de a desena bărbaţi cu cap de câine, sau femei fără cap, fără să ştie de ce şi cum. Inconştientul i-a dictat aceste imagini bizare, dar deloc absurde. Nu aveţi impresia că există o legătură tainică între această viziune a fiului dumneavoastră şi războiul care zguduie fiecare clipă a vieţii noastre? Oare nu războiul l-a păgubit pe om de chipul şi capul lui? Nu trăim, oare, într-o lume în care bărbaţii fără cap nu-şi mai doresc altceva decât o parte de femeie decapitată? Iluzia realistă asupra lumii nu e oare iluzia cea mai deşartă? Desenele copilăreşti ale fiului dumneavoastră nu sunt, oare, mult mai veridice?

Venise aici cu gândul de a-l mustra pe pictor, iar acum era sfioasă ca o fetiţă care se teme să nu fie dojenită; neştiind ce să spună, tăcea mâlc.

Pictorul se ridică din fotoliul său şi se îndreptă spre un colţ al atelierului unde se aflau, sprijinite de perete, câteva pânze neînrămate. Alese una din ele, o răsuci spre interiorul încăperilor şi, îndepărtându-se cu patru paşi, se aşeză pe vine şi începu s-o privească.

— Veniţi aici, îi spuse mamei, şi când aceasta se apropie (docilă), îşi lăsă o mână pe şoldul ei şi o trase spre el, atât de tare, încât acum stăteau ghemuiţi unul lângă altul, iar mama contempla o ciudată îmbinare de culori cafenii şi roşii, alcătuind un fel de peisaj pustiu şi carbonizat, plin de flăcări înăbuşite ce puteau fi luate, la fel de bine, drept trâmbe de fum însângerate; şi, săpat cu lopăţica în acest peisaj, un personaj; un personaj bizar ce părea confecţionat din fire albe (desenul era alcătuit de culoarea dezgolită a pânzei), care mai mult plutea decât mergea, şi era mai mult străveziu decât prezent.

Mama tot nu ştia ce trebuia să spună, în schimb, pictorul continua să vorbească de unul singur, vorbea despre fantasmagoria războiului care, după el, depăşea cu mult fantezia picturii moderne, vorbea despre o cumplită imagine

înfăţişată de un arbore cu frunzişul încâlcit cu rămăşiţe de trupuri umane, un copac cu degete şi ochi ce privesc spre noi, de sus, din vârful ramurilor. Pe urmă afirmă că nimic nu-l mai interesează pe această lume, în afara războiului şi a dragostei; dragostea ce-şi făcea apariţia în spatele universului însingurat al războiului, ca personajul pe care mama lui Jaromil avea posibilitatea să-l desluşească pe pânza cu pricina. (Pentru prima oară de la începutul acestei convorbiri mama avu sentimentul că-l înţelege pe pictor, căci acum vedea şi ea pe pânză ceva ce aducea a câmp de luptă, iar liniile albe o făceau şi ele să se gândească la existenţa unui personaj.) Şi pictorul îi aminti de drumul lung al râului pe malul căruia se văzuseră pentru întâia oară şi unde se întâlniseră apoi de mai multe ori, şi-i mai spuse că ea se ivise atunci în faţa lui, ţâşnind dintr-o ceaşcă de foc şi sânge, ca trupul alb şi sfielnic al dragostei.

Pe urmă, întoarse spre el capul mamei ghemuite şi o sărută. O sărută înainte ca ea să fi avut răgazul de a se gândi că avea s-o sărute. De altfel aceasta era trăsătura caracteristică a întregii întâlniri; evenimentele o luau întotdeauna pe nepregătite, depăşindu-i imaginaţia şi gândirea ei; sărutul devenise un fapt împlinit, înainte ca ea să fi avut timpul necesar să reflecteze la această posibilitate, şi orice reflecţie suplimentară nu mai putea schimba nimic din ceea ce se petrecea în clipa aceea, căci, luată prin surprindere, abia izbuti să-şi spună, la mare iuţeală în sinea ei, că se petrecea ceva ce, poate, n-ar fi trebuit să aibă loc; dar, de fapt, nu era chiar atât de sigură de acest lucru, drept care amână pentru mai târziu răspunsul la această întrebare şi, concentrându-şi întreaga atenţie asupra celor ce se întâmplau în clipa aceea, lăsă totul să se desfăşoare în voia soartei.

Simţi limba pictorului sfredelindu-i gura şi, într-o fracţiune de secundă, îşi dădu seama că limba ei era timidă şi molatică şi, cu siguranţă, îi lăsa pictorului impresia unei cârpe umede; i se făcu ruşine şi îşi spuse numaidecât, aproape furioasă, că nu era de mirare faptul că limba ei se făcuse ca o cârpă, de vreme ce ea nu se mai sărutase cu nimeni de atâta timp; îşi dădu osteneala, grăbindu-se să răspundă cu vârful limbii sale la atingerile limbii pictorului, iar acesta o ridică în picioare şi, trăgând-o după el (câinele, care nu-i scăpase o clipă din ochi, făcu un salt şi se duse să se întindă în dreptul uşii), o aşeză pe

marginea divanului şi începu să-i mângâie sânii şi ea fu cuprinsă de un sentiment de mulţumire şi mândrie în acelaşi timp; chipul pictorului i se părea tânăr şi dornic, şi mama poetului îşi spuse în gând că trecuse mult timp de când nu se mai simţise dornică şi tânără; şi, deodată, i se făcu teamă că n-ar mai fi în stare de aşa ceva; într-o clipită (şi de data asta evenimentul se produse înainte ca ea să fi avut răgazul de a reflecta), îşi dădu seama că pictorul era al treilea bărbat pe care-l simţea în trupul ei de când se născuse.

Şi îşi mai dădu seama că nici măcar nu ştia dacă-l voia sau nu, şi-i trecu prin minte că fusese întotdeauna o fetiţă proastă şi lipsită de experienţă, că dacă ar fi bănuit măcar într-un colţişor al minţii sale că pictorul avea s-o sărute şi să se culce cu ea, ceea ce se întâmpla acum nu s-ar fi întâmplat niciodată. Dar, în acelaşi timp, acest gând era pentru ea o justificare liniştitoare, întrucât din el rezulta că ea nu fusese împinsă spre adulter de senzualitatea ei, ci de inocenţa ei; şi gândul inocenţei reale se uni cu un sentiment de mânie împotriva aceluia ce o menţinea neîncetat într-o stare de semimaturitate inocentă, şi această mânie se lăsa acum ca o cortină peste gândurile ei, făcând-o peste puţin timp să nu mai audă decât răsuflarea lui accelerată şi, astfel, să renunţe la analiza faptelor sale.

Apoi, când respiraţia lor se potoli, gândurile ei se treziră şi, spre a se descotorosi de ele, îşi odihni capul pe pieptul piciorului; el îi mângâia părul, în timp ce ea adulmeca mirosul ameţitor al culorilor în ulei, întrebându-se care dintre ei va sparge tăcerea.

Nu fu niciunul, nici altul, ci soneria. Pictorul se ridică de pe divan, îşi încheie la repezeală pantalonii şi spuse:

— Jaromil.

Mama se înfricoşă la culme.

— Rămâi aici liniştită, o calmă el, mângâindu-i părul, şi părăsi atelierul.

Îi deschise uşa copilului şi-l pofti să ia loc în cealaltă încăpere.

— Am pe cineva în atelier, astăzi o să rămânem aici, îi spuse băiatului. Ia să văd, ce mi-ai adus?

Jaromil îi întinse caietul, pictorul se uită ce desenase Jaromil acasă, apoi îi puse în faţă tuburile de culori, îi întinse câteva foi

de hârtie şi o pensulă, şi, sugerându-i un subiect, îl rugă să deseneze.

După care se înapoie în atelier, unde o găsi pe mama poetului îmbrăcată şi gata de plecare.

— De ce l-aţi reţinut? De ce nu l-aţi trimis imediat acasă?

— De ce eşti atât de grăbită să mă părăseşti? întrebă pictorul.

— E o nebunie ce facem, răspunse mama, şi pictorul o cuprinse din nou în braţele sale; de data asta nu i se împotrivea, dar nici nu-i răsplătea mângâierile; stătea în braţele lui ca un trup fără suflet; iar pictorul şoptea la urechea acestui trup inert:

— Da, e o nebunie. Dragostea ori e nebunie, ori nu e. Şi aşezând-o pe divan, se apucă să-i mângâie şi să-i sărute sânii.

Pe urmă se duse din nou în camera alăturată să vadă ce desenase între timp fiul ei. De data asta subiectul pe care i-l dăduse nu avea drept scop exersarea dexterităţii manuale a copilului; acesta trebuia să deseneze o scenă dintr-un vis avut nu de mult şi de care îşi aducea aminte. Acum pictorul îi ţinea o lungă disertaţie asupra compoziţiei sale; partea cea mai frumoasă în vise, spunea el, este improbabila întâlnire dintre fiinţe şi lucruri, ce nu s-ar întâlni în viaţa obişnuită; în vis, o navă poate pătrunde pe fereastră într-un dormitor, o femeie care nu mai trăieşte de douăzeci de ani poate sta întinsă într-un pat, şi, totuşi, iat-o pe neaşteptate urcând într-o barcă, o barcă ce se poate transforma numaidecât într-un sicriu, un sicriu ce poate pluti între ţărmurile înflorite ale unui râu. Şi pictorul cită celebra frază a lui Lautréamont despre frumuseţea din *întâlnirea unei umbrele cu o maşină de cusut pe o masă de disecţie,* ca apoi să adauge:

— Şi, totuşi, această întâlnire nu e mai frumoasă decât întâlnirea dintre o femeie şi un copil în atelierul unui pictor.

Jaromil îşi dădu seama că profesorul său era acum un pic mai altfel decât în celelalte zile; surprinse înflăcărarea din vocea lui în timp ce vorbea despre vise şi poezie şi asta nu numai că-i plăcu, dar avu darul să-l şi bucure pentru faptul de a fi fost el, Jaromil, motivul unui discurs exaltat, dar, înainte de toate, înregistrase ultima frază a profesorului său cu privire la întâlnirea dintre un copil şi o femeie în atelierul unui pictor. Din prima clipă când pictorul îi spusese că vor rămâne amândoi în prima încăpere, Jaromil înţelesese că în atelier se afla, fără

îndoială, o femeie, şi, cu siguranţă, nu o femeie oarecare, de vreme ce nu-i era îngăduit s-o vadă. Dar el era încă departe de lumea adulţilor pentru a încerca să dezlege acest mister; ceea ce îl interesa mai mult era faptul că în această ultimă frază pictorul îl plasa pe el pe aceeaşi treaptă cu femeia căreia îi acorda, fără doar şi poate, o mare importanţă, şi că, de bună seamă, venirea lui Jaromil făcea ca prezenţa acestei femei să fie mult mai frumoasă şi mai valoroasă, de unde trase concluzia că pictorul îl îndrăgea, că nu-i era indiferent, că însemna ceva în viaţa lui, poate datorită existenţei unei profunde şi misterioase asemănări lăuntrice pe care Jaromil, copil încă, nu era în stare s-o discearnă cu claritate, dar de care pictorul, bărbat în toată firea şi înţelept, era conştient. Gândul acesta îi umplu sufletul de un entuziasm luminos, şi când pictorul îi propuse un alt subiect, Jaromil se aplecă asupra hârtiei, cu multă înfrigurare.

Pictorul reveni în atelier unde o găsi pe mamă cu ochii înlăcrimaţi:

— Vă rog, lăsaţi-mă să plec imediat!

— Pleacă, de altfel puteţi pleca împreună, Jaromil va fi gata în câteva clipe.

— Sunteţi un diavol, spuse ea, mereu cu ochii înlăcrimaţi; şi el o îmbrăţişă cu putere şi-i presără obrajii cu sărutări.

După care se duse iar în camera învecinată, îl felicită pe Jaromil pentru ceea ce desenase (cât era de fericit Jaromil în ziua aceea!) şi, în sfârşit, îl trimise acasă. Apoi, se întoarse în atelier, o întinse pe nefericita mamă pe vechiul divan pătat de culori, îi sărută buzele moi şi obrajii umeziţi de lacrimi, şi făcu dragoste cu ea pentru a doua oară.

9

Dragostea dintre pictor şi mama poetului nu trebuia să se debaraseze niciodată de presentimentele ce marcaseră prima lor întâlnire; nu era o dragoste pe care ea s-o fi contemplat dinainte, visătoare, privind-o în ochi îndelung şi stăruitor, era o dragoste neaşteptată, care o asaltase mişeleşte, pe la spate.

Această dragoste îi amintea, în permanenţă, lipsa ei de *pregătire* amoroasă; era o femeie lipsită de experienţă, nu ştia nici măcar ce trebuia să facă, sau să spună. În faţa chipului aparte şi exigent al pictorului se ruşina, cu anticipaţie, de

fiecare dintre cuvintele şi gesturile sale; trupul nu era nici el mai bine pregătit; pentru prima oară în viaţa ei regreta, cu amărăciune, faptul de a nu se fi ocupat de el după naşterea copilului, şi acum se înspăimânta de imaginea din oglindă a pântecului ei, de pielea zbârcită ce atârna penibil deasupra pubisului.

Da! Visase întotdeauna o dragoste în care să fi îmbătrânit armonios, o dragoste în care trupul şi sufletul să fi fost ca două degete ale aceleiaşi mâini (da, aşa era dragostea pe care o contemplase dinainte, privind-o în ochi îndelung şi visătoare); aici însă, în această întâlnire dificilă, în care se angajase fulgerător, avea un suflet întristător de tânăr şi un trup întristător de bătrân, iar ea îşi combina aventura cu senzaţia că aleargă cu pas tremurător, înaintând deasupra unei prăpăstii pe o scândură extrem de îngustă, fără să-şi dea seama dacă prăbuşirea avea să i-o provoace tinereţea sufletului sau bătrâneţea trupului.

Pictorul o înconjura cu o solicitudine extravagantă, străduindu-se s-o iniţieze în lumea picturilor şi ideilor sale. Şi ea se bucura: vedea în asta o confirmare a faptului că prima lor întâlnire fusese altceva decât o conspiraţie a trupurilor ce profitaseră de situaţia survenită. Dar atunci când dragostea ocupă, deopotrivă, trupul şi sufletul, ea necesită şi consumă mai mult timp; mama poetului se văzu nevoită să inventeze existenţa unor noi prieteni spre a justifica (mai ales în faţa bunicii lui Jaromil) repetatele ei absenţe din casa părintească.

Când pictorul picta, ea se aşeza pe un scaun lângă el, dar asta nu era de ajuns; maestrul apucase să-i explice că pictura, aşa cum o concepea el, nu era decât o metodă, printre altele, de a extrage din viaţă sublimul; iar sublimul poate fi descoperit de un copil în propriii săi ochi, iar de un om oarecare notându-şi visele. Aşa se face că îi dădea de fiecare dată mamei o foaie de hârtie şi culori, şi ea trebuia să aştearnă pe hârtie nişte pete de culoare şi apoi să sufle peste ele; şi pe hârtie luau naştere nişte pete ce se împrăştiau în toate direcţiile, acoperind-o cu o reţea multicoloră; pictorul expunea aceste producţii *modeste* în spatele geamurilor bibliotecii sale şi lăuda calităţile lor în faţa invitaţilor săi.

La una dintre primele ei vizite, îi dădu mamei, la despărţire, câteva cărţi pe care ea trebuia să le citească acasă, fireşte pe

ascuns, de teamă ca indiscretul Jaromil să n-o întrebe de unde proveneau aceste cărţi, sau ca un alt membru al familiei să nu-i pună aceeaşi întrebare, iar ea cu greu ar fi putut găsi o minciună plauzibilă, căci era de ajuns să-ţi arunci o simplă privire peste aceste cărţi ca să-ţi dai seama că erau cu totul diferite de cele ce puteau fi găsite în bibliotecile prietenilor sau ale rudelor lor. Aşa stând lucrurile, trebuia să ascundă cărţile în dulapul cu rufe, sub sutiene şi sub cămăşile de noapte, şi să le citească în clipele de răgaz, când se afla în vilă singură. Sentimentul că face un lucru interzis şi teama de a nu fi surprinsă asupra faptei o împiedicau, fără îndoială, să se concentreze asupra celor citite, căci i se părea că nu reţine prea mare lucru din aceste lecturi, ba, mai mult, nu înţelegea aproape nimic, în ciuda faptului că numeroase pagini le recitea de două sau chiar de trei ori la rând.

După aceea se ducea la pictor, înfricoşată ca un şcolar ce se teme să nu fie scos la tablă şi ascultat, fiindcă pictorul începea de fiecare dată s-o întrebe dacă îi plăcuse cartea, şi mama poetului ştia că el voia să audă de la ea mai mult decât un răspuns afirmativ – ştia că respectiva carte era pentru el doar punctul de plecare al unei discuţii şi mai ştia că în cartea aceea nu existau fraze despre subiectul asupra căruia vroia să fie complice cu ea, de parcă ar fi fost vorba de un adevăr pe care-l apărau în cârdăşie. Mama ştia toate astea, dar nu-şi dădea seama ce conţinea în plus sau ce era atât de important în cartea cu pricina. Ca o elevă vicleană, invoca întotdeauna o scuză: se plângea că era nevoită să citească aceste cărţi pe ascuns, pentru a nu fi descoperită, şi de aceea nu era în stare să se concentreze aşa cum ar fi vrut.

Pictorul accepta această scuză, dar la următoarea lecţie cu Jaromil îi veni o idee genială: îi vorbi despre tendinţele artei moderne şi-i oferi să citească mai multe cărţi, pe care băiatul le primi bucuros. Când mama văzu aceste cărţi pentru prima oară pe masa de lucru a fiului ei şi pricepu că, de fapt, această literatură de contrabandă îi era destinată, i se făcu frică. Până atunci îşi asumase singură toată povara aventurii sale, dar iată că, acum, fiul ei (acest simbol al purităţii) devenea, fără ştirea lui, mesagerul unei iubiri adultere. Da, nu mai era nimic de făcut – cărţile se aflau pe biroul lui Jaromil, şi mamei nu-i rămânea

altceva decât să le răsfoiască, sub masca unei solicitudini materne lesne de înţeles.

Într-o zi se încumetă să-i spună pictorului că poeziile pe care i le împrumutase i se păreau inutil de obscure şi de încâlcite. Dar abia apucase să rostească aceste cuvinte şi-i păru rău, căci pictorul socotea cea mai mică divergenţă între ei drept o trădare. Se străduí să repare cât mai repede această greşeală. În clipa în care pictorul, cu sprâncenele încruntate, se întoarse cu faţa spre pânza lui, îşi scoase la iuţeală bluza şi sutienul, fără ca el s-o vadă. Avea sâni frumoşi şi ştia acest lucru; acum îi expunea cu mândrie (nu însă fără o rămăşiţă de sfială) străbătând atelierul, apoi, pe jumătate adăpostită de pânza prinsă pe şevalet, se postă înaintea pictorului. Acesta, morocănos, îşi petrecea pensula pe pânză şi de câteva ori trase cu coada ochiului, aruncându-i o privire răutăcioasă mamei, care stătea plantată în spatele tabloului. În cele din urmă, femeia smulse pensula din mâna pictorului, şi, apucând-o cu dinţii, îi adresă un cuvânt pe care nu-l mai adresase niciodată cuiva, un cuvânt vulgar şi grosolan, şi-l repetă de mai multe ori la rând, cu jumătate de voce, până când îşi dădu seama că furia pictorului începea să se transforme în dorinţă amoroasă.

Fireşte, nu era în obiceiul ei de a se comporta astfel, de aceea era nervoasă şi încordată. Dar înţelesese de la începutul intimităţii lor că pictorul pretindea de la ea o formă liberă şi surprinzătoare de manifestări amoroase, că dorea să se simtă absolut liberă şi în voie alături de el, degajată de toate, de orice convenţie, de orice pudoare, de orice inhibiţie; îi plăcea să-i spună: „Nu vreau nimic de la tine dacă nu-mi dăruieşti libertatea ta, libertatea ta intimă şi totală!” şi voia să se convingă de această libertate, clipă de clipă. Mama poetului ajunsese să înţeleagă, de bine, de rău, că această atitudine, fără reţineri, era un lucru frumos, dar cu atât mai mult se temea că nu va fi în stare de aşa ceva. Şi cu cât se străduia *să-şi cunoască propria libertate*, cu atât mai mult această libertate devenea o sarcină anevoioasă, o obligaţie, ceva pentru care trebuia să se pregătească dinainte, la ea acasă (să reflecteze pentru a afla cu ce cuvinte, cu ce dorinţă, cu ce gest putea să-l surprindă pe pictor spre a-i demonstra spontaneitatea sa), în asemenea măsură, încât începea să se încovoaie sub greutatea unei poveri apăsătoare.

— Partea cea mai proastă nu constă în faptul că lumea nu e liberă, ci în faptul că omul s-a dezobişnuit de libertate, îi spunea mereu pictorul, şi această observaţie i se părea făcută anume pentru ea, aparţinătoare, în întregime, acestei lumi învechite, despre care pictorul afirma că trebuie respinsă categoric, în totalitate şi în toate privinţele. Dacă nu putem schimba lumea, să schimbăm, cel puţin propria noastră viaţă şi să trăim liberi, spunea el. Dacă viaţa e liberă în totalitatea ei, atunci să tragem consecinţele; să respingem tot ce-i învechit. Trebuie să fim absolut moderni, mai adăuga el, citându-l pe Rimbaud, şi ea îl asculta cu sfinţenie, plină de încredere în cuvintele lui şi plină de neîncredere în ea. Şi, deodată, îi veni în minte ideea că dragostea pe care pictorul i-o nutrea nu putea să provină dintr-o neînţelegere şi, uneori, îl întreba de ce o iubeşte. Şi el îi răspundea că o iubeşte aşa cum iubeşte boxerul fluturele, cum iubeşte cântăreţul liniştea, cum o iubeşte tâlharul pe învăţătoarea satului; şi-i mai spunea că o iubeşte aşa cum iubeşte măcelarul ochii înfricoşaţi ai vitei şi trăsnetul idila pe acoperiş; că o iubeşte ca pe o femeie iubită, furată, smulsă din atmosfera stupidă a căminului ei.

Îl asculta extaziată şi se ducea la el de îndată ce-i prisosea un răgaz de câteva minute. Se vedea în postura unei turiste având în faţa ochilor ei cele mai frumoase peisaje, dar era prea istovită pentru a putea să le savureze frumuseţea; nu se alegea cu nicio bucurie din dragostea ei, dar ştia că e o dragoste mare şi frumoasă pe care nu trebuia s-o piardă.

Dar Jaromil? Era mândru că pictorul îi împrumuta cărţi din biblioteca sa (acesta îi spusese de mai multe ori că nu împrumută cărţi nimănui, că Jaromil era singurul care se bucura de aceste privilegii) şi, cum dispunea de mult timp liber, zăbovea visător asupra lor, răsfoindu-le încet, filă cu filă. La vremea aceea, arta modernă nu devenise încă patrimoniul maselor largi ale micii burghezii şi mai avea încă vraja captivantă a unei anumite secte, acea vrajă lesne de înţeles la un copil aflat la vârsta când se visează despre romantismul clanurilor şi al confreriilor. Jaromil simţea profund această vrajă şi citea cărţile cu totul altfel decât mama lui, care le buchisea din scoarţă-n scoarţă ca pe nişte manuale şcolare, întocmai ca o elevă ce urma să fie ascultată. Jaromil, pe care nu-l ameninţa primejdia de a fi ascultat, nu le citea niciodată în adevăratul

sens al cuvântului. Le parcurgea mai curând alene, frunzărindule, zăbovind o dată asupra unei pagini, altă dată asupra unui vers, fără a se necăji dacă restul poemului nu-i mai spunea nimic. Dar acest unic vers sau unic paragraf de proză ajungeau ca să-l facă fericit, şi asta nu numai datorită frumuseţii lor, ci, mai ales, pentru că-i serveau drept legitimaţie ce-i asigură pătrunderea în împărăţia aleşilor, a celor ce ştiu să perceapă anumite lucruri care pentru alţii rămân ascunse (inaccesibile).

Mama ştia că fiul ei nu se mulţumea cu simplul rol de mesager şi citea cu interes cărţile ce nu-i erau destinate decât în aparenţă; de aceea începu să discute cu el despre lecturile lui, punându-i întrebări pe care nu se încumeta să i le pună pictorului. Şi astfel constată cu groază că fiul ei apăra cărţile împrumutate, cu o îndârjire mult mai aprigă decât a pictorului.

În felul acesta observă că Jaromil sublimase cu creionul într-o culegere de poeme de Paul Eluard următorul vers: *să dorm, cu luna într-un ochi, şi cu soarele în celălalt.*

Ce găseşti frumos în asta? De ce-ar trebui să dormi cu luna într-un ochi? *Picioare de piatră, ciorapi de nisip.* Unde s-au mai pomenit ciorapi de nisip?

Jaromil îşi spunea în sinea lui că mama nu-şi bătea joc doar de poemul cu pricina, ci, în acelaşi timp, îl socotea pe el mult prea tânăr ca să-l înţeleagă, şi astfel îi dădu o ripostă fără menajamente.

Vai! Biata de ea, nu fusese capabilă să ţină piept nici măcar unui copil de treisprezece ani! În ziua aceea, când se duse la pictor, se afla în starea de spirit a spionului care tocmai şi-a îmbrăcat uniforma unei armate străine şi se temea să nu fie demascat. Comportamentul ei îşi pierduse şi ultima rămăşiţă de spontaneitate şi tot ce spunea şi făcea era aidoma jocului unui artist amator, paralizat de trac, care-şi recită textul timorat de gândul că va fi fluierat.

Era tocmai momentul când pictorul descoperise farmecul aparatului de fotografiat. Îi arătă mamei primele sale fotografii, nişte naturi moarte alcătuite dintr-o ciudată alăturare de obiecte, privelişti bizare înfăţişând nişte lucruri uitate şi părăsite; pe urmă o duse la lumina acoperişului mansardat şi începu s-o fotografieze. Mama poetului fu cuprinsă, în primul rând, de un sentiment de uşurare, întrucât nu era obligată să vorbească; era de ajuns să stea în picioare, să se aşeze, să

zâmbească, ascultând indicaţiile pictorului şi, din când în când, laudele acestuia la adresa chipului ei.

Apoi, pe neaşteptate, ochii pictorului prinseseră să strălucească; apucă la iuţeală o pensulă, o muie în culoarea neagră, răsuci cu un gest delicat capul mamei şi trase două linii oblice pe faţa ei.

— Te-am ras, am distrus opera Domnului, strigă el entuziasmat şi începu din nou s-o fotografieze, acum cu cele două linii groase ce se încrucişau pe nasul ei. După care o conduse în camera de baie, îi spălă obrajii şi-i şterse cu un prosop.

— Acum câteva clipe te-am ras, ca acum să te readuc la viaţă, spuse pictorul şi pensula începu iar s-o picteze. De data asta înscrise pe faţa ei nişte cercuri şi linii ce aduceau cu vechile scriituri ideografice; un chip-mesaj, un chip-scrisoare, declară el şi, luând-o de mână, o conduse sub vitraliul strălucitor, unde se apucă iar s-o fotografieze.

Pe urmă o făcu să se aşeze pe jos şi aşeză lângă capul ei mulajul de ipsos al unei statui antice pe care desenă aceleaşi linii ca pe faţa mamei, apoi fotografie ambele capete, cel viu şi cel inert; după aceea spălă liniile de pe chipul mamei şi-l pictă cu alte linii şi din nou o fotografie, ca apoi s-o întindă pe divan şi să înceapă s-o dezbrace; mamei îi era teamă să nu-i picteze sânii şi picioarele; îşi asumă chiar riscul unei observaţii hazlii, spre a-l face să înţeleagă că nu era nevoie să-i picteze trupul (îi trebuia curaj pentru a risca o asemenea observaţie, era veşnic timorată, crezând că glumele ei nu-şi ating niciodată ţinta şi o fac ridicolă), dar pictorul obosise pictând şi, în loc s-o picteze, făcu dragoste cu ea, ţinând în acest timp în mâinile sale capul ei acoperit de desene, de parcă l-ar fi excitat în mod deosebit ideea de a face dragoste cu o femeie care era propria sa creaţie, propria sa fantezie, ca şi cum ar fi fost Dumnezeu culcându-se cu femeia pe care tocmai o crease anume pentru el.

Şi, într-adevăr, mama poetului nu era în clipa aceea altceva decât o invenţie, un tablou al pictorului. Ştia acest lucru şi îşi aduna toate forţele pentru a rezista şi a nu lăsa să se vadă, câtuşi de puţin, că nu era partenera pictorului, interlocutorul lui miraculos şi fiinţa demnă de a fi iubită, ci doar o reflectare lipsită de viaţă, o oglindă oferită cu supunere, o suprafaţă pasivă pe care pictorul îşi proiecta imaginea dorinţei sale. Şi,

într-adevăr, absolvi cu succes examenul, pictorul cunoscu voluptatea şi se retrase din trupul ei în culmea fericirii. După aceea însă, ajunsă acasă, mama simţi că depusese un efort prea mare şi seara plânse îndelung, înainte de a adormi.

La câteva zile după aceea, reveni în atelierul pictorului, unde reluară şedinţele de desen şi fotografiat. De data aceasta pictorul îi dezgoli sânii şi se apucă să deseneze pe rotunjimile lor frumoase. Pe urmă, când voi s-o dezbrace de tot, mama se împotrivi amantului, ţinându-i piept pentru prima oară.

Ne-am putea face cu greu o idee despre iscusinţa şi despre şiretlicurile de care dăduse ea dovadă până acum în toate jocurile lor amoroase, spre a-şi ascunde pântecul! De multe ori îşi păstrase pe el portjartiera, lăsând să se înţeleagă că această incompletă goliciune era mai excitantă; de multe ori obţinuse avantajul de a se iubi în penumbră, evitând lumina plină, de multe ori respinsese cu gingăşie mâinile pictorului, care încercau să-i mângâie pântecele, şi i le trăsese pe pieptul ei, şi când epuiză toate şiretlicurile, făcu apel la timiditatea sa, pe care pictorul o cunoştea, aceasta fiind, de altfel, una din trăsăturile caracterului ei pe care el o adora (acesta fiind, de fapt, motivul pentru care îi spunea, adeseori, că ea era pentru el personificarea culorii albe, iar atunci când s-a gândit la ea, pentru prima oară, şi-a exprimat acest gând într-un tablou prin linii albe săpate în pânză cu craţerul).

Acum însă era silită să stea în picioare în mijlocul atelierului, ca o statuie vie, pradă ochilor şi pensulei neobositului pictor. Se împotrivi, şi când spuse, aşa cum făcuse în timpul primei sale vizite, că ceea ce pretindea de la ea era o nebunie, el îi răspunse întocmai cum îi răspunsese atunci, da, dragostea e o nebunie şi îi smulse de pe ea îmbrăcămintea.

Stătea, deci, în mijlocul atelierului, şi nu se gândea decât la pântecul ei, timorată de ideea că, lăsându-şi privirea în jos, risca să-l vadă, dar acest pântec era în faţa ei aşa cum îl cunoştea, după ce-l zărise în oglindă de mii şi mii de ori; şi, în sinea ei, îşi spunea că ea nu era nimic altceva decât un pântec, nimic altceva decât o piele urâtă şi zbârcită, şi se simţea ca o femeie aflată pe masa de operaţie, o femeie ce n-are voie să se gândească la nimic, care trebuie să uite de ea şi să creadă că toată povestea e trecătoare, că operaţia şi, o dată cu ea şi

durerea, vor lua sfârşit şi, în aşteptarea acestui deznodământ, nu-i rămânea de făcut decât un singur lucru: să suporte.

Iar pictorul apucă o pensulă, o muie într-o culoare şi i-o aplică pe umeri, pe buric, pe picioare, apoi se retrase câţiva paşi şi, înşfăcând aparatul de fotografiat, o conduse în baie, unde o obligă să se întindă în cada goală şi-i aşeză de-a curmezişul trupului şarpele metalic la capătul căruia se afla stropitoarea duşului, şi-i spuse că acest şarpe metalic nu împrăştie apă, ci un praf ucigător, ce stătea acum întins pe trupul ei ca trupul războiului pe trupul dragostei; în sfârşit, o făcu din nou să se ridice şi o conduse în alt loc, şi se apucă iar s-o fotografieze, şi ea mergea supusă, fără a mai încerca să-şi ascundă pântecul, pe care îl avea mereu în faţa ochilor săi, şi vedea mereu ochii pictorului şi pântecul ei – pântecul ei şi ochii pictorului...

Pe urmă, când acesta o întinse pe covor, acoperită toată cu desene, şi făcu dragoste cu ea în apropierea capului antic, frumos şi rece, mama poetului nu mai putu să reziste şi izbucni, în braţele lui, într-un hohot de plâns cu sughiţuri; dar el nu fu în stare să înţeleagă semnificaţia acestui plâns, încredinţat că vraja lui sălbatică, tradusă într-o frumoasă mişcare precisă şi accentuată, nu putea să-şi afle alt răspuns decât un horcăit de voluptate şi fericire.

Mama îşi dădu seama că pictorul nu ghicise motivul plânsului ei, drept care se stăpâni şi încetă să mai plângă. Dar, întorcându-se acasă, o cuprinse pe scară o stare de leşin; căzu şi îşi zdreli genunchii. Bunica, înnebunită, o conduse în camera ei, îi puse mâna pe frunte, apoi termometrul la subsuoară.

Mama poetului avea febră – febră şi nervii zdrobiţi.

10

Cu câteva zile mai târziu, nişte paraşutişti cehi trimişi din Anglia îl asasinară pe stăpânul neamţ al Cehiei şi Moraviei; fu proclamată legea marţială şi pe la colţurile străzilor începură să apară liste lungi anunţând numele celor executaţi prin împuşcare. Mama poetului zăcea la pat şi medicul casei venea în fiecare zi să-i facă o injecţie în fesă. Soţul veni şi se aşeză la căpătâiul ei, îi luă mâna în mâna lui şi o privi îndelung drept în ochi; mama ştia că el punea prăbuşirea ei nervoasă pe seama ororilor istoriei şi se ruşina gândindu-se că-l înşela, în timp ce el

era bun cu ea şi voia să-i fie prieten în momentele acestea atât de dificile.

În ceea ce o priveşte pe Magda, femeia bună la toate, care locuia în vilă de mai mulţi ani şi despre care bunica, adeptă a unei solide tradiţii democratice, zicea că o consideră mai curând un membru al familiei decât o angajată, se întoarse într-o bună zi acasă plângând, întrucât logodnicul ei fusese arestat de Gestapo, ca peste câteva zile numele lui să apară, scris cu literă neagră, pe un afiş roşu-închis, printre alte nume de morţi, drept care Magda obţinu câteva zile de concediu.

Când reveni, le spuse alor casei că părinţii logodnicului nu izbutiseră să capete urna cu cenuşa fiului lor şi, astfel, nu vor şti probabil niciodată unde se află rămăşiţele sale pământeşti. Şi din nou o podidiră lacrimile, şi de atunci plângea aproape în fiecare zi. Cel mai des plângea în cămăruţa ei, de unde hohotele sale de plâns răzbeau înăbuşite de peretele subţire, dar, uneori, plângea, ca din senin, în timpul prânzului; căci, de la reîntoarcerea ei, familia o accepta la masa comună (înainte mânca singură, în bucătărie) şi caracterul excepţional al acestei favori avea darul să-i amintească zi de zi, la amiază, că se afla în doliu şi era compătimită, iar ochii i se congestionau şi o lacrimă i se prelingea de sub pleoape pe obraz şi cădea peste găluştile cu sos; se străduia din răsputeri să-şi ascundă lacrimile şi ochii roşiţi, plecându-şi capul în dorinţa de a nu fi văzută, dar în felul acesta se făcea remarcată şi mai mult şi de fiecare dată se găsea cineva să-i adreseze un cuvânt de încurajare, la care ea răspundea cu un hohot de plâns nestăvilit.

Jaromil urmărea întreaga poveste ca pe un spectacol tulburător; se bucura la gândul că o lacrimă avea să apară în ochii unei tinere femei, la gândul că tânăra femeie avea să depună eforturi spre a-şi înăbuşi tristeţea, iar tristeţea avea să învingă în cele din urmă pudoarea, lăsând lacrimile să curgă. Sorbea din ochi acest chip (fireşte în taină, căci avea sentimentul că săvârşea un lucru interzis), şi se simţea cuprins de o caldă emoţie şi de dorinţa de a-l copleşi cu mângâieri pline de gingăşie, de a-i aduce o consolare. Iar seara, când se afla singur, ghemuit sub pătura sa, îşi imagina chipul Magdei cu ochii ei mari, negri, se vedea mângâindu-l şi spunându-i *nu plânge, nu plânge, nu plânge,* nefiind în stare să găsească alte cuvinte pe care să fi ştiut să i le spună.

Cam atunci mama poetului terminase tratamentul neurologic (făcuse timp de o săptămână o cură de somn la domiciliu) şi reîncepuse să se ocupe de treburile casei, de cumpărături şi de menaj, în ciuda faptului că nu contenea să se plângă de durerile ei de cap şi de bătăile accelerate ale inimii. Într-o zi se aşează la masa ei de lucru şi începu să scrie o scrisoare. Dar după ce încheie prima frază, îşi dădu seama că pictorul avea s-o considere sentimentală şi proastă şi i se făcu teamă de aprecierile lui; se linişti însă numaidecât, spunându-şi că fraza conţinea cuvinte ce nu cereau un răspuns, fiind una din ultimele pe care i le adresa, şi gândul acesta avu darul s-o încurajeze, şi mama continuă să scrie; alcătuia fraze cu sufletul uşurat (şi cu o ciudată îndârjire) de parcă ea însăşi le-ar fi alcătuit, ea, aşa cum fusese înainte de a-l cunoaşte. Îi scria că-l iubeşte şi nu va uita niciodată perioada minunată pe care o trăise împreună cu el, dar că sosise momentul de a-i spune adevărul: că ea era altfel, cu totul altfel decât îşi închipuise el, că în realitate nu era decât o femeie obişnuită, de modă veche, şi se temea că, într-o bună zi, nu va mai fi în stare să se uite în ochii nevinovaţi ai fiului ei.

Să se fi hotărât, oare, în cele din urmă, să-i spună adevărul? Da de unde, nicidecum! Nu-i spunea că ceea ce numeşte ea fericirea de a iubi fusese pentru ea doar un penibil efort, nu-i spunea cât de mult se ruşina de pântecul ei lăsat şi zbârcit, nici măcar de criza ei de nervi nu-i pomenea, nici de faptul că se lovise şi îşi zdrelise genunchiul, că fusese nevoită să doarmă neîntrerupt timp de o săptămână. Nu-i spunea toate acestea fiindcă o asemenea sinceritate nu era în firea ei şi fiindcă voia să fie, în sfârşit, din nou ea însăşi, şi nu putea fi ea însăşi decât în prefăcătorie; fiindcă a-i fi dezvăluit toate astea deschis, cu francheţe, era ca şi când s-ar fi aflat din nou întinsă în faţa lui, despuiată, cu pântecul ei sluţit. Nu, nu mai voia deloc să i se arate nici pe din afară, nici pe dinăuntru, voia să-şi regăsească siguranţa pudorii sale; de aceea trebuia să fie ipocrită, să nu-i vorbească decât despre copilul ei şi despre îndatoririle ei de mamă. Iar în finalul scrisorii era convinsă ea însăşi că nu erau nici pântecul ei, nici efortul istovitor pe care trebuia să-l depună pentru a urma ideile pictorului, motivele ce provocaseră prăbuşirea ei nervoasă, ci înaltele sale sentimente materne ce se revoltaseră împotriva marii şi vinovatei sale iubiri.

Iar în clipa aceea nu se mai simţea doar nespus de tristă, ci se simţea nobilă, tragică şi puternică; tristeţea care cu câteva zile înainte o făcuse doar să sufere îi furniza acum, după ce o zugrăvise în cuvinte mari, o fericire liniştitoare, era o tristeţe frumoasă şi ea se vedea luminată de strălucirea ei melancolică şi se găsea frumoasă în tristeţea sa.

Ce coincidenţe bizare! În aceeaşi perioadă Jaromil, care pândea zile întregi, fără întrerupere, privirea plânsă a Magdei, cunoştea şi el cât se poate de bine frumuseţea tristeţii şi se cufunda în ea cu totul. Răsfoia din nou cartea despre care-i vorbise pictorul, citea şi recitea la nesfârşit poeziile lui Eluard şi se lăsă vrăjit de anumite versuri: *Avea în liniştea trupului ei un mic bulgăre de zăpadă, de culoarea ochiului*; sau: *În depărtare marea ce-ţi scaldă ochiul;* şi: *Bine-ai venit tristeţe înscrisă în ochiul ce-l iubesc.* Eluard deveni poetul trupului liniştit al Magdei şi al ochilor ei scăldaţi de marea lacrimilor; toată viaţa ei îi apărea în vraja unui singur vers: *Tristeţe chip frumos.* Da, asta era Magda: tristeţe chip frumos.

Într-o seară, când toată familia plecase la teatru, Jaromil rămase singur în vilă; cunoştea pe dinafară obiceiurile casei şi ştia că, fiind sâmbătă, Magda se va duce să facă baia săptămânală. Cum părinţii şi bunica aranjaseră ieşirea lor la teatru cu o săptămână înainte, avu timp să pregătească totul în amănunţime; cu câteva zile înainte, ridică limba ce acoperea gaura cheii de la uşa ce dădea în camera de baie şi o unse uşor cu miez de pâine, spre a se lipi mai lesne şi a se menţine în poziţie verticală; scoase apoi cheia din broască, împiedicând astfel grosimea ei să-i reducă perspectiva oferită de gaura cheii, şi avu grijă s-o ascundă; nimeni nu sesiză lipsa ei, întrucât membrii familiei n-aveau obiceiul să se încuie în baie, Magda fiind singura care întorcea cheia în broască.

Casa era tăcută şi pustie şi lui Jaromil inima îi bătea să-i spargă pieptul, nu alta. Era sus în camera sa de copil, cu o carte în faţă, ca şi când cineva ar fi putut să-l surprindă şi să-l întrebe ce face, dar, de citit nu citea, ci doar trăgea cu urechea. În sfârşit, auzi bolborositul apei în ţevărie, apoi zgomotul jetului pe fundul căzii. Stinse lumina pe scară şi coborî încet-încet; avea noroc, gaura cheii rămăsese descoperită şi când lipi ochiul de ea o văzu pe Magda aplecată deasupra căzii, gata dezbrăcată, cu sânii dezgoliţi, având pe ea numai chiloţii. Inima lui prinse să

bată nespus de tare, căci Jaromil vedea acum ceea ce nu văzuse niciodată, şi curând avea să vadă şi mai mult şi nimeni nu putea să-l împiedice să vadă. Magda se îndreptă din şale, se apropie de oglindă (o vedea din profil), se privi în ea câteva clipe, apoi se întoarse (o vedea din faţă) şi porni spre cadă, se opri, îşi scoase chiloţii, îi aruncă (o vedea mereu din faţă) şi, în sfârşit, intră în cadă.

Când se aşeză în cadă, Jaromil continua s-o urmărească prin gaura cheii, dar cum era cufundată în apă până la umeri, ea nu era *decât un chip*; acelaşi chip, familiar şi trist, cu ochiul scăldat de marea lacrimilor, dar, în acelaşi timp, cu totul altul, un chip căruia trebuia să-i adauge în mintea lui (acum, în viitor şi pentru totdeauna) nişte sâni dezvoltaţi, coapse şi şolduri, *era un chip luminat de goliciunea trupului*; şi Jaromil continua să trezească în el tandreţea, o tandreţe însă diferită de cea anterioară, căci în ea se răsfrângeau acum şocurile inimii sale.

Apoi, deodată, observă că Magda se uită drept în ochii lui şi i se făcu teamă să nu fie descoperit. Avea ochii fixaţi spre broasca uşii şi zâmbea uşor (un zâmbet jenat şi totodată prietenos). Se îndepărtă repede de uşă, întrebându-se – îl văzuse sau nu? Făcuse înainte mai multe probe şi era sigur că un ochi care pândea din cealaltă parte a uşii nu putea fi văzut din interiorul camerei de baie. Şi-atunci cum să-şi explice privirea şi zâmbetul Magdei? Ori, poate, Magda se uita întâmplător în direcţia aceea şi, dacă zâmbea, făcea acest lucru numai cu *gândul* că Jaromil putea s-o urmărească! În orice caz, întâlnirea cu ochii Magdei avu darul să-l tulbure în asemenea măsură, încât nu mai cuteză să se apropie de uşă.

Cu toate acestea, peste puţin timp, după ce-şi regăsi calmul, îi veni în minte o idee ce întrecea tot ce văzuse şi trăise până atunci; camera de baie nu era încuiată cu cheia, iar Magda nu-i spusese că avea să meargă să se scalde. Putea deci să se prefacă a nu şti nimic şi, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, să intre în camera de baie. Şi din nou inima prinse să-i bată cu putere; se şi vedea oprindu-se cu un aer plin de mirare în cadrul uşii deschise şi spunându-i Magdei: *am venit doar să-mi iau periuţa de dinţi.* Trece pe lângă despuiata Magda care, pe moment, nu ştie ce să spună; ruşinea îi îmbujorează obrajii ca în timpul prânzului, când e cuprinsă pe neaşteptate de un hohot de plâns cu sughiţuri; iar el, Jaromil, înaintează de-a lungul căzii

până în dreptul chiuvetei deasupra căreia, pe o placă de sticlă, se află periuţa lui de dinţi, o ia, apoi, oprindu-se înaintea căzii, se apleacă spre Magda, spre corpul ei despuiat, pe care nu-l vede sub filtrul verzui al apei, şi priveşte din nou chipul ei ruşinat, şi mângâie acest chip ruşinat. Dar în clipa în care imaginaţia îi împingea gândul până aici, se simţi deodată învăluit de o ceaţă tulbure în care nu mai vedea nimic şi în care nu mai era în stare să-şi imagineze nimic.

Pentru ca intrarea lui să pară cât mai firească, urcă uşor înapoi în camera sa, apoi coborî din nou cu pas ferm, apăsând zgomotos pe fiecare treaptă a scării; simţea cum tremură din tot corpul şi se temea că nu va avea forţa să pronunţe cu o voce calmă şi firească: *am venit doar să-mi iau periuţa de dinţi;* şi, totuşi, coborî şi când ajunse aproape de uşa camerei de baie şi inima lui prinse să bată atât de tare, încât abia mai putea să respire, îi fu dat să audă:

— Jaromil, sunt în baie! Nu intra!

Şi el îi răspunse:

— Nu, nici vorbă, mă duceam în bucătărie!

Străbătu coridorul în direcţia opusă, se apropie de uşa bucătăriei, o deschise, o închise, ca şi când ar fi luat ceva de acolo, la mare iuţeală, apoi, făcând calea întoarsă, urcă scara, îndreptându-se spre camera lui. Ajuns aici, îşi spuse în sinea lui că vorbele Magdei, deşi derutante, n-ar fi trebuit să-l îndemne la o capitulare atât de rapidă – putea foarte bine să spună: *„Nu-i nimic, Magda*, *am venit doar să-mi iau periuţa de dinţi”,* şi să intre, căci Magda, cu siguranţă, nu s-ar fi dus să se plângă; Magda îl iubea, pentru că el era întotdeauna drăguţ cu ea. Şi începu să-şi imagineze scena; el în camera de baie şi Magda, goală-puşcă, întinsă în cadă sub ochii lui; ea îi spune *nu te apropia*, *pleacă imediat*, dar el nu-i dă ascultare şi ea nu i se mai poate împotrivi, e la fel de neputincioasă ca în faţa morţii logodnicului ei, fiindcă zace încarcerată în cadă, în timp ce el se apleacă spre chipul ei, spre ochii ei mari...

Dar ocazia se irosise, irevocabil, şi Jaromil nu mai auzea decât clipocitul slab al apei ce se scurgea din cadă, alunecând spre canale îndepărtate; ireversibilitatea acestei minunate ocazii avea darul să-i sfâşie inima, căci îşi dădea seama că şansa de a petrece o seară singur cu Magda în toată casa n-avea să se mai ivească atât de curând, şi chiar dacă s-ar fi ivit, cheia va fi de

mult repusă la locul ei şi Magda se va încuia în baie, răsucind cheia în broască de două ori. Se zvârcolea în pat, în culmea disperării. Dar ceea ce-l îndurera mai mult decât ocazia pierdută era deznădejdea ce-l cuprindea gândindu-se la propria sa timiditate, la prosteştile sale bătăi de inimă, care-l păgubiseră de orice prezenţă de spirit, şi-i stricaseră tot planul. Şi-l încercă un *dezgust* puternic faţă de sine însuşi.

Dar încotro putea să-l împingă acest dezgust? Căci dezgustul e cu totul altceva decât tristeţea; nu-i nici măcar polul opus al acesteia; când ai lui erau răutăcioşi cu el, Jaromil se urca adesea în camera sa, se închidea şi plângea; lacrimile lui erau însă lacrimi de fericire, de-a dreptul voluptuoase, lacrimi aproape *de dragoste*, cu care Jaromil îl compătimea pe Jaromil şi-l consola coborându-şi privirea în sufletul lui; în timp ce acest dezgust neaşteptat, care-i scotea în evidenţă propria sa slăbiciune, avea darul să-l abată şi să-l îndepărteze pe Jaromil de propriul său suflet! Acest dezgust era univoc şi lapidar, ca o insultă; ca o palmă pe obraz; şi altă scăpare nu era decât evadarea.

Dar încotro să fugim pentru a găsi o scăpare atunci când revelaţia propriei noastre slăbiciuni ne apare pe neaşteptate? Numai o fugă *suitoare* ne poate ajuta să scăpăm de *înjosire.* Se aşează, deci, la masa lui de lucru, deschise cărticica (acea cărticică preţioasă despre care pictorul îi spusese că n-o mai împrumutase nimănui) şi făcu un efort încordat spre a-şi concentra atenţia asupra poeziilor preferate; şi reciti versul: *în depărtare marea ce scaldă ochiul tău* şi din nou o revăzu pe Magda înaintea lui, şi toate reveneau la locul lor, inclusiv bulgărul de zăpadă în liniştea trupului ei, şi clipocitul apei, toate pătrundeau în această poezie, aşa cum pătrundea în cameră murmurul râului prin fereastra închisă. Şi deodată Jaromil se simţi copleşit de nostalgie şi închise cartea. Luă o foaie de hârtie şi un creion şi începu el însuşi să scrie în felul lui Eluard, Nezval, Biebl sau Desnos, şi scrise unul sub altul versuri scurte, fără ritm şi fără rimă; era o variaţiune pe tema celor citite de el, dar în această variaţiune era exprimată trăirea lui recentă – *tristeţea care începe să se topească prefăcându-se în apă, şi apa-verde,* al cărei luciu *urcă şi iar urcă şi se ridică până în ochii mei,* şi trupul, *trupul trist,* trupul în apă, *pe care-l urmez de-a lungul râului nesfârşit.*

Citi de multe ori, la rând, acest poem, cu voce tare, cu o voce melodioasă şi patetică, şi fu entuziasmat. Pe fundalul acestui poem Magda întinsă în cadă, şi chipul lui cu ochiul lipit de gaura cheii; nu se afla, deci, el, Jaromil, *în afara limitelor* trăirii sale, ci, dimpotrivă, *cu mult deasupra ei.* Dezgustul ce-l cuprinsese faţă de el însuşi rămăsese *jos;* acolo, jos, îşi simţise mâinile umezite de groază şi răsuflarea accelerată, în schimb aici, *sus,* în poezie, se afla cu mult deasupra scăderilor sale; episodul cu gaura cheii şi a laşităţii sale nu mai era decât o trambulină, de unde, acum, îşi lua zborul; acum el nu mai era supus experienţei pe care tocmai o trăise, în schimb cea trăită era supusă celei pe care o scrisese.

În ziua următoare luă de la bunica lui maşina de scris, bătu pe o hârtie specială poemul care, de data asta, i se păru mai frumos decât în timp ce-l recita cu voce tare; căci el înceta să mai fie acum o simplă succesiune de cuvinte, pentru a deveni *un lucru;* autonomia lui era incontestabilă; cuvintele obişnuite sunt făcute spre a se stinge de îndată ce au fost rostite, ele n-au alt scop decât acela de a servi în momentul comunicării; ele sunt supuse lucrurilor şi nu sunt decât însemnul acestora; dar iată că aceste cuvinte deveniseră ele însele lucruri şi nu erau subordonate sau supuse la nimic; nu mai erau destinate comunicării imediate şi dispariţiei rapide, ci dăinuirii.

Desigur, cele trăite de Jaromil în ziua precedentă erau exprimate în poem, dar, în acelaşi timp, această experienţă murea aici, aşa cum moare o sămânţă în miezul fructului, *sunt în apă*, *şi bătăile inimii mele stârnesc cerculeţe pe oglinda ei;* acest vers oferea imaginea adolescentului tremurând în faţa uşii ce dă spre camera de baie, dar, totodată, el avea darul şi să-i estompeze încet-încet trăsăturile caracteristice; acest vers îl depăşea şi în acelaşi timp îl făcea transcendental. *Ah, iubirea mea lichidă,* spunea un alt vers, şi Jaromil ştia că această iubire lichidă era Magda, şi mai ştia că nimeni n-ar fi fost în stare s-o recunoască în spatele acestor cuvinte, că ea era pierdută, invizibilă, îngropată. Poemul pe care-l scrisese era absolut de sine-stătător, autonom şi neinteligibil, la fel de independent şi de neinteligibil ca însăşi realitatea care nu e înţeleasă de nimeni şi se mulţumeşte, pur şi simplu, *să existe*; iar această independenţă a poemului îi oferea lui Jaromil un refugiu minunat, posibilitatea mult visată a unei *alte vieţi;* şi acest lucru

i se părea atât de frumos, încât în ziua următoare fu ispitit să scrie alte versuri şi, încet-încet, să se dăruiască acestei îndeletniciri.

11

Nici acum când se dă jos din pat, când iese şi revine acasă ca o convalescentă, mama poetului nu e în apele ei. A respins dragostea pictorului, fără a câştiga în schimb dragostea soţului ei. Tatăl lui Jaromil se arată rareori acasă! În cele din urmă s-au obişnuit cu toţii să-l vadă venind noaptea târziu, ba, chiar, să-l audă, adeseori, anunţând o absenţă de mai multe zile, întrucât întreprinde frecvent călătorii în interes de afaceri; de data asta însă, n-a spus absolut nimic, nu s-a întors seara acasă şi mama nu are de la el nicio veste.

Jaromil îşi vede tatăl atât de rar, încât aproape nu-i mai sesizează absenţa şi îşi petrece timpul în camera lui, reflectând la poeziile sale; pentru ca o poezie să fie poezie, ea trebuie să fie citită de cineva; numai atunci ai o dovadă că poezia e altceva decât un jurnal cifrat, că e capabilă să-şi trăiască o viaţă a sa, independent de a celui care a scris-o. La început îi veni ideea să-i arate versurile sale pictorului, dar povestea era pentru el mult prea importantă spre a-şi asuma riscul de a le supune judecăţii unui lector atât de sever. Îi trebuia o persoană care să se entuziasmeze de versurile lui în aceeaşi măsură cu el, şi numaidecât îşi dădu seama cine putea fi acest prim cititor, acest predestinat cititor al poeziei sale; copleşit de o mare emoţie îi oferi deci mamei sale mai multe poezii bătute cu grijă la maşină, după care se refugie repede în camera sa, aşteptând ca ea să le citească şi apoi să-l recheme.

Mama le citi şi o cuprinse plânsul. Poate nici nu ştia de ce plânge, dar motivul nu era greu de ghicit; lacrimile ce se scurgeau din ochii ei aveau, fără doar şi poate, o origine multiplă:

înainte de toate fu izbită de asemănarea dintre versurile lui Jaromil şi poeziile pe care i le împrumuta pictorul, şi ochii ei vărsau lacrimi de regret pentru dragostea pierdută;

pe urmă simţi banalitatea tristeţii ce răzbea din versurile fiului, şi îşi aduse aminte că soţul ei lipsea de acasă de două

zile, fără măcar s-o fi anunţat, şi ochii ei vărsară lacrimile umilinţei;

curând însă, din ochi începură să i se prelingă lacrimile consolării, căci sensibilitatea fiului, care venise în goană cu atâta încredere şi cu atâta emoţie spre a-i arăta poeziile sale, răspândea un adevărat balsam peste toate rănile ei;

şi, în sfârşit, după ce reciti poeziile de câteva ori la rând, ochii ei vărsară lacrimi de admiraţie, deoarece versurile lui Jaromil i se păreau neinteligibile şi mama poetului îşi spuse în sinea ei că în aceste versuri erau nişte lucruri pe care ea nu putea să le înţeleagă, şi, în consecinţă, era, într-adevăr, mama unui copil-minune.

După aceea îl chemă, dar când băiatul apăru în faţa ei avu deodată impresia că se află în faţa pictorului, ca atunci când acesta îi punea întrebări în legătură cu cărţile pe care i le împrumuta; habar n-avea ce să-i spună în privinţa poeziilor sale; îl vedea cu capul plecat, aşteptând cu nerăbdare un cuvânt din partea ei, iar ea nu ştiu să facă nimic altceva decât să se lipească de el şi să-l sărute. Jaromil avea trac şi fu fericit să-şi ascundă capul pe umărul matern, iar mama, simţind în braţele ei fragilitatea trupului de copil, respinse departe fantoma chinuitoare a pictorului şi, căpătând curaj, începu să-i vorbească. Totuşi, nu era în stare să-şi elibereze vocea de tremurul înduioşării şi ochii de umezeala lacrimilor, dar asta era pentru Jaromil mai important decât cuvintele pe care mama le rostea, căci acest tremurat şi această lăcrimare îi aduceau garanţia, mai preţioasă decât orice, a forţei versurilor sale – o forţă autentică, o forţă fizică.

Începu să se lase noaptea, soţul nu mai venea şi mama îşi spuse în sinea ei că pe chipul lui Jaromil se citea o frumuseţe plină de o tandreţe şi o gingăşie cu care nici soţul ei, nici pictorul nu se putea lăuda; iar gândul acesta, neobrăzat, era atât de stăruitor, încât nu izbutea să se descotorosească de el; se apucă să-i povestească lui Jaromil că pe vremea când era gravidă se ruga din priviri la statueta lui Apollo.

— Şi vezi, eşti, într-adevăr, frumos ca acest Apollo, căruia îi semeni. Se spune că unui copil îi rămâne întotdeauna ceva din ceea ce a gândit mama lui în timpul sarcinii, şi asta nu e doar o superstiţie. De la el ţi se trage ţie talentul.

Pe urmă îi povesti că literatura fusese întotdeauna marea ei pasiune, că la universitate se înscrisese pentru a studia literatura, şi numai căsătoria (n-a spus sarcina) a împiedicat-o să se consacre în întregime vocaţiei sale; iar acum, descoperind că Jaromil era poet (da, era prima care-i lipea eticheta acestui înalt titlu), faptul avea, firește, darul s-o surprindă, dar, totodată, era un lucru pe care îl aştepta de multă vreme.

Şi discutară îndelung în ziua aceea şi, în sfârşit, mama şi fiul, aceşti doi îndrăgostiţi decepţionaţi, găsiră, unul în celălalt, o consolare.

PARTEA A DOUA
SAU
Xavier

1

Din interiorul clădirii răzbea până la el rumoarea recreaţiei ce urma să ia sfârşit peste câteva clipe. Bătrânul profesor de matematică avea să intre în clasă spre a-şi plictisi de moarte elevii cu tot felul de cifre înscrise pe tabla neagră; bâzâitul unei muşte rătăcite umple imensul interval dintre întrebarea profesorului şi răspunsul elevului... Dar el, Xavier, va fi departe.

Trecuse un an de la terminarea războiului; era primăvară şi zilele erau însorite; porni să bată străzile oraşului până ajunse pe malul Vltavei, apoi începu să hoinărească de-a lungul cheiului. Universul cotidian al celor cinci ore de cursuri era departe şi doar micul ghiozdan, încărcat cu caiete şi manuale, îl mai lega de această lume.

Ajunse în dreptul podului Carol. Cele două şiruri de statui ce străjuiau podul înălţându-se deasupra apei îl ispiteau să treacă pe malul opus. Când absenta de la liceu (şi absenta atât de des şi atât de bucuros), era atras aproape întotdeauna de podul Carol, pe care-l străbătea cu mare plăcere. Acum avea să-l străbată încă o dată, iar de data asta avea să se oprească în locul unde podul, după ce depăşeşte apa râului, atinge malul acolo unde se ridică o casă de culoare galbenă; fereastra de la etajul trei se află aproape de nivelul balustradei de piatră, la o distanţă de numai câţiva paşi; se complăcea s-o privească (fereastra era veşnic închisă) şi se întreba mereu cine putea să locuiască în spatele acestor vitralii.

În ziua aceea, pentru prima oară (de bună seamă fiindcă era o zi neobişnuit de însorită), fereastra era deschisă. Într-o parte atârna o colivie în care se afla o pasăre. Se opri, cercetă micuţa colivie în stil Rococo, confecţionată din fire de metal alb,

răsucite cu eleganţă, apoi în semiîntunericul încăperii surprinse o siluetă; o vedea din spate, dar îşi dădu seama că era vorba de o femeie şi îşi dori nespus ca ea să se întoarcă.

Silueta se mişcă, dar în direcţia opusă, şi dispăru în beznă. Fereastra rămase deschisă şi Xavier era încredinţat că asta coincidea cu un îndemn, cu un semnal tacit şi confidenţial adresat lui.

Nu se putut stăpâni. Se săltă pe zidul scund al podului. Fereastra era despărţită de pod de un gol adânc, pavat cu piatră tare. Ghiozdanul îl stânjenea. Îl azvârli în camera întunecată şi se avântă după el spre fereastra deschisă.

2

Întinzând braţele, Xavier atingea cu palmele marginile interioare ale înaltei ferestre dreptunghiulare, pe al cărei pervaz sărise şi acum o împlinea în întregime cu înălţimea trupului său. Cercetă încăperea, începând cu partea din fund (ca mai toţi oamenii a căror atenţie tinde întotdeauna să se îndrepte spre lucrurile îndepărtate), şi desluşi mai întâi o uşă, apoi, în stânga, lipit de perete, un şifonier burduhănos, în dreapta, un pat de lemn cu picioarele şi tăbliile sculptate, iar în mijlocul camerei o masă rotundă acoperită cu o faţă croşetată, pe care se afla o vază de flori; şi, în sfârşit, la picioarele mesei descoperi ghiozdanul lui zăcând, în neştire, pe marginea franjurată a unui covor ieftin.

În clipa în care îl zări şi, de bună seamă, intenţiona să facă un salt pentru a-l ridica, uşa se deschise şi pe fundalul întunecat al camerei îşi făcu apariţia femeia cu pricina. Îl văzu numaidecât; de fapt, încăperea era cufundată în semiîntuneric, iar dreptunghiul ferestrei era luminat, de parcă înăuntru ar fi fost noapte şi afară ziuă; văzut din partea unde se afla femeia, bărbatul proţăpit în cadrul ferestrei aducea cu o siluetă neagră, pe un fond aurit de lumină; era un bărbat între zi şi noapte.

În timp ce femeia, orbită de lumină, nu putea distinge trăsăturile chipului bărbătesc, Xavier era într-o situaţie mai avantajoasă; privirea lui se obişnuise cu semiîntunericul şi reuşea, cel puţin, să surprindă gingăşia trăsăturilor femeii din faţa lui şi melancolia trădată de chipul ei, a cărui paloare ar fi răspândit lumină chiar şi în bezna cea mai întunecată; Xavier

stătea neclintit pe pervazul ferestrei şi femeia îl cerceta uimită; nu se dovedi destul de vioaie spre a-şi exprima cu voce tare spaima ce o cuprinsese, şi nici stăpână pe sine, încât să-i adreseze un cuvânt.

Abia după multe clipe de muţenie, în timpul cărora se priviră îndelung examinându-şi unul altuia feţele cu trăsături nedesluşite, Xavier se învrednici să spargă tăcerea.

— Ştiţi, ghiozdanul meu se află aici, spuse el.

— Ghiozdanul dumneavoastră? întrebă ea cu mirare şi, trezită parcă din uimirea iniţială de cuvintele lui Xavier, închise uşa în urma ei.

Xavier se ghemui pe pervazul ferestrei şi, arătând cu degetul locul de sub el unde zăcea ghiozdanul lui, se grăbi să spună:

— Am în el nişte lucruri foarte importante. Caietul de matematică, manualul de ştiinţe naturale şi caietul în care transcriem lecţiile la limba şi literatura cehă. În acest caiet se află ultima mea compunere, pe tema *venirea primăverii.* Mi-a dat destulă bătaie de cap, şi n-aş vrea să-mi scape din scăfârlie.

Femeia înaintă câţiva paşi spre interiorul încăperii şi Xavier o vedea acum într-o lumină mai vie. Prima sa impresie fusese corectă: gingăşie şi melancolie. Surprinse doi ochi străvezii pe un chip dezorientat, şi în minte îi mai veni un alt cuvânt: spaima; nu o spaimă pricinuită de apariţia lui neaşteptată, ci o spaimă veche, rămasă pe chipul femeii sub forma celor doi ochi mari cu privirea fixă, sub forma palorii obrajilor, sub forma unor gesturi prin care părea că-şi cere mereu scuze pentru ceva.

Da, femeia aceasta îşi cerea, într-adevăr, scuze!

— Vă rog să mă iertaţi, murmură ea, dar nu înţeleg cum a putut să ajungă aici servieta dumneavoastră. Am făcut, nu de mult, ordine şi curăţenie şi n-am găsit aici niciun lucru care să nu ne aparţină.

— Şi totuşi, reluă Xavier, mereu ghemuit pe pervazul ferestrei; şi, arătând cu degetul spre covorul de sub el, adăugă: spre marea mea bucurie ghiozdanul meu se află aici.

— Şi eu sunt bucuroasă că l-aţi regăsit, spuse femeia zâmbind.

Stăteau acum, faţă în faţă, şi nu-i mai despărţea decât masa pe a cărei tăblie rotundă se afla faţa albă croşetată şi

vasul de sticlă plin cu flori artificiale, confecţionate din hârtie creponată.

— Aş fi fost tare necăjit dacă nu-l găseam, spuse Xavier. Profesoara de cehă nu mă are la stomac, şi dacă aş pierde caietul, m-aş putea alege cu o eliminare pe cinste.

Pe chipul femeii se citea simpatia; ochii ei deveniră deodată atât de mari, încât Xavier nu mai percepea nimic altceva decât existenţa lor, de parcă restul feţei şi al corpului n-ar fi fost decât un accesoriu al acestora, cutia lor de bijuterii; nici nu-şi mai dădea seama măcar cum erau celelalte trăsături ale chipului ei, proporţiile trupului, toate acestea rămâneau undeva la marginea retinei sale; impresia pe care o avea despre această femeie nu era, de fapt, decât impresia produsă de ochii ei imenşi, a căror lumină, cafenie, inunda tot restul corpului.

Spre aceşti ochi se îndrepta deci Xavier, făcând ocolul mesei.

— Sunt un bătrân repetent, i se adresă, apucând-o de umăr (un umăr elastic şi plăcut, ca un sân!). Şi, credeţi-mă, nimic nu-i mai trist pe lumea asta decât să te trezeşti la sfârşitul unui an şcolar în aceeaşi clasă, să te aşezi în aceeaşi bancă...

Apoi văzu ochii cafenii ridicându-şi privirea spre el şi se simţi cuprins de un val de fericire; Xavier ştia că acum ar fi putut să lase mâna să-i alunece mai jos, să-i atingă sânul şi pântecul, şi tot ce ar fi vrut, căci spaima ce sălăşluia suverană în sufletul acestei femei făcea din ea o pradă cuminte în braţele lui. Dar nu făcu nimic; îi ţinea în mână umărul, această culme frumos rotunjită a trupului ei, şi acest umăr i se părea destul de frumos, destul de tulburător, şi înălţător; mai mult nici nu voia.

Rămaseră câteva clipe nemişcaţi, apoi femeia îşi încordă atenţia:

— Trebuie să plecaţi! Vine soţul meu!

Nu era nimic mai simplu decât să-şi ia ghiozdanul, să se salte pe pervazul ferestrei şi de acolo pe zidul podului, dar Xavier nu întreprinse nimic. Simţea răspândindu-se în el fermecătoarea senzaţie că această femeie era ameninţată de o primejdie rea, iar el trebuia să rămână în preajma ei:

— Nu pot să vă las singură aici!

— Soţul meu! Plecaţi! îl ruga femeia, cu spaimă în glas.

— Nu, eu rămân aici, cu dumneavoastră! Eu nu sunt un laş, ripostă Xavier, în timp ce de pe scară se auzeau cu claritate ecouri de paşi grei.

Femeia încercă să-l împingă pe Xavier spre fereastră, dar el ştia că n-avea dreptul s-o părăsească într-un moment în care era ameninţată de un mare pericol. În clipa aceea din fundul apartamentului se auzi un zgomot de uşă deschisă; în ultima clipă Xavier se trânti pe jos şi se furişă sub pat.

3

Spaţiul dintre duşumea şi plafonul alcătuit din cinci scânduri ce susţineau o saltea destrămată nu era cu nimic mai mare decât spaţiul unui sicriu; dar, spre deosebire de al sicriului, era un spaţiu mirositor (se simţea izul de paie), foarte sonor (duşumeaua reda cu claritate orice zgomot de paşi) şi plin de imagini (chiar deasupra lui, Xavier îşi imagina chipul femeii şi îşi dădea seama că în acest moment n-avea voie să părăsească acest chip proiectat pe pânza întunecată a saltelei, acest chip străpuns de trei fire de pai ce răzbăteau din pânza deşirată).

Paşii pe care-i auzea erau paşi grei şi când îşi întoarse capul zări pe duşumea nişte cizme înaintând spre interiorul încăperii; şi auzi o voce de femeie şi nu-şi putu stăpâni un uşor sentiment de regret şi, totodată, sfâşietor; această voce era deopotrivă melancolică, speriată şi fermecătoare, aşa cum fusese cu câteva clipe în urmă, când i se adresase lui Xavier. Dar, cumpănit, Xavier îşi stăpâni acest subit capriciu al geloziei; era conştient că această femeie se afla în pericol şi se apăra cu ceea ce poseda: cu chipul şi cu tristeţea ei.

Apoi auzi o voce bărbătească şi îşi spuse că această voce se asemăna cu cizmele negre pe care Xavier le vedea înaintând pe duşumea; pe urmă o auzi pe femeie spunând *nu, nu, nu,* şi mai auzi perechea de paşi ce se apropia, împleticindu-se, de ascunzătoarea lui ca, în sfârşit, plafonul coborât, la adăpostul căruia stătea lungit, să coboare şi mai mult, gata să-i atingă faţa.

Şi din nou o auzi pe femeie spunând *nu, nu, nu acum, te rog, nu acum,* şi văzu, la numai un centimetru de ochii săi, imaginea chipului ei imprimată pe pânza groasă a saltelei şi îşi spuse în sinea lui că acest chip îi încredinţa umilinţa sa.

Ar fi vrut să se ridice din sicriul lui, s-o salveze pe această femeie, dar ştia că nu avea acest drept. Iar chipul femeii era atât de aproape de chipul lui, aplecându-se spre el, implorându-l şi zbătându-se cu cele trei fire de pai ce aduceau cu trei săgeţi ce-i străpungeau faţa. Iar plafonul de deasupra lui Xavier începu să se legene cadenţat, şi firele de pai – trei săgeţi ce străpungeau chipul femeii – atingeau cadenţat nasul lui Xavier şi-l gâdilau, făcându-l, pe neaşteptate, să strănute.

Mişcarea se opri brusc. Patul încremeni, nu se mai auzea nici măcar răsuflarea celor doi, iar Xavier rămase şi el ca paralizat. Apoi, peste câteva clipe, îi fu dat să audă:

— Ce-a fost asta?

— Eu n-am auzit nimic, dragule, răspunse vocea femeii.

Mai trecură alte câteva clipe de tăcere, apoi vocea bărbatului întrebă din nou:

— A cui e geanta asta?

Un zgomot de paşi grei făcură să răsune întreaga încăpere, în timp ce cizmele se vedeau deplasându-se pe podea:

Ia te uită, individul se află în pat cu cizmele lui cu tot, îşi spuse Xavier, indignat la culme; îşi dădu seama că acum era rândul lui să acţioneze şi, sprijinindu-se în coate, îşi scoase capul de sub pat, spre a vedea ce se întâmplă în odaie.

— Pe cine ai tu aici? Şi unde l-ai ascuns? strigă vocea bărbătească, şi Xavier văzu deasupra cizmelor negre nişte pantaloni bufanţi de călărie, albaştri, şi o cămaşă, tot albastră, aparţinând uniformei poliţieneşti. Bărbatul cercetă încăperea cu o privire de inchizitor, după care se năpusti spre şifonierul burduhănos a cărui adâncime oferea suspiciunea că amantul se putea ascunde în interiorul lui.

În clipa aceea Xavier ţâşni de sub pat, tiptil, ca o pisică, suplu şi ager ca o panteră. Bărbatul în uniformă deschise şifonierul plin de îmbrăcăminte şi se apucă să cotrobăiască prin el, tatonând. Dar, în clipa în care acesta îşi cufundă din nou mâinile în bezna hainelor pentru a-l descoperi printre ele pe amantul tăinuit, Xavier era în spatele lui şi, înşfăcându-l de guler, îl îmbrânci cu putere în interiorul şifonierului. Apoi închise uşa, învârti cheia în broască, o scoase şi, strecurând-o în buzunar, se întoarse spre femeia speriată.

Stătea în faţa ochilor mari, cafenii, şi în spatele său auzea zgomotul loviturilor din interiorul şifonierului; gălăgia şi strigătele erau atât de bine înăbuşite de surdina îmbrăcămintei încât cuvintele rămâneau neinteligibile, pierzându-se total în miezul vacarmului.

Se aşeză lângă ochii mari, strânse cu degetele unul din umeri şi abia atunci, în contact direct cu pielea despuiată de sub palma lui, îşi dădu seama că femeia n-avea pe ea decât un combinezon subţire, sub care se umflau sânii goi, gingaşi şi elastici.

În şifonier bătăile de tobă nu mai conteneau, iar acum Xavier o ţinea pe femeie de amândoi umerii, străduindu-se să descopere contururile trupului ce dispăreau în adâncimea ochilor ei. O încuraja, spunându-i să nu-i fie teamă, arătându-i cheia spre a-i dovedi că şifonierul era încuiat cu străşnicie, amintindu-i că închisoarea soţului ei era de stejar, iar prizonierul n-avea cum s-o deschidă sau s-o forţeze. Şi, în sfârşit, începu s-o sărute (cu mâinile mereu pe umerii goi, gingaşi şi de o voluptate atât de copleşitoare, încât se temea să alunece cu ele mai jos, ca să atingă sânii, de parcă n-ar fi fost destul de tare să reziste ameţelii ce i-ar fi pricinuit această atingere); şi îşi spunea, din nou, în sinea lui, că lipindu-şi buzele de acest chip avea să se înece în torentul unor ape de o întindere incomensurabilă.

— Ce ne facem? se auzi vocea femeii.

Îi mângâie umerii şi-i spuse să nu-şi facă nicio grijă, că acum era el aici, şi era fericit cum nu fusese niciodată în viaţa lui, că bubuiturile din şifonier nu-l îngrijorau mai mult decât cele ale unei furtuni ce răzbăteau din discul unui fonograf, sau decât lătratul unui câine câine legat în lanţ de cuşca lui, undeva, la celălalt capăt al oraşului.

Şi pentru a-i demonstra că era stăpân pe situaţie, se ridică în picioare şi se apucă să inspecteze încăperea. La un moment dat îl pufni râsul, zărind pe masă un baston de cauciuc negru. Îl apucă, se apropie de şifonier şi, ca răspuns la loviturile dinăuntru, izbi de mai multe ori cu bastonul de cauciuc în uşa şifonierului încuiat.

— Ce ne facem? întrebă din nou femeia şi Xavier îi răspunse:

— Plecăm!

— Şi el? întrebă femeia, şi Xavier îi răspunse: un bărbat rezistă două, trei săptămâni fără să mănânce. La anul, când vom reveni aici, în şifonier se va afla un schelet în uniformă şi cizme de poliţist, mai adăugă el şi, apropiindu-se de şifonierul zgomotos, mai izbi o dată în el cu bastonul de cauciuc, după care începu să râdă, în dorinţa de a o vedea şi pe ea râzând.

Dar femeia nu râse şi întrebă:

— Unde o să ne ducem?

Xavier îi explică unde se vor duce. Femeia îi ripostă, spunându-i că în această cameră era la ea acasă, în timp ce acolo unde vroia el s-o ducă n-avea nici şifonierul de rufe, nici îmbrăcămintea, nici pasărea în colivia ei. Xavier îi răspunse că un cămin nu se rezumă la un şifonier de rufe sau la o pasăre în colivie, el fiind marcat de prezenţa fiinţei pe care o iubim. Şi-i mai adăugă apoi că el, personal, nu avea nimic, nici cămin, nici bunuri; spre a se exprima altfel, căminul lui era în paşii săi, în mersul său, în călătoriile sale. Căminul lui era acolo unde se deschideau orizonturi necunoscute. El nu ştia să trăiască decât trecând dintr-un vis într-altul, dintr-un peisaj într-altul, şi dacă ar fi să rămână multă vreme în acelaşi decor ar muri, aşa cum va muri soţul ei dacă va rămâne în şifonier mai mult de cincisprezece zile.

Şi tot vorbind aşa, îşi dădură seama, pe neaşteptate, că şifonierul amuţeşte. Tăcerea aceasta era atât de neobişnuită, încât avu darul să-i trezească din visare. Era ca în clipa ce urmează după furtună: canarul cânta de mama focului în colivia lui, iar în fereastră domnea culoarea galbenă a soarelui ce se lăsa în asfinţit. Totul era nespus de frumos, ca o invitaţie la călătorie. Frumos ca marea iertăciune. Frumos ca moartea unui copoi.

De data asta femeia îi mângâie obrajii şi era pentru întâia oară când îl atingea; şi tot pentru întâia oară Xavier o vedea, nu difuză, ci cu contururi precise.

Şi ea îi spuse:

— Da, o să plecăm; şi o să mergem unde vrei tu. Aşteaptă puţin, să-mi iau doar câteva lucruri de drum.

Şi-l mai mângâie o dată, cu faţa surâzătoare, se îndreptă spre uşă, în timp ce el o privea cu ochii plini de o linişte spontană; îi urmărea mersul mlădios şi amăgitor ca mersul unduit al apei prefăcute în trup.

În sfârşit, se aşează pe marginea patului şi se simţi nespus de bine. Şifonierul tăcea, ca şi când bărbatul aflat acolo ar fi adormit sau s-ar fi spânzurat. Iar tăcerea era plină de spaţiul ce pătrundea în odaie pe fereastră, o dată cu murmurul Vltavei şi cu freamătul îndepărtat al oraşului, un freamăt atât de îndepărtat ce aduce cu glasul tainic al pădurii.

Xavier se simţea din nou copleşit de călătorii. Şi nimic nu-i mai frumos decât clipa premergătoare călătoriei, clipă în care orizontul de mâine vine să ne viziteze spre a ne face promisiunile sale. Acum, Xavier stătea lungit pe cearşaful şifonat al patului răvăşit şi totul părea că se contopeşte în el, într-o superbă unitate: patul moale, asemănător unei femei, femeia aidoma apei, apa pe care şi-o imagina sub ferestre aidoma unui pat lichid.

Pe urmă mai văzu uşa deschizându-se şi femeia intrând. Purta pe ea o rochie albastră. Albastră ca apa, albastră ca zările în care aveau să se avânte a doua zi, albastră ca somnul în care se cufunda încet, dar inevitabil.

Da, Xavier adormise.

5

Xavier nu doarme pentru a-şi trage din somn puterea de a fi treaz. Nu, această mişcare monotonă de pendulă veghe-somn, ce se săvârşeşte de trei sute şaizeci şi cinci de ori într-un an, e străină cunoaşterii lui.

Pentru el somnul nu e contrariul vieţii; somnul e pentru el viaţa, şi viaţa e un vis. Trece dintr-un vis într-altul, ca şi când ar trece dintr-o viaţă în altă viaţă.

E noapte, e beznă, dar iată că, de undeva de sus, coboară nişte discuri luminoase. Sunt lumini răspândite de nişte lanterne; în aceste cercuri, decupate pe fundalul întunecat, se văd căzând nişte fulgi deşi şi mărunţi.

Dădu buzna pe uşa unei clădiri scunde, străbătu la iuţeală o sală mare şi pătrunse pe un peron unde staţiona un tren cu geamurile luminate, gata de plecare; un bătrân, cu o lanternă în mână, înainta de-a lungul nesfârşitei garnituri, închizând una câte una uşile vagoanelor. Cu un salt sprinten, Xavier se sui în tren şi bătrânul ridică lanterna – la celălalt capăt al peronului se auzi un şuierat uşor de sirenă şi trenul se puse în mişcare.

6

Se opri pe platforma vagonului şi trase adânc aer în piept, ca să-şi calmeze respiraţia accelerată. O dată în plus sosise în ultima clipă, şi era mândru că sosise în ultima clipă; toţi ceilalţi veneau la timp, potrivit unui plan dinainte stabilit, şi toată viaţa lor se desfăşura fără surprize, ca şi când ar fi copiat în permanenţă nişte texte indicate de profesorul lor. Parcă-i vedea instalaţi în compartimentele vagoanelor, aşezaţi pe locurile rezervate anume pentru ei, schimbând păreri dinainte cunoscute, vorbind despre cabana de munte unde aveau să petreacă o săptămână, despre folosirea timpului potrivit unui plan cu care începuseră să se deprindă la şcoală spre a-l putea urma orbeşte, fără greş şi fără cea mai mică abatere.

Dar Xavier venise în ultimul moment şi nepregătit, îndemnat de un impuls spontan şi de o hotărâre neaşteptată. Acum se afla pe platforma vagonului şi se întreba în sinea lui ce anume îl determinase să participe la această excursie organizată de liceu, în compania unor colegi plicticoşi şi a unor profesori chelboşi, cu bărbi şi mustăţi năpădite de păduchi.

Porni să traverseze vagonul; câţiva indivizi stăteau în picioare pe culoar suflând de zor în geamurile îngheţate, ca apoi să-şi lipească un ochi de micuţa vizetă circulară; alţii, mai leneşi, se tolăneau pe banchetele compartimentelor; schiurile acestora zăceau şi ele încrucişate deasupra lor, în plasele de bagaj; în alte părţi jucau cărţi, iar într-unul dintre compartimente se cânta de zor un cântec fără sfârşit, compus dintr-o melodie primitivă şi însoţită de un text cu un refren repetat cu o perseverenţă neobosită, de sute şi mii de ori: *canarul a murit, canarul a murit, canarul a murit...*

Se opri în uşa acestui apartament şi se uită înăuntru: se aflau acolo trei indivizi dintr-o clasă superioară şi, lângă ei, o fată blondă, o fată din clasa lui care, zărindu-l, roşi, fără însă a-i adresa un cuvânt, de parcă s-ar fi temut să nu fie prinsă pe picior greşit, şi continua să deschidă şi să închidă gura în ritmul melodiei, aruncându-i în acest timp lui Xavier o privire fixă şi cântând neîncetat: *canarul a murit, canarul a murit, canarul a murit...*

Xavier se îndepărtă de colega blondă şi înaintă spre alt compartiment, de unde răzbeau alte cântece şcolăreşti şi un val de râsete hazlii, apoi văzu un bărbat în uniformă de conductor venind din direcţia opusă lui, oprindu-se în faţa fiecărui compartiment şi cerând biletele călătorilor; uniforma nu putea să-l înşele, sub cozorocul şepcii îl recunoscu pe bătrânul profesor de latină şi îşi dădu seama pe loc că nu trebuia să dea ochii cu el, în primul rând că n-avea bilet, şi-apoi fiindcă trecuse foarte multă vreme (nu era în stare să-şi aducă aminte câtă vreme), de când nu mai fusese la ora de latină.

Profită de un moment când profesorul îşi strecurase capul în interiorul unui compartiment, şi se furişă la iuţeală prin spatele lui, ca să ajungă la cealaltă platformă a vagonului unde se aflau două uşi, una a spălătorului, cealaltă a toaletei. O deschise pe cea care dădea în spălător, unde o surprinse într-o dulce îmbrăţişare pe profesoara de cehă, o semicentenară sobră şi severă, cu unul dintre colegii săi de clasă, ce ocupa un loc într-o bancă din rândul întâi; faţă de acesta Xavier nutrea un dispreţ suveran, şi dacă se întâmpla să participe la ore, îl ignora cu desăvârşire. Când îl văzură, cei doi amanţi se desprinseră brusc unul de altul şi, aplecându-se deasupra chiuvetei, începură să-şi frece mâinile cu înfrigurare, sub firul subţire de apă ce curgea din robinetul ruginit.

Xavier nu voia să-i stânjenească şi de aceea ieşi înapoi pe platformă unde se trezi faţă în faţă cu colega blondă, care-l ţintuia cu privirea fixă a ochilor ei mari, albaştri; buzele ei nu se mai mişcau şi nu mai cântau cântecul canarului despre al cărui refren Xavier crezuse că nu avea sfârşit. Vai, câtă naivitate, îşi spuse în sinea sa, să cred că există un cântec interminabil! Ca şi când totul pe această lume, de la începutul începuturilor, n-ar fi fost decât trădare!

Întărit de acest gând, îşi cufundă privirea în ochii tinerei blonde, ştiind că nu-i era îngăduit să se preteze la acel joc trucat ce dă provizoratul drept permanenţă şi meschinăria drept generozitate. Făcu, deci, stânga-mprejur şi reintră în micuţa cabină a spălătorului, unde corpolenta profesoară de cehă era din nou postată în faţa colegului său, de data asta cu mâinile sprijinite în şoldurile acestuia.

— A, nu, vă rog, nu începeţi iar să vă spălaţi pe mâini, le spuse Xavier. Acum e rândul meu să mă spăl, şi, evitându-i cu

discreţie, răsuci robinetul şi se aplecă deasupra chiuvetei, căutând în felul acesta o singurătate relativă pentru el şi pentru cei doi amanţi, care stăteau ţintuiţi locului, vizibil jenaţi de apariţia lui.

— Să mergem dincolo, auzi Xavier şoapta energică a profesoarei de cehă, apoi zgomotul uşii trântite şi al paşilor celor două perechi de picioare ce pătrundeau în closetul învecinat. Când se văzu singur, se sprijini mulţumit de peretele spălătorului, şi se lăsă pradă unor reflecţii despre meschinărie şi dragoste, reflecţii dulci în spatele cărora sclipeau doi ochi mari albaştri, rugători.

7

Apoi trenul se opri, se auzi un şuierat de sirenă, urmat de o explozie de strigăte tinereşti, de pocnetul metalic al uşilor şi de tropăitul bocancilor; Xavier ieşi din adăpostul lui şi se alătură celorlalţi elevi ce bocăneau pe peron. În sfârşit, se văzură munţii, o lună plină şi o zăpadă scânteietoare; înaintau în noaptea luminoasă ca ziua – cortegiu lung în care perechile de schiuri se înălţau în chip de cruci ca nişte pioase accesorii, ca simbolurile a două degete ridicate la depunerea jurământului.

Era lung cortegiul şi Xavier îl însoţea cu mâinile în buzunare, căci el era singurul ce nu poseda schiuri, simbolul jurământului; mergea şi asculta vorbele elevilor, la ora aceea destul de obosiţi; la un moment dat îşi întoarse privirea înapoi şi o zări pe tânăra blondă micuţă şi zveltă, mergând în spatele coloanei, poticnindu-se şi afundându-se la tot pasul în zăpadă, sub povara grea a schiurilor; peste câteva clipe îşi întoarse din nou privirea şi-l surprinse pe bătrânul profesor de matematică luând schiurile din braţele tinerei fete şi, săltându-le – o dată cu ale sale – pe umărul său vânjos, o apucă de braţ cu mâna rămasă liberă, ajutând-o să meargă. Trist tablou, această sărmană bătrâneţe îndurându-se de această sărmană tinereţe; privea acest tablou şi se simţea nespus de bine.

Pe urmă, mai întâi de departe, apoi de tot mai aproape, răzbi până la ei o muzică de dans; în fine, văzură restaurantul în jurul căruia se aflau înşirate cabanele de lemn în care aveau să fie cazaţi colegii lui Xavier. Dar Xavier nu-şi rezervase o cameră şi, de fapt, nici n-avea nevoie de un loc unde să-şi depună

schiurile, sau să se schimbe. Intră numaidecât în sala barului, unde se afla parchetul de dans, orchestra, şi nişte clienţi aşezaţi la mese; remarcă pe loc o femeie îmbrăcată într-un pulover de culoarea granatului şi pantaloni extensibili; câţiva bărbaţi şedeau în preajma ei, cu câte un pahar de bere în faţă, dar Xavier îşi dădu repede seama că această femeie elegantă şi trufaşă se plictisea de moarte în compania lor. Drept care, se apropie de ea şi o invită la dans.

Erau singurii dansatori pe ringul barului şi Xavier vedea gâtul superb veştejit al femeii, şi pielea din jurul ochilor ei superb zbârcită, şi două riduri superb adâncite în colţurile gurii, şi era nespus de fericit ţinând în braţe atâţia ani de viaţă, fericit că el, elevul de liceu, avea prilejul să ţină în braţele sale o viaţă întreagă, aproape încheiată. Şi era mândru că dansa cu ea, şi îşi spunea în sinea lui că tânăra blondă putea să apară dintr-o clipă în alta şi să-l vadă, să-l vadă în ce măsură îi este el superior, ca şi când vârsta dansatoarei lui ar fi fost un munte înalt, iar tânăra adolescentă s-ar fi târât la poalele acestui munte ca un umil şi firav firicel de iarbă.

Şi, într-adevăr, în local începură să dea buzna elevii, dar şi elevele care-şi schimbaseră pantalonii de schi cu fustele, şi toţi veniră să se aşeze la mesele rămase libere, şi astfel un public numeros îl înconjura acum pe Xavier, care dansa cu femeia îmbrăcată în culoarea granatului; o zări la o masă pe fata blondă şi se arătă mulţumit: era îmbrăcată mult mai îngrijit decât celelalte; purta o rochie frumoasă ce părea absolut nepotrivită în această sală de cafenea murdară, o rochie albă, uşoară şi vaporoasă, în care arăta mult mai plăpândă şi mult mai vulnerabilă. Xavier ştia că o îmbrăcase pentru el, şi hotărî să n-o piardă cu niciun preţ, să trăiască această seară cu ea şi numai pentru ea.

8

Îi spuse femeii în pulover roşu că nu mai dorea să danseze; că i se făcuse silă de feţele aprinse care îi fixau din spatele halbelor de bere. Femeia schiţă un zâmbet de încuviinţare şi, înainte ca muzica să se fi terminat, mereu cu ei singuri pe parchet, cei doi încetară să mai danseze (toată sala putea să vadă că încetaseră să danseze) şi, părăsind ringul ţinându-se de mână, porniră de-a lungul meselor şi ieşiră pe terasa troienită.

Simţiră aerul rece ca gheaţa şi Xavier îşi spuse că firava şi bolnăvicioasa tânără, în rochia-i albă şi vaporoasă, nu va întârzia să-şi facă apariţia, spre a-i regăsi în frigul de afară. O luă de braţ pe femeia îmbrăcată în culoarea granatului şi prinse să străbată cu ea terasa sclipitoare, spunându-şi în sinea sa că el era îmblânzitorul de şobolani din poveste, iar femeia de lângă el fluierul din care cânta ca să-i îmblânzească.

Peste puţin timp uşa restaurantului se deschise şi în pragul ei îşi făcu apariţia tânăra blondă. Era mult mai plăpândă decât în urmă cu câteva clipe, rochia ei albă se confunda cu albul zăpezii şi ea era ca o zăpadă mergând pe zăpadă. Xavier o strângea la pieptul lui pe femeia de culoarea granatului, călduros îmbrăcată şi superb înaintată în vârstă, o săruta, îşi strecura mâinile sub puloverul ei, şi în acest timp trăgea cu coada ochiului spre tânăra albă ca zăpada care, la rândul ei, îi privea şi se chinuia înfiorător.

Pe urmă, Xavier o răsturnă pe tânăra femeie în zăpadă şi se năpusti asupra ei, ştiind că povestea ţinea de mult, şi avea să mai dureze, că afară era frig şi rochia tinerei fete era subţire şi gerul îi şfichiuia pulpele şi genunchii şi-i frigea şi coapsele, mângâind-o tot mai sus, gata să-i atingă sexul şi pântecul. În cele din urmă, cei doi se ridicară şi bătrâna doamnă îl conduse pe Xavier spre cabana unde se afla camera ei.

Camera era la parter şi fereastra la aproximativ un metru de terasa înzăpezită; astfel, Xavier putea s-o vadă prin geam pe tânăra blondă, aflată la numai câţiva paşi de el şi care, la rândul ei, avea posibilitatea să-l privească prin fereastră; nici el nu voia s-o părăsească pe această fată, de al cărei chip era copleşită întreaga sa fiinţă; de aceea aprinse lumina (bătrâna femeie întâmpină cu un hohot de râs senzual această nevoie de

lumină), şi, apucând-o pe doamna lui de mână, se apropie cu ea de fereastră, şi aici o îmbrăţişă şi începu să-i ridice puloverul păros şi moale (un pulover călduros pentru un corp îmbătrânit) şi, în acest timp, se gândea la tânăra fată care era, de bună seamă, îngheţată din cap până în picioare, îngheţată în asemenea măsură, încât nu-şi mai simţea trupul şi era doar suflet, un suflet trist şi îndurerat ce abia mai izbutea să plutească într-un corp atât de îngheţat, încât nu mai simţea nimic, fiindcă îşi pierduse simţul pipăitului şi nu mai era decât o învelitoare moartă a sufletului plutitor, pe care Xavier îl iubea nespus de mult, da! pe care-l iubea nespus de mult.

Dar cine putea să suporte o dragoste nemărginită?! Xavier simţea cum îi slăbeau puterile mâinilor, cum nu mai avea forţă să ridice puloverul păros, pentru a dezgoli pieptul bătrânei doamne şi, simţind deodată o moleşeală cumplită ce-i cuprindea tot trupul, se aşează pe marginea patului. E greu de descris în ce măsură se simţea bine, în ce măsură era satisfăcut şi fericit. Când un bărbat e satisfăcut la culme, somnul îi vine ca o răsplată binefăcătoare. Xavier zâmbea, cufundându-se într-un somn adânc, într-o noapte frumoasă şi calmă, în care străluceau doi ochi degeraţi, două selene îngheţate.

9

Xavier nu trăia decât o singură viaţă ce se întindea între naştere şi viaţă, ca un fir lung şi murdar, de fapt, el nu-şi trăia viaţa, ci o dormea şi, în această viaţă-somn, sărea dintr-un vis într-altul; visa, adormea visând un alt vis, aşa fel încât somnul lui era ca o cutie în care intră altă cutie, şi în aceasta din urmă încă o cutie, şi încă una, şi aşa mai departe.

De pildă, în acest moment el doarme deopotrivă în casa de pe podul Carol şi în cabana de munte; aceste două somnuri răsună ca două note de orgă intonate îndelung; şi iată, la aceste două note se mai adaugă o a treia.

E în picioare şi priveşte strada pustie şi doar în răstimpuri îndelungate apare câte o umbră care se pierde în colţul străzii sau în spatele unei porţi. Nici el nu vrea să fie remarcat; o ia încet pe străduţele mărginaşe ale suburbiilor şi, deodată, din celălalt capăt al oraşului îi ajunge la ureche zgomotul unor rafale de arme automate.

În cele din urmă, pătrunse într-o clădire şi porni să coboare scara; la subsol erau mai multe uşi; după ce căută câteva clipe uşa cu pricina, ciocăni, mai întâi de trei ori, apoi, după o scurtă pauză, încă o dată şi, după o altă pauză, de alte trei ori.

10

Uşa se deschise; un bărbat tânăr, în salopetă albastră, îl pofti înăuntru. Străbătură câteva încăperi, o adevărată hală de vechituri, un adevărat talmeş-balmeş în care se vedeau agăţate pe umeraşe tot felul de haine, dar şi o mulţime de puşti sprijinite prin toate ungherele; apoi, continuând pe un coridor lung (trebuie să fi fost departe de perimetrul clădirii) intrară, în sfârşit, într-o mică încăpere subterană, unde se aflau aproximativ douăzeci de bărbaţi.

Se aşeză pe un scaun liber şi cercetă persoanele prezente, dintre care unele îi erau cunoscute. Trei bărbaţi stăteau la o masă plasată în preajma uşii; unul dintre ei, cu şapcă pe cap, tocmai vorbea despre o dată apropiată şi secretă, care va fi ziua decisivă; totul trebuia pregătit pentru ziua aceea, potrivit planului: afişele, manifestele, fluturaşii, ziarele, radioul, poşta, telefoanele, telegraful, armele. Apoi îi întrebă pe rând pe cei prezenţi dacă au executat sarcinile încredinţate pentru succesul acelei zile. I se adresă şi lui Xavier, întrebându-l dacă a adus lista.

Cumplit moment. Pentru a fi sigur că nu va fi descoperit, Xavier copiase de multă vreme întreaga listă pe ultima pagină a caietului său de cehă. Caietul cu pricina se afla în geanta lui, împreună cu alte caiete şi alte manuale şcolare. Dar unde era geanta? N-o avea la el!

Bărbatul cu şapcă repetă întrebarea:

Pentru numele lui Dumnezeu, unde se află această geantă? Xavier îşi frământa mintea cu înfrigurare şi din străfundul memoriei sale ţâşni o amintire nedesluşită şi insesizabilă, o suflare uşoară, încărcată de fericire; voi să prindă din zbor această fericire, dar nu avu timp, căci toate privirile erau îndreptate spre el şi toţi aşteptau răspunsul lui. Se văzu nevoit să mărturisească, fără echivoc, că nu avea lista asupra sa.

Feţele bărbaţilor, printre care Xavier venise ca tovarăş între tovarăşi, se înăspriră, iar bărbatul cu şapcă îi spuse cu o voce

glacială că dacă duşmanul ar intra în posesia acestei liste, ziua în care ei îşi puneau toate speranţele ar fi un eşec şi n-ar fi decât o zi ca oricare alta: o zi searbădă, o zi moartă.

Dar Xavier nu avu răgazul să răspundă. În spatele mesei prezidiului se deschise cu discreţie o uşă, şi în pragul ei îşi făcu apariţia un bărbat şuierând. Era semnalul de alarmă, dar, înainte ca bărbatul cu şapcă să apuce să dea primul ordin, Xavier luă cuvântul:

— Lăsaţi-mă pe mine în faţă, spuse el, ştiind că drumul care-l aştepta acum era periculos, iar cel ce va ieşi primul îşi punea viaţa în primejdie.

Xavier ştia că uitase lista şi acum trebuia să-şi îndrepte greşeala. Dar, de fapt, nu era numai sentimentul vinovăţiei care-l împingea să se expună primejdiei. Xavier dispreţuia laşitatea, care face din viaţă semiviaţă şi din bărbaţi semibărbaţi. Iar el voia să-şi pună viaţa pe cântar şi moartea să fie unul din talere. Voia ca fiecare dintre actele sale de fiecare zi, de fiecare ceas, de fiecare clipă să fie măsurate după criteriul suprem; pentru el acest criteriu era moartea. De aceea voia să meargă în fruntea coloanei, să înainteze pe un fir întins deasupra prăpastiei, să-i fie capul înconjurat de un nimb de gloanţe şi, în felul ăsta, să crească în ochii tuturor, devenind astfel fără de sfârşit, ca moartea fără de sfârşit...

Bărbatul cu şapcă îl privea cu ochii săi glaciali şi aspri, în care scăpăra o scânteie de înţelegere.

— Bine, du-te! îi spuse.

11

Ieşi pe uşa metalică şi se trezi într-o curticică interioară îngustă. Afară se lăsase întunericul, din depărtare se auzea răpăitul împuşcăturilor şi când îşi ridică privirea zări mişcându-se deasupra acoperişurilor luminile unor reflectoare. În faţa lui, o scară strâmtă, de fier, ducea de jos până pe acoperişul unui imobil vecin, cu cinci etaje. Puse piciorul pe primul fuscel şi începu să se caţere cu repeziciune. Ceilalţi dădură buzna după el în curtea interioară şi se lipiră de zidurile clădirilor din jur. Aşteptară aşa, până-l văzură şi le făcu semn cu mâna că drumul e liber.

Ajunşi pe acoperişuri începură să se târâie cu băgare de seamă, dar Xavier, riscându-şi viaţa, era mereu în frunte, spre a-i proteja pe ceilalţi. Înainta încet, cu atenţie, ca o felină, străpungând bezna cu ochii săi ageri. La un moment dat se opri şi, chemându-l pe bărbatul cu şapcă, îi arăta, jos de tot, sub ei, nişte siluete negre ce alergau de colo colo cu nişte arme scurte în mână, iscodind totul în jurul lor.

— Condu-ne mai departe, îi spuse bărbatul cu şapcă.

Şi Xavier mergea înainte, sărind de pe un acoperiş pe altul, căţărându-se pe scări metalice scurte, ascunzându-se în spatele coşurilor, pentru a evita luminile cicălitoare ce măturau fără întrerupere casele, marginile acoperişurilor şi canioanele străzilor.

Era o călătorie frumoasă a unor bărbaţi tăcuţi, transformaţi într-un cârd de păsări ce străbat cerul, spre a ocoli duşmanul ce sta la pândă, traversând oraşul pe aripile acoperişurilor, spre a scăpa de tot felul de capcane. Era o călătorie frumoasă şi lungă, dar un pic prea lungă, încât Xavier se simţi deodată cuprins de o uşoară oboseală; de acea oboseală care răscoleşte simţurile şi umple spiritul de halucinaţii; avea impresia că aude un marş funebru, celebrul marş funebru al lui Chopin, pe care fanfarele îl intonează la înmormântări.

Nu-şi încetinea pasul, dimpotrivă, se străduia din răsputeri să-şi menţină simţurile în stare de veghe şi să alunge funesta halucinaţie. Zadarnic însă; muzica aceasta ajungea mereu la urechile lui, ca şi când i-ar fi anunţat apropiatul sfârşit, ca şi când ar fi stabilit, pentru această clipă a luptei, vălul negru al apropiatei sale morţi.

Dar de ce se împotriveşte el cu atâta îndârjire acestei halucinaţii? Nu-şi doreşte, oare, ca măreţia morţii să facă din alergarea lui pe acoperişuri o înaintare de neuitat şi fără de sfârşit? Dar muzica funebră ce stăruie în urechea lui ca o obsesie nu e oare cel mai frumos acompaniament pentru curajul lui? Şi nu e, oare, sublimă împrejurarea ca această luptă a sa să fie, în acelaşi timp, şi funeraliile lui, ca viaţa şi moartea să fie atât de minunat îngemănate?

Nu, ceea ce-l înspăimânta pe Xavier nu era faptul că moartea îşi anunţa sosirea, ci, mai curând, neputinţa lui de a avea încredere în propriile sale simţuri (neputincios, el, de care depindea securitatea tovarăşilor săi), neputinţa lui de a

descoperi capcanele perfide şi mişeleşti ale duşmanului, acum când urechile lui erau astupate de melancolia lichidă a unui marş funebru.

Dar e oare cu putinţă ca o halucinaţie să pară atât de realistă, încât marşul lui Chopin să fie auzit cu toate defectele de ritm şi cu notele false ale trombonului?

12

Deschise ochii şi surprinse o încăpere mobilată cu un şifonier zgâriat şi cu patul pe care stătea lungit. Constată cu satisfacţie că dormise complet îmbrăcat şi deci n-avea nevoie să se schimbe; se mulţumi doar să-şi tragă în picioare pantofii, aruncaţi ia picioarele patului.

Dar de unde vine această tristă muzică de fanfară, ale cărei note par atât de reale?

Se apropie de fereastră. La câţiva paşi în faţa lui, în peisajul din care zăpada dispăruse aproape cu desăvârşire, stătea neclintit, cu spatele spre el, un grup de bărbaţi şi femei, toţi îmbrăcaţi în negru. Un grup de oameni dezolanţi şi trişti, ca peisajul ce-i înconjura; din zăpada sclipitoare nu mai rămăseseră, pe pământul jilav, decât nişte zdrenţe şi panglici murdare...

Deschise fereastra şi se aplecă în afară. Acum înţelegea mai bine situaţia. Oamenii în negru erau adunaţi în jurul unei gropi, în preajma căreia era depus un sicriu. Dincolo de groapă se vedea un alt grup de bărbaţi în negru cu instrumentele lor de alamă la gură, instrumente pe care erau fixate nişte mici pupitre acoperite de partituri, asupra cărora erau aţintite privirile muzicanţilor; aceştia intonau marşul funebru de Chopin.

Fereastra era la cel mult un metru distanţă de pământ. Xavier se săltă peste pervazul ei şi se apropie de grupul funebru. În clipa aceea, doi ţărani vânjoşi petrecură chingile pe sub sicriu, apoi, săltându-l uşor, îl lăsară să alunece încet în mormânt. Un bărbat şi o femeie mai în vârstă, care făceau parte din grupul de oameni îmbrăcaţi în negru, explodară în hohote de plâns, şi ceilalţi îi apucară de braţ, adresându-le cuvinte de încurajare.

În fine, sicriul fu coborât în adâncul mormântului şi oamenii în negru se apropiară unul câte unul şi aruncară pe capac câte un pumn de pământ. Xavier se aplecă ultimul asupra sicriului, apucă şi el un bulgăre de pământ cu resturi de zăpadă şi-l aruncă în groapă.

Era singurul despre care nimeni nu ştia nimic, şi singurul care ştia totul. Numai el ştia de ce şi cum murise tânăra blondă, numai el ştia că mâna necruţătoare a gerului îi atinsese pulpele,

coapsele, ca apoi să se caţăre încet în susul trupului, biciuindu-i pântecul şi sânii, numai el ştia care-i cauza morţii sale. Numai el ştia de ce sărmana ceruse să fie înhumată aici, căci aici suferise ea cel mai mult, şi îşi dorise moartea întrucât văzuse dragostea trădând-o şi părăsind-o

Numai el ştia totul; ceilalţi erau aici ca o asistenţă care nu înţelegea nimic, sau ca victima care nu mai înţelegea nimic. Îi vedea pe fundalul unui peisaj montan îndepărtat şi îşi spunea în sinea lui că erau pierduţi în acest peisaj precum răposata era pierdută în pământ, iar el (care ştia totul) era mult mai vast decât acest peisaj umed, astfel că toate din jur – supravieţuitorii, răposata, groparii cu lopeţile lor, câmpurile şi munţii – pătrundeau în el, şi dispăreau în el.

Era populat, în întregime, de acest peisaj, de tristeţea supravieţuitorilor şi de moartea tinerei blonde, şi se simţea copleşit de prezenţa lor ca de un arbore ce creştea în el; se simţea măreţ, şi persoana sa reală nu-i mai apărea acum decât în travesti, ca o deghizare, ca o mască a modestiei; şi, cu această mască a propriei sale persoane, se apropie de părinţii răposatei (chipul tatei îi amintea de trăsăturile chipului tinerei blonde; era congestionat de atâta plâns) şi le prezentă condoleanţele sale; aceştia îi întinseră mâna cu un aer absent şi Xavier simţi mâinile lor mărunte şi fragile în căuşul palmei sale.

După aceea rămase câteva clipe mai îndelungate rezemat cu spatele de peretele cabanei în care dormise atât de mult, şi-i urmări din priviri pe oamenii ce asistaseră la înmormântare, iar acum se depărtau în grupuri mici, risipindu-se încet, încet, în depărtările umede. Deodată se simţi mângâiat; da, simţea atingerea unei mâini pe obrajii lui, şi era sigur că înţelegea semnificaţia acestei mângâieri; o acceptă cu toată gratitudinea, ştiind că această mână era mâna iertării; că tânăra fată îi dădea a înţelege că nu încetase să-l iubească şi că dragostea dăinuie şi dincolo de mormânt.

13

Era o cădere în visurile sale.

Momentele cele mai frumoase erau acelea în care un vis se mai desfăşura şi altul începea să mijească, şi în care se trezea...

Mâinile care-l mângâie acum, în timp ce el stă ţeapăn în acest peisaj muntos, aparţin unei femei din alt vis, un vis în care se va cufunda curând; dar Xavier nu ştie încă acest lucru, şi, deocamdată, aceste mâini sunt înzestrate cu o existenţă proprie; sunt nişte mâini miraculoase într-un spaţiu vid; nişte mâini intermediare între două aventuri; între două vieţi; mâini nepângărite de existenţa trupului, nici a minţii.

De-ar ţine cât mai mult cu putinţă această mângâiere a mâinilor lipsite de trup!

14

Pe urmă nu mai simţi doar mângâierea mâinilor, ci şi atingerea unor sâni robuşti şi elastici ce se lipeau cu putere de pieptul lui, şi în clipa aceea surprinse chipul unei femei oacheşe şi auzi vocea ei:

— Scoală, pentru numele lui Dumnezeu! Trezeşte-te!

Sub el se întinde un pat răvăşit, iar în jurul lui o cameră cenuşie cu un dulap mare, burduhănos. Xavier îşi aminti că se afla în casa de pe podul Carol.

— Ştiu că ai fi vrut să mai dormi, spuse femeia, încercând parcă să se scuze, dar a trebuit să te trezesc. Ştii, mi-e frică...

— De ce ţi-e frică? întrebă Xavier.

— Dumnezeule, tu nu ştii nimic!? izbucni femeia. Ascultă!

Xavier tăcea, străduindu-se să asculte cu toată atenţia; acum auzea, de departe, focuri de armă automată.

Sări din pat şi fugi spre fereastră; grupuri de bărbaţi, în salopete de lucru albastre, cu mitraliere în bandulieră, mişunau pe podul Carol.

Era ca o amintire pe care o cauţi străbătând mai multe ziduri; Xavier ştia foarte bine ce însemnau aceste grupuri de bărbaţi înarmaţi, care făceau de gardă pe pod, dar avea sentimentul că era în stare să-şi aducă aminte de ceva, de ceva care l-ar fi ajutat să-şi clarifice atitudinea sa faţă de ceea ce vedea. Ştia că în această scenă avea un rol anume şi totuşi era absent din pricina unei erori, şi se simţea ca actorul care a uitat să intre în scenă şi piesa se joacă acum fără el, mutilată înfiorător de ciudat. Şi, deodată, îşi aminti.

Şi în clipa în care îşi aminti, cercetă camera din priviri şi se linişti; geanta era mereu acolo, în colţul unde o lăsase, sprijinită

de perete – nimeni n-o luase. Dintr-un salt fu lângă ea şi o deschise. Toate erau la locul lor: caietul de matematică, manualul de ştiinţele naturii, caietul de cehă. Luă caietul de cehă, îl deschise de-a-ndoaselea şi din nou se linişti: lista pe care i-o ceruse individul cu faţa smeadă era copiată frumos cu literă mică, dar citeţ, şi Xavier se bucură de ideea care-i venise de a ascunde acest important document într-un caiet şcolar, despărţindu-l de partea cealaltă a caietului, unde se putea citi un exerciţiu de stil pe tema: *Venirea primăverii.*

— Ce cauţi tu acolo, dacă nu te superi?

— Nimic, răspunse Xavier.

— Am nevoie de tine, de ajutorul tău. Vezi bine ce se întâmplă. Ăştia intră în toate casele, arestează şi împuşcă pe cine vor.

— Nu-ţi fie teamă, o linişti el râzând. Nu pot să împuşte pe nimeni!

— De unde ştii!? replică femeia.

De unde ştia? Ştia, şi încă foarte bine: lista tuturor duşmanilor poporului care urmau să fie executaţi în prima zi a revoluţiei era în caietul lui; era, deci, adevărat că execuţiile nu puteau să aibă loc. De altfel, puţin îi păsa lui de această frumoasă femeie; auzea împuşcăturile, vedea oamenii ce făceau de gardă pe pod şi îşi spunea în sinea lui că, în sfârşit, această zi pe care el o pregătise cu atâta entuziasm alături de tovarăşii săi de luptă sosise şi, în acest timp, el dormea; că se afla în altă parte, într-o altă cameră şi într-un alt vis.

Voia să plece, să se alăture imediat acestor bărbaţi în salopete albastre, voia să le transmită lista pe care numai el o poseda şi fără de care revoluţia era oarbă, neştiind pe cine să aresteze, pe cine să împuşte. Dar numaidecât îşi dădu seama că acest lucru nu era cu putinţă; nu cunoştea cuvântul de ordine al acestei zile, de multă vreme era considerat un trădător şi nimeni nu i-ar fi dat crezare. Era în altă viaţă, într-o altă aventură, incapabil să salveze din această viaţă cealaltă viaţă în care el nu mai era.

— Ce-i cu tine? stărui femeia, cu spaimă în glas.

Şi Xavier se gândea că, nefiind în stare să salveze viaţa pierdută, trebuia s-o facă mai măreaţă pe aceasta pe care o trăia acum. Se întoarse spre frumoasa femeie cu forme generoase şi înţelese că trebuia s-o părăsească, căci viaţa era

acolo afară, de cealaltă parte a ferestrei, acolo, de unde răzbeau până la el pocnetele împuşcăturilor ce aduceau cu un cântec de privighetoare.

— Unde vrei să mergi? izbucni femeia, speriată.

Xavier zâmbi, arătând cu mâna spre fereastră.

— Mi-ai promis să mă iei de aici.

— Asta a fost de mult.

— Vrei să mă trădezi? întrebă ea şi, îngenunchind în faţa lui, îi cuprinse picioarele.

O privea şi îşi spunea că e frumoasă şi e cumplit s-o părăsească. Dar lumea de dincolo de fereastră era şi mai frumoasă. Şi dacă pentru ea va părăsi o femeie iubită, această lume va fi pentru el şi mai scumpă, cu preţul dragostei trădate.

— Eşti frumoasă, îi spuse, dar trebuie să te trădez.

Şi, rostind aceste cuvinte, se smulse din strânsoarea ei şi porni spre fereastră.

PARTEA A TREIA
SAU
Poetul se masturbează

1

În ziua în care Jaromil îi arătă mamei primele sale poezii, aceasta îşi aştepta zadarnic soţul, şi la fel de zadarnic îl aşteptă şi a doua zi şi în zilele următoare...

Primi, în schimb, o comunicare oficială din partea Gestapoului prin care i se anunţa că soţul ei fusese arestat. Iar la sfârşitul războiului primi o altă comunicare oficială, prin care i se anunţa moartea soţului într-un lagăr de concentrare.

Dacă menajul ei fusese lipsit de bucurii, văduvia ei deveni măreaţă şi glorioasă. Descoperind o fotografie mare a soţului, datând de pe vremea când se cunoscuseră, o încadră într-o ramă aurită şi o atârnă pe perete.

Curând după aceea războiul luă sfârşit în uralele însufleţite de bucurie ale praghezilor; germanii se retraseră din ţările cehe şi mama poetului începu o viaţă ce dădea strălucire frumuseţii austere a renunţării; banii pe care-i moştenise cândva de la tatăl ei se epuizaseră şi se văzu nevoită să concedieze servitoarea, să refuze cumpărarea unui alt câine după moartea lui Alik şi, în cele din urmă, să-şi caute un serviciu.

Şi mai surveniră şi alte schimbări: sora mai mare se decise să cedeze fiului ei, care tocmai se căsătorise, apartamentul pe care-l ocupa în centrul Pragăi, şi să se mute cu soţul şi cu fiul mai mic în apartamentul de la parterul vilei părinteşti, obligând-o totodată pe bunica poetului să se instaleze la văduvă, într-o cameră de la etaj.

Mama poetului îşi dispreţuia cumnatul de când îl auzise afirmând că Voltaire a fost un fizician care inventase voltul. Familia lui era zgomotoasă şi se complăcea delectându-se cu bancurile sale primitive; o frontieră adâncă despărţea viaţa plină

de veselie ce răsuna în camerele de la parter, de teritoriul melancoliei ce se întindea în apartamentul de la etaj.

Şi, totuşi, în perioada aceea, mama poetului părea mai mândră decât fusese pe vremea când trăise în bogăţie. S-ar fi putut spune că purta pe creştetul capului (după exemplul femeilor dalmaţiene care poartă astfel coşurile cu struguri) urna invizibilă a soţului ei.

2

În camera de baie se află, pe o placă de sticlă fixată sub oglindă, tot felul de flacoane cu parfumuri şi tuburi cu creme, dar mama poetului nu le foloseşte aproape deloc pentru a-şi îngriji pielea. Dacă zăboveşte adeseori în faţa acestor obiecte, o face numai fiindcă ele îi amintesc de răposatul ei tată, de drogheria acestuia (care aparţine de multă vreme detestatului ei cumnat) şi de îndelungaţii ani de viaţă lipsită de griji în vila familială.

Trecutul, trăit aici împreună cu părinţii şi cu soţul ei, sclipeşte în strălucirea nostalgică a soarelui coborât în asfinţit. Această lumină o îndurerează; îşi dă seama că apreciază prea târziu frumuseţea acelor ani, acum când s-au dus şi nu mai sunt, şi îşi reproşează faptul de a fi fost o soţie ingrată. Soţul ei se expunea celor mai mari primejdii, era frământat de griji şi, ca să nu-i tulbure liniştea, nu-i sufla niciodată o vorbă despre neliniştea sa, şi, de fapt, ea nu cunoştea nici acum adevăratul motiv pentru care fusese arestat, din ce mişcare de rezistenţă făcuse parte şi ce misiune să fi avut în această mişcare; nu ştie absolut nimic şi în sinea ei îşi spunea că în povestea asta se ascunde o pedeapsă dezonorantă ce i-a fost aplicată pentru vina de a fi fost o femeie limitată şi de a nu fi văzut în comportamentul soţului ei altceva decât o notă de indiferenţă. La gândul că-i fusese infidelă în momentul în care el înfrunta cele mai mari primejdii, mama poetului nu era departe de pragul autodispreţuirii.

Acum, privindu-se în oglindă, constată cu surprindere că faţa ei e mereu tânără, ba chiar i se părea inutil de tânără, ca şi când, printr-o nedreaptă eroare, timpul ar fi uitat de pielea gâtului ei. Aflase, nu de mult, că fusese văzută pe stradă alături de Jaromil, şi fuseseră luaţi drept frate şi soră; povestea i se

pare ridicolă. Dar, oricum, îi face plăcere; din ziua aceea, cu atât mai mare e bucuria ei de a merge la teatru sau la concert cu fiul ei.

În fond, ce altceva îi mai rămânea de făcut?

Sănătatea bunicii se şubrezise, bătrâna îşi pierduse memoria, nu mai ieşea deloc din casă, ţesea ciorapii lui Jaromil şi călca rochiile fiicei sale. Era copleşită de regrete şi amintiri şi animată de o grijulie bunăvoinţă, făurind în jurul ei o atmosferă de iubire melancolică şi întărind astfel caracterul feminin al mediului (mediul unei duble văduvii) care-l înconjura pe Jaromil când era acasă.

3

Pereţii camerei lui Jaromil nu mai erau împodobiţi acum cu maximele sale de copil (mama le strânsese cu părere de rău şi le depusese într-un şifonier), ci cu douăzeci de reproduceri miniaturale ale picturii cubiste şi suprarealiste, pe care adolescentul le decupase dintr-o revistă ilustrată şi le lipise pe carton. Printre acestea mai putea fi văzut, fixat de perete, receptorul unui aparat de telefon cu un capăt de fir tăiat (nu de mult veniseră să repare telefonul în vilă şi Jaromil vedea în receptorul defect, smuls din aparat, tipul obiectului care, desprins din cadrul său obişnuit, produce o impresie magică şi poate fi socotit, pe bună dreptate, un *obiect suprarealist).* Dar imaginea asupra căreia zăbovea cel mai mult, cercetând-o stăruitor, se afla în cadrul oglinzii agăţate pe acelaşi perete despărţitor. Nu exista niciun lucru pe care să-l fi studiat cu mai multă grijă decât propriul său chip, nimic nu-l frământa şi nu-l tulbura mai mult şi nimic (ce-i drept, cu preţul unui efort înverşunat) nu i se părea mai demn de încrederea lui.

Acest chip aducea cu chipul mamei dar, întrucât era bărbat, fineţea trăsăturilor sale era mult mai izbitoare. Jaromil avea un nas frumos şi o bărbie mică, uşor teşită. Această bărbie îi pricinuia multe necazuri; citise într-o celebră meditaţie a lui Schopenhauer că bărbia teşită este o trăsătură neobişnuit de respingătoare, căci bărbatul se deosebeşte de maimuţă tocmai prin proeminenţa bărbiei sale. Curând însă, descoperi o fotografie a lui Rilke şi constată că Rilke avea şi el bărbia teşită, fapt care avu darul să-i furnizeze un sentiment de nepreţuită

consolare. Se privea îndelung în oglindă şi se zbătea cu disperare în spaţiul acesta imens ce se întindea între maimuţă şi Rilke.

La drept vorbind, bărbia lui nu era decât uşor teşită, iar mama socotea, pe bună dreptate, că faţa fiului ei avea farmecul unui chip de copil. Dar această apreciere nu făcea decât să-l frământe pe Jaromil mai mult decât bărbia lui; fineţea trăsăturilor sale îl făcea să pară mai tânăr cu câţiva ani şi, întrucât colegii săi erau cu un an mai în vârstă decât el, înfăţişarea infantilă a fizionomiei sale apărea mai izbitoare, mai neîndoielnică, făcând în fiecare zi obiectul unor numeroase comentarii pe care Jaromil nu putea să le uite nicio clipă.

Vai! Ce povară grea e să suporţi un asemenea chip! Şi cât de apăsător e acest delicat desen al trăsăturilor feţei!

Jaromil avea uneori nişte vise înspăimântătoare: visa că trebuie să ridice un obiect extrem de uşor, o ceaşcă de ceai, o linguriţă, o pană, şi nu era în stare s-o facă, deoarece, cu cât mai uşor era obiectul cu pricina, cu atât mai slabe erau puterile sale, încât, până la urmă, *era doborât de uşurinţa obiectului*; aceste vise erau adevărate coşmaruri şi Jaromil se trezea din ele lac de sudoare; nouă ni se pare că aceste vise aveau ca temă unică chipul său fragil, desenat ca o dantelă, pe care zadarnic se străduia s-o ridice şi s-o arunce, spre a se descotorosi de ea.

4

În casele în care au văzut lumina zilei poeţii, domnesc femeile: surorile lui Esenin şi ale lui Maiakovski, mătuşile lui Blok, bunica lui Hölderlin, bunica lui Lermontov, doica şi dădaca lui Puşkin şi, bineînţeles, în primul rând mamele, mamele poeţilor în spatele cărora păleşte umbra tatălui. Lady Wilde îl îmbrăca pe micuţul său Oscar în veşminte de fetiţă. Şi vă mai miraţi că bietul copil se priveşte în oglindă cu atâta spaimă! *E timpul să devin bărbat,* scrie Jiři Orten în jurnalul său intim. Şi, toată viaţa lui, poetul nostru îşi va căuta virilitatea în trăsăturile chipului său.

Când se cerceta îndelung în oglindă, izbutea să descopere ceea ce căuta: privirea aspră a ochilor sau linia severă a gurii; pentru asta însă trebuia, fireşte, să-şi impună un surâs anume, sau, mai curând, un rânjet anume, care să-i contracte cu

încrâncenare buza superioară. Mai încerca, de asemenea, să găsească şi o pieptănătură menită să-i modifice fizionomia: încerca, de pildă, să-şi ridice părul deasupra frunţii, aşa fel încât să lase impresia unei încâlcituri dese, zbârlite şi sălbatice; dar, din păcate, părul lui, pe care mama sa îl adora mai mult decât orice, încât purta mereu asupra ei o meşă ascunsă într-un medalion, era tot ce-şi putea imagina mai rău: auriu ca puful de pui proaspăt ieşit din găoace, şi fin ca puful de păpădie; imposibil să-l modeleze, să-i dea o formă; mama îi mângâia adeseori capul, spunându-i că părul lui era un păr de înger. Numai că Jaromil ura îngerii şi îndrăgea demonii; îşi dorea nespus de mult să-şi vopsească părul în negru, dar nu îndrăznea de teamă că, vopsindu-l, ar fi căpătat un aer mult mai feminin decât părul bălai; în consecinţă, îl lăsa, cel puţin, să crească lung de tot şi-i purta cât mai ciufulit şi mai răvăşit cu putinţă.

Nu pierdea nicio ocazie de a-şi verifica şi modifica înfăţişarea; nu trecea o dată prin faţa unei vitrine fără să-şi arunce în ea o privire. Dar cu cât mai mult îşi supraveghea înfăţişarea, cu atât mai mult îşi dădea seama de existenţa ei şi aceasta i se părea cu atât mai stânjenitoare şi mai dureroasă. De pildă:

Se întoarce de la şcoală. Strada e pustie, dar, de departe, zăreşte o femeie necunoscută venind în direcţia lui. Se apropie, inevitabil, unul de celălalt. Jaromil se gândeşte la înfăţişarea lui, căci văzuse că femeia e frumoasă. Se străduieşte să imprime buzelor zâmbetul său exersat, trădând duritatea bărbătească, dar simte că nu va izbuti. Se gândeşte tot mai mult la chipul său, a cărui puerilă feminitate îl face să pară ridicol în ochii femeilor şi, încarnându-se total în această postură caraghioasă, se crispează şi (nenorocire) roşeşte! Aşa se face că întinde pasul, pentru a evita pe cât posibil confruntarea cu ochii femeii, căci dacă s-ar lăsa surprins de privirea unei femei frumoase în clipa în care roşeşte, n-ar fi în stare să suporte această ruşine.

5

Ceasurile petrecute în faţa oglinzii îl făceau să atingă culmea disperării; din fericire mai exista o oglindă care-l transporta spre stele. Această oglindă însufleţitoare erau versurile lui; era animat de nostalgia acelora pe care încă nu le

scrisese; iar de cele scrise îşi amintea delectându-se aşa cum te delectezi amintindu-ţi de nişte femei frumoase; Jaromil nu era doar autor, era în acelaşi timp teoretician şi istoric literar, redacta comentarii asupra scrierilor sale, îşi clasifica creaţia pe diferite perioade conferind fiecăreia dintre ele o denumire, drept care îşi considera opera sa poetică pe parcursul a doi-trei ani ca pe un proces istoric demn de personalitatea unui adevărat istoriograf.

Şi mai avea o consolare: *Jos,* unde îşi trăia viaţa cotidiană, în care se ducea la şcoală, în care lua prânzul împreună cu mama şi bunica lui, se întindea un spaţiu gol nedirijat; în schimb *sus,* în poeziile sale, el punea jaloane, înfigea stâlpi cu inscripţii indicatoare; aici timpul era divizat şi diferenţiat; aici Jaromil trecea dintr-o perioadă poetică în alta şi putea (privind în jos cu coada ochiului) să-şi anunţe lui însuşi, într-o stare de exaltare, inaugurarea unei noi epoci, menită să deschidă imaginaţiei sale orizonturi nebănuite.

În felul acesta se putea bucura şi de certitudinea fermă că dispunea, în ciuda lipsei de semnificaţie a fizionomiei sale (şi a vieţii sale), de o bogăţie neobişnuită; cu alte cuvinte: certitudinea de a fi o fiinţă aleasă.

Să ne oprim asupra acestui cuvânt:

Jaromil continua să frecventeze atelierul pictorului, ce-i drept, nu prea des, căci mama nu ţinea la această legătură; de altfel, încetase de mult să mai deseneze, dar într-o zi se trezi în el cutezanţa de a-i arăta versurile sale şi de atunci începu să i le ducă pe toate. Pictorul le citea cu viu interes şi nu o dată se întâmpla să le păstreze pentru a le prezenta prietenilor săi, şi asta avea darul să-l copleşească de fericire pe Jaromil, căci pictorul, care cândva se arătase foarte sceptic în privinţa desenelor sale, era totuşi pentru el o autoritate de necontestat; era convins că există (păstrat cu grijă în conştiinţa iniţiaţilor) un criteriu obiectiv ce permite estimarea valorilor artistice (tot aşa cum e păstrat în muzeul din Sèvres un metru-etalon de platină) şi că pictorul cunoştea acest criteriu.

Dar în povestea asta era, totuşi, ceva stânjenitor. Jaromil nu izbutise să desluşească niciodată ce anume aprecia pictorul în poeziile sale şi ce anume respingea; uneori aducea laude unor versuri pe care Jaromil le scrisese în grabă, iar alteori îndepărta, cu un aer morocănos, versuri la care Jaromil ţinea foarte mult.

Cum să-şi explice acest lucru? Dacă Jaromil nu era în stare să înţeleagă şi să aprecieze el însuşi valoarea scrierilor sale, nu trebuia trasă oare concluzia că operele lui erau valori mecanice şi întâmplătoare, scrise fără ştirea şi fără voia lui, deci fără niciun merit (tot aşa îl încântase pe pictor odinioară un univers al unor bărbaţi cinocefali pe care-l descoperise absolut din întâmplare)?

— Bineînţeles, îi spuse pictorul într-o zi când abordară această temă. Îţi închipui, poate, că o idee fantastică pe care ai introdus-o în poezia ta e rezultatul unui raţionament? Nicidecum: ideea asta ţi-a picat de sus; dintr-o dată, fără să te aştepţi la ea; autorul acestei idei nu eşti tu, ci, mai curând, cineva din tine, cineva care scrie în tine poezia ta. Iar acest cineva, care scrie poezia ta, este fluxul atotputernic al inconştientului ce trece prin fiecare dintre noi; să nu-ţi închipui, cumva, că ai talent fiindcă acest curent, în care suntem cu toţii egali, a decis să te aleagă şi să facă din tine instrumentul lui.

În concepţia pictorului, aceste cuvinte erau o lecţie de modestie, dar Jaromil descoperi în ele imediat o scânteie scăpărând pentru orgoliul lui; mă rog, fie, nu fusese el acela care crease imaginile poeziei sale; în schimb fusese ceva misterios care alesese tocmai mâna lui de caligraf; putea, deci, să se mândrească, pe bună dreptate, cu un lucru mai mare decât e *meritul*; putea să se mândrească pentru calitatea sa de *fiinţă aleasă.*

De altfel, nu uitase niciodată spusele doamnei din mica staţiune balneo-termală: *acest copil are în faţa lui un mare viitor.* Credea în această frază ca într-o profeţie. Viitorul era dincolo de zare, dincolo de îndepărtările necunoscute, unde o nedesluşită imagine a revoluţiei (pictorul vorbea adeseori de inevitabilitatea ei) se contopea cu o nedesluşită imagine a libertăţii boeme a poeţilor; ştia că el va împlini acest viitor cu gloria lui, şi această cunoaştere îi furniza certitudinea ce trăia în el (liberă şi de sine-stătătoare) alături de toate incertitudinile care-l chinuiau.

6

Vai, îndelungata şi amărâta monotonie a după-amiezilor în care Jaromil, încuiat în singurătatea camerei sale, se priveşte alternativ în cele două oglinzi.

Cum e cu putinţă aşa ceva? Citise pretutindeni că tinereţea reprezintă în viaţă perioada plenitudinii absolute! Atunci, de unde vine acest neant, această împrăştiere a materiei vii? De unde acest *vid*?

Acest cuvânt e neplăcut, pe cât de neplăcut e cuvântul înfrângere. Şi mai erau şi alte cuvinte pe care nimeni nu avea voie să le rostească în faţa lui (cel puţin acasă, în această metropolă a vidului). De pildă cuvântul *dragoste* sau cuvântul *fete*. Cât de mult era el în stare să urască cele trei fiinţe ce ocupau parterul vilei! Acestea aveau adeseori invitaţi care rămâneau până noaptea târziu şi se auzeau de acolo voci răguşite de băutori şi, printre ele, voci stridente de femei, care aveau darul să-i sfâşie sufletul lui Jaromil, chircit sub plapuma sa şi chinuit de insomnie. Vărul lui era doar cu doi ani mai în vârstă decât el, dar aceşti doi ani se ridicau între ei, asemeni unor Pirinei, despărţind între ele două secole total diferite; vărul, student, îşi aducea în vilă fete frumoase (cu surâzătoarea complicitate a părinţilor săi) şi-l dispreţuia pe Jaromil, cu o uşoară discreţie; unchiul se arăta rar pe acasă (avea multă bătaie de cap cu magazinele pe care le moştenise), în schimb vocea mătuşii se auzea tunând mereu prin toată casa; ori de câte ori îl întâlnea pe Jaromil, îi punea aceeaşi întrebare stereotipă: *Ei, cum îţi merge cu fetele?* Jaromil ar fi avut un chef nebun s-o scuipe în obraz, căci această întrebare, adresată cu o jovială condescendenţă, avea darul să sporească zăpăceala poetului. Nu pentru faptul că n-ar fi avut nicio vizită feminină, dar aceste contacte erau atât de rare, iar întâlnirile atât de distanţate între ele, ca stelele în univers. Cuvântul fată avea în urechea lui aceeaşi tristă rezonanţă ca a cuvintelor nostalgie sau eşec.

Dacă timpul lui nu era deloc absorbit de întâlnirile cu femeile, era împlinit în întregime de aşteptarea acestor întâlniri, iar această aşteptare nu era o simplă contemplare a viitorului, ci o pregătire şi un studiu minuţios. În credinţa lui, esenţialul pentru reuşita unei întâlniri consta în aceea de a nu cădea pradă unei tăceri stânjenitoare, ci de a fi în stare să vorbeşti. După el, o întâlnire cu o tânără fată însemna, înainte de toate, arta

conversaţiei. Drept urmare, avea un caiet special în care înregistra tot soiul de întâmplări demne de a fi povestite; întâmplări, nu bancuri, căci acestea nu pot scoate în evidenţă nimic din personalitatea celui ce le povesteşte. Şi nota în acest caiet diferitele aventuri pe care le avusese personal; şi cum nu avusese niciuna, sau aproape niciuna, le născocea; în privinţa asta dădea dovadă de un bun gust; aventurile pe care le născocea (sau de care îşi aducea aminte din lecturile sau din cele auzite de la alţii) şi al căror erou era întotdeauna el nu aveau nevoie să-l prezinte într-o lumină eroică, ci doar să-l transporte, cu discreţie, aproape imperceptibil, din imperiul stagnării şi al vidului, în imperiul mişcării şi al aventurii.

Mai nota, de asemenea, diferite versuri (dar, trebuie să subliniem, niciodată din cele admirate de el cel mai mult) în care poeţii apostrofau frumuseţea feminină, şi care puteau fi luate drept o sesizare proprie. De pildă, înregistrase în caietul său următoarele versuri: *Din chipul tău un steag aş face: ochii tăi, gura ta, părul tău...*

De bună seamă, versurile trebuiau desprinse de artificiul ritmului şi spuse tinerei fete ca şi când ar fi fost vorba de o idee spontană şi firească, de un compliment spiritual venit de la sine: *chipul tău e de fapt un steag, un drapel. Ochii tăi, gura ta, părul tău. E unicul drapel pe care aş putea să-l accept!*

De-a lungul întregii întâlniri Jaromil se gândeşte la frazele sale dinainte pregătite, cuprins de teamă că vocea lui va fi lipsită de naturaleţe, că vorbele lui vor suna ca o lecţie învăţată pe dinafară, şi rostite de un diletant. Sunt lucruri pe care nu îndrăzneşte să le rostească, dar, întrucât acestea îi absorb întreaga atenţie, nu e în stare să spună nimic altceva. Întâlnirea se desfăşoară într-o tăcere penibilă, Jaromil percepe ironia din privirile tinerei fete pe care curând o părăseşte cu sentimentul înfrângerii.

Revenit acasă, se aşază la masa de lucru şi scrie ca un turbat, repede şi plin de ură: *Privirile din ochii tăi curg ca urina. Trag cu puşca în vrăbiile speriate ale gândurilor tale stupide. Între picioarele tale e o băltoacă din care saltă regimente de broscoi...*

Şi scrie, şi scrie mereu aşa, apoi, satisfăcut, citeşte şi recitează de mai multe ori la rând textul a cărui fantezie i se pare de o măreţie de-a dreptul demonică.

Sunt poet, sunt un mare poet, îşi spune în sinea lui, după care transcrie aceste gânduri în jurnalul său intim. *Sunt un mare poet, am o imaginaţie diabolică, sunt ce alţii nu sunt...*

Şi în acest timp mama se întoarce acasă şi intră în camera ei...

Jaromil se apropie de oglindă şi îşi cercetează îndelung chipul pueril şi autodetestat. Îl cercetează atât de mult, încât sfârşeşte prin a descoperi în el strălucirea unei fiinţe remarcabile, strălucirea unei fiinţe alese.

Iar în acest timp, în încăperea alăturată, mama se înalţă pe vârfuri şi dă jos de pe perete portretul tatălui încadrat în rama aurită.

7

Aflase că soţul ei avusese, cu mult înainte de începerea războiului, o legătură amoroasă cu o tânără evreică; când nemţii au ocupat Boemia şi Moravia şi evreii au fost constrânşi să poarte pe stradă infamanta stea galbenă prinsă pe reverul hainei, el n-a părăsit-o, continuând s-o vadă şi s-o ajute pe măsura puterilor sale.

Apoi femeia fu deportată în ghetoul de la Terezin, iar el făcu un gest de-a dreptul nebunesc: cu ajutorul unor poliţişti cehi izbuti să pătrundă în oraşul supravegheat cu stricteţe şi să-şi vadă iubita timp de câteva minute. Încântat de acest succes, se duse pentru a doua oară la Terezin, dar de data asta fu prins şi arestat; şi nu s-a mai întors, aşa cum nu s-a mai întors nici iubita lui.

Urna invizibilă pe care mama poetului o purta pe creştetul capului era depusă în spatele dulapului, împreună cu portretul soţului ei. Ea nu mai are nevoie să umble cu capul ţeapăn, nu mai are niciun motiv să-l ţină drept, de vreme ce întreaga măreţie morală aparţine altora.

Mai aude şi acum vocea bătrânei evreice, o rudă a iubitei soţului ei, care-i povestise totul: „A fost omul cel mai curajos pe care l-am cunoscut vreodată.” Şi: „Am rămas singură pe această lume. Toată familia mea a murit într-un lagăr de concentrare.”

Bătrâna evreică stătea aşezată în faţa ei, aureolată de toată gloria durerii sale, dar durerea pe care mama poetului o încerca

în clipa aceea era lipsită de glorie; simţea această durere cocoşând-o ca o povară a nefericirii.

8

O, voi, clăi de fin uşor fumegânde
Fumaţi, poate tutunul din inima ei

scria Jaromil, închipuindu-şi trupul unei tinere fete înhumate undeva în câmp.

Moartea apărea foarte frecvent în poeziile lui. Dar mama poetului se înşela (era şi acum primul lector al versurilor sale) când se străduia să explice acest lucru prin maturitatea precoce a fiului ei, hipnotizat de tragica grozăvie a vieţii.

Moartea pomenită în poeziile lui Jaromil avea prea puţin comun cu moartea reală. Moartea devine o realitate atunci când începe să pătrundă în om prin fisurile îmbătrânirii. Pentru Jaromil însă, ea era foarte îndepărtată; era abstractă; pentru el nu era o realitate, ci un vis.

Dar ce căuta el în acest vis?

Jaromil căuta infinitul. Viaţa lui era exasperant de mică şi măruntă, tot ce-l înconjura era cenuşiu şi lipsit de importanţă. Iar moartea e absolută; indivizibilă şi indisolubilă.

Prezenţa unei tinere fete era meschină (câteva mângâieri şi multe cuvinte nesemnificative), în schimb absenţa ei absolută era, pur şi simplu, grandioasă; închipuindu-şi o tânără fată înhumată undeva în câmp, Jaromil descoperea, deopotrivă, nobleţea durerii şi măreţia dragostei.

În povestea asta însă, nu era doar absolutul, ci, în acelaşi timp, şi fericirea pe care el o căuta în visele sale despre moarte.

Visa un trup ce se descompune încet-încet în pământ, socotind sublim acest act amoros în care trupul se transformă în humă, în decursul unui proces îndelungat şi voluptuos.

Lumea din jur avea darul să-l rănească în permanenţă; roşea în faţa femeilor; se ruşina şi, pretutindeni şi în toate, nu se vedea decât batjocura. În visele sale despre moarte descoperea o linişte molcomă în care se trăia o viaţă domoală, mută şi fericită. Da, moartea, aşa cum şi-o imagina Jaromil, era o moarte *trăită*; în chip bizar, această moarte se asemăna cu acea perioadă în care omul nu are nevoie să vină pe lume pentru că e

o lume numai a lui ce se înalţă deasupra lui ca o boltă ocrotitoare – arcada lăuntrică a pântecului matern.

În această moarte, asemănătoare unei fericiri nemărginite, îşi dorea el să fie unit cu femeia iubită. Într-una din poeziile sale iubiţii se îmbrăţişau cu putere, gata să se contopească unul cu celălalt, alcătuind de-acum încolo o singură fiinţă, incapabilă să meargă, incapabilă să se mişte, transformându-se, încet-încet, într-o plantă eternă ce nu se supune încercării timpului.

În altă parte îşi imagina doi iubiţi zăbovind multă vreme unul în preajma celuilalt ca, până la urmă, să fie năpădiţi de licheni, prefăcându-se ei înşişi în licheni; apoi, cineva călca peste ei, din întâmplare, şi (era la vremea când lichenii înfloresc) cei doi, într-o nespusă fericire, se înălţau în spaţiu, de parcă numai zborul putea fi fericit.

9

Credeţi că trecutul e terminat şi de neschimbat pentru simplul motiv că a fost? Nicidecum, veşmântul lui e confecţionat dintr-o tafta cu nuanţe schimbătoare şi de fiecare dată când revenim asupra lui îl vedem în alte culori. Nu e mult de când mama poetului îşi reproşa faptul de a-şi fi trădat soţul din pricina pictorului şi, iată, acum îşi smulgea părul din cap fiindcă-şi trădase unica dragoste din pricina soţului ei.

Cât de fricoasă a fost! Inginerul ei îşi trăia o mare dragoste romantică, în timp ce ea era servitoarea căreia nu i se îngăduia decât coaja de pâine a vieţii de toate zilele. Şi era atât de temătoare şi plină de căinţă, încât aventura ei cu pictorul se rostogolise spărgându-se deasupra ei, fără ca ea să fi avut timp s-o trăiască. Acum vedea bine acest lucru: respinsese unica mare ocazie pe care viaţa i-o oferise inimii sale.

Începu să se gândească la pictor cu o încăpăţânare îndârjită, de-a dreptul nebunească. Dar, ciudat, amintirile ei nu-l făceau să reînvie în decorul atelierului din Praga, unde trăise cu ei zilele unei iubiri senzuale, ci pe fundalul unui peisaj în culori pastelate, cu o apă curgătoare, o barcă, şi arcadele în stil renascentist ale unei mici staţiuni balneo-termale. Paradisul ei sufletesc îl regăsea în liniştitele săptămâni de vilegiatură, când dragostea nu se născuse încă, ci fusese doar concepută. Dorea să se ducă la pictor, să-i ceară să se întoarcă împreună în

staţiunea amintită, să reînceapă să trăiască povestea lor de dragoste, s-o trăiască în acel decor pastel, s-o trăiască liber, în veselie şi fără reţineri.

Într-o zi, urcă treptele ultimului etaj până la uşa apartamentului său de la mansardă. Dar nu se încumetă să sune, căci dinăuntru se auzea o voce de femeie.

Pe urmă bătu câteva sute de paşi în faţa imobilului, până când îl zări; era îmbrăcat, ca de obicei, într-o haină de piele, şi-i oferea braţul unei foarte tinere femei, pe care o conducea la staţia de tramvai. Când reveni, porni în întâmpinarea lui. O recunoscu şi o salută cu un aer plin de surprindere. Se prefăcu şi ea surprinsă de această întâlnire neaşteptată. O invită să urce la el. Inima începu să-i bată cu putere, să-i spargă pieptul, nu alta; ştia că la prima atingere furişă avea să se topească în braţele lui.

Îi oferi un pahar cu vin şi-i arătă ultimele sale pânze; îi zâmbi prieteneşte, aşa cum se zâmbeşte trecutului, nu se atinse o dată de ea, şi o conduse până la staţia de tramvai.

10

Într-o zi, în timpul recreaţiei, când toţi elevii se înghesuiau în faţa tablei negre, Jaromil crezu că, în sfârşit, sosise momentul; se apropie pe nevăzute de o fată din clasa lui care rămăsese singură în banca ei; o plăcea de multă vreme şi adeseori făceau schimburi de priviri îndelungate; se aşeză lângă ea. Peste puţin timp, când elevii mereu zburdalnici şi poznaşi îi zăriră, profitară de acest prilej pentru a face o glumă; părăsiră clasa cotcodăcind şi încuiară uşa în urma lor, cu cheia.

Atât timp cât fusese înconjurat de umerii colegilor săi, Jaromil se simţise în voia lui, dar de îndată ce se trezi cu tânăra fată în clasa goală, avu impresia că se află pe o scenă în lumina reflectoarelor. Încercă să-şi ascundă descumpănirea cu observaţii spirituale (învăţase, în fine, să spună altceva decât frazele pregătite dinainte). Îi spuse că fapta colegilor lor oferea exemplul celui mai ridicol comportament; un comportament în defavoarea celor ce-l practicau (acum aşteptau, de bună seamă, pe coridor, cu o curiozitate nesatisfăcută) şi în favoarea celor împotriva cărora fusese îndreptată (rămăseseră singuri aşa cum îşi doriseră). Tânăra fată fu de acord cu el şi spuse că era cazul

să profite de ocazie. Sărutul plutea în aer. Era de ajuns să se aplece asupra ei. Dar buzele fetei erau la o distanţă inaccesibilă; Jaromil vorbea, vorbea şi nu săruta.

A sunat clopoţelul, ceea ce însemna că dintr-o clipă în alta profesorul avea să sosească, obligându-i pe elevii adunaţi pe coridor, în spatele uşii, să deschidă clasa. Gândul acesta avu darul să-i incite. Jaromil pretinse că mijlocul cel mai bun de a se răzbuna pe colegii lor ar fi acela de a-i face să fie invidiaţi pentru faptul de a se fi sărutat. Drept care, atinse uşor cu degetele buzele tinerei fete (de unde ţâşnea în el izvorul unei asemenea îndrăzneli?), spunând că nişte buze atât de puternic fardate ar lăsa cu siguranţă pe obrazul lui o dungă foarte vizibilă. Tânăra fată fu din nou de acord, afirmând că era păcat să nu se sărute şi, în timp ce spunea acest lucru, din spatele uşii se făcu auzită vocea iritată a profesorului.

Jaromil spuse că era păcat ca profesorul şi colegii lor să nu vadă pe obrazul lui urma sărutului şi vru din nou să se aplece asupra tinerei fete, şi din nou buzele ei i se părură la fel de inaccesibile ca muntele Everest.

— Da, ar trebui să ne invidieze, spuse tânăra fată şi, scoţând din poşetă rujul de buze şi o batistă, mânji cu ruj faţa iui Jaromil...

Uşa se deschise şi profesorul, mânios la culme, dădu buzna în clasă însoţit de gloata de elevi. Jaromil şi tânăra fată se ridicară în picioare, aşa cum se cuvine să facă elevii atunci când intră profesorul în clasă; erau singuri, numai ei doi, în mijlocul şirurilor de bănci goale, faţă în faţă cu îmbulzeala de spectatori, toţi cu ochii aţintiţi spre chipul lui Jaromil acoperit de nişte superbe pete roşietice. Iar el se expunea privirilor tuturor, şi se simţea mândru şi fericit.

11

La serviciu, directorul îi făcea curte. Era însurat şi se străduia s-o convingă să-l invite la ea.

Încercă să afle cum ar privi Jaromil libertatea ei sexuală. Cu prudenţă şi tot felul de aluzii, începu să-i vorbească despre alte femei care-şi pierduseră soţul în timpul războiului, şi despre greutăţile pe care le aveau de întâmpinat pentru a începe o viaţă nouă.

— Ce vrea să însemne această viaţă nouă? îi replică Jaromil, plictisit. Vrei să spui, poate, o altă viaţă cu un alt bărbat?

— Desigur, ăsta ar fi un aspect al problemei. Viaţa merge înainte, dragul meu Jaromil, cu cerinţele ei...

Fidelitatea femeii faţă de eroul dispărut făcea parte din miturile sacre al tânărului poet; aceasta îi dădea certitudinea că absolutul dragostei nu era doar o invenţie a poetului, ci el exista şi făcea viaţa demnă de a fi trăită.

— Cum poate o femeie care a trăit o mare iubire să se tăvălească în pat cu un alt bărbat? izbucni Jaromil, indignat de aluziile privitoare la văduvele infidele. Cum pot ele să se atingă, măcar, de un altul, când în mintea lor mai stăruie imaginea bărbatului care a fost torturat şi apoi asasinat? Cum pot ele să mai supună martirul unor suplicii suplimentare, ucigându-l pentru a doua oară?

Trecutul poartă veşminte confecţionate din tafta, cu nuanţe schimbătoare. Mama poetului îl respinse pe simpaticul ei director şi, într-o bună zi, trecutul ei îi apăru într-o lumină şi mai nouă.

Căci nu era adevărat că-l trădase pe pictor din pricina soţului ei. Îl părăsise din pricina lui Jaromil, pentru care voia să păstreze liniştea şi pacea căminului ei! Iar dacă astăzi ideea goliciunii sale mai are darul s-o înspăimânte, asta e tot din pricina lui Jaromil, căci el i-a urâţit pântecul. Şi tot din pricina lui a pierdut dragostea soţului ei, forţând naşterea copilului cu orice preţ şi cu o încăpăţânare înverşunată!

De la bun început i-a luat şi continuă să-i ia totul.

12

Altă dată (acum avea la activ o mulţime de sărutări), Jaromil se plimba pe aleile pustii de la Stromovka, în compania unei tinere fete pe care o cunoscuse la cursurile de dans. De câteva clipe convorbirea lor se curmase şi pasul lor răsuna în tăcerea mută – pasul comun care, pe neaşteptate, îi făcu pe amândoi să-şi dea seama că nu se încumetaseră încă să rostească un cuvânt anume: se plimbau împreună şi dacă se plimbau împreună, asta însemna, fără doar şi poate, că se iubeau; ecoul paşilor răsuna în muţenia lor, avea darul să-i denunţe, iar mersul lor se încetinea tot mai mult, în asemenea

măsură şi atât de frumos, încât, până la urmă, tânăra fată îşi lăsă capul pe umărul lui.

Era într-adevăr frumos, dar, înainte ca Jaromil să fi apucat să savureze această frumuseţe, fu cuprins de o emoţie profundă ce se citi numaidecât pe faţa lui. I se făcu frică, şi în clipa aceea nu-şi dorea decât un singur lucru: să facă să dispară, cât mai repede cu putinţă, vizibila mărturie a emoţiei sale, dar, cu atât mai mult se gândea la această posibilitate, cu atât mai puţin se împlinea dorinţa lui neţărmurită. Se înspăimânta la gândul că tânăra fată ar fi putut să-i sărute ochii şi, cu acest prilej, să vadă cum gestul ei îi compromite trupul. Se străduia din răsputeri să-i ademenească ochii spre înălţimi, vorbindu-i despre nori şi despre păsările ce zburau zglobii în coroanele stufoase ale copacilor.

Plimbarea fusese pentru el un prilej de mare fericire (era pentru prima oară când o femeie îşi odihnea capul pe umărul lui, şi el vedea în acest gest semnul unui ataşament ce trebuie să dureze până la capătul vieţii lui), dar, în acelaşi timp, fusese şi un prilej de umilinţă şi îngrijorare. Se temea ca trupul lui să nu repete această dezagreabilă indiscreţie. După îndelungate clipe de gândire, scoase din dulapul de rufe al mamei sale o panglică lungă şi lată şi, înaintea următoarei întâlniri, o legă zdravăn sub pantalonii săi, aşa fel, încât o eventuală mărturie a tulburării sale să rămână încătuşată în coapsele lui.

13

Am ales acest episod, printre ale zeci, ca să putem arăta că cea mai mare fericire pe care Jaromil n-o cunoscuse încă era aceea de a simţi capul unei tinere fete odihnindu-se pe umărul lui.

Capul unei tinere fete însemna pentru el mai mult decât trupul acesteia. În privinţa trupului nu ştia mai nimic (la urma urmei, ce reprezintă, de fapt, nişte picioare frumoase? Şi cu ce ar trebui să se asemene o talie frumoasă?), în schimb se pricepea la chipuri şi numai chipul era acela care hotăra în ochii lui frumuseţea unei femei.

Nu vrem să spunem prin asta că trupul îi era indiferent. Ideea goliciunii feminine îl făcea să ameţească. Dar suntem datori să consemnăm cu grijă această diferenţă subtilă.

El nu dorea goliciunea unui trup de fată, ci un chip de fată luminat de goliciunea trupului.

Nu dorea să posede un trup de fată, ci un chip de fată, iar acest chip să-i fie dăruit de trup, ca o dovadă a dragostei sale.

Acest trup era dincolo de limitele experienţei sale şi, tocmai din această pricină, el îi consacră nenumărate poeme. De câte ori nu era vorba de sexul femeii în poeziile sale din acea vreme? Dar printr-un efect miraculos al magiei poetice (magia lipsei de experienţă), Jaromil făcea din acest organ genital şi de împerechere un obiect confuz şi o temă a visărilor ludice.

De pildă, într-una din poeziile sale vorbea despre *un ceas mic care făcea tic-tac* în mijlocul unui trup de femeie.

În altă parte vorbea despre sexul feminin ca despre *căminul unor creaturi invizibile*.

Iar în alta se lăsa transportat de imaginea orificiului, văzându-se pe sine o bilă de copil ce se rostogoleşte îndelung prin acest orificiu, pe punctul de a nu mai fi decât o cădere, *o cădere ce nu va conteni să se prăvălească înlăuntrul trupului femeiesc.*

În altă poezie, picioarele tinerei fete se prefăceau în două râuri ce se contopeau, iar la confluenţa lor îşi imagina un munte misterios căruia îi atribuia un nume născocit, cu consonanţă biblică: muntele Sein.

În altă parte, vorbea despre îndelungatul vagabondaj al unui velocipedist (cuvântul acesta i se părea frumos ca soarele în amurg), pedalând istovit în mijlocul unui peisaj; peisajul reprezenta trupul unei tinere fete, iar două căpiţe de fân, în care ar fi vrut să doarmă, erau sânii ei.

Era atât de frumos să hoinăreşti pe trupul unei femei, un trup necunoscut, niciodată văzut, ireal, un trup fără miros, fără puncte negre, fără niciun defect, sănătos, un trup imaginar, alcătuind terenul de joacă al viselor sale!

Era atât de încântător să vorbească despre pieptul şi pântecul femeii, pe un ton cu care se povestesc basme copiilor; da, Jaromil trăia în ţara afecţiunii duioase, în ţara *copilăriei artificiale.*

Îi spunem artificială, deoarece copilăria reală nu are în ea nimic paradisiac şi nu e nici măcar atât de duioasă.

Afecţiunea şi duioşia iau naştere în clipa în care suntem aruncaţi pe pragul vârstei adulte, când ne dăm seama cu groază

de avantajele copilăriei pe care nu le-am înţeles la vremea copilăriei.

Afecţiunea e spaima pe care ne-o insuflă vârsta adultă.

Afecţiunea înseamnă crearea unui spaţiu artificial, în care altul trebuie tratat ca un copil.

Afecţiunea mai e şi frica de urmările fizice ale dragostei; este o încercare de a desprinde dragostea de lumea adulţilor (în care dragostea e înşelătoare, perfidă, plină de constrângeri, împovărată de simţul carnal şi de responsabilitate) şi de a considera femeia drept un copil.

Încetişor bate inima limbii tale, scria Jaromil într-un alt poem, afirmând că limba ei, degetul ei mic, pieptul şi buricul ei erau fiinţe de sine-stătătoare ce vorbeau între ele cu o voce imperceptibilă; îşi spunea în sinea lui că trupul tinerei fete era alcătuit din mii de creaturi şi a iubi acest trup însemna să asculţi aceste creaturi şi să auzi *sânii lor vorbindu-şi între ei în tainica lor limbă.*

14

Trecutul o chinuia. Într-o zi însă, după ce privise îndelung înapoi, descoperi hectarul de paradis unde trăise cu Jaromil proaspăt născut şi, astfel, fu nevoită să-şi rectifice raţionamentul. Nu, nu era adevărat că Jaromil i-a luat totul; dimpotrivă, îi dăduse mult mai mult decât îi dăruise cineva vreodată. Îi dăruise o porţiune de viaţă nepângărită de murdăria minciunii. Nu era cazul ca o evreică, scăpată teafără dintr-un lagăr de concentrare, să-i spună că această fericire nu ascundea decât ipocrizie şi zădărnicie. Acest hectar de paradis era unicul ei adevăr.

Iar trecutul (era ca şi când ar fi învârtit un caleidoscop) îi apărea din nou într-o altă lumină. Jaromil n-a păgubit-o niciodată de ceva preţios, el n-a făcut decât să smulgă masca aurită a unui lucru care nu era decât eroare şi minciună. Nici nu se născuse încă, atunci când ea descoperise că soţul ei n-o iubea; iar cu treisprezece ani mai târziu o scăpase dintr-o aventură stupidă şi absurdă, ce nu putea să-i aducă altceva decât un alt necaz.

Şi îşi spunea în sinea ei că experienţa comună a copilăriei lui Jaromil era pentru amândoi un angajament şi, deopotrivă, o

sfântă înţelegere. Dar, de la o vreme, începuse să-şi dea seama, din ce în ce mai des, că fiul ei apucase să trădeze această înţelegere. Când îi vorbea, observa că n-o ascultă, iar capul lui era încărcat de gânduri a căror taină nu voia să i-o încredinţeze. Constata cu stupoare că se ruşina în faţa ei şi păstra în el, cu gelozie, micile sale secrete fizice şi spirituale, învăluindu-se în nişte pauze prin care privirea ei nu putea să răzbată.

Povestea asta o făcea să sufere şi avea darul s-o incite. Nu scria, oare, în acea sfântă înţelegere pe care o redactaseră amândoi pe vremea când el era încă un copil, că Jaromil va fi întotdeauna încrezător în mama lui şi nesfielnic în faţa ei?

Îşi dorea, nespus de mult, ca adevărul pe care-l trăiseră împreună să dureze. Ca atunci când el era mic şi ea îi dădea în fiecare dimineaţă indicaţii cum să se îmbrace şi, prin alegerea lenjeriei, era prezentă toată ziua sub veşmintele lui. Când simţi că povestea aceasta începea să-l stânjenească, se răzbună pe el, dojenindu-l înadins pe tema petelor mărunte de pe lenjeria lui. Zăbovea bucuroasă în camera în care fiul ei se îmbrăca şi se dezbrăca, spre a-l pedepsi în felul acesta pentru pudoarea sa impertinentă.

— Jaromil, vino să te vadă lumea, îi strigă ea într-o zi când avea musafiri. Pentru numele lui Dumnezeu, în ce hal eşti!, continuă ea indignată, văzând pieptănătura cu grijă răvăşită a fiului ei.

Şi, rostind aceste cuvinte, se duse să ia un pieptene şi, fără să întrerupă conversaţia cu invitaţii ei, îi cuprinse capul cu mâinile şi se apucă să-i aranjeze părul. Iar marele poet, înzestrat cu o imaginaţie demonică şi asemănător la chip cu Rilke, şedea pe scaun cuminte, stacojiu la faţă şi clocotind de o mânie mocnită, lăsându-se pieptănat de energica sa mamă; nu putea face decât un singur lucru: să arboreze zâmbetul său cumplit (pe care-l exersase de-a lungul anilor), făcându-l să-i înăsprească chipul adolescentin.

Mama se dădu câţiva paşi înapoi pentru a aprecia arta coafurii sale, pe urmă, adresându-se oaspeţilor săi, spuse plină de mirare:

— Pentru numele lui Dumnezeu, puteţi să-mi spuneţi de ce se schimonoseşte în halul ăsta fiul meu!?!

Şi în clipa aceea Jaromil se jură în sinea lui că va fi întotdeauna de partea acelora ce vor să schimbe radical această lume.

15

Când ajunse în mijlocul lor, dezbaterea era în toi; se punea chestiunea de a şti ce înseamnă progresul şi dacă acesta există. Se uită în jurul lui şi constată cu stupoare că cercul tinerilor marxişti, unde fusese invitat de un coleg de liceu, era alcătuit de aceiaşi tineri ce puteau fi văzuţi în toate liceele pragheze. Atenţia era, fără îndoială, mult mai susţinută decât în timpul discuţiilor pe care profesorul de cehă încerca să le organizeze în clasa lui, dar aici erau şi turbulenţi; unul dintre ei ţinea în mână o floare de crin pe care o mirosea tot timpul, ceea ce făcea să-i pufnească râsul pe ceilalţi, în asemenea măsură şi atât de frumos, încât oacheşul, în casa căruia avea loc şedinţa, se văzu în cele din urmă silit să confişte floarea cu pricina.

Pe urmă amfitrionul îşi ascuţi urechea, deoarece unul dintre participanţi afirma că nu se poate vorbi despre progres în artă; nu se poate spune, susţinea el, că Shakespeare ar fi inferior autorilor dramatici contemporani. Jaromil dorea nespus de mult să intervină în discuţie, dar ezita să ia cuvântul în prezenţa unor oameni pe care nu-i cunoştea şi nu-l cunoşteau; se temea că toată lumea se va uita la faţa lui care avea să roşească, şi la mâinile lui care aveau să se agite cu nervozitate. Şi totuşi dorea foarte mult *să se lege* de această mică adunare şi ştia că nu va izbuti fără a lua cuvântul.

Spre a prinde curaj, se gândi la pictor şi la marea autoritate a acestuia, de care nu se îndoise niciodată, şi se linişti la gândul că era deopotrivă prietenul şi discipolul lui. Acest gând îi dădu puterea de a interveni în discuţie şi repetă în faţa celor prezenţi ideile pe care le auzise în timpul vizitelor sale în atelierul pictorului. Faptul că se folosea de nişte idei ce nu-i aparţineau era cu atât mai puţin remarcabil, cu cât aceste idei nu erau exprimate de propria sa voce. El însuşi era uşor surprins, constatând că vocea ce ţâşnea din gura lui aducea cu cea a pictorului şi că această voce îi atrăgea după sine şi mâinile, care începeau să înscrie în aer gesturile pictorului.

Declară că progresul este incontestabil în domeniul artelor; tendinţele artei moderne semnifică o răsturnare totală într-o evoluţie milenară; ele au eliberat, în sfârşit, arta de obligaţia nefastă de a propaga anumite idei politice şi filosofice, de a imita realitatea, şi s-ar putea spune chiar că, o dată cu arta modernă, începe adevărata istorie a artei.

În clipa aceea, mai multe dintre persoanele prezente încercară să intervină, dar Jaromil nu le îngădui să ia cuvântul. La început îi fu penibil să-l asculte pe pictor rostindu-şi cuvintele cu vocea lui, să audă melodia discursului său, pe urmă însă descoperi în acest împrumut o asigurare şi o protecţie binevenită; se ascundea în spatele acestei măşti, ca în spatele unui scut; şi, astfel, încetă să se mai simtă sfios şi stânjenit; era mulţumit că frazele sale sunau bine în această ambianţă, drept care continuă.

Se referi la ideea lui Marx care spunea că omenirea îşi trăise pînă aici preistoria, iar adevărata istorie începea, de fapt, o dată cu revoluţia proletară, care reprezintă trecerea din domeniul necesităţii în domeniul libertăţii. Elementul corespunzător al acestei etape decisive în istoria artelor era momentul în care André Breton şi ceilalţi suprarealişti au descoperit textul automat şi, o dată cu el, tezaurul miraculos al inconştientului uman. Faptul că această descoperire a avut loc aproape în acelaşi timp cu revoluţia socialistă în Rusia avea o înaltă semnificaţie, căci eliberarea imaginaţiei omeneşti însemna pentru seminţia umană un salt în domeniul libertăţii, la fel ca abolirea exploatării economice.

În clipa aceea interveni în discuţie oacheşul amfitrion: încuviinţă dreptul lui Jaromil de a apăra principiul progresului, dar în acelaşi timp consideră contestabilă ideea de a pune suprarealismul pe acelaşi plan cu revoluţia proletară. În contradicţie cu Jaromil, exprimă părerea că arta modernă era de fapt o artă decadentă, iar în artă fenomenul corespunzător revoluţiei proletare era realismul socialist. Nu André Breton, ci Jiři Wolker, întemeietorul poeziei socialiste cehe, trebuia să ne servească drept model. Nu era pentru prima oară când Jaromil se vedea confruntat cu concepţii de acest gen – pictorul îi vorbise despre aceste concepţii şi îşi bătuse joc de ele. Aşa stând lucrurile, încercă, la rândul său, tonul sarcastic, declarând că realismul socialist nu aducea nimic nou în artă şi părea a se

asemăna, ca două picături de apă, cu vechile clişee ale artei burgheze. La care oacheşul amfitrion ripostă, afirmând că arta modernă e numai arta care sprijină lupta pentru o lume nouă, ceea ce nu era, fără doar şi poate, cazul artei suprarealiste pe care masele largi populare n-o înţeleg.

Discuţia era interesantă. Oacheşul amfitrion îşi expunea argumentele cu farmec, fără să ridice glasul, aşa fel încât discuţia nu degeneră nicio clipă în ceartă, nici măcar atunci când Jaromil, ameţit un pic de atenţia concentrată asupra lui, făcuse apel la o ironie uşor deplasată; de altfel nimeni nu pronunţă o judecată definitivă, iar ideea apărată de Jaromil fu curând copleşită de alte teme supuse discuţiei.

Se pune însă întrebarea: era oare important dacă progresul există sau nu, dacă arta suprarealistă e burgheză sau revoluţionară? Era important dacă dreptatea fusese de partea lui Jaromil sau a celorlalţi? Important era faptul că se legase de ei. Discuta cu ei, fie şi în contradictoriu, dar nutrea pentru ei un sentiment de caldă simpatie. Nici nu-i mai asculta, şi se gândea la un singur lucru, şi anume, că era fericit: descoperise o societate de oameni în care el nu era doar băieţelul mamei sau un elev al clasei sale, ci o societate în care era el însuşi. Şi în sinea lui îşi spunea că nu poţi fi total tu însuţi, decât în clipa în care te afli total printre alţii, căci, la urma urmei, ce era el, şi cine era el atunci când se afla singur în vidul lui? Era oare viaţă această viaţă lipsită de substanţă? Şi Jaromil îşi spuse în gând că, atunci când era singur, viaţa lui aducea cu un gaz rarefiat; acum însă, când se afla printre ceilalţi, ea avea densitatea lemnului sau a fierului. Iar el voia să fie *dens* şi îşi spunea că, în sfârşit, descoperise mijlocul de a atinge acest ţel.

În fine, oacheşul se ridică în picioare şi toată lumea înţelese că trebuia să-i urmeze gestul şi să pornească spre uşă, căci stăpânul casei avea o treabă urgentă la care făcuse aluzie cu o voce voit confuză, ce dădea impresia că era vorba de o chestiune importantă care le inspira totuşi cuvenitul respect. Când ajunseră cu toţii în dreptul uşii din vestiar, o tânără fată, cu ochelari, se apropie de Jaromil. Trebuie să menţionăm de la bun început că, pe parcursul întregii şedinţe, Jaromil nici măcar n-o remarcase; de altfel, tânăra n-avea nimic demn de remarcat, fiind, mai curând, o oarecare; urâtă nu era, doar puţin cam neglijentă; nefardată, cu părul ridicat uşor deasupra frunţii,

nicidecum însă aranjat de coafor, şi îmbrăcată aşa cum se poartă, întrucât nimeni nu poate umbla gol-puşcă.

— M-a interesat foarte mult ce-ai spus, i se adresă ea. Mi-ar face mare plăcere să mai discutăm împreună.

16

Nu departe de casa oacheşului se afla o grădiniţă publică; intrară acolo şi stătură de vorbă îndelung. Jaromil află că tânăra fată era studentă şi avea doi ani mai mulţi decât el (această veste avu darul să-l umple de o mândrie fără margini); înaintau de-a lungul unei alei întortocheate a grădiniţei; tânăra fată ţinea discursuri savante. Jaromil ţinea şi el discursuri savante, grăbindu-se care mai de care să dezvăluie ceea ce credeau, ceea ce gândeau, ceea ce erau (tânăra fată era mai curând om de ştiinţă, Jaromil mai curând literat); înşirau pomelnice întregi de nume celebre pe care le îndrăgeau şi le admirau, iar tânăra fată repetă de câteva ori că opiniile neobişnuite exprimate de Jaromil în timpul şedinţei îi stârniseră mult interes; la un moment dat amuţi pentru câteva clipe, după care i se adresă spunându-i că e un *efeb*; da, când îl văzuse în cameră, avusese impresia că în faţa ei se afla un efeb suplu şi graţios.

Jaromil nu cunoştea cu precizie semnificaţia acestui cuvânt, dar i se părea frumos să fie calificat cu un cuvânt, indiferent care, şi unde mai pui, cu un cuvânt grecesc; de altfel, bănuia că acest cuvânt se referea la o persoană tânără, iar tinereţea pe care această persoană o semnifica nu era acea tinereţe neîndemânatică şi degradantă, de care avusese parte până atunci, ci o tinereţe viguroasă şi demnă de toată admiraţia. Rostind cuvântul efeb, studenta avusese în vedere lipsa lui de maturitate, dar, totodată, îl eliberase de stângăcia lui, iar ea îşi marcase în felul acesta superioritatea asupra interlocutorului ei. Era un lucru atât de încurajator, încât la al şaselea înconjur al grădiniţei Jaromil se încumetă să facă acel gest la care se gândise de la bun început, fără însă a avea cutezanţa de a trece la faptă; o luă de braţ pe tânăra studentă...

Comitem desigur o inexactitate, afirmând că a luat-o de braţ, mai corect ar fi să spunem că şi-a introdus mâna între şoldul şi braţul ei, şi asta cu atâta discreţie, de parcă ar fi dorit ca tânăra să nu observe acest lucru; de fapt ea n-a reacţionat în

niciun fel la gestul lui, iar mâna lui Jaromil zăbovea sfielnică pe trupul ei, ca un obiect străin, ca o poşetă sau ca un pachet strecurat acolo în neştire şi de care proprietara uitase cu desăvârşire, riscând la tot pasul să-i cadă şi să-l piardă. Curând însă mâna începu să simtă că braţul sub care se furişase era în cunoştinţă de prezenţa ei. Iar pasul lui începu să simtă că mişcarea picioarelor tinerei studente se încetinea uşor. Cunoştea această încetinire şi îşi dădea seama că în aer plutea ceva inevitabil şi irevocabil. De obicei, atunci când un lucru irevocabil e pe cale să se producă, treburile se aranjează, aşa fel, încât să grăbească un pic declanşarea evenimentelor (poate pentru a se demonstra că există, totuşi, un minimum de putere ce determină desfăşurarea lor). Aşa se face că mâna lui Jaromil, rămasă până în acel moment inactivă, se însufleţi pe neaşteptate şi strânse cu putere braţul tinerei studente. Aceasta se opri, îşi ridică ochelarii spre chipul lui Jaromil şi lăsă să-i cadă din mână servieta.

Jaromil rămase încremenit; la început, în uimirea lui, nici nu sesizase măcar că tânăra fată purta sub braţ o servietă; acum, când căzuse jos, servieta aceasta îşi făcea apariţia pe scenă ca un mesaj venit din ceruri. Iar la gândul că tânăra studentă venise la cercul marxist direct de la facultate şi servieta ei conţinea, fără îndoială, cursuri universitare şapirografiate şi lucrări ştiinţifice voluminoase, beţia lui spori şi mai mult, spunându-şi că fata lăsase să cadă pe jos întreaga universitate, ca să-l poată cuprinde în braţele ei eliberate.

Căderea servietei fu, într-adevăr, atât de patetică, încât cei doi începură să se sărute cu înfrigurare, stăpâniţi de o sublimă stare de vrajă. Se sărutară aşa multă vreme şi când sărutările încetară şi cei doi nu mai ştiau ce să facă în continuare, ea îşi ridică din nou spre el ochelarii, şi-i spuse cu o voce tulburată de groază:

— Îţi închipui, desigur, că sunt o fată ca toate celelalte. Dar eu nu vreau să crezi că sunt ca toate celelalte...

Aceste cuvinte avură, probabil, o rezonanţă mai patetică decât căderea servietei, şi Jaromil înţelese, cu surprindere, că femeia care se afla în faţa lui îl iubea, că-l iubea din prima clipă, de când îl văzuse, în chip miraculos şi fără ştirea lui. Şi notă în treacăt (pe marginea conştiinţei sale, spre a putea apoi să recitească din ea, cu atenţie şi grijă, însemnările sale), că

studenta vorbea despre celelalte femei, ca şi când ar fi văzut în el un bărbat ce avea în urma lui o vastă experienţă, o experienţă ce nu-i putea aduce femeii care-l iubea, nimic altceva decât necazuri.

Îi răspunse că nici prin gând nu-i trecea că ea s-ar asemăna cu celelalte femei; în clipa aceea tânăra fată îşi ridică de jos servieta (acum Jaromil putea să-i acorde mai multă atenţie; era, într-adevăr, o servietă mare şi grea, burduşită cu cărţi) şi porniră împreună să facă al şaptelea tur al grădiniţei, şi întrucât se opriră din nou şi se sărutară, se treziră deodată într-un con de lumină violetă. Doi sticleţi stăteau proţăpiţi în faţa lor, cerându-le buletinele de identitate.

Cei doi îndrăgostiţi îşi căutară, jenaţi, documentele; le întinseră cu mână tremurândă poliţiştilor, care, probabil, erau însărcinaţi cu reprimarea prostituţiei sau, poate, voiau, pur şi simplu, să se distreze în îndelungatele lor ceasuri de serviciu. Oricum ar fi, le furnizară celor doi tineri o experienţă de neuitat; în tot restul serii (Jaromil o conduse pe tânără până în uşa casei sale) vorbiră despre dragostea oprimată de prejudecăţi, despre morală, despre poliţie, despre vechea generaţie, despre stupiditatea legilor şi despre putreziciunea unei lumi ce merită a fi ştearsă de pe faţa pământului.

17

Avusese o zi frumoasă şi o seară frumoasă, dar când ajunse acasă era aproape miezul nopţii şi mama lui Jaromil umbla agitată prin toate încăperile.

— Am tremurat de teamă pentru tine! Unde ai fost? Nu-ţi pasă niciun pic de mine!?!

Jaromil mai era copleşit încă de această zi măreaţă pentru el şi începu prin a-i răspunde mamei pe tonul folosit la cercul marxist, imitând vocea plină de încredere a pictorului.

Mama poetului desluşi numaidecât această voce. Vedea chipul fiului ei din care răzbea glasul amantului pierdut; vedea un chip ce nu-i aparţinea; auzea un glas ce nu-i aparţinea; Jaromil stătea în faţa ei ca o imagine a unei duble renegări, şi asta i se părea intolerabil.

— Mă ucizi, Jaromil! Înţelegi? Mă ucizi! izbucni ea cu o voce isterică, pornind ca o vijelie spre camera alăturată.

Jaromil rămase ţintuit locului, înfiorat, cu sentimentul de a fi săvârşit o mare greşeală.

(Ah, micuţule, niciodată nu vei izbuti să te descotoroseşti de acest sentiment. Eşti vinovat! Da, eşti vinovat! De fiecare dată când vei pleca de acasă vei simţi în spatele tău o privire dezaprobatoare care te va striga să vii înapoi! Vei umbla prin lume ca un căţel legat într-o lesă lungă! Şi chiar atunci când vei fi departe, vei simţi întotdeauna atingerea zgărzii pe ceafa ta! Şi chiar atunci când îţi vei petrece timpul în compania unor femei, când vei fi cu ele în patul lor, tot va exista o lesă lungă cu zgarda în jurul gâtului tău şi, undeva departe, mama ta va ţine de capătul ei şi va simţi din vibraţia smucită a coardei mişcările obscene cărora te vei dărui!)

— Mămico, nu te supăra, te rog, nu te supăra, iartă-mă, te rog! o imploră el cu teamă, îngenuncheat acum la picioarele patului ei şi mângâindu-i obrajii umeziţi de lacrimi.

(Charles Baudelaire, vei avea patruzeci de ani şi tot îţi va fi teamă de mama ta.)

Iar mama întârzie să-l ierte pentru a simţi cât mai mult cu putinţă degetele lui pe pielea ei.

18

(E un lucru care nu i s-a putut întâmpla niciodată lui Xavier, pentru simplul motiv că el n-avea nici mamă, nici tată, şi a nu avea părinţi constituie condiţia primordială a libertăţii.

Dar să fim bine înţeleşi, nu e vorba aici de a-ţi pierde părinţii. Mama lui Gérard de Nerval a murit când poetul abia se născuse şi, totuşi, el a trăit toată viaţa sub privirea hipnotică a ochilor ei minunaţi.

Libertatea nu începe acolo unde părinţii sunt repudiaţi sau înmormântaţi, ci acolo unde ei *nu sunt.*

Acolo unde omul se naşte fără a şti din cine.

Acolo unde omul vine pe lume, ieşind din găoacea unui ou aruncat în pădure.

Acolo unde omul e scuipat din cer, punând piciorul pe Terra, lipsit de orice sentiment al gratitudinii.)

19

Acelaşi lucru se întâmplase pe lume în decursul primei săptămâni de dragoste dintre Jaromil şi tânăra studentă. Jaromil aflase că era un efeb, că era frumos, inteligent şi avea fantezie; îşi dăduse seama că tânăra cu ochelari îl iubea şi se temea de clipa în care el avea s-o părăsească (după spusele ei acesta era momentul în care se despărţeau de fiecare dată în faţa casei sale, când ea se uita în urma lui, privindu-l cum se îndepărtează cu pas uşor, lăsându-i impresia că vede adevărata lui înfăţişare; înfăţişarea bărbatului ce se distanţează, fuge, dispare...). Jaromil îşi descoperise, în sfârşit, imaginea pe care o căutase atâta timp în oglinzile sale paralele.

În prima săptămână se văzură toate serile; făcură patru plimbări nocturne, îndelungate, prin tot oraşul, se duseră o dată la teatru (se aflau într-o lojă, se sărutau, şi puţin le păsa de spectacol) şi de două ori la cinema. A şaptea zi merseră din nou să se plimbe: era frig, îngheţ, şi Jaromil n-avea pe el decât un pardesiu subţire, n-avea obişnuita vestă între cămaşă şi haină (căci vesta tricotată din lână gri, pe care mama îl obliga s-o poarte, i se părea potrivită mai curând unui pensionar de provincie), n-avea nici pălărie, nici beretă (căci tânăra cu

ochelari îi lăudase din prima zi părul său rebel pe care odinioară îl detesta, afirmând că era la fel de sălbatic şi de neîmblânzit ca el însuşi) şi întrucât ciorapii săi lungi, al căror elastic plesnise, îi alunecau mereu pe glezne strecurându-se în încălţămintea lui, n-avea în picioare decât nişte pantofi scunzi şi nişte şosete cenuşii (a căror disonanţă cu nuanţa pantalonilor îi scăpa; nu se pricepea deloc la rafinamentele eleganţei).

Se întâlniră exact la ora şapte şi jumătate şi porniră într-o lungă plimbare prin cartierul mărginaş unde zăpada de pe terenurile virane scârţâia sub paşii lor şi unde puteau oricând să se oprească, să se sărute. Pe Jaromil îl fascina supunerea blândă a trupului tinerei fete. Până acum apropierea trupului femeiesc i se părea o călătorie îndelungată în decursul căreia parcurgea, succesiv, diferite etape: era nevoie de timp ca tânăra fată să se lase sărutată, era nevoie de timp până să-şi poată odihni mâna pe sânii ei, iar atunci când îi atingea şoldurile avea impresia că mersese prea departe – nefiind niciodată în stare să treacă peste acest prag. Iar acum se petrecuse din primele clipe un lucru neaşteptat: studenta se afla în braţele lui, supusă cu desăvârşire, fără nicio împotrivire, dispusă la orice – pe scurt, putea s-o atingă unde voia. Jaromil considera atitudinea ei drept o mare şi neîndoielnică mărturie de dragoste, dar, în acelaşi timp, se simţea stânjenit, neştiind cum să folosească această libertate picată din senin.

Iar în ziua aceea (era ziua a şaptea) tânăra fată îi dezvălui că părinţii ei lipseau deseori de acasă, şi ar fi fericită să-l poată invita pe Jaromil la ea. Explozia acestor cuvinte fu urmată de o tăcere îndelungată, şi unul şi celălalt îşi dădeau seama ce ar fi însemnat întâlnirea lor într-o locuinţă liberă (e cazul să repetăm că atunci când se afla în strânsoarea braţelor lui Jaromil, tânăra cu ochelari nu-i refuza absolut nimic); tăcură amândoi un timp, după care tânăra studentă rosti cu o voce senină:

— Eu, una, cred că în dragoste nu există niciun compromis. Dacă ne iubim, trebuie să ne dăruim unul altuia, totul.

Jaromil încuviinţă din adâncul sufletului său această declaraţie, nu de alta, dar şi pentru el dragostea însemna totul în viaţă; cu toate acestea nu ştia ce să spună, în loc de răspuns se opri din mers şi, ţintuind-o pe tânăra studentă cu ochii săi patetici (fără a se gândi că era întuneric şi patosul din privirea

lui nu era deloc perceptibil), o strânse în braţe cu putere şi începu s-o sărute cu înfrigurare.

La capătul unui sfert de oră de adâncă tăcere, tânăra fată reînnodă discuţia spunându-i că el era primul bărbat pe care-l invita la ea acasă; avea, continuă ea, mulţi prieteni bărbaţi, dar aceştia nu erau decât prieteni şi atâta tot; în cele din urmă aceştia s-au obişnuit cu acest gând şi, în glumă, au poreclit-o *fecioara de piatră.*

Jaromil află cu nespusă plăcere că el avea să fie primul iubit al tinerei studente, dar, în acelaşi timp, era cuprins de o emoţie cumplită, vecină cu tracul; auzise până atunci vorbindu-se mult despre actul amoros şi mai ştia că dezvirginarea e socotită, în general, o treabă dificilă. Nu era, deci, în stare să preia la iuţeală volubilitatea studentei, întrucât ea se afla în afara prezentului; trăia în gând voluptăţile şi spaimele acelei măreţe zile făgăduite, din care (îi veni în clipa aceea ideea că sosise în sfârşit epoca anunţată de înalta gândire a lui Marx cu privire la preistoria şi istoria omenirii) avea să înceapă istoria vieţii sale.

Nu vorbiră mult, în schimb se plimbară mult de tot de-a lungul străzilor; pe măsură ce noaptea înainta, frigul se înteţea şi Jaromil simţea gerul şfichiuindu-i trupul îmbrăcat neîndestulător. Îi propuse studentei să meargă să se aşeze undeva, într-un local, dar erau prea departe de centrul oraşului, iar prin preajma locului nu exista nicio cafenea. Aşa se face că reveni acasă îngheţat până la oase (la sfârşitul plimbării fusese silit să facă un efort, ca ea să nu-l audă cum îi clănţăneau dinţii), iar a doua zi, când se trezi din somn, îl durea gâtul. Mama îi măsură temperatura şi constată că băiatul avea febră.

20

Trupul bolnav zăcea în pat, dar sufletul lui Jaromil trăia măreaţa zi atât de mult aşteptată. Ideea pe care şi-o făcea despre această zi era alcătuită, pe de o parte, dintr-o fericire abstractă, iar pe de alta din nişte griji concrete. Căci el nu era în stare, cu niciun chip, să-şi imagineze ce înseamnă de fapt să te culci cu o femeie şi în ce constau, cu precizie, toate detaliile acestui act; ştia doar că povestea asta cerea pregătire, îndemânare şi cunoaştere; ştia că în spatele dragostei fizice rânjeşte spectrul ameninţător al graviditătii, şi mai ştia (acesta

era, printre colegii săi, subiectul unor nenumărate discuţii) că existau mijloace de a te feri de acest pericol. În vremurile acestea barbare, bărbaţii (aidoma cavalerilor îmbrăcându-şi armura înaintea bătăliei) îşi trăgeau pe membrul virilităţii lor o şosetă transparentă. Teoretic, Jaromil era informat din belşug în această privinţă. Se punea însă chestiunea: cum să-şi procure o asemenea şosetă. Căci el n-ar fi în stare să-şi înfrângă niciodată timiditatea sa înnăscută, şi să intre într-o drogherie pentru a cumpăra această şosetă! Şi-apoi, când anume trebuia s-o îmbrace spre a nu fi văzut de tânăra fată? Şoseta aceasta i se părea caraghioasă şi nu putea să suporte ideea ca tânăra să ştie de existenţa ei! Putea fi pusă dinainte, acasă? Ori trebuia să aştepte momentul când se va afla gol-puşcă în faţa tinerei fete?

Erau întrebări la care nu găsea un răspuns. Jaromil nu dispunea de prezervative de încercare (de antrenament), dar hotărî să-şi procure, cu orice preţ, câteva pentru a învăţa să le îmbrace. Era convins că rapiditatea şi precizia jucau în povestea asta un rol decisiv şi acestea nu puteau fi însuşite fără un antrenament susţinut.

Dar mai erau şi alte treburi care-l frământau; la urma urmei, ce este actul amoros? Ce simte omul în acel moment? Ce-i trece prin cap în asemenea clipe? Plăcerea e, într-adevăr, atât de mare încât începe să scoată tot felul de strigăte şi îşi pierde stăpânirea de sine? Şi nu există oare riscul de a părea ridicol, scoţând asemenea ţipete? Şi cât timp trebuie să dureze, de fapt, această poveste? Doamne, Dumnezeule, e cu putinţă să întreprinzi o asemenea ispravă fără a fi pregătit?

Până atunci Jaromil nu cunoscuse masturbarea. Socotea această activitate a fi un lucru nedemn, de care un bărbat adevărat era dator să se ferească; se considera destinat marii iubiri, nicidecum onaniei. Dar cum să ajungi la marea iubire, fără a fi fost supus unei anumite pregătiri? Şi Jaromil înţelese că această pregătire indispensabilă era masturbarea, drept care încetă să mai nutrească ostilitatea principială împotriva ei: masturbarea nu era pentru el un înlocuitor amărât al dragostei fizice, ci o etapă necesară pentru atingerea ţelului suprem; ea nu mai era martora unei lipse a strictului necesar, ci o etapă anevoioasă ce trebuia urcată pentru dobândirea adevăratei bogăţii.

Aşa se face că execută (cu o temperatură de treizeci şi opt de grade) prima sa imitaţie a actului amoros, care îl uimi prin aceea că fu extrem de scurt, şi nu avu deloc darul să-i stârnească strigăte de voluptate. Aşa stând lucrurile, era deopotrivă liniştit şi decepţionat; repetă de mai multe ori această experienţă în zilele următoare, dar nu-i fu dat să descopere nimic nou; în schimb se străduia să ajungă la convingerea că în felul acesta va fi din ce în ce mai călit şi va putea s-o înfrunte, fără teamă, pe mult iubita tânără studentă.

Zăcea în pat de trei zile cu comprese la gât când, deodată, bunica dădu buzna în camera lui în primele ore ale dimineţii, ca o vijelie, şi-i spuse agitată:

— Jaromil, jos e panică mare!

— Ce se întâmplă? întrebă el; şi bunica începu să-i explice că, la parter, în apartamentul mătuşii, ascultau cu toţii postul de radio local, care anunţa izbucnirea unei revoluţii. Jaromil se ridică în capul oaselor, dintr-un salt fu în picioare şi dădu fuga în camera alăturată. Deschise radioul şi auzi vocea lui Klement Gottwald.

Înţelese pe loc despre ce era vorba, căci în ultimele zile auzise (în ciuda faptului că povestea asta nu-l interesa câtuşi de puţin din pricina unor preocupări mai grave, pe care le-am înfăţişat cu câteva clipe în urmă) că miniştrii necomunişti îl ameninţau cu demisia pe Klement Gottwald, şeful comunist al guvernului. Şi iată-l ascultând vocea lui Gottwald denunţându-i mulţimii adunate în Piaţa Oraşului Vechi pe trădătorii care voiau să excludă din guvern partidul comunist, spre a împiedica poporul să înainteze pe calea socialismului. Gottwald făcea apel la masele populare, îndemnându-le să ceară demisia miniştrilor amintiţi şi să instituie pretutindeni noi organe ale puterii revoluţionare, sub conducerea partidului comunist.

Receptorul aparatului de radio învechit învălmăşea cuvintele lui Gottwald cu strigătele mulţimii care aveau darul să-l înflăcăreze pe Jaromil şi să-l avânte pe culmile entuziasmului. Era în camera bunicii numai în pijama şi cu un prosop înfăşurat în jurul gâtului, în timp ce bătrâna vocifera.

— În sfârşit, a venit şi momentul acesta! Trebuia să vină şi a venit!

Bunica nu era câtuşi de puţin convinsă de justeţea entuziasmului manifestat de nepotul ei.

— Tu crezi că, într-adevăr, e bine aşa? întrebă ea, cu îngrijorare în glas.

— Da, bunico, e bine. Aş zice, chiar, excelent!

Şi, rostind aceste cuvinte, o luă de braţ şi începu să umble nervos, bătând încăperea de la un capăt la altul; în acest timp, îşi spunea în sinea lui că această mulţime adunată în vechea piaţă pragheză va merge până în pânzele albe, apărând data acestei zile glorioase ce va dăinui de-a lungul veacurilor, ca o stea strălucitoare; apoi îşi spuse că era, într-adevăr, penibil să-şi petreacă o zi atât de măreaţă acasă cu bunica lui, în loc să se afle în stradă, alături de mulţimile entuziaste. Dar, înainte de a-şi duce acest gând până la capăt, uşa se deschise, eliberând calea unchiului său, care, stacojiu la faţă, zbiera, iritat la culme:

— Îi auziţi? Ticăloşii! Curvele! Asta-i lovitură de stat! Da, lovitură de stat!

Jaromil se uita la unchiul lui, pe care-l urâse întotdeauna, la fel ca pe soţia sa şi pe fiul lor înfumurat, şi îşi spuse în sinea lui că sosise, în sfârşit, momentul când putea să-i pună cu botul pe labe. Stăteau faţă în faţă: unchiul cu spatele spre uşă, iar în spatele nepotului aparatul de radio; astfel, Jaromil se simţea legat de mulţimea sutelor de mii de persoane, şi-i vorbea acum unchiului, aşa cum îi vorbesc sutele de mii de oameni unui singur ins:

— Nu e nicio lovitură de stat, spuse el, e revoluţie.

— Cine vorbeşte de revoluţie! ripostă unchiul cu ironie. E uşor să faci revoluţie când ai în spatele tău armata şi poliţia şi, pe deasupra, protecţia unei mari puteri.

Auzind vocea plină de încredere şi siguranţă a unchiului său, care i se adresa ca unui puşti imbecil, ura i se urcă la cap o dată cu sângele înfierbântat.

— Această armată şi această poliţie nu vor decât să împiedice o mână de nemernici să subjuge poporul, aşa cum au făcut-o înainte.

— Puţoi cretin, îi replică unchiul, comuniştii deţineau oricum cea mai mare parte a puterii, dar au făcut această lovitură de stat ca să pună mâna pe ea în întregime. Pricepi? Mi-am zis eu întotdeauna că nu eşti decât un mucos imbecil, şi n-am greşit.

— Iar eu mi-am zis întotdeauna că eşti un exploatator lipsit de scrupule, căruia, până la urmă, clasa muncitoare o să-i sucească gâtul.

Jaromil rostise această frază într-o izbucnire furioasă şi, pe scurt, fără să se gândească; cu toate acestea merită să zăbovim o clipă asupra acestui incident: folosise nişte cuvinte ce puteau fi citite adeseori în presa comunistă, ori auzite frecvent din gura oratorilor comunişti, dar care, până acum, mai curând îl dezgustau, aşa cum îl dezgustau, de fapt, toate frazele stereotipe. Întotdeauna se socotise, înainte de toate, a fi poet, drept care, în ciuda faptului că ţinea discursuri revoluţionare, nu voia să renunţe, cu niciun preţ, la propriile sale cuvinte. Şi, iată-l, deodată, rostind: clasa muncitoare îţi va suci gâtul.

Da, e, într-adevăr, un lucru demn de remarcat: într-un moment de agitaţie (deci, într-un moment când individul acţionează spontan şi când propriul său eu se exprimă nemijlocit), Jaromil renunţase la limbajul său obişnuit, preferând să aleagă posibilitatea de a fi mijlocitorul altcuiva. Interesant însă nu era doar faptul că acţionase în felul acesta, ci faptul că acţionase în felul acesta cu sentimentul unei profunde şi intense satisfacţii, având impresia că făcea parte dintr-o mulţime de mii şi mii de capete, că era unul din capetele balaurului cu mii de capete ale acelei mulţimi, şi acest lucru i se părea de-a dreptul grandios. Se simţea, deodată, cuprins de senzaţia că era puternic şi putea să-şi bată joc, în voie, fără oprelişti, de un bărbat în faţa căruia, ieri încă, roşea cu sfială. Şi dacă simplitatea aspră a frazei rostite (clasa muncitoare îţi va suci gâtul) era pentru el o sursă de bucurie, asta se datora tocmai faptului că ea îl alăturase acelor bărbaţi de o superbă simplitate, care îşi băteau joc de nuanţe şi a căror unică înţelepciune consta în aceea că se interesau de esenţialul unui lucru de o simplitate sfidătoare.

Jaromil (mereu în pijama şi cu prosopul înfăşurat în jurul gâtului) stătea proţăpit în dreptul aparatului de radio, din care tocmai în clipa aceea se revărsau în spatele lui cascade de aplauze uriaşe, dându-i impresia că aceste vuiete asurzitoare pătrundeau în el făcându-l să crească, înălţându-se în faţa unchiului său ca un arbore puternic, de neclintit, ca o stâncă de granit râzând în hohote.

Iar unchiul, care-l socotea pe Voltaire descoperitorul voltului, se apropie de el şi îi trase o palmă.

Jaromil simţi o durere fierbinte pe obraz. Îşi dădea seama că fusese umilit şi, întrucât se simţea mare şi puternic ca un arbore

sau ca o stâncă (miile de glasuri continuau să bubuie în spatele lui prin difuzorul aparatului de radio), era hotărât să se năpustească asupra unchiului şi să-i întoarcă palma. Dar cum îi trebui totuşi o clipă de gândire pentru a se decide la această faptă, unchiul avu răgazul să facă stânga-mprejur şi să părăsească încăperea.

— Îi arăt eu lui! Nemernicul! Îi arăt eu lui, strigă Jaromil îndreptându-se spre uşă; dar bunica îl apucă de mâneca pijamalei, implorându-l să stea liniştit, ceea ce îl făcu pe Jaromil să repete de câteva ori *ticălosul, ticălosul, ticălosul,* şi să revină în patul lui, în care o părăsise, cu mai puţin de o oră în urmă, pe iubita lui imaginară. Nu mai era în stare să se gândească la ea. Acum nu-l avea în faţă decât pe unchiul lui, simţea încă palma acestuia pe obraz şi se copleşea de reproşuri, spunându-şi, la nesfârşit, că nu fusese în stare să acţioneze prompt, ca un bărbat în toată firea, şi îşi făcea aceste reproşuri cu atâta amărăciune, încât la un moment dat începu să plângă, umezindu-şi perna cu lacrimile sale încărcate de mânie...

Întorcându-se acasă după-amiază târziu, mama poetului relată, cu spaimă în glas, că directorul ei, un om foarte respectat, fusese concediat şi că toţi necomuniştii se temeau că vor fi arestaţi.

Jaromil se săltă în patul lui şi, sprijinindu-se în coate, începu să discute cu pasiune. Îi explică mamei că ceea ce se întâmpla acum era o revoluţie, că revoluţia e o perioadă de scurtă durată, în timpul căreia e necesar să se recurgă la violenţă, spre a se grăbi instaurarea unei societăţi din care violenţa va fi izgonită pentru totdeauna. Mamei nu-i rămânea altceva de făcut, decât să încerce să-l înţeleagă.

Şi ea, la rândul ei, punea tot sufletul în această discuţie, dar, până la urmă, Jaromil izbuti să-i respingă şi să-i răstoarne toate obiecţiile, spunându-i că dominaţia celor avuţi era, pur şi simplu, stupidă, la fel ca şi întreaga societate a industriaşilor şi comercianţilor, reamintindu-i mamei că ea însăşi, în propria ei familie, era victima acestor oameni; şi îi mai aminti de aroganţa şi infatuarea surorii sale şi de ignoranţa cumnatului ei.

Mama era, pur şi simplu, zdruncinată, în timp ce Jaromil se bucura de succesul argumentelor sale, având impresia că s-ar fi răzbunat pentru palma primită cu câteva ceasuri mai devreme;

şi, gândindu-se la acest amănunt, simţi deodată cum îi sare muştarul şi spuse:

— Află, mamă, dacă vrei să ştii, că m-am decis să mă înscriu în partidul comunist.

Citi dezaprobarea în ochii mamei, dar insistă în afirmaţia lui, declarând că se ruşina pentru faptul de a nu se fi înscris mai înainte, că numai moştenirea stânjenitoare a mediului în care crescuse îl despărţea de cei din ale căror rânduri făcea parte de multă vreme.

— Îţi pare rău, poate, că te-ai născut aici şi că eu îţi sunt mamă?

Rostise aceste cuvinte pe un ton ofensat şi Jaromil se grăbi să-i spună că-l înţelesese greşit; după el, mama lui, aşa cum e, n-avea de fapt nimic comun nici cu sora ei, nici cu cumnatul ei, nici cu lumea oamenilor bogaţi.

— Dacă mă iubeşti, îi replică mama, stai liniştit, ştii prea bine ce viaţă infernală mi-a pricinuit până acum unchiul tău. Dacă ar afla că te-ai înscris în partidul comunist, situaţia ar deveni absolut insuportabilă. De aceea, te rog, fii înţelept...

Lui Jaromil i se puse un nod în gât, ca un sâmbure al unei jalnice tristeţi. În loc să-i plătească unchiului palma pe care acesta i-o administrase cu puţin timp în urmă, primise acum o altă palmă, mult mai dureroasă. Se întoarse cu spatele spre mama lui, obligând-o în felul acesta să părăsească încăperea, după care începu din nou să plângă.

21

Erau orele şase după-amiaza – studenta îl întâmpină într-un şorţ alb şi-l conduse într-o bucătărie foarte curată. Îi servi o cină cât se poate de obişnuită – jumări de ouă amestecate cu bucăţele de salam tăiate în cuburi, dar era prima cină pregătită de o femeie (cu excepţia mamei şi bunicii sale) anume pentru el, şi mâncă totul animat de mândria bărbatului a cărui iubită are grijă de el.

Trecură apoi în camera alăturată, în care se afla o masă rotundă din lemn de mahon, acoperită cu o cuvertură din dantelă croşetată, pe care era pusă, ca o greutate de cântar, o vază de cristal masiv; pereţii erau împodobiţi cu nişte tablouri oribile, iar într-un colţ al încăperii se vedea o canapea înţesată

cu o mulţime de perniţe şi puişoare. Totul fusese stabilit şi hotărât dinainte pentru această seară, iar lor nu le mai rămânea decât să se avânte în valurile moi ale perniţelor şi puişoarelor; dar, ciudat, în loc de asta studenta se instală pe un scaun tare din dreptul mesei rotunde, iar el se instală în faţa ei, apoi discutară multă vreme, despre una, despre alta, mereu aşezaţi pe scaunele lor tari, iar la un moment dat Jaromil începu să simtă cum i se pun noduri în gât.

Ştia că la ora unsprezece trebuia să fie acasă; îi ceruse, ce-i drept, mamei permisiunea de a-şi petrece toată noaptea în oraş (pretinzând că nişte colegi de clasă organizează o petrecere nocturnă), dar, întrucât întâmpinase din partea ei o rezistenţă atât de îndârjită, până la urmă nu mai cutezase să insiste, nutrind însă speranţa că intervalul celor cinci ore, dintre şase şi unsprezece, avea să fie suficient pentru prima sa noapte de dragoste.

Dar iată că studenta nu mai contenea să flecărească, şi îndruga întruna vrute şi nevrute, iar intervalul de cinci ore se scurta văzând cu ochii; vorbea despre familia ei, despre un frate care încercase cândva să-şi pună capăt zilelor din pricina unei iubiri nefericite:

— Povestea asta a lăsat urme adânci în sufletul meu. Eu nu pot fi ca celelalte fete, să privesc dragostea cu uşurinţă, spuse ea, şi Jaromil simţi că aceste cuvinte erau menite să marcheze cu pecetea gravităţii, dragostea trupească ce-i fusese făgăduită. Se ridică deci de pe scaunul său şi, aplecându-se asupra tinerei studente, îi spuse cu o voce foarte gravă:

— Da, eu te înţeleg, te înţeleg foarte bine, după care o săltă de pe scaun şi, conducând-o spre canapea, o îndemnă să se aşeze.

Pe urmă se sărutară, se mângâiară, spunându-şi unul altuia cuvinte de laudă. Povestea asta ţinu foarte mult şi Jaromil îşi spuse la un moment dat că sosise, fără îndoială, momentul s-o dezbrace, dar, întrucât nu făcuse niciodată o asemenea ispravă, habar n-avea cum să înceapă. În primul rând, nu ştia dacă era sau nu cazul să stingă lumina. Potrivit tuturor relatărilor auzite de el cu privire la situaţii similare, socoti că trebuia s-o stingă. De altfel, într-unul din buzunarele hainei avea un pliculeţ în care se afla şoseta transparentă, şi dacă voia să şi-o pună cu discreţie absolută în momentul decisiv, avea nevoie, oricum, de

întuneric. Nu era însă în stare să ia hotărârea de a se ridica în toiul mângâierilor şi al îmbrăţişărilor, spre a se apropia de comutator; i se părea un lucru deplasat (să nu uităm că era un băiat bine crescut), căci el era de fapt invitatul, iar misiunea de a răsuci comutatorul îi revenea, mai curând, amfitrioanei. În cele din urmă se încumetă să spună cu sfială în glas:

— Ce zici, n-ar fi bine să stingem lumina?

— Nu, nu, te rog, nu! insistă ea, şi Jaromil se întrebă în sinea lui dacă asta însemna că tânăra fată nu dorea întunericul fiindcă nu voia să facă dragoste, ori, poate, voia să o facă, dar numai pe lumină. Putea, desigur, să-i adreseze această întrebare, dar se ruşina să-şi exprime gândul cu voce tare.

Apoi îşi aduse aminte că trebuia să fie acasă la ora unsprezece, drept care se strădui, făcând efortul de a-şi înfrânge timiditatea; şi iată-l descheind pentru prima oară în viaţa lui nasturele unei femei. Era năsturaşul unei bluze albe; şi îl descheie aşteptând cu teamă replica tinerei fete. Dar ea nu spuse nimic. Aşa stând lucrurile, continuă s-o descheie, apoi, trăgând de sub fustă marginea de jos a bluzei, i-o scoase de tot.

Zăcea acum întinsă peste pernuţe şi puişoare, în fustă şi sutien, dar, ciudat, în timp ce în urmă cu câteva clipe îl sărutase pe Jaromil cu atâta nesaţ, din momentul în care acesta îi dezbrăcase bluza, părea, pur şi simplu, şocată, aproape nu se mişca, umflându-şi doar uşor toracele, aidoma condamnatului la moarte care-şi expune pieptul ţevilor de puşcă.

Lui Jaromil nu-i mai rămânea acum decât un singur lucru – să continue s-o dezbrace; descoperi într-o parte a fustei încuietoarea fermoarului şi-l desfăcu; naivul nu bănuia însă existenţa unei agrafe ce susţinea fusta pe talie şi se străduia din răsputeri şi cu o zadarnică înverşunare s-o tragă în jos, sub şoldurile tinerei studente; aceasta însă continua să-şi umfle pieptul în faţa nevăzutului pluton de execuţie, şi nu se învrednicea să-i dea o mână de ajutor; de bună seamă, nici măcar nu sesizase dificultăţile pe care sărmanul Jaromil le întâmpina...

Dar să trecem sub tăcere aproape sfertul de oră al necazurilor lui Jaromil. În cele din urmă izbuti s-o dezbrace în întregime şi când o văzu zăcând cuminte în vălmăşagul de perne şi puişoare, în aşteptarea clipei stabilite cu atâta vreme înainte, înţelese că-i venise şi lui rândul să se dezbrace. Dar

lustra răspândea o lumină atât de puternică, încât îi era ruşine să se dezbrace. Şi, deodată, îi veni o idee salvatoare: zărise, în vecinătatea camerei de zi, o altă încăpere (un dormitor demodat cu două paturi alăturate), în care lumina nu fusese aprinsă; acolo putea să se dezbrace în voie, pe întuneric, şi eventual să facă dragoste în adăpostul unei pături.

— N-ar fi mai bine să mergem în dormitor? întrebă el cu sfială.

— În dormitor? Ce să facem acolo? ripostă râzând tânăra fată, grăbindu-se să adauge pe acelaşi ton: la ce-ţi trebuie dormitorul?

E greu de presupus de ce-şi bătea joc de el. Era o batjocură ieftină, gratuită, stânjenitoare. Jaromil se simţi rănit; se temea că rostise o nerozie, că propunerea lui de a trece în dormitor trădase prosteasca sa lipsă de experienţă. Era descumpănit; se afla într-o casă străină, în bătaia luminii indiscrete a unei lămpi pe care nu avea voie s-o stingă, în compania unei femei străine, care-şi bătea joc de el.

Şi îşi dădu pe loc seama că în seara aceea n-avea să facă dragoste; se socoti jignit şi, fără să sufle o vorbă, se aşeză pe marginea canapelei; îl încerca un sentiment de regret, dar în acelaşi timp se simţea uşurat, de parcă i se luase o piatră de pe inimă; nu mai avea nevoie să-şi pună întrebarea dacă era sau nu cazul să stingă lumina şi cum să procedeze spre a o dezbrăca pe tânăra studentă fără probleme; şi era mulţumit că toate astea nu se întâmplaseră din vina lui; iar tânăra nu avea nevoie să mai râdă atât de prosteşte!

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea, cu uimire.

— Nimic, răspunse Jaromil, conştient că ar părea mult mai caraghios dacă s-ar apuca să-i explice tinerei fete motivul supărării lui. Făcu deci un efort să se stăpânească şi, ridicând-o de pe canapea, începu s-o examineze cu ostentaţie. (Voia să domine situaţia, spunându-şi că cel ce examinează îl domină pe cel examinat.)

— Eşti frumoasă, îi spuse.

Tânăra studentă, ridicată de pe canapeaua pe care zăcuse până atunci întinsă într-o neclintită aşteptare, păru deodată eliberată de rigiditatea ei: devenise iar vorbăreaţă şi sigură de ea. Puţin îi păsa că era examinată de un băiat goală cum era

(spunându-şi, poate, la rândul ei, că cel examinat îl domină pe cel ce examinează) şi, după un timp, îl întrebă:

— Sunt mai frumoasă goală sau îmbrăcată?

Exista un anumit număr de întrebări feminine clasice, pe care orice bărbat le află mai devreme sau mai târziu în viaţa sa, întrebări pentru care institutele de învăţământ ar trebui să pregătească tineretul studios. Dar Jaromil, ca noi toţi, frecventa şcoli proaste; aşa se face că nu ştia ce să răspundă; se strădui să ghicească ce ar fi vrut să audă de la el tânăra studentă, dar era descumpănit; în societate umbla mai tot timpul îmbrăcată; cu alte cuvinte îi plăcea, fără îndoială, să fie mai frumoasă în veşmintele ei; dar, întrucât goliciunea reprezintă adevărul trupului, i-ar face cu siguranţă mai multă plăcere auzind de la Jaromil că e mult mai frumoasă în pielea goală.

— Tu eşti frumoasă şi goală şi îmbrăcată, spuse el, dar studenta nu se arătă deloc satisfăcută de acest răspuns.

Bătea încăperea în lung şi în lat, oferindu-se, goală-puşcă, privirii tânărului bărbat, obligându-l astfel să răspundă fără ocolişuri:

— Vreau să ştiu cum îţi plac mai mult.

La o întrebare atât de precisă, era mult mai uşor de dat un răspuns. Ţinând seama de faptul că ceilalţi n-o cunoşteau decât îmbrăcată, se gândise iniţial că ar fi fost o lipsă de tact din partea lui spunându-i că îmbrăcată era mai puţin frumoasă decât despuiată, dar, întrucât îi cerea o părere personală, putea să-i răspundă direct, fără sfială, că în ceea ce-l priveşte, o prefera goală, ceea ce demonstra, cu mai multă claritate, că el o iubea aşa cum era, pentru ea, şi puţin îi păsa de cele ce nu erau decât nişte adausuri artificiale la persoana ei.

Era cât se poate de limpede că judecata lui fusese corectă, căci, auzindu-l spunând că era mai frumoasă dezbrăcată, studenta reacţionă nespus de bine, în favoarea lui Jaromil. Până la plecarea lui nu mai puse nimic pe ea, îl îmbrăţişă şi-l sărută la nesfârşit, iar în momentul despărţirii, în pragul uşii (era unsprezece fără un sfert – mama poetului va fi mulţumită), îi şopti la ureche:

— Azi mi-ai demonstrat că mă iubeşti. Eşti foarte drăguţ, şi mă iubeşti cu adevărat. Da, a fost mai bine aşa. O să păstrăm această clipă pentru mai târziu, şi-o să ne mai bucurăm un timp împreună.

22

În perioada aceea se apucase să scrie un poem fluviu. Un poem poveste, despre un bărbat care începuse să înţeleagă, pe neaşteptate, că îmbătrânise; că ajunsese acolo unde destinul nu mai construieşte gări; că era părăsit şi uitat; că în jurul lui...

Se spoiesc cu var pereţii şi e scoasă mobila
şi e schimbat decorul camerei sale.

Pe atunci pleca grăbit de acasă (*timpul îi dădea ghes punându-i în mişcare toate articulaţiile)* şi se întorcea acolo unde trăise cele mai intense clipe ale vieţii sale:

în spatele casei: etajul trei, uşa din fund pe stânga-n colţ,
o carte de vizită cu un nume de necitit în beznă
Ah, clipe trecute de două decenii, primiţi-mă!

Venea să-i deschidă o bătrânică, stânjenită din glaciala nepăsare în care o scufundaseră anii îndelungaţi ai singurătăţii. În clipa aceea îşi muşca buzele, indiferente de multă vreme la ajutorul fardului; în aceeaşi clipă, cu acelaşi gest cunoscut, încerca să-şi aranjeze un pic meşele încărunţite al părului ei nespălat, făcând, în acelaşi timp, cu un aer jenat, un semn menit să ascundă în faţa lui fotografiile foştilor ei iubiţi. Curând însă, începea să simtă că era plăcut în această încăpere, că, de fapt, aparenţele nu mai aveau acum nicio însemnătate.

Douăzeci de ani şi iată-te din nou aici,
Eşti ultimul lucru important pe care-l voi mai întâlni
Nu mai am nicio şansă de a mai revedea ceva, încercând să scrutez viitorul pe deasupra umerilor tăi

Da, era plăcut în această cameră, nimic nu mai conta, nici îmbrăcămintea neglijentă, nici dinţii gălbejiţi, nici părul încărunţit, nici buzele palide, nici pântecul lăsat.

Certitudine, certitudine, nemişcată stau şi pregătită sunt
Certitudine, în preajma ta Frumuseţea e nimic, în preajma ta Tinereţea e nimic

Şi bătea încăperea cu pasu-i obosit *(cu mănuşa şterge de pe masă amprentele digitale ale necunoscuţilor*), ştiind că bătrânica avusese amanţi, o droaie de amanţi, care

Au jefuit toată strălucirea cărnii sale
nici pe întuneric nu mai e frumoasă
Mostră fără valoare; uzată de frământarea degetelor

Şi un vechi refren îi stăruia în suflet, un cântec uitat, de mult uitat, ah, Doamne, cum suna acest refren?

Te îndepărtezi alunecând pe nisipul albiilor

şi înfăţişarea ta se şterge

Te îndepărtezi te duci şi din tine nu rămâne

decât mijlocul, nimic decât mijlocul tău.

Şi ea la rândul ei ştia că nu mai avea nimic tineresc, nimic viguros. Dar:

În clipele de disperare ce m-asaltează-acum

oboseala şi istovirea mea, acest proces atât de important şi atât de curat

nu-ţi aparţine decât ţie.

Trupurile lor zbârcite se atingeau cu duioşie şi el îi spunea: „Micuţa mea” şi ea îi spunea „Micuţul meu” şi plângeau amândoi un plânset neostoit.

Şi-ntre ei nu-i niciun mijlocitor

Niciun cuvânt, niciun gest, nimic în spatele căruia să se ascundă. Nimic să tăinuiască amărăciunea lor.

Căci tocmai această amărăciune comună îi copleşea şi o sorbeau cu sete unul din gura celuilalt. Îşi mângâiau trupurile amărâte şi în aceeaşi clipă îi auzeau sub pielea lor pe ursitorii morţii torcând încet-încet. Şi ştiau că erau făgăduiţi, prin jurământ definitiv şi total, unul celuilalt, că aceasta era ultima lor dragoste, şi, totodată, marea lor dragoste, fiindcă ultima dragoste e întotdeauna cea mai mare dragoste. Şi bărbatul îşi spunea:

Această dragoste fără ieşire, această dragoste durabilă ca un zid

Şi femeia îşi spunea:

Şi iată moartea îndepărtată, poate, în timp, dar atât de apropiată prin asemănarea ei

Atât de apropiată şi atât de asemănătoare nouă, cufundaţi în

adâncul fotoliilor noastre

Iată ţinta atinsă şi picioarele atât de fericite, încât nu încearcă să mai facă măcar un pas

Şi mâinile atât de sigure, încât nu mai caută nici măcar o mângâiere

Nu mai avem de aşteptat acum decât prefacerea salivei în picături de rouă.

Citind acest ciudat poem, mama poetului rămase, ca de obicei, uimită de maturitatea precoce care-i înlesnea fiului ei să înţeleagă o vârstă atât de îndepărtată de vârsta lui; nu-şi dădea seama că personajele acestui poem n-aveau nicio legătură cu adevărata psihologie a bătrâneţii.

Nu, în acest poem nu era vorba, câtuşi de puţin, despre un bătrân şi o bătrână; dacă Jaromil ar fi fost întrebat ce vârstă aveau personajele poemului său, ar fi stat întâi un pic pe gânduri, apoi ar fi răspuns că aveau între patruzeci şi optzeci de ani; căci Jaromil nu ştia absolut nimic despre bătrâneţe, care pentru el era o noţiune îndepărtată şi abstractă; tot ce ştia despre bătrâneţe consta în faptul că aceasta e o perioadă a vieţii când vârsta adultă aparţine trecutului; când destinul omului s-a încheiat, când omului nu trebuie să-i mai fie teamă de acel cumplit necunoscut căruia i se spune viitorul; când dragostea, dacă o mai întâlnim, e ultima şi sigură.

Căci Jaromil era bântuit de spaimă; se apropia de trupul dezgolit al tinerei femei, de parcă ar fi mers pe ghimpi; dorea acest trup, dar se temea de el; de aceea, în poeziile sale despre tandreţe şi duioşie, el se ferea de materialitatea trupului, o ocolea, căutând un refugiu în lumea imaginaţiei infantile; lipsind trupul de realitatea sa concretă, îşi reprezenta sexul femeii ca pe o jucărie mecanică; de data aceasta îşi căutase refugiul în partea opusă: a bărbatului; acolo unde trupul nu mai este primejdios şi trufaş; acolo unde trupul e sărman, şi deplorabil; nenorocirea unui trup hodorogit îl împăca, mai mult sau mai puţin, cu trufia trupului juvenil ce trebuia să îmbătrânească la rândul său.

Poemul lui Jaromil era plin de hidoşenii naturaliste; nu uitase nici dinţii gălbejiţi, nici urdorile din colţii ochilor, nici pântecele fleşcăit şi lăsat; dar în spatele cruzimii acestor detalii se afla dorinţa obsedantă de a limita dragostea la etern, la imposibil, la ceea ce poate înlocui îmbrăţişarea maternă, la ceea ce nu este supus şi înrobit timpului, la ceea ce reprezintă *mijlocul nimic decât mijlocul,* la ceea ce poate birui puterea trupului, a trupului pervers şi făţarnic, al cărui univers se întindea în faţa lui ca un teritoriu populat de lei.

Scria poeme despre copilăria artificială a tandreţei, scria poeme despre moartea imaginară, scria poeme despre bătrâneţea imaginară. Erau trei drapele albastre la adăpostul

cărora înainta, cu teamă, spre trupul de o incomensurabilă realitate al femeii adulte.

23

Când veni ea la el (mama şi bunica era plecate pentru două zile din Praga), avu grijă să nu aprindă lumina, în ciuda faptului că întunericul începuse să se lase încet-încet. Terminară cina şi acum se aflau în camera lui Jaromil. Spre ora zece (era ora când, de obicei, mama îl trimitea la culcare) rosti fraza pe care o repetase în minte de mai multe ori înainte de venirea ei, ca s-o poată pronunţa firesc şi cutezător.

— Ce zici, ne culcăm?

Studenta încuviinţă propunerea lui şi Jaromil desfăcu patul. Da, totul se petrecea aşa cum prevăzuse, şi se petrecea fără dificultăţi. Tânăra fată se dezbrăcă într-un colţ al camerei, Jaromil (mult mai precipitat) în alt colţ al camerei; pe urmă îşi trase repede pe el pijamaua (în buzunarul căreia introdusese cu grijă pliculeţul conţinând şoseta străvezie), apoi se furişă la iuţeală sub pătură (ştiind că pijamaua nu-i venea bine, că era mult peste măsura lui şi-l făcea mai mic) şi o privea contemplativ pe tânăra studentă care nu păstrase pe ea nimic şi, goală-puşcă, veni şi se întinse lângă el (pe întuneric i se părea mult mai frumoasă decât ultima oară, când fusese el la ea).

Se lipi de trupul lui şi începu să-l sărute cu o înfrigurare pătimaşă; peste puţin timp Jaromil socoti că sosise momentul să deschidă plicul cu pricina, îşi strecură deci mâna în buzunarul pijamalei, în dorinţa de a-l sustrage cu toată discreţia.

— Ce ai acolo? întrebă tânăra fată.

— Nimic, răspunse el, apăsând în grabă pe pieptul studentei mâna care era gata-gata să înhaţe plicul. Apoi îşi spuse în sinea lui că va fi obligat să-şi ceară scuze, pentru o scurtă absenţă, urmând să zăbovească puţin în camera de baie spre a se pregăti cu discreţie. Dar în timp ce reflecta la acest lucru (studenta nu mai contenea să-l sărute), Jaromil constată cu stupoare că emoţia ce-l stăpânise iniţial în toată evidenţa existenţei sale fizice dispăruse cu desăvârşire. Această constatare avu darul să-l pună într-o nouă încurcătură, dându-şi seama că în asemenea condiţii deschisul plicului n-ar mai fi avut niciun rost. Aşa stând

lucrurile, se străduia s-o mângâie cu pasiune pe tânăra studentă, aşteptând cu groază revenirea emoţiei dispărute. Zadarnic însă. Trupul, în faţa atentului observator, părea cuprins de spaimă, micşorându-se mai curând, în loc să crească.

Mângâierile şi săruturile nu-i mai furnizau acum nici plăcere, nici mulţumire; nu mai erau decât un paravan, în spatele căruia tânărul bărbat se chinuia, chemându-şi cu disperare trupul la ascultare şi supunere... Aceste mângâieri şi îmbrăţişări interminabile erau de fapt un supliciu fără sfârşit, un supliciu consumat într-o muţenie desăvârşită, căci Jaromil nu mai ştia ce să spună, având impresia că orice cuvânt rostit n-ar fi făcut decât să-i dea în vileag cumplita-i umilinţă; tânăra studentă tăcea şi ea, începuse, de bună seamă, să presimtă la rândul ei eşecul, fără însă a şti cu precizie dacă eşecul era al ei sau al lui Jaromil; oricum, se petrecea un lucru pentru care ea nu era pregătită şi pe care se temea să-l numească.

Pe urmă, când acest oribil simulacru de mângâieri şi sărutări scăzu în intensitate, şi ea nu se mai simţi în stare să continue, îşi lăsară fiecare capul pe puişorul său, străduindu-se să adoarmă. E greu de spus dacă au aţipit şi au dormit îndelung, în schimb se poate afirma că dacă nu dormeau, se prefăceau că dorm, acest joc permiţându-le să se ascundă şi să fugă deopotrivă unul de celălalt.

Când se trezi a doua zi dimineaţă, lui Jaromil îi era teamă să privească trupul dezgolit al studentei; i se părea dureros de frumos, cu atât mai frumos, cu cât nu-i aparţinea. Se duseră amândoi în bucătărie, şi în timp ce-şi pregăteau micul dejun, făcură un efort, străduindu-se să discute normal, la modul cel mai firesc.

La un moment dat însă studenta îi spuse:

— Tu nu mă iubeşti.

Jaromil voia s-o asigure că nu-i adevărat, dar ea nu-l lăsa să vorbească.

— Nu, nu te obosi să mă convingi. N-are niciun rost. E ceva peste puterile tale; s-a văzut astă-noapte. Nu mă iubeşti. De altfel ai constatat tu singur azi-noapte că nu mă iubeşti destul...

Înainte de toate, Jaromil ar fi vrut să-i explice tinerei fete că cele întâmplate n-aveau nicio legătură cu dimensiunea dragostei lui, dar nu făcu nimic. Cuvintele studentei îi ofereau, de fapt, un prilej neaşteptat de a-şi ascunde umilinţa. Era de o

mie de ori mai uşor să fie de acord cu reproşurile că n-o iubeşte, decât să accepte ideea că trupul lui era viciat, eventual neputincios să facă vreodată dragoste cu o femeie (căci acum numai la această posibilitate se gândea el fără încetare). Preferă deci să nu-i dea un răspuns, lăsând doar capul în jos. Iar atunci când tânăra fată repetă aceeaşi acuzaţie, îi spuse, în mod deliberat, pe un ton confuz şi puţin convingător:

— Ba da, te iubesc.

— Minţi, ripostă ea. În viaţa ta există o altă persoană pe care o iubeşti.

Şi mai bine. Jaromil dădu din cap şi strânse din umeri întristat, ca şi când ar fi recunoscut că acest reproş conţine o parte de adevăr.

— Povestea noastră n-are niciun rost, dacă nu-i o dragoste adevărată, spuse studenta cu o voce morocănoasă. Te-am prevenit că nu pot privi asemenea lucruri cu uşurinţă. Pricepi? Nu suport ideea de a fi, pentru tine, înlocuitoarea alteia.

Experienţa nopţii pe care o trăiseră împreună fusese cumplită, dar pentru Jaromil nu exista decât o singură soluţie; s-o reînceapă, încercând să şteargă eşecul suferit. În consecinţă se văzu silit să-i răspundă.

— Nu, eşti nedreaptă. Te iubesc. Te iubesc nespus de mult. Dar, într-adevăr, ţi-am ascuns ceva. E adevărat că mai există în viaţa mea o altă femeie. Această femeie m-a iubit, şi eu i-am pricinuit multe necazuri. Iar acum apasă asupra mea o umbră împotriva căreia sunt lipsit de apărare. Te rog să mă înţelegi. Ar fi nedrept ca din pricina asta tu să nu mai vrei să mă vezi, pentru că de iubit eu numai pe tine te iubesc, înţelegi? numai pe tine.

— N-am spus că nu vreau să te mai văd, am spus doar că nu pot suporta ideea existenţei unei alte femei în viaţa ta, chiar dacă nu-i decât o umbră. Înţelege-mă şi tu – dragostea e pentru mine un lucru absolut. În dragoste nu fac compromisuri.

Jaromil privea chipul tinerei cu ochelari şi simţea o strângere de inimă la gândul că ar fi putut s-o piardă; i se părea o fiinţă apropiată lui, capabilă să-l înţeleagă. Cu toate acestea nu era în stare şi nici nu îndrăznea să i se destăinuie, spre a nu fi socotit un bărbat asupra căruia se întindea o umbră fatală; un bărbat sfâşiat sufleteşte şi demn de milă şi compasiune. Drept care îi replică:

— Dragostea absolută nu înseamnă oare, în primul rând, capacitatea de a avea înţelegere pentru altul şi de a-l iubi cu tot ce are în el şi pe el, cu umbrele lui cu tot?

Era o frază gândită şi frumos exprimată; iar studenta lăsa impresia că reflectează asupra ei, în timp ce Jaromil îşi spunea în sinea lui că, eventual, nu era totul pierdut...

24

Nu-i dăduse niciodată să-i citească poeziile. Pictorul îi promisese să dea o parte din ele spre publicare unei importante reviste de avangardă, şi Jaromil miza mult pe prestigiul literelor tipărite, ca s-o impresioneze şi s-o uimească pe tânăra studentă. Acum însă avea nevoie ca versurile sale să-i vină în ajutor cât mai repede cu putinţă. Era încredinţat că de îndată ce studenta le-ar citi (cel mai mult se aştepta de la poemul despre cei doi bătrâni), ea l-ar înţelege şi ar rămâne împreună. Dar se înşelă; căci ea socoti că era de datoria ei să-i prezinte tânărului prieten păreri critice, făcându-l să îngheţe cu laconismul observaţiilor sale necruţătoare.

Ce devenise minunata oglindă a entuziastei sale autoadmiraţii, în care descoperise pentru prima oară propria sa personalitate? Toate oglinzile îi ofereau doar urâţenia schimonosită a nematurităţii lui şi asta i se părea intolerabil. Dar iată că, deodată, îşi aminti de numele unui celebru poet cu fruntea încununată de aureola avangardei europene şi a scandalurilor pragheze şi, în ciuda faptului că nu-l cunoscuse şi nu-l văzuse niciodată, nutrea faţă de el acea încredere oarbă, pe care un credincios de rând o nutreşte faţă de un înalt demnitar al Bisericii sale. Îi trimise deci poemele, însoţite de o scrisoare umilă, plină de rugăminţi stăruitoare. Pe urmă începu să viseze la răspunsul lui amical şi elogios, iar această visare se întindea ca un balsam binefăcător peste întâlnirile sale cu tânăra studentă; întâlniri ce deveneau din ce în ce mai rare (studenta invoca lipsa de timp datorată apropierii examenelor la facultate) şi din ce în ce mai posomorâte.

Cu alte cuvinte revenea la perioada (de altfel nu prea îndepărtată) când o discuţie oarecare, cu o femeie oarecare, îi pricinuia greutăţi, şi când era nevoit să se pregătească pentru asta la el acasă; şi iată-l din nou retrăind toate întâlnirile avute

cu câteva zile înainte, petrecându-şi seri îndelungate în convorbiri fictive cu tânăra studentă. Îi vorbea despre tristeţea sa, despre frumuseţea unei înţelegeri senine şi trainice dintre două fiinţe ce se iubesc şi îşi iartă una alteia păcatele.

În aceste monologuri nerostite apărea, cu tot mai multă claritate (şi, totuşi, în chip misterios), personajul feminin despre a cărui existenţă studenta îşi exprimase bănuielile în timpul gustării de dimineaţă, în camera lui Jaromil; în felul acesta ea îl aureola pe Jaromil cu strălucirea unui trecut glorios şi, prin interesul ei, plin de gelozie, nu făcea decât să scuze penibilul eşec al trupului său.

Din păcate însă, acest personaj nu apărea decât în monologuri nerostite, căci, cu timpul, dispăruse repede şi pe nesimţite din discuţiile reale purtate de Jaromil cu tânăra studentă; de altfel, studenta încetă pe neaşteptate să se mai intereseze de el, aşa cum, pe neaşteptate, începuse să vorbească despre existenţa lui. Ce situaţie întristătoare şi câtă dezamăgire! Toate aluziile sale discrete, scăpările dinainte calculate, toate tăcerile spontane, menite să stârnească credinţa că în acele clipe se gândea la o altă femeie erau trecute cu vederea, fără a trezi cea mai mică atenţie.

În schimb, ea vorbea îndelung (şi, din păcate, plină de voioşie) despre facultate, despre colegi, înfăţişându-i pe mulţi dintre ei cu atâta însufleţire, încât aceştia îi apăreau lui Jaromil mult mai reali decât el însuşi. Şi, astfel, redeveniră amândoi aşa cum fuseseră înainte de a se fi cunoscut: el un puşti timid, ea o *fecioară de piatră,* care întreţineau discuţii savante. Uneori se întâmpla (Jaromil îndrăgea nespus de mult aceste clipe şi nu le lăsa să se piardă în gol) ca studenta să amuţească brusc sau să spună, pe negândite, câte o frază tristă şi nostalgică, pe care Jaromil încerca zadarnic s-o lege cu propriile sale cuvinte, căci tristeţea tinerei fete era îndreptată spre lăuntrul ei, şi nu voia să se împace cu tristeţea lui Jaromil.

Dar care era izvorul acestei tristeţi? Cine ştie? Să fi regretat ea, oare, dragostea pe care o vedea dispărând? Ori, poate, se gândea la un alt bărbat pe care-l dorea? Cine ştie? Într-o zi, acest moment de tristeţe fu atât de intens (ieşiseră de la cinematograf şi se plimbau pe o străduţă liniştită şi întunecată), încât ea îşi sprijini capul, din mers, pe umărul lui.

Dumnezeule! povestea asta o mai cunoscuse cândva! O mai cunoscuse într-o seară pe când se plimba într-un parc public cu o tânără de la şcoala de dans! Această mişcare a capului ce avusese darul să-l tulbure în seara aceea avu şi acum asupra lui acelaşi efect: era tulburat. Era cuprins de o tulburare nemărginită şi ostentativă! De data asta însă nu se sfia, dimpotrivă, de data asta îşi dorea, cu disperare, ca tânăra studentă să-i surprindă această tulburare!

Dar ea continua să-şi sprijine cu tristeţe capul pe umărul lui şi numai Dumnezeu ştie încotro se uita prin sticlele ochelarilor ei.

Şi tulburarea lui Jaromil stăruia triumfătoare, trufaşă, îndelung şi vizibil, iar el dorea să fie remarcată şi apreciată! Ar fi vrut să apuce mâna tinerei studente şi s-o lipească de trupul lui, dar gândul acesta i se păru smintit şi nerealizabil. La un moment dat îşi spuse că puteau foarte bine să se oprească, să se sărute şi în felul ăsta fata ar fi simţit tulburarea lui cu propriul ei trup.

Dar când înţelese din pasul lui, din ce în ce mai domol, că el se va opri ca s-o sărute, studenta îi spuse:

— Nu, nu, vreau să rămân aşa, vreau să rămân aşa... şi rosti aceste cuvinte, cu atâta tristeţe, încât Jaromil se supuse fără a protesta. Iar celălalt, dintre coapsele lui, îi lăsa impresia unui măscărici, a unui bufon care dansa zglobiu bătându-şi joc de el. Şi el mergea înainte, purtând pe umăr un cap străin, iar între coapse un măscărici străin şi sarcastic.

25

Îşi închipuia, poate, că tristeţea şi setea de consolare (celebrul poet nu răspundea la scrisoarea lui) îndreptăţea orice comportare nepotrivită; drept care, se duse la pictor pe neanunţate. De îndată ce intră în vestiar, îşi dădu seama, după zgomotul unor voci, că pictorul avea musafiri şi se gândi pe loc să-şi ceară scuze şi să plece; dar pictorul îl invită cu multă căldură în atelier, unde îl prezentă oaspeţilor săi – trei bărbaţi şi două femei.

Jaromil simţea cum i se aprind obrajii sub privirile celor cinci necunoscuţi; dar în acelaşi timp se simţea măgulit; pictorul îl prezenta, spunând că scrie poezii excelente, şi vorbea despre el de parcă invitaţii săi l-ar fi cunoscut de când lumea. Plăcută

senzaţie! Când, în sfârşit, se văzu instalat într-un fotoliu şi îşi roti privirea în jurul lui, constată, cu mare plăcere, că cele două femei erau mult mai frumoase decât tânăra studentă. Cu câtă graţie şi firească eleganţă ţineau ele picior peste picior, scuturând cu aceeaşi eleganţă scrumul de ţigară în scrumierele din faţa lor şi îmbinând, în nişte fraze bizare, cuvintele savante cu cele obscene! Avea impresia că un ascensor invizibil îl transporta spre nişte culmi frumoase, unde vocea chinuitoare a tinerei cu ochelari nu putea să-i ajungă la ureche.

Una dintre femei se întoarse spre el şi-l întrebă, pe un ton politicos, ce fel de versuri scrie.

— Versuri, răspunse el, strângând din umeri cu sfială.

— Versuri remarcabile, se grăbi să adauge pictorul, şi Jaromil lăsă capul în jos; cealaltă femeie se uită la el şi i se adresă cu o voce plină, de contralto:

— Aici, în mijlocul vostru, îmi aminteşte de Rimbaud şi Verlaine şi de însoţitorii lor din tabloul lui Fantin-Latour. Un copil printre bărbaţi. Se pare că, la optsprezece ani, Rimbaud avea înfăţişarea unui băieţandru de treisprezece ani. Iar dumneata, adăugă ea, întorcându-se cu faţa spre Jaromil, dumneata pari, într-adevăr, un copil.

(Nu ne putem stăpâni de a face observaţia că această doamnă se apleca asupra lui Jaromil cu aceeaşi cumplită duioşie cu care se aplecau asupra lui Rimbaud surorile maestrului său Izambard, celebrele căutătoare de păduchi – atunci când, întorcându-se dintr-una din îndelungatele sale escapade, poetul venea să-şi găsească un refugiu în preajma lor, şi acestea îl spălau, îl curăţau şi-l despăducheau.)

— Prietenul nostru, interveni pictorul, are norocul de a nu mai rămâne multă vreme un copil până a deveni un bărbat în toată firea.

— Pubertatea e vârsta cea mai poetică, spuse prima femeie.

— Ai rămâne uluită dacă ai cunoaşte maturitatea şi surprinzătoarea perfecţiune a versurilor scrise de acest sfielnic adolescent...

— Aşa e, încuviinţă unui dintre bărbaţi, vrând prin asta să arate că citise poeziile lui Jaromil şi era de acord cu elogiul pictorului.

— Şi dumneata de ce nu le publici? întrebă, mirată, femeia cu voce de contralto.

— Mă îndoiesc că epoca eroilor pozitivi şi a statuilor lui Stalin ar fi favorabilă poeziei sale, ţinu să precizeze pictorul.

Aluzia la eroii pozitivi învioră din nou discuţia, trecând-o înapoi pe făgaşul pe care fusese angajată înaintea sosirii lui Jaromil. Jaromil era familiarizat cu aceste probleme şi ar fi putut să particile, jucându-se, la dezbaterea lor, dar, acum el nu mai auzea nimic din cele ce se vorbeau. În capul lui răsunau ecouri care îi repetau, la nesfârşit, că arăta ca un băieţandru de treisprezece ani, că era un copil, un adolescent sfielnic... Fireşte, era conştient că nimeni dintre cei prezenţi nu voia să-l jignească, că pictorului îi plăceau cu adevărat versurile lui, dar asta n-avea darul decât să înrăutăţească starea lucrurilor: puţin îi păsa în momentul acela de versurile lui. Ar fi fost dispus să renunţe de o mie de ori la maturitatea lor, pentru a obţine, în schimb, propria sa maturitate. Ar fi fost dispus să dea toate poemele sale pentru o singură împreunare cu o femeie.

Se încinse o discuţie aprinsă, şi Jaromil ar fi dorit să plece. Dar era atât de frământat şi atât de istovit, încât nu se simţea în stare să rostească fraza menită să anunţe plecarea sa. Se temea să-şi audă propria voce, se temea că această voce ar putea să tremure sau să behăie şi să scoată la iveală, o dată în plus, nematuritatea şi înfăţişarea sa infantilă. Voia să devină invizibil, să plece cât mai departe, mergând pe vârfuri, şi să dispară fără urmă, să aţipească, să doarmă îndelung, să se trezească peste zece ani, când chipul lui va îmbătrâni brăzdat de cutele masculului. Femeia cu voce de contralto se întoarse din nou spre el:

— De ce eşti atât de tăcut, copilul meu?

Bolborosi ceva, dând a înţelege că preferă să asculte, decât să vorbească (în ciuda faptului că nu asculta niciun cuvânt) şi în sinea lui îşi spuse că era cu neputinţă să scape de condamnarea rostită împotriva lui de tânăra studentă, iar verdictul, care îl trimitea înapoi la sfielnica sa adolescenţă şi pe care îl purta asupra lui, ca un stigmat, fusese confirmat. (Doamne, era de ajuns să fie privit, ca toată lumea să-şi dea seama că n-avusese la viaţa lui nicio femeie!)

Şi, cum ştia că toată lumea îl privea, luă act cu o cumplită cruzime de chipul său, simţind, aproape cu spaimă, că ceea ce

se vedea pe acest chip era surâsul mamei sale! Recunoştea, cu toată certitudinea, acest surâs delicat, amar, îl simţea pe buze şi nu avea nicio posibilitate de a scăpa de el. Simţea că mama lui era întipărită pe chipul lui, înfăşurându-l aşa cum îşi înfăşoară crisalida larva căreia nu vrea să-i recunoască dreptul la propria înfăţişare.

Iar el se afla aici, printre adulţi, cu chipul acoperit de masca mamei sale, iar mama sa îl strângea în braţe, lipindu-l de trupul ei, spre a-l îndepărta de această lume căreia voia el să-i aparţină şi care îi arăta multă bunăvoinţă, dar, oricum, o bunăvoinţă ce se manifestă de obicei faţă de cineva care încă nu şi-a găsit locul în mijlocul ei... Era o situaţie atât de intolerabilă, încât Jaromil îşi adună toate forţele pentru a smulge de pe chipul lui masca maternă, şi să scape de ea; în consecinţă se strădui să urmărească discuţia.

Era o discuţie asupra unei probleme care, la vremea aceea, făcea obiectul unor dezbateri pasionante în rândurile tuturor oamenilor de artă. În Cehoslovacia, arta modernă se declarase întotdeauna adepta revoluţiei comuniste dar, o dată înfăptuită, această revoluţie îşi proclamase drept program necondiţionat adeziunea la un realism popular, pe înţelesul tuturor, respingând arta modernă ca pe o rămăşiţă monstruoasă a artei decadente burgheze.

— Şi tocmai asta e dilema noastră, spuse la un moment dat unul dintre invitaţii pictorului: să trădăm arta modernă, cu care am crescut, sau revoluţia, ai cărei adepţi suntem?

— Problema e pusă greşit, interveni pictorul. O revoluţie care a înviat din morţi arta academică şi care confecţionează în mii şi mii de exemplare busturile unor oameni de stat, n-a trădat doar arta modernă, ci, înainte de toate, s-a trădat pe ea însăşi. Această revoluţie nu vrea să transforme lumea, ci, dimpotrivă, vrea să păstreze spiritul cel mai reacţionar al istoriei – fanatismul, disciplina, dogmatismul, credinţa şi convenţiile. Pentru noi nu există nicio dilemă. Dacă suntem adevăraţi revoluţionari, nu putem accepta această trădare a revoluţiei.

Jaromil n-ar fi avut de întâmpinat nicio dificultate în dezvoltarea ideii pictorului, a cărui logică o cunoştea destul de bine, dar îi era silă să se manifeste aici la remorca pictorului, jucând rolul elevului emoţionat, al puştiului cuminte, căruia i se

vor aduce elogii. Era cuprins în clipa aceea de dorinţa revoltei, drept care, spuse, adresându-se pictorului:

— Dumneavoastră îl citaţi mereu pe Rimbaud: „trebuie să fim absolut moderni”. Sunt întru totul de acord. Dar absolut modern nu e ceea ce noi prevedem cu cincizeci de ani înainte, ci, dimpotrivă, ceea ce ne şochează şi ne surprinde. Absolut modern nu e suprarealismul, care durează de un sfert de secol, ci revoluţia, ce se desfăşoară acum, sub ochii noştri. Însuşi faptul că dumneavoastră n-o înţelegeţi dovedeşte acest lucru...

— Arta modernă a fost o mişcare îndreptată împotriva burgheziei şi a universului ei, îi curmară cuvântul cei prezenţi.

— Da, încuviinţă Jaromil, dar pentru a fi într-adevăr logică în contestarea lumii contemporane, ea trebuia să conteze pe propria ei dispariţie. Trebuia să ştie (să fie de acord) – că revoluţia avea să-şi făurească o artă cu totul nouă, o artă după chipul şi asemănarea ei.

— Cu alte cuvinte, interveni femeia cu voce de contralto, dumneata vrei să spui că eşti adeptul punerii la index a poeziei lui Baudelaire, al interzicerii întregii literaturi moderne, şi al grăbirii depunerii în pivniţă a picturilor cubiste din Muzeul Naţional?

— Revoluţia e un act de violenţă, ripostă Jaromil; acesta e un lucru bine cunoscut, iar suprarealismul ştia, prea bine, că bătrânii trebuie eliminaţi cu brutalitate din scena istoriei, dar nu bănuia că el însuşi se va număra printre aceştia.

În ciuda faptului că se simţea umilit, continua să-şi exprime gândurile, scurt şi cu răutate, de parcă s-ar fi răfuit cu el însuşi. Numai că, de la primele sale cuvinte avu surpriza de a auzi în vocea lui tonul de neconfundat şi autoritar al pictorului, şi de a nu-şi putea stăpâni mâna care se mişca nervos, înscriind în aer gesticulaţia caracteristică a pictorului. În realitate era o bizară discuţie a pictorului cu pictorul, a pictorului bărbat cu pictorul copil, a pictorului cu umbra sa revoltată. Jaromil îşi dădu seama de acest lucru şi asta îl făcea să se simtă şi mai umilit, în asemenea măsură, încât folosea formulări din ce în ce mai dure, răzbunându-se astfel pe pictorul care-l încărcase cu vocea şi cu gesturile sale.

Pictorul îl întrerupse de două ori, răspunzându-i cu explicaţii destul de îndelungate, după care însă, amuţi, mulţumindu-se să-l privească pe Jaromil cu o asprime necruţătoare, dându-i astfel

a înţelege că nu va mai putea să treacă niciodată pragul atelierului său. Toată lumea amuţise, apoi tăcerea fu spartă de femeia cu vocea de contralto (de data aceasta însă nu-i vorbi ca şi când s-ar fi aplecat asupra lui cu duioşie, aşa cum se apleca sora lui Izambard asupra capului plin de păduchi al lui Rimbaud, ci, dimpotrivă, părea a se îndepărta de el întristată şi plină de mirare):

— Nu cunosc versurile dumitale, spuse ea, dar, din câte am auzit vorbindu-se despre ele, nu cred că va fi uşor să apară sub acest regim, pe care dumneata l-ai apărat acum cu atâta vehemenţă.

Jaromil îşi aminti de ultimul său poem despre cei doi bătrâni şi despre ultima lor dragoste, şi îşi spuse în sinea lui că acest poem, pe care-l îndrăgea atât de mult, n-ar putea fi publicat, într-adevăr, niciodată, în era cuvintelor de ordine optimiste şi a poeziilor propagandistice şi, renunţând la el, acum, ar însemna să renunţe la tot ce-i este mai scump, la unica sa bogăţie, fără de care ar rămâne absolut însingurat.

Dar mai exista un lucru mult mai preţios decât poeziile sale; un lucru pe care încă nu-l avea, care era departe de el şi la care aspira atât de mult – acest lucru era virilitatea; ştia că ea nu putea fi decât o răsplată a acţiunii şi a curajului; ori, acest curaj nu însemna, oare, că trebuia să aibă curajul de a fi părăsit, părăsit cu desăvârşire de femeia iubită, de pictor şi chiar de propriile sale poezii? Mă rog, facă-se: trebuia şi voia să aibă acest curaj. De aceea spuse:

— Da, ştiu că revoluţia nu are nevoie de asemenea poezii. Îmi pare rău, fiindcă-mi sunt tare dragi. Din păcate însă, părerea mea de rău nu are niciun argument împotriva inutilităţii lor.

Se aşternură din nou câteva clipe de tăcere, după care unul dintre bărbaţi se încumetă să spună:

— E, într-adevăr, cumplit!

Şi, rostind aceste cuvinte, bărbatul tremura din tot corpul, de parcă l-ar fi trecut fiori de gheaţă pe şira spinării, în timp ce Jaromil era cuprins de o penibilă senzaţie, gândindu-se la groaza pricinuită de cuvintele sale tuturor celor de faţă, care, privindu-l, vedeau, de fapt, dispariţia a tot ce le era drag, a tot ce constituia raţiunea lor de a trăi.

Lucrurile se petrecură după ce absolvi cu succes examenul de bacalaureat. Îşi luă rămas bun cu mare tristeţe de la colegii săi, alături de care fusese opt ani în aceeaşi clasă, iar această maturitate, confirmată oficial, îi lăsa impresia unui pustiu ce se întindea în faţa lui. Într-o bună zi află (întâlnise întâmplător un băiat pe care-l cunoscuse din vedere la şedinţele din casa oacheşului) că studenta cu ochelari se îndrăgostise lulea de un coleg de facultate; şi, întrucât îl interogă cu o insistenţă de-a dreptul masochistă pe tânărul care nu bănuia nimic, reuşi să afle până şi numele acelui coleg de facultate, cu cine semăna, cu ce se ocupa şi cum arăta.

Mai avu o întâlnire cu tânăra studentă şi aceasta îi spuse că peste câteva zile urma să plece în vacanţă; îşi notă adresa, fără însă a sufla o vorbă despre ceea ce aflase; se temea că, vorbindu-i, avea să grăbească ruptura; era fericit că nu-l părăsise cu desăvârşire, în ciuda faptului că avea acum pe altcineva; era fericit că, în anumite clipe, îi dădea voie s-o sărute şi îl trata, cel puţin, ca pe un prieten; ţinea la ea nespus de mult şi era gata oricând să renunţe la toată mândria lui; căci ea era unica fiinţă vie în acel pustiu ce se desfăşura în faţa lui, şi se agăţa cu o înverşunare îndârjită de speranţa că dragostea lor, care, dacă mai supravieţuia, cu chiu, cu vai, putea fi reînviată.

Studenta plecă, lăsând în urma ei o vară fierbinte, asemănătoare unui tunel lung şi înăbuşitor. O scrisoare (plângăreaţă şi rugătoare) căzu în acest tunel şi se pierdu fără a stârni vreun ecou. Jaromil se gândea la receptorul aparatului de telefon agăţat pe unul din pereţii camerei sale; din nefericire acest receptor căpătă, pe neaşteptate, o semnificaţie foarte trainică: un receptor cu firul tăiat, o scrisoare fără răspuns, o convorbire cu cineva care nu aude...

Şi în acest timp, femei în rochii uşoare mergeau alene de-a lungul străzilor, melodii la modă răzbeau prin ferestrele deschise, tramvaiele erau înţesate de oameni cu sacoşe încărcate cu prosoape şi costume de baie, iar vaporaşele coborau pe apa Vltavei, îndreptându-se spre sud, spre zonele împădurite...

Jaromil era părăsit şi numai ochii materni îl urmăreau şi rămâneau credincioşi alături de el, dar el nu era în stare să suporte ideea că aceşti ochi puteau să-i despoaie singurătatea,

care voia să rămână ascunsă şi nevăzută. Fugea de acasă şi se întorcea cât mai târziu cu putinţă, spre a se întinde imediat în patul lui.

Am apucat să spunem că el nu se născuse pentru masturbare, ci pentru o mare iubire. Şi, totuşi, în decursul acestor săptămâni se masturba cu o frenetică disperare, de parcă ar fi vrut să se autopedepsească printr-o activitate atât de înjositoare şi atât de umilitoare. După aceea îl durea toată ziua capul, dar asta îl făcea aproape fericit, căci această migrenă îi estompa frumuseţea femeilor în rochii uşoare, şi amortiza melodiile neruşinat de senzuale ale cântecelor la modă; apoi, lăsându-se pradă unei stări de dulce uimire, putea să străbată, fără greutate, întinderea nesfârşită a zilei.

De la studentă nu primea nicio scrisoare. De-ar fi primit, cel puţin, o altă scrisoare, indiferent de la cine! De-ar fi consimţit măcar cineva să pătrundă în neantul lui! De s-ar fi învrednicit celebrul poet, căruia îi trimitea poeziile sale, să-i scrie în fine câteva fraze! De i-ar fi scris măcar câteva cuvinte călduroase de încurajare! (Da, am spus că Jaromil se dăruise scriind versurile sale pentru a fi socotit bărbat; aici, însă, ne vedem obligaţi să mai adăugăm ceva: dacă nu era socotit bărbat, un singur lucru mai putea să-i aducă o mică dar binevenită consolare: acela de a fi socotit, cel puţin, poet.)

Voia să mai atragă încă o dată asupra sa atenţia celebrului poet. Dar nu printr-o scrisoare, sau printr-un gest cu încărcătură poetică. Într-o bună zi ieşi din casă înarmat cu un cuţit tăios. Se învârti multă vreme în jurul unei cabine telefonice şi, după ce se asigură că nu se mai afla nimeni prin apropiere, pătrunse în cabină şi tăie receptorul. Reuşi să taie un receptor pe zi şi astfel, la capătul a douăzeci de zile (când încă nu primise nicio scrisoare din partea tinerei studente, nici a ilustrului poet) se afla în posesia a douăzeci de receptoare cu firul tăiat. Le aranjă pe toate într-o cutie, făcu un pachet, îl legă bine cu sfoară, şi scrise pe el numele şi adresa celebrului poet şi numele expeditorului.

În timp ce se retrăgea de la ghişeul poştal, cineva îl bătu prieteneşte pe umăr. Se întoarse şi-l recunoscu pe vechiul său coleg de şcoală primară – fiul intendentului. Era fericit să-l vadă (cel mai neînsemnat eveniment era pentru el binevenit în acest vid în care nu se întâmpla nimic!); se angajă bucuros într-o

discuţie cu fostul coleg de clasă şi când află că acesta locuia nu departe de poştă, aproape că-l obligă să-l invite la el acasă.

Fiul intendentului nu mai stătea la şcoală cu părinţii săi, ci avea propria sa garsonieră.

— Soţia mea nu-i acasă, ţinu el să spună intrând în vestiar cu Jaromil, care nu bănuia că fostul său coleg era căsătorit. – Da, a trecut un an de când m-am însurat, reluă fiul intendentului, rostind aceste cuvinte atât de firesc şi cu atâta siguranţă de sine, încât pe Jaromil îl încercă un puternic sentiment de invidie.

Pe urmă se aşezară amândoi în odaie, unde Jaromil zări, lipit de perete, un pătuţ în care se afla un prunc nou-născut; îşi spuse în sinea lui că fostul său coleg era tată de familie, în timp ce el nu era decât un onanist amărât.

Fiul intendentului scoase dintr-un bufet o sticlă de lichior, umplu două pahare, şi Jaromil îşi spuse în gând că el nu-şi putea îngădui să aibă o sticlă de băutură în camera lui, nu de alta, dar mama i-ar fi pus pe seama asta o mie de întrebări.

— Şi cu ce te ocupi? întrebă Jaromil.

— Lucrez în poliţie, răspunse fiul intendentului, şi Jaromil îşi aduse aminte de ziua pe care o petrecuse cu gâtul înfăşurat în comprese, în faţa aparatului de radio care-i aducea la ureche strigătele şi uralele scandate de mulţime.

Poliţia era sprijinul cel mai puternic al partidului comunist, iar în acele zile fostul său coleg de clasă se aflase, fără doar şi poate, alături de mulţimile surescitate, în timp ce el, Jaromil, era acasă cu bunica lui.

Da, fiul intendentului petrecuse într-adevăr acele zile în stradă şi vorbea despre asta cu mândrie, dar, totodată, cu prudenţă, ceea ce îl făcu pe Jaromil să creadă că era absolut necesar să-i dea de înţeles că erau amândoi legaţi de aceleaşi convingeri, şi astfel îi vorbi despre şedinţele din casa oacheşului.

— Jidanul ăla? spuse fiul intendentului, lipsit de orice entuziasm. Vezi, ai grijă, fii cu ochii în patru! e o pasăre ciudată.

Fiul intendentului i-o lua mereu înainte, era mereu cu o treaptă deasupra lui şi Jaromil dorea, cu orice preţ, să se ridice la nivelul colegului său; drept care, spuse cu o voce plină de tristeţe:

— Nu ştiu dacă eşti la curent, dar ştii, tatăl meu a murit într-un lagăr de concentrare. Din clipa aceea mi-am dat seama că lumea trebuie schimbată radical, iar eu ştiu unde-i locul meu.

În cele din urmă fiul intendentului păru că înţelege şi dădu din cap, în semn de încuviinţare; apoi discutară îndelung şi, când ajunseră să vorbească despre viitorul lor, Jaromil declară pe neaşteptate:

— Eu vreau să fac politică, arătându-se el însuşi surprins de spusele, de parcă l-ar fi luat gura pe dinainte şi cuvintele i-ar fi întrecut gândurile; de parcă aceste cuvinte ar fi decis, pentru el şi în locul lui, propriul său viitor. – Ştiu, reluă el, uşor descumpănit, mama ar vrea să studiez istoria artelor sau limba şi literatura franceză sau cam aşa ceva, dar pe mine asta nu mă interesează câtuşi de puţin. Viaţa nu constă în asta. Viaţa adevărată e ceea ce faci tu.

Apoi, părăsind casa fostului coleg de şcoală, îşi spuse că tocmai fusese iluminat de o cunoaştere decisivă. Cu câteva ceasuri în urmă expediase prin poştă un colet conţinând douăzeci de receptoare, încredinţat că acesta era un mesaj fantastic adresat marelui poet spre a-l determina să răspundă la scrisoarea sa. Încredinţat că în felul acesta îi dăruia zadarnica aşteptare a cuvintelor sale scrise şi nerăbdătoarea sa dorinţă de a-l auzi.

Dar convorbirea avută îndată după aceea cu fiul intendentului şi fostul său coleg de clasă (şi era sigur că asta nu fusese o întâmplare) conferea actului său poetic o semnificaţie cu totul contrară: nu era vorba aici de un dar sau de o rugăminte stăruitoare; nicidecum; prin gestul lui, îi *restituise* poetului toată aşteptarea sa zadarnică: receptoarele cu firul tăiat erau capetele retezate ale admiraţiei sale, şi i le trimisese cu ironie poetului, aşa cum procedase odinioară un sultan otoman, trimiţându-i înapoi căpeteniei oştilor creştine capetele tăiate ale cruciaţilor.

Acum înţelegea totul – viaţa lui nu fusese până aici decât o lungă aşteptare într-o cabină telefonică părăsită, în faţa receptorului unui aparat de unde nu se putea chema nicăieri. Acum nu mai avea în faţa lui decât o unică soluţie: să iasă din cabina părăsită, să iasă cât mai repede!

— Ce-i cu tine, Jaromil? Ce ţi s-a întâmplat? Căldura familiară a acestei întrebări avu darul să-i umezească ochii de lacrimi, şi, neavând nicio posibilitate s-o evite, mama poetului continuă: Orice s-ar spune, eşti copilul meu şi te cunosc cum nu te cunoaşte nimeni altul. Ştiu totul despre tine, în ciuda faptului că tu nu-mi spui nimic.

Jaromil îşi întoarse privirea într-o parte, ruşinat, iar mama nu încetă să vorbească:

— Nu te gândi că-ţi sunt mamă, gândeşte-te că-ţi sunt o prietenă mai în vârstă. Dacă mi te-ai destăinui mie, ai avea parte de o alinare, şi ţi-ai uşura inima. Ştiu că te frământi, că te chinui. Şi mai ştiu, se grăbi ea să adauge, că din pricina unei femei...

— Da, mamă, ai dreptate, sunt trist, acceptă Jaromil, deoarece această atmosferă caldă, de reciprocă înţelegere, îl asalta necruţător şi n-avea cum să scape de ea. Da, aşa e, dar mi-e greu să vorbesc.

— Te înţeleg. De altfel, indiferent ce-ar fi, nu vreau să-mi spui acum. Vreau doar să ştii că vei putea să-mi spui totul oricând vei socoti de cuviinţă. Uite, afară e o vreme superbă. Împreună cu câteva prietene ne-am decis să facem o plimbare cu vaporaşul pe Vltava. Dacă vrei, te iau cu mine. E cazul să te mai distrezi şi tu un pic. Ce zici?

Ideea nu-l ispitea deloc pe Jaromil, dar n-avea la îndemână nicio scuză spre a se eschiva, şi-apoi era atât de cătrănit şi atât de trist, încât nu mai dispunea de picul de energie spre a se împotrivi şi, astfel, fără să ştie cum şi când, se trezi pe puntea vaporaşului, în compania a patru femei.

Doamnele erau toate de vârsta mamei, şi Jaromil le oferi un subiect de conversaţie ideală; se arătară toate trei extrem de surprinse aflând că băiatul îşi luase deja bacalaureatul; constatară de asemenea că era leit maică-sa; se minunară de faptul că luase hotărârea de a se înscrie la şcoala de înalte studii politice (socotind că acest gen de studiu nu se potrivea deloc unui tânăr atât de fin şi delicat) şi, firește, îl întrebară pe un ton hazliu şi fără perdea, dacă avea o mică prietenă; Jaromil le dispreţuia în tăcere, dar, văzând-o pe mama sa într-o bună dispoziţie, zâmbea cu blândeţe, abţinându-se de la orice replică.

Pe urmă, vaporaşul acostă şi distinsele doamne însoţite de tânărul băiat coborâră pe malul năpădit de corpuri pe jumătate despuiate şi căutară un loc unde puteau să facă o baie de soare; doar două dintre ele îşi aduseseră costumele de baie, a treia îşi dezgoli trupul gras, numai piele albă ca brânza, etalându-l în chiloţi şi sutien (nu se jena deloc de intimitatea lenjurilor, simţindu-se, de bună seamă, în siguranţă la adăpostul pudic al urâţeniei sale), iar mama declară că s-ar mulţumi să-şi bronzeze faţa, pe care, mijindu-şi ochii, o expuse bătăii razelor solare. Apoi, toate patru susţinură, de comun acord, că junele lor însoţitor ar trebui să se dezbrace, să facă o baie de soare, apoi să se scalde în apa răcoritoare a Vltavei; de altfel, mama se gândise la toate astea, având grijă să-i aducă din proprie iniţiativă costumul de baie.

Dintr-o cafenea învecinată răzbeau până la ei acordurile unor cântece la modă, şi Jaromil căzu pradă unei copleşitoare şi inexprimabile nostalgii; prin preajma lor treceau mereu grupuri de fete şi băieţi în costume de baie, cu trupurile frumos bronzate, şi Jaromil avea sentimentul că era ţinta lor de bătaie; se simţea învăluit de privirile lor ca de flăcările unui foc mistuitor şi făcea eforturi disperate ca nimeni să nu observe prezenţa sa în compania celor patru doamne; dar doamnele îl încercuiau zgomotos, comportându-se, toate, ca o unică mamă cu patru capete cicălitoare, îndemnându-l să meargă să se scalde.

— Nu văd niciun loc unde aş putea să mă schimb, se împotrivi Jaromil.

— Nicio grijă, prostuţule, nimeni n-o să te bage în seamă; îţi pui frumuşel prosopul în faţă şi gata, îi sugeră grăsana în sutien şi chiloţi roz.

— Feciorul meu e un pudic, interveni mama poetului, râzând, şi celelalte doamne o secondară râzând în cor.

— Trebuie să-i respectăm această pudoare, interveni mama. Hai, vino şi te schimbă, şi te asigur că n-o să te vadă nimeni, continuă ea, întinzând cu braţele desfăcute un prosop mare, de culoare albă, la adăpostul căruia fiul ei trebuia să fie ferit de privirile indiscrete ale plajei.

Jaromil începu să bată în retragere, şi mama îl urmă cu prosopul întins între braţele ei desfăcute. Se retrăgea în faţa ei

şi ea se ţinea mereu după el, lăsând impresia unei păsări uriaşe, cu aripi albe, ce-şi urmărea o pradă gata-gata să-i scape.

Jaromil se retrase cât se retrase, apoi, deodată, făcu stânga-mprejur şi o rupse la fugă.

Doamnele se uitau în urma lui uluite – mama se ţinea mereu după el cu prosopul alb întins între braţele sale desfăcute, în timp ce Jaromil alerga de zor, strecurându-se printre trupurile despuiate, ca, până la urmă, să se piardă din câmpul lor vizual.

PARTEA A PATRA
SAU
Poetul evadează

1

Trebuie să vină şi momentul în care poetul se smulge din braţele mamei şi evadează.

Nu de mult încă, mergea cuminte împreună cu ceilalţi, înşiraţi doi câte doi, în faţă surorile Isabelle şi Vitalie, în spatele lor el cu fratele Frederich şi, în încheierea coloanei, venea mama aidoma unui căpitan ce-şi conducea astfel, săptămână de săptămână, copiii pe străzile oraşului Charleville.

La vârsta de şaisprezece ani poetul se smulse pentru prima oară din braţele ei. La Paris fu prins de poliţie şi arestat. Maestrul său Izambard şi surorile acestuia (da, cele ce se aplecau asupra lui ca să-l despăducheze) îi oferiră găzduire preţ de câteva săptămâni, după care, glaciala îmbrăţişare maternă îl prinse din nou ca într-un cleşte, o dată cu două perechi de palme zdravene.

Dar Arthur Rimbaud continua să evadeze neîncetat; evada cu o zgardă sigilată în jurul gâtului şi, evadând, îşi zămislea poemele.

2

Se scria pe atunci anul 1870 şi în Charleville se auzeau, de departe, canonadele tunurilor războiului franco-prusac. Era o situaţie neobişnuit de favorabilă pentru evadare, căci vacarmul asurzitor al bătăliilor are darul să exercite asupra poeţilor o atracţie de-a dreptul nostalgică.

Trupul său scund, cu picioare crăcănate, e strâns în chinga uniformei de cavalerist. La optsprezece ani, Lermontov devenise soldat, spre a scăpa de bunică şi de sâcâitoarea dragoste

maternă. A schimbat pana, cheia ce deschide sufletul poetului, pe un pistol, cheia ce deschide porţile lumii. Căci atunci când expediem un glonte în pieptul unui om e ca şi când am pătrunde noi înşine în pieptul acestuia; iar pieptul altuia înseamnă lumea.

Din clipa în care s-a smuls din braţele mamei, Jaromil n-a încetat o clipă să evadeze, şi s-ar putea spune că zgomotul paşilor săi se contopeau cu ceva ce aduce, oarecum, cu bubuiturile de tun. Nu erau explozii de grenade, ci, mai curând, agitaţia tumultuoasă a unei revoluţii politice. În asemenea vremuri, soldatul nu e decât o gătează, o podoabă, iar omul politic îi ia locul soldatului. Acum, Jaromil nu mai scrie versuri, în schimb urmează, cu sârguinţă, cursurile institutului de înalte studii politice.

3

Revoluţia şi tinereţea sunt ca două degete ale uneia şi aceleiaşi mâini. Ce le poate făgădui revoluţia mai-vârstnicilor? Unora dizgraţia, altora favorurile. Numai că aceste favoruri nu înseamnă mare lucru, ele raportându-se doar la jumătatea cea mai mizeră a vieţii, aducând, o dată cu avantajele, incertitudinea, munca istovitoare şi tulburarea obişnuinţelor.

Tineretul e mai norocos: nu e marcat de pete şi greşeli, iar revoluţia îl poate accepta luându-l în întregime sub aripa sa ocrotitoare. Pentru tineret, incertitudinea perioadelor revoluţionare constituie un avantaj, căci în incertitudine se avântă lumea mai-vârstnicilor! Cât de frumos şi de plăcut e să pătrunzi în vârsta mai-vârstnicilor, după ce fortificaţiile lumii acestora au fost distruse!

În primii ani ce au urmat evenimentelor din februarie 1948, în învăţământul superior cehoslovac profesorii comunişti erau minoritari. Pentru a-şi asigura autoritatea asupra universităţii, revoluţia a fost nevoită să învestească puterea în mâinile studenţilor. Jaromil era activist al Uniunii tineretului cehoslovac, în sectorul institutelor de înalte ştiinţe politice; în consecinţă, asista la dezbaterile comisiilor de examinare, după care prezenta comitetului politic al şcolii un raport detaliat despre comportamentul în timpul examenelor al cutărui sau cutărui profesor, despre întrebările pe care le puneau şi despre

convingerile lor politice. În concluzie, era mai curând examinatorul decât examinatul.

4

Dar, la rândul său, Jaromil era supus unui examen mult mai riguros, în timp ce-şi prezenta raportul în faţa Comitetului. Trebuia să răspundă la întrebările unor tineri cu feţe încruntate şi dorea să vorbească, aşa fel, încât să fie pe placul lor. Atunci când e vorba de educaţia tineretului, compromisul e o crimă. Nu pot fi menţinuţi în învăţământ profesori cu idei retrograde; viitorul va fi nou sau nu va fi deloc. De aceea nu se mai poate avea încredere în acei profesori care şi-au schimbat opiniile de la o zi la alta: viitorul va fi curat sau ruşinos.

Acum, când Jaromil devenise un militant politic atât de riguros, ale cărui rapoarte aveau darul să influenţeze şi să determine destinul mai-vârstnicilor, mai e oare cu putinţă să facem afirmaţia că evadează? Nu lasă mai curând impresia că şi-a atins ţelul?

Nicidecum.

Când avea şase ani, mama îi dădea un an mai puţin decât colegii săi de clasă; şi a rămas mereu cu un an mai puţin. Când prezintă un raport despre un profesor cu convingeri burgheze, el nu se gândeşte la profesorul în cauză, ci se uită cu spaimă în ochii tinerilor, în ale căror oglinzi îşi cercetează propria sa imagine; aşa cum acasă îşi verifică în faţa oglinzii pieptănătura, aici îşi verifică, în ochii lor, fermitatea, virilitatea, temeinicia şi trăinicia fiecărui cuvânt pe care îl rosteşte.

E veşnic înconjurat de un zid de oglinzi, deasupra căruia nu mai vede nimic.

Căci maturitatea este indivizibilă: maturitatea ori e totală, ori nu e deloc. Atâta timp cât în altă parte va fi socotit un copil, prezenţa sa în comisiile de examen şi rapoartele sale despre profesorii mai-vârstnici nu vor fi decât o variantă a evadării sale.

5

Pentru că el se străduieşte clipă de clipă să scape de ea, dar nu izbuteşte. Micul dejun, masa de seară o iau zi de zi împreună, şi zi de zi el îi spune noapte bună şi bună ziua... Dimineaţă îi pune în mână sacoşa de cumpărături; căci mama poetului se gândeşte că acest simbol al spiritului gospodăresc

nu se potriveşte deloc unui cerber ideologic al profesorilor universitari, şi-l trimite cu seninătate să-i facă tot felul de comisioane.

Priviţi: acum se află pe aceeaşi stradă pe care l-am văzut la începutul capitolului precedent, roşind în faţa unei necunoscute ce venea spre el din direcţia opusă. De atunci au trecut câţiva ani, dar el continuă să roşească, iar în prăvălia unde-l trimite mama după cumpărături se teme să se uite în ochii tinerei fete în halat alb.

Fata aceasta, care-şi petrece opt ore din douăzeci şi patru în cuşca strâmtă a cassei, îi place la nebunie. Moliciunea rotunjimilor ei, încetineala mişcărilor, captivitatea ei, toate la un loc i se par, în mod bizar, apropiate şi predestinate. De altfel, ştie şi de ce: tânăra fată se aseamănă cu fosta lor servitoare, al cărei logodnic fusese împuşcat de naziţti: tristeţe cu chip frumos. Iar cuşca strâmtă a cassei, în care stă închisă tânăra, aduce cu cada în care o văzuse scăldându-se pe fosta servitoare.

6

Stă aplecat asupra mesei sale de lucru şi tremură de groază cu gândul la sesiunea de examene. Acestea îl înfricoşează la universitate, aşa cum îl înfricoşau şi la liceu, din pricina prostului obicei de a-i fi arătat mamei sale carnetul în care nu se vedea decât zece pe toată linia; şi n-ar vrea s-o necăjească sau s-o dezamăgească vreodată.

Dar cât de insuportabilă e lipsa de aer în această strâmtă cămăruţă praghează, a cărei atmosferă e înţesată de ecourile cântecelor revoluţionare, şi prin ale cărei ferestre pătrund umbrele unor bărbaţi vânjoşi cu ciocane în mână!

Se scrie anul 1922, cinci ani au trecut de la marea revoluţie rusă şi el e obligat să se aplece asupra unui curs şi să tremure de frica examenelor! Ce pedeapsă!

Împinge în cele din urmă cursul din faţa lui (e noapte târziu) şi se gândeşte la poezia pe care tocmai o scrie: e o poezie despre muncitorul Jan care visează la frumuseţea vieţii şi vrea să ucidă acest vis împlinindu-l; ţine într-o mână un ciocan, în cealaltă braţul iubitei sale şi în felul acesta mărşăluiesc amândoi în mulţimea tovarăşilor cu care va face revoluţia.

Iar studentul în drept (bineînţeles e Jiři Wolker) vede sânge pe masa lui; mult sânge, căci

ucigând visele măreţe
mult sânge se revarsă

Dar el de sânge nu se teme, ştiind bine că dacă vrea să devină bărbat nu trebuie să-i fie teamă de sânge.

7

Prăvălia se închide la orele şase, şi el se duce să se posteze în colţul de peste drum al străzii, pândind momentul în care tânăra fată îşi părăseşte cuşca şi iese în stradă. De obicei iese puţin după ora şase, ştie acest lucru şi mai ştie că e însoţită întotdeauna de altă tânără – vânzătoare în acelaşi magazin.

Această prietenă e mult mai puţin frumoasă, iar lui i se pare aproape urâtă; este exact contrariul celeilalte; casiera e brunetă, prietena ei roşcată; casiera e durdulie, cealaltă uscată; casiera e tăcută, vânzătoarea zgomotoasă; casiera i se pare bizară, atrăgătoare, cealaltă respingătoare.

Revenea adeseori la postul său de observaţie, nutrind speranţa că, o dată şi-o dată, tinerele fete vor ieşi separat din magazin şi el va avea prilejul să-i vorbească brunetei. Într-o bună zi, le urmări pe amândouă; acestea străbătură câteva străzi, apoi intrară într-un bloc de locuinţe; rămase aproape un ceas în faţa porţii, dar niciuna dintre ele nu părăsi, în acest timp, imobilul.

8

A venit la Praga dintr-un oraş de provincie ca să-l vadă şi-l ascultă cum îi citeşte poeziile. E liniştită, ştie că fiul ei a fost şi a rămas al ei; nici femeile, nici lumea n-au reuşit să i-l ia; dimpotrivă, femeile şi lumea au pătruns în cercul magic al poeziei, iar acesta e cercul pe care ea l-a înscris în jurul fiului ei – un cerc în interiorul căruia domneşte în taină ea, mama lui.

În clipa asta îi citeşte un poem scris în amintirea bunicii sale dinspre mamă:

căci eu mă duc să lupt
bunică
pentru frumuseţea acestei lumi.

Doamna Wolker e liniştită; în poeziile sale fiul ei se poate duce să lupte cu ciocanul în mână, braţ la braţ cu iubita lui – n-are decât; treaba asta n-o deranjează câtuşi de puţin; căci el le-a păstrat în aceste poezii pe mama şi pe bunica lui, şi căminul familial, şi toate virtuţile pe care a avut grijă să le întipărească în mintea lui. Mă rog, să-l vadă lumea defilând cu un ciocan în mână. De ce nu? Căci ea ştie foarte bine că una-i *să mergi în faţa lumii* şi *alta-i să pleci în lume.*

Numai că poetul cunoaşte şi el această deosebire. Şi numai el ştie câtă tristeţe sălăşluieşte în casa poeziei!

9

Numai adevăratul poet poate să spună ce înseamnă neţărmurita dorinţă de a nu fi poet. Ce înseamnă, de fapt, dorinţa de a părăsi această casă a oglinzilor, guvernată de o tăcere asurzitoare.

Izgonit din ţara visului
Îmi caut adăpost în mulţime
Şi cântu-mi în ocară
Vreau să mi-l preschimb.

Dar atunci când scria aceste versuri, František Halas nu se afla în mijlocul mulţimii adunate într-o piaţă publică; camera în care scria, aplecat asupra mesei, era o încăpere liniştită.

Şi nu-i câtuşi de puţin adevărat că poetul ar fi fost izgonit din ţara visului. Căci tocmai mulţimea despre care vorbea în poeziile sale era, de fapt, ţara visurilor sale.

Şi n-a apucat niciodată să-şi schimbe cântul în ocară, ci, dimpotrivă, ocările lui se prefăceau întotdeauna în cântece înălţătoare.

Şi-atunci! Să fie oare, într-adevăr, cu neputinţă să evadezi din casa oglinzilor?

10

Dar eu
M-am înrobit
Eu însumi
Şi-am sugrumat
Eu însumi

Gâtlejul Cântecului meu,

scria Vladimir Maiakovski, şi Jaromil îl înţelegea. Limbajul versificat îi lasă impresia unei dantele ce-şi are locul în dulapul de rufe al mamei sale. N-a mai scris versuri de câteva luni şi nici nu vrea să scrie. Fuge. Fireşte, se duce să-i facă mamei sale toate comisioanele, dar, în schimb, ţine sub cheie sertarele biroului său. A dat jos de pe perete toate reproducerile de picturi moderne. Şi cu ce credeţi că le-a înlocuit? Vă închipuiţi, poate, că a pus în locul lor un portret al lui Karl Marx?

Nicidecum. Pe peretele gol a agăţat o fotografie a tatălui său. Era o fotografie din anul 1938, din perioada mobilizării de tristă amintire, fotografie în care tatăl lui era în uniformă de ofiţer.

Jaromil îndrăgea această fotografie ce-i prezenta un bărbat pe care-l cunoscuse foarte puţin şi a cărui imagine începuse, încet-încet, să se estompeze în amintirea lui. Nu mai rămăsese în ea nimic altceva decât nostalgia acestui bărbat, care fusese cândva jucător de fotbal, apoi soldat şi deportat. Şi cât de mult îi lipsea acest bărbat!

11

Aula facultăţii era ticsită de lume, iar pe estradă stăteau aşezaţi pe scaune câţiva poeţi. Un tânăr, purtând o bluză albastră (aşa cum purtau la vremea aceea membrii Uniunii tineretului cehoslovac) şi o coamă de păr imensă şi umflată, sta postat în faţa estradei şi vorbea:

Rolul poeziei n-a fost niciodată atât de important ca în perioadele revoluţionare; poezia i-a dăruit revoluţiei glasul ei, iar revoluţia i-a asigurat, în schimb, unicitatea; astăzi, poetul ştie că e auzit şi e auzit mai ales de tineri, căci: „Tinereţea, poezia şi revoluţia una sunt.”

Primul dintre poeţi recită o poezie tratând povestea unei tinere fete ce-şi părăsea prietenul care lucra la o maşină de frezat alăturată dar, fiind un chiulangiu fără pereche, nu-şi îndeplinea sarcinile de plan; prietenul însă nu voia să-şi piardă iubita, şi astfel, se apucă să muncească şi el cu aceeaşi râvnă şi nu se lăsă până când steagul roşu al muncitorilor fruntaşi nu-şi făcu apariţia pe freza lui. Apoi, alţi poeţi se ridicară de pe scaunele lor şi recitară, pe rând, poezii despre pace, despre

Lenin şi Stalin, despre luptătorii antifascişti torturaţi şi martirizaţi, şi despre muncitorii fruntaşi ce-şi depăşeau normele de producţie.

12

Tinereţea nu bănuieşte nemărginita putere pe care o conferă faptul de a fi tânăr. Dar poetul (un sexagenar), care tocmai s-a ridicat ca să-şi recite poezia sa, ştie acest lucru.

Tânăr, declamă el cu o voce melodioasă, e cel ce se află alături de tinereţea lumii, iar tinereţea lumii e socialismul. Tânăr e cel ce se avântă în viitor şi nu mai întoarce capul spre a privi înapoi.

Cu alte cuvinte: potrivit concepţiei poetului sexagenar, cuvântul tinereţe nu stabilea sau impunea o vârstă determinată de viaţă ci, mai degrabă, o *valoare* ce se ridică deasupra vârstei şi fără nicio legătură cu ea. Această idee, rimată cu eleganţă şi fineţe, urmărea cel puţin două obiective: în primul rând să-i măgulească pe tinerii auditori, şi apoi să-l elibereze în chip magic pe poet de vârsta ridurilor, asigurându-i astfel (căci el nu se îndoia câtuşi de puţin că era de partea socialismului şi nu va întoarce capul spre a privi înapoi) un loc alături de tinerii de ambele sexe.

Jaromil era în sală, în mijlocul publicului, urmărindu-i cu interes pe poeţii de pe estradă, dar ca şi când s-ar fi aflat de partea cealaltă, ca unul ce nu mai era de-al lor. Le asculta versurile cu aceeaşi răceală cu care asculta în alte locuri cuvintele profesorilor, despre al căror conţinut se ducea apoi să prezinte o dare de seamă Comitetului de Institut. Cel mai mult îl interesa poetul cu nume celebru, care tocmai se ridicase de pe scaunul său (aplauzele de mulţumire adresate sexagenarului pentru omagiile sale amuţiseră) şi se îndrepta acum spre mijlocul estradei. (Da, era el însuşi, cel ce primise, nu de mult, coletul cu cele douăzeci de receptoare smulse din tot atâtea aparate de telefon.)

13

„Scumpe maestre, suntem în luna dragostei; am şaptesprezece ani. Vârsta speranţelor şi a iluziilor, cum se

spune... iar dacă îndrăznesc să vă trimit câteva din aceste versuri, o fac numai pentru că îi iubesc pe toţi poeţii, pe toţi bunii Parnasieni... Să nu râdeţi prea mult citind aceste versuri, m-aţi face fericit şi aş înnebuni de bucurie şi speranţă, dacă aţi binevoi, scumpe maestre, să-i acordaţi poeziei *credo in unam,* un mic spaţiu printre Parnasieni. Nu sunt un poet cunoscut, dar are vreo importanţă? Poeţii sunt fraţi. Versurile acestea sunt pline de credinţă; versuri care iubesc şi speră. Asta-i tot”...

„Scumpe maestre, sprijiniţi-mă un pic: sunt tânăr, întindeţi-mi o mână de ajutor...”

Oricum minţea; avea cincisprezece ani şi şapte luni şi nu fugise încă din Charleville, ca să scape de mama sa. Dar conţinutul acestei scrisori va răsuna multă vreme de-acum încolo în capul lui, ca o mărturie a slăbiciunii şi servilismului său. Iar el se va răzbuna pe acest scump maestru, pe acest bătrân imbecil, pe acest chelbos Theodore de Banville! Peste un an îi va batjocori, cu toată cruzimea, întreaga sa operă, toate aceste zambile şi toţi aceşti crini veştejiţi ce năpădesc versurile sale, şi îi va expedia aceste sarcasme printr-o scrisoare ce va avea efectul unei palme recomandate pe obrazul ilustrului poet.

Deocamdată însă, scumpul maestru nu bănuieşte încă ura dezlănţuită care-l pândeşte şi recită nişte versuri despre un oraş rusesc, şters de pe faţa pământului de către fascişti şi care acum renaşte din propriile sale ruine; un oraş împodobit de maestru cu fermecătoare ghirlande suprarealiste: piepţii tinerelor femei sovietice plutesc pe străzi ca nişte mici baloane multicolore; o lampă cu gaz atârnată sub bolta celestă luminează acest oraş alb-imaculat, pe ale cărui acoperişuri se lasă nişte elicoptere aidoma unor îngeri coborâţi din cer.

14

Sedus de farmecul personalităţii celebrului poet, publicul aplaudă. În acelaşi timp, alături de această majoritate de spectatori ameţiţi, se mai află în sală o minoritate de capete gânditoare, iar acestea ştiau că publicul revoluţionar nu trebuie să aştepte ca un cerşetor umil ceea ce estrada se îndura să-i ofere; dimpotrivă, dacă există astăzi cerşetori, aceştia sunt, de bună seamă, poeziile care se roagă să fie primite în paradisul socialist: dar tinerii revoluţionari, paznici ai porţilor acestui

paradis, sunt datori să dea dovadă de o vigilenţă severă, căci viitorul va fi roşu, ori nu va fi deloc; va fi curat, ori pângărit.

— Ce gogomănii vrea să ne facă ăsta să înghiţim! strigă Jaromil şi alţii i se alăturară. Dumnealui vrea să împerecheze socialismul cu suprarealismul! Să împerecheze calul cu pisica, viitorul cu trecutul!

Ilustrul poet vedea şi auzea cu claritate ceea ce se petrecea în sală, dar, în trufia lui, nici prin gând nu-i trecea să se dea bătut. Era deprins încă din tinereţe să provoace şi să irite spiritul îngust al burgheziei şi nu se simţea câtuşi de puţin stânjenit de a fi singur împotriva tuturor. Se aprinse la faţă şi se decise să recite în final un alt text decât acela pe care-l alesese iniţial: era un poem încărcat de metafore violente şi de imagini erotice fără frâu; când termină, în sală se stârni un val de stupoare şi huiduieli...

Studenţii fluierau necontenit, iar în faţa lor se afla un bătrân, care venise acolo de dragul lor; în revolta revoluţionară a studenţilor el vedea razele luminoase ale propriei sale tinereţi. Era încredinţat că prietenia lui faţă de tineretul studios îi dădea dreptul să le spună tot ce gândea. Povestea se întâmpla în primăvara anului 1968 şi se întâmpla la Paris. Dar, vai! studenţii erau absolut incapabili să vadă în ridurile sale strălucirea tinereţii lor, iar bătrânul savant constata, cu stupoare, că era fluierat de cei pe care-i îndrăgea.

15

Poetul ridică mâna pentru a potoli vacarmul şi începu să strige în gura mare, spunându-le, pe şleau, că se aseamănă cu învăţătoarele puritane, cu preoţii dogmatici şi cu poliţiştii mărginiţi; că protestul lor împotriva poeziei sale se datora faptului că urau libertatea.

Bătrânul savant asculta huiduielile în tăcere şi se gândea că şi el, când era tânăr, era înconjurat de o turmă şi fluierase şi el cu plăcere, numai că turma se risipise de mult, iar acum el era singur.

Poetul ţipa că datoria poeziei e libertatea, iar metafora merită de asemenea să te baţi pentru salvgardarea ei. Striga, cât îl ţinea gura, că el ar împerechea calul cu pisica şi arta modernă cu socialismul, şi dacă treaba asta ar fi o dovadă de

donchihotism, ar fi bucuros să fie un Don Quijote, căci pentru el socialismul însemna era libertăţii şi a plăcerii, drept care respinge orice socialism de altă natură.

Bătrânul savant îi urmărea pe tinerii scandalagii şi, deodată, îşi dădu seama că în acea sală era singurul care se bucura de privilegiul libertăţii, pentru simplul motiv că ajunsese la o vârstă înaintată: căci numai atunci când se află la o vârstă înaintată poate omul să nu mai ţină seamă de opinia turmei, de opinia publicului şi de viitor. Fiindcă e singur cu apropiata sa moarte, iar moartea nu are nici ochi, nici urechi; iar el nu simte nevoia să-i fie pe plac şi îşi poate permite luxul de a face şi de a spune ce-i place.

Şi ei îl fluierau, cerând cuvântul spre a putea să-i răspundă. Jaromil se ridică şi el la rândul lui, având o pâclă neagră în faţa ochilor şi mulţimea în spatele său; începu prin a spune că numai revoluţia e modernă, iar erotismul decadent şi imaginile poetice neinteligibile nu sunt decât nişte vechituri poetice şi ceva cu totul străin poporului muncitor.

— Ce este modern, îl întrebă el pe ilustrul poet, poeziile dumneavoastră neinteligibile sau noi, cei ce construim o lume nouă? Singurul lucru absolut modern, se grăbi să răspundă la propria-i întrebare, este poporul care construieşte socialismul.

La aceste cuvinte întregul amfiteatru izbucni într-o explozie de aplauze şi ovaţii bubuitoare.

Aceleaşi aplauze mai răsunau încă, în timp ce bătrânul savant se îndepărta străbătând coridoarele Sorbonei şi citind pe pereţi: *Fiţi realişti, cereţi imposibilul,* şi puţin mai departe: *Emanciparea omului va fi totală sau nu va fi deloc.* Iar ceva mai încolo: *Şi, mai ales, fără remuşcări.*

16

Băncile din încăpătoarea sală de clasă sunt date de perete, iar pe jos zac pensule, căni şi tot felul de alte unelte de pictură, alături de nişte pancarte şi banderole lungi pe care câţiva studenţi ai Institutului de înalte ştiinţe politice desenează chemări şi lozinci pentru defilarea de Întâi Mai. Jaromil, iniţiatorul şi redactorul acestor lozinci, stă proţăpit în spatele lor, uitându-se atent într-un carnet de însemnări.

Dar ce mai e şi asta!?! Să ne fi înşelat noi asupra anului? Lozincile pe care Jaromil le dictează acum colegilor săi sunt exact aceleaşi pe care bătrânul savant, acoperit de batjocură, le citea cu câteva clipe în urmă pe zidurile Sorbonei răzvrătite. Da de unde, nu ne-am înşelat; lozincile şi chemările pe care Jaromil cerea să fie aşternute pe pancarte erau aidoma acelora cu care peste douăzeci de ani studenţii parizieni aveau să înnegrească zidurile Sorbonei, zidurile Nanteree-ului, zidurile Censier-ului.

Pe una dintre pancarte porunceşte să se scrie: *Visul e realitate*; pe alta: *Fiţi realişti, cereţi imposibilul;* şi alături de ea: *Noi decretăm starea fericirii permanente;* şi, ceva mai încolo: *Destule biserici* (această lozincă îi plăcea în mod deosebit – e alcătuită din două cuvinte şi respinge două milenii de istorie), şi iar: *Niciun fel de libertate pentru duşmanii libertăţii,* şi, pe urmă, încă una: *Imaginaţia şi inventivitatea la putere!* Şi-apoi: *Moarte nepăsătorilor!* Şi, în sfârşit: *Revoluţie în politică, în familie, în dragoste.*

Studenţii pictează cu râvnă literele, în timp ce Jaromil trece plin de mândrie de la unul la altul, ca un mareşal al cuvântului. E fericit că e folositor, fericit că simţul său privind semnificaţia cuvintelor îşi poate găsi aici o aplicaţie practică. Ştie că poezia a murit (arta a murit, proclamă un zid al Sorbonei), dar a murit pentru a se trezi din mormântul ei, devenind o artă a propagandei şi a sloganurilor înscrise pe pancarte şi pe zidurile oraşelor (căci *poezia e în stradă,* proclamă un zid al Odeonului).

17

— N-ai citit *Rudé pravo?!* Pe prima pagină e publicată o listă cu o sută de lozinci şi chemări pentru ziua de Întâi Mai; lista a fost stabilită de secţia de propagandă a comitetului central al partidului. N-ai găsit acolo niciuna care să-ţi convină?

În faţa lui Jaromil se afla un tânăr durduliu de la comitetul raional al partidului, care se prezentase în calitatea sa de preşedinte al comitetului pentru organizarea festivităţilor de Întâi Mai.

— Visul e realitate. Asta-i idealism de cea mai ordinară speţă. Destule biserici. Aş fi întru totul de acord cu tine, tovarăşe, deocamdată însă, asta vine în contradicţie cu politica religioasă a partidului. Moarte nepăsătorilor. Ca şi când ar fi cu

putinţă să adresezi oamenilor ameninţări cu moartea! Imaginaţia la putere, cu ce s-ar asemăna? Revoluţie în dragoste. Ai putea să-mi explici ce înţelegi tu prin asta? Vrei să opui, cumva, amorul liber căsătoriei burgheze, ori poate monogamia promiscuităţii burgheze?

Jaromil ţinu să afirme că revoluţia trebuie să transforme întreaga viaţă sub toate aspectele ei, inclusiv familia şi dragostea; în caz contrar, nu va fi revoluţie.

— Se poate, încuviinţă tânărul durduliu. Dar toate astea pot fi exprimate mai bine: pentru o politică socialistă, pentru o familie socialistă! Vezi, lozinca asta e din *Rudé pravo.* N-avea niciun rost să-ţi frământi capul de pomană!

18

Viaţa e în altă parte, scriseseră studenţii pe zidurile Sorbonei. Da, el ştie bine acest lucru şi tocmai de aceea părăseşte Londra şi pleacă în Irlanda unde poporul se revoltă. Îl cheamă Percy Bysshe Shelley, are douăzeci de ani şi duce cu el sute de manifeste şi proclamaţii, ce trebuie să-i servească drept foaie de liberă-trecere pentru a pătrunde în viaţa reală.

Căci viaţa reală e în altă parte. Studenţii smulg pietrele din pavaj, de pe şosele, răstoarnă maşini, clădesc baricade; revărsarea lor avântată în lume e frumoasă şi zgomotoasă, luminată cu flăcări şi întâmpinată cu explozii de grenade lacrimogene. Cu cât mai dureroasă a fost soarta lui Rimbaud care visa la baricadele Comunei din Paris şi care n-a putut să ajungă niciodată acolo, din Charleville. Dar în 1968 mii şi mii de Rimbaud dispun de propriile lor baricade, în spatele cărora se ridică şi refuză orice compromis cu vechii stăpâni ai lumii. Emanciparea omului va fi totală, ori nu va fi deloc.

Dar la un kilometru de acolo, pe celălalt mal al Senei, vechii stăpâni ai lumii îşi trăiesc mai departe viaţa lor, iar vacarmul Cartierului latin le ajunge la ureche ca un zgomot surd, venind de departe. Visul e realitate, scriau pe ziduri studenţii, se pare însă că adevărul e, mai curând, contrariul, că tocmai această realitate (baricadele, copacii doborâţi, drapelele roşii) era, de fapt, visul.

19

Există însă ceva ce nu se ştie deloc în momentul de faţă: dacă realitatea e vis sau dacă visul e realitate; studenţii, încolonaţi cu pancartele lor în faţa facultăţii, veniseră acolo cu plăcere, dar mai ştiau că dacă nu veneau, riscau să aibă tot felul de necazuri. La Praga, anul 1949 a însemnat pentru studenţimea cehă tocmai această ciudată tranziţie, în care visul nu mai era doar un vis; strigătele lor de bucurie erau şi mai voluntare, dar deveniseră, totodată, obligatorii.

Coloana de demonstranţi străbătea străzile oraşului şi Jaromil înainta la marginea ei; era responsabil nu numai cu lozincile înscrise pe benzi şi pancarte, ci, în acelaşi timp, răspundea şi de strigătele scandate ale tovarăşilor şi colegilor săi; de data asta nu inventase niciun fel de aforisme frumoase şi provocatoare, mulţumindu-se doar să noteze într-un carnet câteva lozinci recomandate de secţia de propagandă a comitetului central. Le striga cu o voce puternică, aidoma unui strigător într-o procesiune religioasă, şi colegii le scandau după el.

20

Coloanele de manifestanţi străbătuseră Piaţa Václav, defilând prin faţa tribunelor oficiale; la colţurile străzilor şi-au făcut apariţia orchestre improvizate şi numeroşi tineri în cămăşi albastre încep să danseze. Aici toţi oamenii leagă prietenii, fără sfială, puţin le pasă dacă înainte cu câteva clipe nu se cunoşteau – în schimb, Percy Bysshe Shelley e nefericit, căci Percy e singur...

Se află la Dublin de câteva săptămâni, a distribuit sute de afişe şi manifeste, pentru poliţie nu mai e un necunoscut, dar Percy n-a reuşit încă să se lege de niciun irlandez. Viaţa e mereu acolo unde nu se află el.

Dacă ar exista aici măcar nişte baricade, dacă s-ar auzi focuri de arme! Jaromil îşi spune în sinea lui că aceste defilări sărbătoreşti nu sunt decât o imitaţie trecătoare a marilor demonstraţii revoluţionare, că sunt lipsite de consistenţă şi în felul acesta alunecă printre degete.

Şi, deodată, şi-o imaginează pe tânăra fată încarcerată în cuşca ei şi se simte cuprins de o nostalgie înfiorătoare: cu o

lovitură de ciocan sparge vitrina magazinului, îndepărtează femeile venite acolo să-şi facă cumpărăturile, deschide cuşca, şi, sub privirile uluite ale unor gură-cască, o răpeşte pe tânăra brună eliberată.

Şi îşi mai imaginează că merg amândoi, braţ la braţ, pe străzile înţesate de lume, strâns lipiţi unul de altul, ca îndrăgostiţii. Şi, pe neaşteptate, dansul ce se învolburează în jurul lor nu mai e dans, în preajma lor se înalţă din nou baricade, suntem în anul 1848, şi în 1870, şi în 1945, şi ne aflăm la Paris, la Varşovia, la Budapesta, Praga şi Viena, iar acestea sunt din nou eternele mulţimi ce traversează istoria, şi sar şi se saltă de pe o baricadă pe alta, iar el sare cu ele, ţinând de mână femeia iubită...

21

Simţea în palmă mâna caldă a tinerei femei şi, deodată, o zări. Venea din direcţia opusă, trupeşă şi durdulie, însoţită de o altă femeie la fel de tânără; nu purta acea bluză albastră, ca mai toate fetele ce dansau printre şinele liniilor de tramvai; era elegantă ca o zână-prezentatoare la celebrele parade ale modei...

Robustul bărbat arunca priviri în jurul lui şi, când te uitai, răspundea la câte un salut; când fu la câţiva paşi de Jaromil, privirile lor se încrucişară şi Jaromil, într-o clipă de cumplită confuzie (după exemplul celorlalte persoane care-l recunoşteau şi-l salutau pe ilustrul bărbat), dădu din cap, iar bărbatul, la rândul său, îi răspunse salutându-l cu o privire absentă (aşa cum se salută o persoană necunoscută), în timp ce femeia care-l însoţea îi adresa un semn, clătinând din cap cu un aer distant.

Femeia aceasta era nespus de frumoasă! Şi era absolut reală! iar tânăra fată de la cassă şi din cadă, care se lipea strâns de Jaromil, începu să se destrame şi să se risipească în lumina strălucitoare a acestui trup real şi, în cele din urmă, dispăru.

Se opri pe trotuar, în blestemata-i singurătate şi, întorcându-se spre cei doi, se uită la ei cu o privire plină de ură; da, acest bărbat era el, scumpul maestru, destinatarul coletului cu cele douăzeci de receptoare.

22

Înserarea se lăsa încet, coborând peste oraş, şi Jaromil voia s-o întâlnească. Urmări câteva femei ce aduceau din spate cu silueta ei. I se părea frumos să se consacre cu totul acestei zadarnice urmăriri a unei femei pierdute într-o asemenea mulţime de fiinţe omeneşti. Pe urmă se hotărî să meargă să-şi facă obişnuita sută de paşi în preajma imobilului în care o văzuse intrând într-o bună zi. N-avea prea multe şanse s-o întâlnească, dar n-avea niciun chef să se întoarcă acasă înainte ca mama lui să se fi dus la culcare. (Nu mai suporta căminul familial decât noaptea, când mama dormea şi fotografia tatei se trezea.)

Mergea, făcând un du-te-ncolo vino-ncoace, pe o stradă uitată de la marginea oraşului, unde drapelele şi catargele împodobite în vârf cu cununi de mai nu lăsau urme de veselie. Faţada se lumina la câteva ferestre. O fereastră se lumina şi la subsol, deasupra trotuarului, şi Jaromil zări acolo o tânără fată, pe care o cunoştea.

Dar nu, nu era casieriţa cu faţa oacheşă. Era prietena ei, roşcata uscăţivă; aceasta se apropie de fereastră şi lăsă jaluzelele.

Jaromil nu fu în stare să îndure amărăciunea acestei dezamăgiri şi, în plus, îşi dădu seama că fusese văzut; se roşi ca racul şi făcu exact ce făcuse în ziua aceea când frumoasa şi trista lor servitoare privise din cadă spre gaura cheii de la uşa camerei de baie:

O rupse la fugă.

23

Era în ziua de doi mai, orele şase seara; vânzătoarele părăsiră magazinul în mare grabă, şi, iată, se întâmplă un lucru neaşteptat: roşcata ieşi singură.

Jaromil încercă să se ascundă după colţul străzii, dar era prea târziu. Roşcata îl zărise şi se îndreptă spre el:

— Nu vă supăraţi, dar aşa ceva nu se face, începu ea; credeţi că e frumos să pândiţi noaptea la ferestrele oamenilor? Ce părere aveţi?

Se făcu roşu ca para focului şi încercă să treacă repede peste incidentul din seara precedentă; se temea că prezenţa

roşcatei putea să-i anuleze din nou şansa de a o acosta pe colega ei, brunetă, atunci când aceasta avea să iasă din magazin. Roşcata însă era extrem de vorbăreaţă şi nici prin gând nu-i trecea să se despartă de Jaromil; îi propuse chiar s-o conducă acasă (e mult mai potrivit, spuse ea, să conduci o tânără fată până acasă, decât s-o spionezi prin fereastră).

Jaromil se uita cu disperare spre uşa magazinului.

— Unde-i colega dumneavoastră? întrebă el, în cele din urmă.

— Dumneavoastră dormiţi? Colega mea e plecată de câteva zile.

Merseră împreună, până în preajma imobilului cu pricina şi, pe drum, Jaromil află că tinerele fete veniseră amândouă din provincie, că erau prietene şi împărţeau împreună aceeaşi locuinţă; bruneta însă părăsise Praga, urmând să se mărite.

Când se opriră în faţa blocului, tânăra fată îl întrebă:

— Nu vreţi să intraţi la mine pentru câteva clipe?

Surprins şi descumpănit, Jaromil pătrunse în mica ei cămăruţă. Apoi, fără să-şi dea seama cum, se strânseră în braţe, se sărutară; ca în clipa următoare să se aşeze pe marginea patului a cărui cuvertură, cu dantelă şi broderii, era ascunsă sub o pătură de lână.

Şi totul se petrecu atât de repede şi de simplu! Fără a-i da răgazul să se gândească la sarcina grea şi hotărâtoare pe care o avea de îndeplinit, roşcata îşi strecură mâna între coapsele lui, şi el fu cuprins de o bucurie sălbatică, furnizată de trupul lui, care reacţionă cât se poate de normal, şi cu o repeziciune nemaipomenită.

24

— Eşti grozav, da, grozav, îi şoptea roşcata la ureche, în timp ce el stătea lungit lângă ea, cu capul înfundat în pernă, încercat de o bucurie fără margini, de-a dreptul fantastică; după câteva clipe de tăcere îi fu dat să audă: – Spune-mi, câte femei ai avut înaintea mea?

Strânse din umeri, fără să sufle o vorbă, schiţând, cu deliberare, un zâmbet misterios.

— Nu vrei să mărturiseşti?

— Ghiceşte.

— După mine, între cinci şi zece, spuse ea, ca o cunoscătoare în materie.

Era plin de o mândrie reconfortantă; i se părea că, într-adevăr, ea nu era singura femeie pe care o iubise, ci mai iubise, cu adevărat, înaintea ei, cele cinci sau zece femei pe care ea i le atribuia. Ea nu-l scăpase doar de virginitatea lui, ci îl transportase, dintr-o dată, departe, în interiorul intim al vârstei sale de bărbat.

O privea cu recunoştinţă, şi goliciunea ei îi umplea sufletul de o bucurie entuziastă. Cum se face că n-o găsise seducătoare? se întreba în sinea lui. Când avea pe pieptul ei doi sâni absolut incontestabili şi sub pântec un petic de puf absolut incontestabil!?!

— Eşti de o sută de ori mai frumoasă goală decât îmbrăcată, îi spuse el, continuând să-i laude frumuseţea.

— Mă doreai de multă vreme, nu-i aşa? întrebă ea.

— Da, te doream, şi tu ştii acest lucru.

— Da, îl ştiu. Mi-am dat seama de asta când veneai în magazin şi ştiu că pe mine mă aşteptai de fiecare dată, în faţa uşii.

— Da, aşa e.

— Şi nu îndrăzneai să-mi adresezi un cuvânt, fiindcă nu eram niciodată singură. Dar eu eram sigură că într-o zi vei fi aici, cu mine. Pentru că şi eu te doream.

25

Se uita la tânăra femeie, lăsând să se stingă în el ultimele ei cuvinte; da, aşa a fost: în tot acest timp, când el murea de singurătate, când participa cu disperare la tot felul de şedinţe şi defilări, când evada şi fugea de toate şi de toţi, viaţa sa de adult era gata pregătită. Această cămăruţă de subsol, cu pereţii pătaţi de igrasie, îl aştepta cu răbdare, ca şi această femeie simplă al cărei trup îl lega, în sfârşit, de mulţime, la modul absolut concret.

Cu cât fac mai multă dragoste, cu atât mai mult doresc să fac revoluţia, cu cât mai mult fac revoluţia, cu atât mai mult doresc să fac dragoste, se putea citi pe unul din zidurile Sorbonei, drept care, Jaromil pătrunse pentru a doua oară în

trupul roşcatei. Virilitatea ori e totală, ori nu e deloc. De data aceasta o iubi îndelung şi cu strălucire.

Iar Percy Bysshe Shelley, având acelaşi chip de fetiţă ca Jaromil, arătând şi el mai tânăr decât era, alerga de zor pe străzile Dublinului, alerga şi alerga, ştiind că, de fapt, viaţa e în altă parte. Rimbaud alerga şi el fără răgaz – la Stuttgart, la Milano, la Marsilia, la Aden, pe urmă la Harrar şi pe drumul de întoarcere la Marsilia, dar lui nu-i mai rămăsese decât un picior şi e tare greu să alergi într-un picior.

Lăsă iar trupul să-i alunece din trupul tinerei femei şi când se văzu din nou lungit alături de ea, îşi spuse în sinea lui că nu se odihnea acum după cele două acte amoroase, ci după o fugă îndelungată care dura de mai multe luni.

PARTEA A CINCEA
SAU
Poetul e gelos

1

În timp ce Jaromil fugea, lumea se schimba; unchiul lui, care credea că Voltaire era inventatorul voltului, fu acuzat de nişte înşelătorii imaginare (ca alte sute de comercianţi la vremea aceea), cele două magazine îi fură confiscate (aparţinând din clipa aceea statului), iar el fu trimis la închisoare pentru câţiva ani; fiul şi soţia lui, consideraţi vechi duşmani de clasă, fură izgoniţi din Praga. Părăsiră amândoi vila într-o tăcere glacială, hotărâţi să n-o ierte niciodată pe mama al cărei fiu trecuse de partea duşmanilor familiei lor.

Camerele de la parter fură repartizate unor noi locatari, care se mutară în vilă venind dintr-o locuinţă mizeră amenajată într-un subsol insalubru, iar aceştia considerau un act de injustiţie faptul ca unii să fi posedat vreodată o vilă atât de spaţioasă şi atât de confortabilă; ei socoteau că nu se instalaseră aici pentru a locui, ci pentru a repara o veche nedreptate a istoriei; ocupară grădina fără să solicite nimănui încuviinţarea, şi-i cerură mamei să repare de urgenţă tencuiala pereţilor exteriori care începuse să se surpe, ameninţând să le rănească copiii în timp ce se jucau pe afară.

Bunica îmbătrânise; îşi pierduse memoria şi într-o bună zi (trecută aproape cu vederea) se transformă în fum şi cenuşă în cuptoarele crematoriului.

Nu e deci deloc surprinzător faptul că mama poetului suporta din ce în ce mai greu ideea că fiul scăpa de sub supravegherea ei, văzând cu ochii; urma nişte cursuri care-i displăceau şi încetase să-i mai arate versurile pe care ea se obişnuise să i le citească cu regularitate. Când se ducea să-i deschidă sertarul, îl găsea întotdeauna încuiat; pentru ea asta

era ca o palmă pe obraz; aşadar, băiatul ei o bănuia că-i scotoceşte prin hârtii! Dar iată că, descuind sertarul cu o cheie de rezervă, despre a cărei existenţă Jaromil nu ştia, nu găsi nicio însemnare în jurnalul lui, şi niciun poem de o dată mai recentă. Pe urmă văzu pe peretele micuţei încăperi fotografia bărbatului ei în uniformă şi îşi aduse aminte că se închinase cândva statuetei zeului Apollo, rugându-l să şteargă de pe rodul pântecului ei trăsăturile soţului necredincios. Mai avea, oare, de luptat spre a-şi dobândi fiul de la răposatul ei bărbat?

Cam la o săptămână după seara aceea în care, spre sfârşitul capitolului precedent, l-a părăsit pe Jaromil lăsându-l în patul roşcatei, mama se hotărî să-i mai deschidă o dată sertarul biroului. Şi, astfel, găsi în jurnalul poetului câteva însemnări laconice din care nu pricepu nimic, în schimb descoperi ceva mult mai important: nişte versuri proaspăt scrise, îşi spuse în sinea ei că lira lui Apollo o ajuta din nou să triumfe împotriva uniformei defunctului soţ, drept care se simţi copleşită de o bucurie lăuntrică.

Lectura versurilor avu darul s-o înduioşeze şi mai mult, căci, într-adevăr, poeziile îi plăcură nespus de mult (şi asta se întâmpla, de fapt, pentru prima oară); erau versuri rimate (în adâncul sufletului ei socotise întotdeauna că o poezie fără rimă nu e poezie) şi, în plus, erau inteligibile şi pline de cuvinte frumoase; nici pomeneală de bătrâni, de trupuri ce se descompun în ţărână, de pântece lăsate şi de urdori în colţul ochilor; se regăseau în aceste versuri nume de flori, bolta cerului şi norii, şi, ceva nou, apărea în ele, de câteva ori (lucru absolut neobişnuit în poemele lui Jaromil!), cuvântul mamă.

Pe urmă, auzind pe scară paşii lui Jaromil care se întorcea acasă, toţi anii de suferinţă îi năpădiră ochii, şi mama nu mai izbuti să-şi înăbuşe un hohot de plâns sfâşietor.

— Ce-i cu tine, mamă, ce ţi s-a întâmplat, pentru numele lui Dumnezeu?!? întrebă el, şi mama surprinse în vocea lui o tandreţe pe care n-o mai simţise de multă vreme.

— Nimic, Jaromil, nimic, îi răspunse ea printre sughiţurile unui plâns ce se înteţea însufleţit de interesul fiului ei. O dată în plus, lacrimile sale aveau mai multe izvoare, erau lacrimi de milă, întrucât se simţea părăsită; lacrimi de reproş, întrucât fiul ei o neglija; lacrimi de speranţă, întrucât acesta (judecând după frazele melodioase ale noilor sale poezii) avea să se întoarcă, în

sfârşit, din nou la ea; lacrimi de mânie, întrucât stătea în faţa ei descumpănit nefiind în stare, în stângăcia lui, să-i mângâie măcar părul; lacrimi de seducţie, având menirea să emoţioneze şi să-l reţină în preajma ei.

După câteva clipe de jenă o apucă de mână; câtă bucurie; mama încetă să mai plângă, în schimb, izbucni, cu aceeaşi generozitate cu care îşi vărsase lacrimile cu puţine clipe în urmă, într-o cascadă de cuvinte nestăvilite; vorbea despre toate chinurile ce o frământau; despre văduvia ei, despre singurătatea ei, despre noii locatari care voiau s-o constrângă să-şi părăsească propria casă, despre sora ei care-i închisese uşa în nas (din cauza ta, Jaromil!) şi, în sfârşit, principalul: unica fiinţă omenească pe care o avea pe această lume în cumplita ei singurătate îi întorcea spatele.

— Dar nu-i adevărat, mamă, eu nu-ţi întorc spatele!

Nu putea să accepte nişte asigurări atât de flexibile, şi începu să râdă cu amărăciune; cum, adică, nu-i întorcea spatele? se întorcea acasă noaptea târziu, şi treceau zile întregi fără să schimbe o vorbă, iar atunci când se învredniceau să-şi vorbească, ea ştia foarte bine că el n-o asculta, gândul lui fiind în clipa aceea în cu totul altă parte. Adevărul era că o trata ca pe o străină.

— Zău, mamă, nu-i aşa, crede-mă!

Şi mama zâmbi, din nou, cu amărăciune: Cum, adică, n-o trata ca pe o străină? Trebuia, deci, să-i aducă dovezi! Trebuia să-i spună ce anume o rănise atât de cumplit. Şi, totuşi, ea nu s-a amestecat niciodată în viaţa lui intimă, respectându-i-o cu stricteţe; de când era mic se bătuse cu toată lumea, socotind că băiatul ei trebuia să aibă camera lui de copil! Iar acum, câtă jignire! Nici nu putea să-şi închipuie ce simţise atunci când constatase (cu totul întâmplător, în timp ce ştergea praful pe mobila din camera lui) că fiul ei ţinea sub cheie sertarele biroului său! Din pricina cui le ţinea închise sub cheie? Credea poate că, într-adevăr, mama lui avea să-i cotrobăiască prin hârtii, ca o portăreasă indiscretă şi iscoditoare?

— Nu, mamă, la mijloc e o neînţelegere! De fapt, eu nu mai folosesc de mult aceste sertare! Şi dacă sunt închise cu cheia, asta nu-i decât o simplă întâmplare!

Mama ştia că fiul ei minţea, dar asta n-avea nicio importanţă. Mult mai important decât cuvintele mincinoase era umilinţa vocii lui, ce aducea cu o propunere de împăcare.

— Bine, Jaromil, te cred, spuse ea, şi-i strânse mâna cu putere.

Pe urmă, din privirea ochilor lui îşi dădu seama de urmele lăsate de lacrimi pe obrajii ei şi plecă repede în camera de baie, unde, pur şi simplu, se înspăimântă de chipul reflectat în oglindă; faţa plânsă i se părea de-a dreptul hidoasă; îşi reproşă până şi rochia gri pe care continua s-o mai poarte după ce se întorsese de la birou. Se clăti la iuţeală cu apă rece, îşi puse o rochie de casă roz, şi se duse în bucătărie de unde reveni cu o sticlă de vin. Apoi, cu o spontaneitate neaşteptată, începu să vorbească precipitat, spunând că ar trebui să aibă iar încredere totală unul în celălalt, căci ei nu mai aveau pe nimeni pe această lume plină de tristeţe. Vorbi îndelung pe această temă şi privirea lui Jaromil, fixată tot timpul asupra ei, i se părea prietenoasă şi aprobatoare. Aşa stând lucrurile, îşi îngădui chiar să spună că nu se îndoia câtuşi de puţin de faptul că Jaromil, acum student, avea, fără doar şi poate, secretele sale personale pe care ea le respecta întru totul; îşi dorea doar atât, ca femeia, eventuală prietenă a lui Jaromil, să nu tulbure bunele relaţii dintre mamă şi fiu.

Jaromil o asculta cu multă răbdare şi înţelegere. Dacă o evita de mai multă vreme, asta se datora faptului că tristeţea lui avea nevoie de singurătate şi întuneric. Dar din clipa în care acostase pe ţărmul însorit al trupului plin de viaţă al roşcatei, sufletul lui aspira spre lumină, spre linişte şi pace; neînţelegerea cu mama lui îl stânjenea; în afara motivelor de ordin sentimental, se mai adăuga aici unul de natură practică; roşcata avea camera ei independentă, în timp ce el, Jaromil, bărbat în toată firea, locuia în casa mamei sale, şi dacă îşi putea permite să aibă o viaţă personală, asta se datora numai şi numai independenţei de care se bucura tânăra fată. Suporta cu amărăciune această inegalitate, de aceea se bucură de faptul că mama lui venise să se aşeze lângă el într-o rochie de casă roz, în faţa unui pahar cu vin, lăsându-i impresia unei femei tinere şi agreabile, cu care putea să ajungă, prin bună înţelegere, la dobândirea drepturilor sale.

Îi spuse că n-avea nimic să-i ascundă (mama simţi cum i se pune un nod în gât) şi începu să-i vorbească despre tânăra lui roşcată. Bineînţeles, nu-i spuse mamei că o cunoştea din vedere, din magazinul unde ea se ducea să-şi facă, de obicei, cumpărăturile, în schimb îi destăinui că tânăra avea optsprezece ani şi nu era studentă, ci o fată cât se poate de simplă, ce-şi agonisea traiul muncind cu braţele (rostind ultimele cuvinte pe un ton aproape agresiv).

Mama îşi turnă vin în pahar, spunându-şi în sinea ei că lucrurile căpătau o întorsătură favorabilă. Portretul tinerei fete făcut de fiul ei, a cărui limbă începuse să se descleştеze, avu darul să-i domolească neliniştea; fata era tânără de tot (din fericire îngrijorătoarea viziune a unei femei mai vârstnice se risipise), nu era prea învăţată (în consecinţă, mama n-avea motive să-i fie teamă de puterea influenţei acesteia) şi, în fine, Jaromil insistase într-un fel aproape suspect asupra virtuţilor datorate simplităţii şi drăgălăşeniei, de unde mama trase concluzia că tânăra fată nu era, fără doar şi poate, dintre cele mai frumoase (putând astfel să presupună, cu o ascunsă satisfacţie, că admiraţia exagerată a fiului său n-avea să dureze prea multă vreme).

Jaromil îşi dădu seama că mama aprecia fără rezerve persoana tinerei roşcate, şi se simţi fericit; se şi vedea aşezat la aceeaşi masă cu mama şi cu roşcata lui, cu îngerul copilăriei şi cu îngerul virilităţii sale; şi treaba asta i se părea frumoasă, ca pacea. Pacea între căminul familial şi restul lumii; pacea sub aripile ocrotitoare a doi îngeri păzitori.

Aşadar, după o îndelungată perioadă de răceală, mama şi fiul cunoşteau, din nou, un moment de fericită intimitate. Vorbiră din belşug, dar, făcând acest lucru, Jaromil nu pierdu o clipă din vedere ţelul său practic – dreptul de a avea camera lui, în care să-şi poată aduce prietena şi să rămână cu ea atât cât va dori şi va socoti de cuviinţă. Căci el îşi dădea seama că adult adevărat e numai cel ce e stăpânul absolut al unui spaţiu închis, unde poate face ce vrea, de nimeni urmărit şi de nimeni supravegheat. Şi-i mai spuse mamei (cu prudenţă şi cu multe ocolişuri) că ar rămâne acasă cu atât mai bucuros, cu cât s-ar putea socoti, aici, propriul său stăpân. Numai că, în spatele pânzei ţesute de tăria vinului, mama rămânea o tigroaică vigilentă.

— Ce vrei să spui cu asta, Jaromil; că nu te simţi stăpân, aici, în cuibul nostru familial?

Jaromil îi răspunse că se simţea foarte bine acasă, dar ar dori să aibă dreptul de a aduce aici pe cine vrea şi-i face plăcere, şi ar mai dori să se bucure aici de aceeaşi independenţă de care se bucura roşcata la gazda ei.

Mama înţelese că, prin asta, Jaromil îi oferea o mare ocazie; căci, la rândul ei, avea şi ea diferiţi admiratori, pe care era nevoită să-i respingă de teama judecăţii aspre şi a dezaprobării fiului ei. Oare, cu un pic de isteţime, nu putea să cumpere, în schimbul libertăţii lui Jaromil, un pic de libertate şi pentru ea?

Dar, la gândul că Jaromil ar putea să aducă o femeie străină în odăiţa lui de copil, fu cuprinsă, brusc, de un dezgust de neînvins.

— Trebuie să înţelegi că e o mare diferenţă între o mamă şi o gazdă, îi spuse ea cu un aer jignit, dar în aceeaşi clipă îşi dădu seama că în felul acesta îşi interzicea ei înseşi, în mod deliberat, dreptul de a trăi, din nou, ca femeie. Înţelese că dezgustul pe care i-l stârnea trăirea carnală a fiului era mai puternic decât dorinţa propriului trup de a-şi trăi propria viaţă, şi această cumplită descoperire avu darul s-o înspăimânte.

Jaromil, care-şi urmărea ţelul cu o încăpăţânare încrâncenată, nu se îndoia de starea de spirit a mamei sale, continuând să se angajeze într-o luptă dinainte pierdută, invocând, fără niciun rost, alte argumente la fel de inutile. Peste puţin timp surprinse şiroaie de lacrimi prelingându-se pe obrajii mamei sale şi, speriat că-şi jignise îngerul copilăriei, amuţi. În oglinda lacrimilor materne cererea lui de independenţă i se păru, pe neaşteptate, un act de impertinenţă, de o totală lipsă de tact, şi chiar de o neruşinată obscenitate.

Mama era în culmea disperării: vedea prăpastia ce se deschidea între ea şi fiul ei. Din asta nu avea nimic de câştigat, ci, dimpotrivă, urma să piardă, încă o dată, totul! Reflectă în grabă, întrebându-se ce anume ar fi putut să facă spre a nu rupe, cu desăvârşire, firul atât de preţios al înţelegerii dintre ea şi fiul ei; îi apucă mâna şi-i spuse cu ochii şi obrajii numai lacrimi:

— Te rog, Jaromil, nu te supăra! Ştii, mă simt tare nefericită văzând în ce măsură te-ai schimbat. De la un timp te-ai schimbat îngrozitor de mult.

— Cu ce m-am schimbat? Nu m-am schimbat deloc, mamă dragă.

— Ba da. Te-ai schimbat. Şi-o să-ţi spun numaidecât ce anume mă îngrijorează cel mai mult. Faptul că nu mai scrii versuri. Scriai nişte versuri atât de frumoase şi-acum nu mai scrii nimic, şi asta mă îngrijorează.

Jaromil se pregătea să-i răspundă, dar mama îi curmă cuvântul:

— Să ai încredere în mama ta, interveni ea. Mă pricep un pic în treburile astea; tu, băiete, ai talent cu carul, menirea ta e poezia; n-ai voie şi nu trebuie s-o trădezi; tu eşti poet, Jaromil, da, poet, şi mă doare inima văzând că uiţi acest lucru.

Jaromil asculta aproape cu entuziasm cuvintele mamei. Într-adevăr, îngerul copilăriei sale îl înţelegea mai bine decât oricine pe această lume. Oare nu se frământase şi el, un timp, chinuit de gândul că nu mai scria!?!

— Află, mamă, că am reînceput să scriu versuri – şi am şi scris! O să ţi le arăt!

— Nu-i adevărat, Jaromil, îi replică mama, clătinând din cap, cu tristeţe; nu încerca să mă induci în eroare, ştiu prea bine că nu scrii nimic.

— Ba da, scriu! Scriu! izbucni Jaromil, şi repezindu-se în camera sa, deschise sertarul şi reveni cu ultimele sale poezii.

Iar mama văzu aceleaşi versuri pe care le citise cu câteva ceasuri în urmă, îngenuncheată în faţa biroului său:

— Da, Jaromil, sunt versuri frumoase! Foarte frumoase! Ai făcut progrese mari! Eşti într-adevăr poet, şi asta mă face fericită...

2

Totul părea să demonstreze că nemărginita dorinţă de noutate ce-l cuprinsese pe Jaromil (această religie a Noului) nu era decât o proiecţie a dorinţei pe care i-o inspiră virginului neverosimilitatea împreunării încă necunoscute; când acostă pentru prima oară la ţărmul trupului tinerei sale roşcate, îi veni în minte ciudata idee că, în sfârşit, ştia ce înseamnă a fi absolut modern. A fi absolut modern înseamnă a sta lungit pe ţărmul trupului despuiat al roşcatei.

Şi era atunci atât de fericit şi atât de entuziasmat, încât dorea să-i recite nişte versuri tinerei sale prietene; se gândi la toate pe care le ştia pe dinafară (ale sale şi ale altora), dar îşi dădu seama (chiar cu o anumită stupoare) că niciunul n-ar fi fost pe placul ei, spunându-şi în sinea lui că numai versurile absolut moderne ar putea fi înţelese şi apreciate de tânăra roşcată, care era o fată din popor.

Această descoperire avu darul unei neaşteptate revelaţii divine; dacă aşa stăteau lucrurile, de ce voia el să-şi sugrume propriul său cântec? De ce voia să renunţe la poezie în favoarea revoluţiei? Căci acum, după ce acostase la ţărmul vieţii reale (prin reală Jaromil determina consistenţa rezultată din fuziunea mulţimii cu dragostea fizică şi lozincile revoluţionare), îi era de ajuns să se dăruiască în întregime acestei vieţi şi să devină vioara ei.

Se simţea plin de poezie, drept care încercă să scrie un poem menit să fie pe placul tinerei roşcate. Nu era o treabă atât de simplă; până atunci scrisese numai versuri fără rimă, iar acum se arunca în braţele dificultăţilor tehnice ale versului normal, încredinţat fiind că roşcata socotea că poezia nu e poezie dacă nu rimează. De altfel, Revoluţia triumfătoare era şi ea de aceeaşi părere; e cazul să ne amintim că în perioada aceea nicio poezie scrisă în versuri albe nu era publicată; poezia modernă, în totalitatea ei, era denunţată şi respinsă ca un produs al societăţii burgheze în putrefacţie, iar versul-liber era socotit drept manifestarea cea mai clară şi mai neîndoielnică a putrefacţiei poetice.

E cazul, oare, să vedem în dragostea pentru rimă a revoluţiei triumfătoare doar un fenomen întâmplător de admiraţie exagerată? Categoric nu. Rima şi ritmul dispun, într-adevăr, de o putere magică: universul diform, închis într-o poezie scrisă în versuri normale, devine dintr-o dată limpede, normal, frumos şi luminos. Dacă într-o poezie cuvântul *moarte* se găseşte exact în locul unde, în versul precedent, a răsunat ecoul *arte,* moartea devine un element melodios şi armonios al ordinii. Şi chiar dacă poezia cu pricina e un protest împotriva morţii, moartea e justificată, în mod automat, cel puţin ca temă a unei frumoase manifestări de protest. Oasele, trandafirii, sicriele, loviturile, împuşcăturile, toate acestea în poezie se transformă într-un balet, iar poezia şi cititorul sunt dansatorii

acestui balet. De bună seamă, cei ce dansează nu dezaprobă dansul. Prin poezie omul realizează armonia cu propria-i fiinţă, iar rima şi ritmul sunt cele mai violente mijloace ale acestei armonii. Se pune, deci, întrebarea: revoluţia, care tocmai a triumfat, nu are şi ea nevoie de o afirmare violentă a noii ordini şi, prin urmare, de o poezie ritmată şi plină de rimă?

„Deliraţi o dată cu mine!" strigă Vitězslav Nezval, adresându-se cititorului său, iar Baudelaire scrie: „Trebuie să fim veşnic beţi... de vin, de poezie sau de virtuţi pe placul nostru..." Lirismul e o stare de beţie, şi omul se îmbată pentru a se contopi mai uşor cu universul. Revoluţia nu vrea să fie studiată nici urmărită, ci pretinde să facem corp comun cu ea; în acest sens, fireşte, revoluţia e lirică şi are nevoie de lirism.

Dar, de bună seamă, revoluţia are în vedere o cu totul altă poezie decât aceea scrisă, cândva, de Jaromil; pe atunci el urmărea, într-o stare de beţie poetică, liniştitele aventuri şi frumoasele excentricităţi ale eului său; acum însă, îşi golise sufletul, ca un hangar, pentru a face loc în el zgomotoaselor fanfare ale lumii; schimbase frumuseţea particularităţilor pe care numai el putea să le înţeleagă, pentru frumuseţea unor banalităţi pe înţelesul tuturor, în dorinţa sa pasionată de a reabilita vechile frumuseţi în faţa cărora arta modernă (cu orgoliul ei de răzvrătită) strâmba din nas, dezgustată; asfinţitul soarelui, trandafirii, picurii de rouă pe firele de iarbă înfiorate, stelele, întunecarea, o melodie răsunând de departe, mama şi nostalgia căminului familial; cât de frumoasă, de apropiată şi de înţeles era această lume; Jaromil se întorcea la ea cu uimire şi emoţie, ca fiul risipitor care, după ani şi ani de îndelungate rătăciri, se întorcea la casa părintească pe care o părăsise.

Da, să fiu simplu, absolut simplu, simplu ca un cântec popular, ca un abac de şcolar, ca un pârâiaş, ca micuţa roşcată!

Să fiu la izvorul frumuseţilor eterne, să iubesc cuvintele *îndepărtat, argintiu, curcubeu, a iubi,* până la cuvântul *ah,* acest cuvânt atât de scurt şi atât de discreditat!

Jaromil mai era fascinat şi de anumite verbe: îndeosebi de cele ce exprimau o simplă mişcare înainte: *a alerga, a merge,* dar, şi mai mult, *a pluti,* şi *a zbura.* Într-o poezie scrisă cu prilejul aniversării naşterii lui Lenin, arunca în apă o creangă de măr (gestul acesta îl încânta, fiindcă reînnoda vechile obiceiuri populare de a se arunca pe firul apei buchete de flori), pentru ca

amintita creangă să fie dusă de curent în ţara lui Lenin niciun râu din Cehia nu curge spre Rusia, dar poezia e o zonă vrăjită în care râurile îşi schimbă cursul, ca prin farmec. Într-o altă poezie scria că *într-o zi lumea va fi liberă ca mirosul brazilor ce încalecă falnicele culmi ale lanţurilor muntoase.* În altă poezie vorbea despre parfumul florilor de iasomie, care e atât de puternic, încât se preface într-o corabie cu pânze, invizibilă, plutind în aer; şi se vedea aşezat pe puntea de comandă a acestui parfum, şi se ducea cu el departe, departe, până la Marsilia, unde muncitorii, al căror tovarăş şi frate se voia, tocmai intrau în grevă (precum scria *Rudé pravo).*

Acesta era de altfel motivul pentru care instrumentul cel mai poetic al mişcării, *aripile,* apărea de nenumărate ori în toate poeziile sale: noaptea, la care se referea în poezia amintită, era plină de *tăcute bătăi de aripi;* aripile erau înzestrate cu însuşirea dorinţei, a tristeţii ori chiar a urii, şi, bineînţeles, timpul era şi el înzestrat cu aripi.

În toate cuvintele acestea se ascundea dorinţa unei *nesfârşite îmbrăţişări*, în care păreau să reînvie celebrele versuri ale marelui Schiller: *Seid umschlungen, Millionen, diesen Kuss der Ganzen Welt!* Îmbrăţişarea infinită nu cuprindea doar spaţiul, ci şi timpul; ţinta traversării nu era doar Marsilia în grevă, ci şi viitorul, această insulă miraculoasă aflată undeva departe.

Cândva viitorul era mai cu seamă un mister pentru poetul Jaromil; tot necunoscutul se ascundea în el; de aceea îl atrăgea şi, în acelaşi timp, îl înspăimânta; era opusul certitudinii, opusul căminului familial (drept care, în momentele de groază, Jaromil visa despre dragostea bătrânilor fericiţi pentru faptul de a nu mai avea un viitor). Dar revoluţia atribuia viitorului o semnificaţie contrară: viitorul nu mai era un mister; revoluţionarul îl cunoştea pe dinafară; îl cunoştea prin intermediul broşurilor, al cărţilor, al conferinţelor, al discursurilor propagandistice; viitorul nu mai era o spaimă, ci, dimpotrivă, oferea o certitudine în sânul unui prezent alcătuit din incertitudine; de aceea revoluţionarul îşi căuta în el refugiul, aşa cum îl caută copilul în preajma mamei sale.

Jaromil mai scrise apoi un poem despre un comunist aflat de gardă care, obosit, adormise pe canapeaua din secretariatul raional, noaptea târziu, când *rouă dimineţii începuse să se*

întindă peste şedinţa gânditoare (imaginea comunistului militant nu putea fi exprimată altfel decât prin prezenţa sa la şedinţă); uruitul tramvaiului sub ferestre devenea în visul activistului un dangăt de clopot – dangătul tuturor clopotelor din lume anunţând sfârşitul definitiv al războaielor şi trecerea globului pământesc în posesia celor ce muncesc. Activistul îşi dădea seama că un salt miraculos îl transportase în viitorul îndepărtat, iar acum se găsea undeva la ţară şi o femeie se apropia călare pe tractorul ei (pe toate afişele femeia viitorului era reprezentată sub înfăţişarea femeii tractoriste), iar această femeie vedea în el, cu uimire, un bărbat cum nu mai văzuse niciodată până atunci, un bărbat de odinioară, istovit de muncă, un bărbat care se sacrificase ca ea să poată lucra acum voioasă (şi cântând) ogoarele cooperativelor agricole. Coborî de pe maşina ei, să-i ureze bun venit: „Aici eşti la tine acasă, aici e lumea ta...” şi vru să-l răsplătească (Dumnezeule, cum putea această tânără femeie să răsplătească un bătrân militant, istovit de atâtea sarcini?). În clipa aceea, din stradă uruitul tramvaielor începu să se audă tot mai tare, şi bărbatul care se odihnea pe un pat de campanie îngust, aflat într-un colţ al încăperii secretariatului, se trezi...

Scrisese o mulţime de poezii noi, dar nu era mulţumit; căci, până acum, nu le mai cunoştea nimeni în afară de el şi mama lui. Le trimitea pe toate, cu regularitate, redacţiei ziarului *Rudé pravo* şi cumpăra *Rudé pravo* în fiecare dimineaţă; în sfârşit, într-o bună zi descoperi pe pagina a treia, dreapta sus, cinci catrene şi, sub titlul lor, numele lui tipărit cu literă groasă. În aceeaşi zi puse *Rudé pravo* în mâinile roşcatei şi-i spuse să se uite bine în acest ziar; tânăra îl cercetă îndelung, fără însă a găsi în el ceva deosebit (de obicei nu dădea nicio atenţie versurilor, şi, drept urmare, nu observă nici numele semnatarului care le însoţea), şi astfel, ca să încheie penibila situaţie, Jaromil se văzu silit să-i arate poezia cu degetul.

— Nu ştiam că eşti poet, spuse ea, privindu-l în ochi, plină de admiraţie.

Jaromil îi povesti că scria versuri de foarte multă vreme şi în aceeaşi clipă scoase din buzunar alte câteva poeme scrise de mână.

Roşcata le citi şi Jaromil ţinu să-i explice că un timp încetase cu desăvârşire să mai scrie versuri, şi numai datorită ei, după ce o întâlnise pentru prima oară, se întorsese din nou la poezie.

— Adevărat? întrebă tânăra femeie, şi când Jaromil dădu din cap, în semn de încuviinţare, ea îl cuprinse în braţe şi-l sărută pe gură.

— Ce mi se pare extraordinar e faptul că tu nu eşti doar muza versurilor pe care le scriu în momentul de faţă, ci şi a celor pe care le scriam înainte de a te fi cunoscut. Când te-am văzut pentru prima oară, am avut sentimentul că vechile mele poezii recăpătau viaţă, transformându-se în femeie.

Privind cu nesaţ chipul ei curios şi neîncrezător, începu să-i povestească precipitat, cum, în urmă cu câţiva ani, scrisese un lung poem în proză, un fel de povestire fantastică, al cărei erou principal era un tânăr pe care-l chema Xavier. Îl scrisese? Nu chiar. Mai curând visase aventurile lui, pe care, într-o zi, ar fi dorit să le scrie.

Xavier trăia o altfel de viaţă decât ceilalţi bărbaţi; viaţa lui era somnul: Xavier dormea şi visa; dormea şi, după un vis, trecea în alt vis, şi iar dormea, şi iar visa, şi din acest vis trecea, din nou, în alt vis; apoi se trezea din ultimul vis şi se regăsea în visul precedent; şi, tot aşa, trecea din vis în vis şi trăia, unul după altul, fără întrerupere, mai multe vise; în felul ăsta trăia mai multe vieţi, trecând dintr-una într-alta. Nu era minunat să trăieşti aşa cum trăia Xavier? Să nu fii prizonier al unei singure vieţi!?! Să fii, bineînţeles, muritor, dar, oricum, să te bucuri de mai multe vieţi!?!

— Ce bine ar fi... interveni roşcata.

Şi Jaromil îi mai spuse că în ziua în care o văzuse pentru prima oară în magazin, încremenise de groază, căci întocmai aşa îşi imaginase el adevărata şi cea mai mare dragoste a lui Xavier: o femeie subţirică, gingaşă, roşcată, cu faţa uşor pigmentată...

— Dar eu sunt urâtă! îl întrerupse roşcata.

— Nu-i adevărat! Mie îmi plac pistruii tăi şi părul tău roşcat! Îmi plac şi-mi sunt dragi, pentru că ei sunt căminul meu, patria mea, vechiul meu vis!

Roşcata îl sărută din nou pe gură şi Jaromil continuă:

— Închipuieşte-ţi că începutul întregii poveşti suna aşa: lui Xavier îi plăcea să se plimbe pe străzile cu case afumate ale

unui cartier de periferie; trecea prin faţa ferestrei unui apartament aflat la subsol, se oprea în dreptul ei şi îşi spunea în sinea lui că în spatele acestei ferestre locuia, poate, o femeie frumoasă. Într-o zi, fereastra amintită era luminată şi Xavier zări prin ea o tânără fată, firavă şi roşcată. Nu se putu stăpâni şi, dând de perete canaturile ferestrei întredeschise, sări înăuntru.

— Bine, bine, dar tu ai plecat de la fereastră, rupând-o la fugă, spuse roşcata.

— Da, aşa e, am rupt-o la fugă, fiindcă nu voiam să reconstitui acelaşi vis. Ştii tu ce înseamnă să te trezeşti, pe neaşteptate, într-o situaţie pe care ai mai trăit-o în vis? E un lucru atât de înfricoşător, încât nu-ţi vine decât s-o rupi la fugă!

— Da, înţeleg, încuviinţă roşcata, în culmea fericirii.

— Aşadar, reluă Jaromil, Xavier sare înăuntru, dar în clipa următoare soseşte soţul ei şi Xavier îl încuie într-un şifonier greu, din lemn de stejar. Soţul se mai află şi acum acolo, transformat în schelet. În fine, Xavier o răpeşte pe frumoasa femeie şi o duce departe, departe de tot, aşa cum o să te duc şi eu pe tine.

— Tu eşti Xavier-ul meu, îi şopti roşcata la ureche, plină de recunoştinţă, apoi se apucă să improvizeze variaţiuni pe tema acestui nume, schimbându-l din Xavier în Xaxa, Xaviot, Xavižku, şi i se adresa cu toate aceste diminutive, îmbrăţişându-l şi sărutându-l îndelung, îndelung...

3

Dintre numeroasele vizite făcute de Jaromil în camera de la subsol a tinerei roşcate, am vrea s-o amintim în mod special pe aceea când, într-o bună zi, îşi dădu seama că fata purta pe ea o rochie cu nasturi mari de culoare albă, cusuţi în faţă de sus şi până mai jos de genunchi. Jaromil începu să-i descheie şi tânăra fată izbucni într-un hohot de râs hazliu, căci nasturii nu erau decât o simplă garnitură.

— Stai, mă dezbrac singură, îi spuse ea stăpânindu-şi râsul, apoi, întinzând mâna spre ceafă, apucă la iuţeală capătul fermoarului.

Jaromil era supărat pentru faptul de a se fi arătat atât de neîndemânatic şi, în sfârşit, când înţelese principiul încuietorii, încercă să-şi corecteze repede nereuşita lui.

— Nu, nu, mă dezbrac singură, lasă-mă! se împotrivi tânăra fată, bătând în retragere râzând.

Jaromil nu-şi mai putea permite riscul să insiste, de teamă să nu devină ridicol, dar, în acelaşi timp, era profund decepţionat de faptul că tânăra roşcată vroia să se dezbrace singură, fără ajutorul său. În mentalitatea lui, diferenţa dintre dezbrăcatul amoros şi cel obişnuit consta exact în aceea că femeia era dezbrăcată de iubit.

Această concepţie nu-i fusese fixată în minte de experienţă, ci de literatură şi de frazele sugestive ale acesteia cum ar fi: *ştia să dezbrace o femeie;* sau: *îi descheia bluza cu o mişcare de expert.* Nu era în stare să-şi imagineze dragostea trupească fără un început de mişcări stângace, trădând descumpănirea şi nerăbdarea de a desface nasturii, de a deschide fermoare, de a scoate un pulover.

— Totuşi, nu te afli într-un cabinet medical, unde doctorul te pune să te dezbraci singură, protestă Jaromil.

Dar tânăra fată îşi trăsese de pe ea rochia şi acum se afla în faţa lui numai în lenjeria de corp.

— Într-un cabinet medical? la doctor ? cum aşa?

— Foarte bine, îmi faci impresia că te afli la doctor.

— Bineînţeles, încuviinţă tânăra fată, e exact ca la doctor.

Îşi scoase repede sutienul, se postă în faţa lui şi, expunând privirii sale sânii ei mărunţi, spuse:

— Mă înţeapă aici, domnule doctor, aici în dreptul inimii.

Jaromil se uita la ea nepricepând despre ce-i vorba şi fata reluă pe un ton de scuză:

— Vă rog să mă iertaţi, domnule doctor, de bună seamă dumneavoastră sunteţi învăţat să examinaţi bolnavii întinşi pe pat, şi, trântindu-se pe canapea, se grăbi să adauge: Vă rog să vedeţi ce se întâmplă cu inima mea!?!

Jaromil n-avu de făcut altceva decât să intre în joc; se aplecă spre pieptul tinerei fete şi îşi lipi urechea de inima ei; atingea cu pavilionul urechii sale rotunjimea unui sân elastic şi, ascultând bătăile normale ale inimii, îşi spuse în sinea lui că, fără îndoială, doctorul atingea în felul ăsta sânii roşcatei în timp ce o examina în spatele misterioaselor uşi închise ale cabinetului medical. Îşi ridică privirea, se uită îndelung la tânăra fată şi, deodată, îl încercă senzaţia unei dureri usturătoare, căci el o vedea acum pe roşcata lui, aşa cum o vedea un alt bărbat:

doctorul. Îşi lăsă la iuţeală ambele mâini pe pieptul ei (ca şi când şi le-ar fi lăsat el, Jaromil, nu doctorul) pentru a pune capăt acestui joc dureros.

— Ce faceţi, domnule doctor? Cum vă permiteţi? N-aveţi acest drept! mă aflu aici la o simplă vizită medicală! protestă roşcata. Şi Jaromil se înfurie la culme: vedea expresia prietenei sale în timp ce era atinsă de nişte mâini străine; o vedea protestând pe un ton destul de frivol, şi-i veni un chef nebun s-o lovească; în clipa aceea însă, îşi dădu seama că o dorea atât de mult, încât îi smulse chiloţii şi se împreună cu ea.

Plăcerea era atât de mare şi atât de tulburătoare, încât gelozia turbată a lui Jaromil începu să se risipească văzând cu ochii, cu atât mai mult cu cât auzea gemetele şi suspinele tinerei femei (acest superb omagiu) şi, printre ele, cuvintele ce aveau să facă parte pentru totdeauna din momentele lor de intimitate: „Xaxa, Xavežku, Xavižku!”

Pe urmă se întinse liniştit, alături de ea, o sărută pe umăr cu gingăşie, şi se simţi nespus de bine. Dar acest zăpăcit nu era în stare să se mulţumească numai cu *o clipă* frumoasă; pentru el o clipă frumoasă n-avea niciun rost, decât dacă era un semn prevestitor al unei frumoase eternităţi; o clipă frumoasă, căzută într-o eternitate pângărită, nu era pentru el decât o minciună. În consecinţă, voia să fie sigur că eternitatea lor era nepătată, drept care întrebă pe un ton mai curând rugător decât agresiv:

— Fii bună şi spune-mi că această poveste cu vizita medicală n-a fost decât o glumă de prost gust.

— Bineînţeles că da! răspunse, prompt, tânăra femeie.

De altfel, ce putea să-i răspundă la o întrebare atât de stupidă? Numai că Jaromil nu era dispus să se mulţumească cu acest scurt: *bineînţeles că da.*

— N-aş putea să suport ca alte mâini decât ale mele să se atingă de trupul tău, continuă el. Nu, n-aş putea să suport, repetă pe un ton apăsat, mângâind în acest timp sânii amărâţi ai tinerei fete, ca şi când toată fericirea lui ar fi depins de intangibilitatea lor.

— Şi ce-ai vrea tu să fac atunci când sunt bolnavă? spuse tânăra roşcată, şi începu să râdă (cu un aer cât se poate de nevinovat).

Jaromil îşi dădea seama că era greu să eviţi orice examen medical, ştia că atitudinea lui nu putea fi apărată; dar mai ştia

că dacă sânii tinerei fete mai erau atinşi de alte mâini decât ale sale, tot universul lui se prăbuşea. De aceea repetă:

— Da, numai că eu n-aş putea să suport aşa ceva, pricepi? Pur şi simplu, n-aş putea...

— Şi-atunci ce trebuie să fac dacă mă îmbolnăvesc?

— Ai putea, totuşi, să-ţi găseşti o doctoriţă, îi spuse el cu o voce blajină, trădând, totodată, un ton de reproş.

— Vorbeşti, ca şi când aş avea de ales! Ştii doar cum merg treburile, îi răspunse tânăra fată, de data asta cu indignare; ţi se repartizează un doctor, aşa cum se întâmplă cu toată lumea, şi cu asta, basta! Am impresia că tu habar n-ai ce înseamnă medicina socialistă! N-ai de ales, ci doar să te supui! Uite, de pildă, consultaţiile ginecologice...

— S-a întâmplat ceva? întrebă Jaromil, simţind o strângere de inimă; rosti însă cuvintele pe un ton molatic, ca şi când nimic nu s-ar fi petrecut.

— Nu, e vorba doar de medicină preventivă, înţelegi? Din pricina cancerului. Examenele sunt obligatorii.

— Taci, nici nu vreau să aud de aşa ceva, o întrerupse Jaromil, astupându-i gura cu palma; şi făcu gestul cu o asemenea violenţă, încât aproape că se sperie de acest contact, pe care roşcata ar fi putut să-l ia drept o lovitură şi să-şi iasă din fire; dar ochii tinerei fete îl priveau cu atâta smerenie, determinându-l pe Jaromil să nu simtă nevoia să-şi modereze brutalitatea instinctivă a gestului său, ci, dimpotrivă, să se complacă în această situaţie şi să spună:

— Vreau să ştii că dacă te mai atinge cineva o singură dată, eu, unul, nu mă mai ating de tine niciodată.

Astupa mereu cu palma gura tinerei femei; era pentru prima oară când atingea o femeie cu brutalitate, şi acest lucru i se părea de-a dreptul îmbătător; pe urmă îi cuprinse gâtul cu ambele mâini, încercând parcă s-o stranguleze; simţea sub degetele lui fragilitatea gâtlejului şi îşi spunea în gând că ar fi fost de ajuns să-l strângă un pic, ca ea să se sufoce.

— Dacă te atinge cineva vreodată să ştii că te sugrum, spuse el, mereu cu mâinile în jurul gâtului tinerei fete, bucurându-se de a simţi în această atingere posibilitatea trecerii în nefiinţă a tinerei femei; şi îşi spuse în sinea lui că în acel moment, cel puţin, roşcata îi aparţinea cu adevărat, îmbătându-se cu senzaţia de forţă norocoasă ce-l încerca în clipa aceea, o

senzaţie atât de frumoasă şi de voluptoasă, încât începu din nou să facă dragoste cu tânăra roşcată.

În timpul actului amoros o strânse de câteva ori cu brutalitate, îi înfipse mâinile în beregată (spunându-şi că ar fi frumos să-şi sugrume iubita în timp ce se iubeau) şi, în plus, o muşcă de câteva ori, cu violenţă.

După aceea rămaseră iar întinşi unul lângă altul, dar actul amoros durase, de bună seamă, mult prea puţin pentru a reuşi să potolească furia tânărului bărbat; roşcata zăcea lungită lângă el, nestrangulată, vie, cu trupul ei despuiat care se ducea, din când în când, la consultaţii ginecologice.

— Nu fi rău cu mine, îi spuse ea, mângâindu-i mâna.

— Ţi-am spus că un trup atins de alte mâini decât ale mele mă dezgustă.

Tânăra fată, care îşi dădu seama că Jaromil lua lucrurile în serios, ripostă pe un ton apăsat:

— Ei drăcia-dracului, ţi-am spus doar că n-a fost decât o glumă!

— N-a fost o glumă! a fost adevărul-adevărat.

— Nu-i adevărat.

— Ba, da, sunt sigur că da! A fost adevărat, iar eu înţeleg că nu-i nimic de făcut. Consultaţiile ginecologice sunt obligatorii şi tu eşti datoare să te supui. Eu nu-ţi reproşez acest lucru, numai că un trup atins de alte mâini decât ale mele mă scârbeşte. N-am nicio vină, crede-mă, dar asta-i situaţia.

— Îţi jur că în toată povestea asta nu era nimic adevărat! N-am fost niciodată bolnavă, decât în anii copilăriei. Nu mă duc niciodată la doctor. Am fost chemată o singură dată la un examen ginecologic, dar am aruncat chemarea la coş şi nu m-am dus, crede-mă.

— Nu te cred.

Trebui să depună un efort susţinut ca să-l convingă.

— Şi ce te faci dacă îţi vine o chemare?

— Fii pe pace, nu mai vine nimic – e o harababură în toate, de nu mai ştie nimeni să le descurce.

O crezu, însă amărăciunea lui nu putea fi potolită cu argumente practice; căci nu era vorba aici doar de nişte consultaţii medicale; fondul problemei consta în aceea că tânăra roşcată îi aluneca printre degete, că n-o stăpânea în întregime.

— Te iubesc nespus de mult, îi spuse ea la un moment dat, dar el n-avea încredere în această clipă efemeră. El voia eternitatea; voia măcar o mică parte din eternitatea tinerei roşcate, pe care însă, ştia că n-o avea; şi, deodată, îşi aminti că n-o avusese ca fecioară.

— Nu pot suporta ideea că altcineva te va atinge şi că un altul te-a şi atins, spuse el morocănos.

— Nimeni nu mă va atinge.

— Da, dar cineva te-a atins, şi asta mă dezgustă.

Îl cuprinse în braţele ei.

O respinse.

— Câţi bărbaţi ai cunoscut până la mine?

— Unul singur.

— Nu minţi!

— Îţi jur că n-a fost decât unul.

— L-ai iubit?

Fata suci din cap dezaprobator.

— Şi-atunci, cum ai putut să te aşezi în pat cu cineva pe care nu l-ai iubit?

— Nu mă face să sufăr, spuse fata.

— Răspunde-mi! Cum ai putut să faci una ca asta?!? Cum?!

— De ce mă faci să sufăr?!... Nu l-am iubit şi, crede-mă, a fost cumplit.

— Ce a fost cumplit?!

— Te rog, nu-mi mai pune întrebări.

— De ce nu vrei să-ţi mai pun întrebări?

O podidiră lacrimile şi plângând, îi povesti că era un bărbat mai în vârstă din satul ei, că era un om mârşav, un ticălos, care o ţinea la cheremul lui („Nu-mi mai pune întrebări, nu-mi cere să-ţi răspund”), că îi era silă măcar să-şi aducă aminte de el („Dacă mă iubeşti, nu-mi mai pomeni de existenţa lui! Niciodată!”).

Plângea în asemenea hal, încât, în cele din urmă, Jaromil uită de mânia lui; lacrimile sunt un produs excelent pentru curăţatul tuturor murdăriilor.

— Nu mai plânge, îi spuse într-un târziu, mângâind-o cu duioşie.

— Tu eşti Xavižek, Xavižkul meu drag, murmură tânăra fată. Ai intrat în casa mea pe fereastră, l-ai închis pe ticălos într-un dulap, şi din el nu va rămâne nimic decât un schelet, iar pe

mine tu o să mă iei de aici, şi-o să mă duci departe, departe de tot...

Se îmbrăţişară şi se sărutară îndelung şi în acest timp tânăra fată îl asigură că n-ar fi în stare să suporte pe trupul ei alte mâini decât ale lui, şi-l mai asigură că-l iubea cu adevărat. Apoi începură din nou să se iubească; şi se iubiră ca două trupuri încărcate de suflet, până la refuz.

— Tu eşti Xavižkul meu, spuse ea pe urmă, mângâindu-l cu tandreţe.

— Da, te voi duce departe, într-un loc unde vei fi în siguranţă, încuviinţă el, şi ştiu numaidecât unde avea s-o ducă, având pentru ea un cort, un cort acoperit de pânza albastră a păcii, un cort deasupra căruia treceau în zbor păsările ce se îndreptau spre viitor, un cort deasupra căruia alunecau miresmele îmbietoare spre muncitorii grevişti ai Marsiliei; având pentru ea o casă, asupra căreia veghea îngerul păzitor al copilăriei sale.

— Ştii, mi-a venit o idee, o să te prezint mamei mele, spuse el, pe neaşteptate, şi ei i se înecară ochii de lacrimi.

4

Familia noilor locatari, care ocupa încăperea de la parterul vilei, avea de ce să se împăuneze cu pântecul proeminent al mamei; al treilea copil era pe drum şi tatăl familiei o oprise într-o zi pe mama lui Jaromil, spunându-i, în treacăt, că era nedrept ca două persoane să ocupe aceeaşi suprafaţă pe care o ocupă cinci persoane. Şi-i propuse cu acest prilej să-i cedeze una din cele trei camere de la etaj. Mama lui Jaromil îi răspunse că acest lucru nu era cu putinţă, drept care noul locatar îi ripostă, spunându-i că în acest caz primăria va trebui să constate dacă încăperile vilei erau echitabil repartizate. Mama poetului pretinse că fiul ei urma să se însoare curând şi atunci la etajul întâi vor fi trei, eventual, patru persoane.

Aşa se face că, peste câteva zile, când Jaromil veni s-o anunţe că voia să i-o prezinte pe prietena sa, această vizită i se păru binevenită; în felul acesta, cel puţin, locatarii de la parter puteau să constate că nu minţise vorbind despre apropiata căsătorie a fiului ei.

Pe urmă însă, când Jaromil îi mărturisi că ea o cunoştea bine pe tânăra fată, întrucât, o văzuse de mai multe ori în magazinul unde se ducea să-şi facă de obicei cumpărăturile, mama poetului nu putu să-şi ascundă pe faţă o expresie de neplăcută surprindere.

— Vreau să sper, i se adresă el pe un ton agresiv, că nu te deranjează faptul că e vânzătoare. De altfel, te-am prevenit că e vorba de o fată simplă, de o lucrătoare.

Îi trebuiră câteva clipe mai îndelungate până să se obişnuiască şi să accepte ideea că această fată prostuţă, dezagreabilă şi deloc frumoasă, era iubita fiului ei, dar până la urmă se stăpâni:

— Nu trebuie să mi-o iei în nume de rău, dar am fost puţin mirată, spuse ea, gata să suporte toate surprizele pe care fiul ei i le rezerva.

Aşadar, vizita avu loc; şi ţinu trei ore nespus de penibile; toţi trei aveau trac, dar până la urmă trecură examenul cu bine.

Când rămase singur cu mama lui, Jaromil o întrebă plin de nerăbdare:

— Ei, ce zici, ţi-a plăcut?

— Mi-a plăcut foarte mult, şi nu văd niciun motiv pentru care ar trebui să nu-mi placă, răspunse ea, ştiind însă, foarte bine, că timbrul vocii afirma contrariul spuselor ei.

— Deci nu ţi-a plăcut?

— Dimpotrivă, ţi-am spus doar că mi-a plăcut.

— Nu-i adevărat, după tonul vocii tale înţeleg că nu ţi-a plăcut. Adevărul e că una spui şi alta gândeşti.

În decursul vizitei, roşcata săvârşise multe stângăcii (îi întinsese mâna mamei înainte ca aceasta să facă acest gest, se aşezase la masă înaintea celorlalţi, şi, tot aşa, dusese la gură prima ceaşca de cafea); făcuse multe gafe (o întrerupea pe mama în timp ce aceasta vorbea), şi dăduse dovadă de o lipsă de tact (întrebând-o ce vârstă are); când începu să-i înşire lui Jaromil întregul pomelnic al acestor prostii, mama se temu să nu pară meschină în faţa fiului ei (Jaromil socotea drept o rămăşiţă mic-burgheză respectarea exagerată a regulilor de bună-cuviinţă), drept care se grăbi să adauge:

— Desigur, nu sunt lucruri iremediabile. E de-ajuns s-o inviţi mai des la noi. În ambianţa noastră, cu siguranţă se va cizela şi va deprinde bunele maniere.

Dar din clipa în care îşi dădu seama că va fi silită s-o vadă cu regularitate pe această roşcată cu trupul ei dizgraţios şi duşmănos, o cuprinse din nou o senzaţie de dezgust, mai puternică decât ea, şi spuse cu o voce mieroasă:

— Fireşte, nu i se poate lua în nume de rău faptul că e aşa cum e. Trebuie să-ţi imaginezi mediul în care a crescut şi în care lucrează. Eu, una, n-aş vrea să fiu vânzătoare într-o asemenea prăvălie, unde fiecare îşi permite cu tine orice, şi unde eşti obligată să fii oricând la dispoziţia oricui. Dacă patronul vrea să înceapă cu tine o aventură, nu poţi să-l refuzi şi, bineînţeles, într-un astfel de mediu o asemenea legătură nu e considerată un lucru serios.

Se uita la chipul fiului ei şi-l vedea împurpurându-se; un val fierbinte de gelozie invada tot trupul lui Jaromil şi mama avu impresia că e cuprinsă şi ea de căldura acestui val (bineînţeles, era, de fapt, acelaşi val fierbinte pe care-l simţise văzând-o pe tânăra roşcată, încât ne putem permite să afirmăm că cei doi, mamă şi fiu, se aflau acum faţă în faţă, aidoma unor vase comunicante prin care se scurge acelaşi acid). Şi, din nou, chipul fiului era un chip pueril şi supus; dintr-o dată mama nu mai avea înaintea ei un bărbat străin, de sine-stătător, ci pe copilul ei drag, care suferea, pe acel copil care, odinioară, nu e foarte mult de atunci, alerga nebuneşte spre a-şi căuta un refugiu în preajma ei, unde îşi găsea întotdeauna o alinare. Nu-şi putea desprinde ochii de pe această privelişte minunată.

Pe urmă însă, Jaromil se retrase în camera lui şi mama se surprinse (era singură de câteva clipe) dându-şi cu pumnii în cap şi dojenindu-se cu o voce scăzută:

— Încetează, încetează odată, nu fi geloasă, nu fi geloasă, încetează...

Şi, totuşi, ceea ce trebuia să se întâmple se întâmplă. Cortul alcătuit din pânze albastre uşoare, cortul armoniei deasupra căruia veghea îngerul copilăriei, era sfâşiat în bucăţi. Pentru mamă şi fiu începea o nouă perioadă, perioada geloziei.

Cuvintele mamei privitoare la legăturile ce nu sunt socotite serioase nu încetau să răsune, ca un ecou, în capul lui Jaromil. Îşi imagina colegele roşcatei – vânzătoare în acelaşi magazin – povestind despre ea nişte întâmplări urâte, îşi imagina acel scurt contact între ascultător şi povestitor, şi se simţea nespus de nefericit. Şi-l imagina pe patronul magazinului frecându-şi

trupul de trupul ei, atingându-i sânii pe ascuns, pişcându-i obrajii, sau trăgându-i pe furiş o palmă peste fund; turba de furie la gândul că aceste atingeri *nu erau socotite lucruri serioase*, în timp ce pentru el însemnau totul. Într-o zi, aflându-se la ea, observă că roşcata uitase să încuie în urma ei uşa closetului. Îi făcu pentru asta o scenă cumplită închipuindu-şi, pe loc, că roşcata se afla la toaleta magazinului şi un necunoscut o surprindea, întâmplător, aşezată pe scaunul closetului.

Ori de câte ori îi destăinuia roşcatei gelozia sa, aceasta izbutea să-l calmeze cu forţa tandreţei şi a jurămintelor; era însă de ajuns să se regăsească singur în camera sa de copil, ca să-şi repete, în sinea lui, că nimic pe lume nu-i putea garanta că roşcata îi spunea adevărul atunci când îl liniştea. Şi-apoi, nu era chiar el acela care o determina să-l mintă? Reacţionând cu atâta violenţă la gândul unui stupid examen medical, nu-i interzisese, oare, o dată pentru totdeauna, să-i mai spună ce gândea cu adevărat?

S-a zis cu prima perioadă fericită a iubirii lor, când mângâierile şi drăgălăşeniile erau pline de voioşie, iar sufletul lui era numai recunoştinţă, căci ea îl condusese cu o naturaleţe atât de sigură şi atât de firească, scoţându-l din sinuosul labirint al virginităţii. Acum însă, el supunea unei crude şi înfiorătoare analize acel lucru pentru care, iniţial, îi fusese recunoscător, invocând de numeroase ori atingerea lipsită de pudoare a mâinii tinerei fete, gest care-l tulburase şi-l înduioşase atât de copleşitor când venise pentru prima dată în casa ei; acum îl examina cu ochi bănuitori; nu era, totuşi, cu putinţă, îşi spunea cu amărăciune în sinea lui, să fi fost *el,* Jaromil, primul bărbat pe care-l atinsese în felul acesta pentru întâia oară în viaţa ei; dacă se încumetase atât de repede, la numai o jumătate de oră după ce-l întâlnise, să comită un gest atât de impudic, asta însemna că acest gest era pentru ea un lucru cât se poate de obişnuit şi necontrolat.

Cumplită şi înfiorătoare situaţie! Se împăcase, ce-i drept, cu gândul că roşcata avusese înainte un alt bărbat, dar asta numai datorită faptului că declaraţiile tinerei fete îi primejduiau imaginea unei legături de la un capăt la altul amare şi dureroase, în care ea nu fusese nimic altceva decât o victimă de care se abuza; acest gând avea darul să-l răscolească şi să

trezească în el un sentiment de compasiune, iar această compasiune avea, la rândul ei, darul să-i atenueze un pic gelozia. Dar dacă tânăra femeie învăţase să practice acest gest lipsit de pudoare în timpul amintitei legături, înseamnă că nu putea fi vorba de o legătură total nereuşită! Oricum, în gestul acesta era întipărită prea multă voioşie, ca să nu fi cuprins în el o mică poveste de dragoste!

Era un subiect extrem de penibil şi dureros, ca să aibă curajul să-l abordeze, căci numai faptul de a vorbi cu voce tare despre iubitul care-l precedase îi pricinuia o durere chinuitoare. Cu toate acestea, încercă să descopere, pe căi ocolite, originea acestui gest la care se gândea în permanenţă (şi căruia îi reînnoia, fără încetare, experienţa, căci roşcatei îi plăcea) ca, în cele din urmă, să se liniştească spunându-şi că o mare dragoste survenită pe neaşteptate, ca o lovitură de trăsnet, eliberează dintr-o dată femeia de orice inhibiţie şi de orice pudoare, iar ea, tocmai pentru faptul de a fi pură şi inocentă, se dăruieşte iubitului cu aceeaşi grabă cu care s-ar dărui o femeie uşoară. Ba, mai mult: dragostea eliberează în ea un izvor puternic de inspiraţii nemaipomenite, încât comportamentul ei spontan poate fi asemuit cu obiceiurile frecvente, practicate de o femeie pervertită şi experimentată. Geniul iubirii compensate şi împlinite este o ocolire (o scăpare) a experienţei în totalitatea ei. Acest raţionament i se părea frumos şi revelator; în lumina lui, prietena sa devenea o sfântă a dragostei.

Dar iată că, într-o bună zi, un coleg de facultate îi spuse:

— Ascultă, cine e mâţa cu care te-am văzut ieri?

Îşi renegă prietena aşa cum îl renegase cândva Petru pe Cristos, susţinând că era o cunoştinţă pe care o întâlnise întâmplător, şi vorbi despre ea cu dispreţ. Dar aşa cum Petru i-a rămas credincios lui Cristos, tot aşa şi Jaromil, în forul său interior, îi rămase credincios prietenei sale. Fireşte, limită plimbările împreună pe străzile principale ale oraşului şi era fericit că nimeni nu-l vedea alături de ea, dar în adâncul sufletului îl dezaproba şi-l ura pe amintitul coleg de facultate. Şi numaidecât se înduioşa de faptul că prietena lui purta rochii ieftine, nearătoase, văzând în asta nu numai farmecul ei (farmecul simplităţii şi al sărăciei) ci, totodată, şi mai cu seamă, farmecul propriei sale iubiri; îşi spunea în sinea lui că nu-i greu să iubeşti pe cineva strălucitor, elegant şi fără cusur: această

iubire nu-i decât un reflex lipsit de orice semnificaţie, care în mod automat stârneşte în noi sentimentul întâlnirii întâmplătoare a frumuseţii; pe când marea dragoste doreşte să-şi făurească fiinţa iubită pornind tocmai de la o creatură lipsită de perfecţiune, care, de fapt, e cu atât mai umană, cu câte e mai lipsită de perfecţiune.

Într-o zi, pe când îi făcea o nouă declaraţie de dragoste (de bună seamă după o ceartă istovitoare), ea îi spuse:

— Oricum, eu una tot nu ştiu ce-ai văzut tu la mine. Sunt atâtea fete mai frumoase...

O întrerupse indignat şi se apucă să-i explice că frumuseţea nu are nimic comun cu dragostea, afirmând că lui îi plăcea la ea tocmai ceea ce mai toţi găseau că e urât; şi, într-o stare de extaz, începu chiar să-i înşire aceste caracteristici, spunându-i că avea nişte sâni amărâţi, întristători de mici, cu sfârcuri mari şi zbârcite, stârnind mai degrabă compasiunea decât entuziasmul, că avea faţa presărată de pistrui, şi părul roşcat, iar trupul ei era slab şi uscat, dar tocmai pentru asta el o iubea.

Roşcata explodă într-un hohot de plâns sfâşietor, căci ea înţelegea foarte bine realitatea (sânii amărâţi, părul roşcat), ideea însă nu o pricepea decât foarte puţin.

În schimb, Jaromil era pur şi simplu răpit şi transportat de ideea lui; lacrimile tinerei fete, care suferea pentru faptul de a nu fi frumoasă, aveau darul să-i încălzească singurătatea, şi să-l inspire spunându-şi în sinea lui că-şi va consacra de-acum încolo toată viaţa acestei femei, în dorinţa de a o dezvăţa să mai plângă, şi de a o convinge de iubirea lui. În acest uriaş elan de sensibilitate, primul iubit al roşcatei nu mai era acum decât una din acele urâte trăsături ale tinerei fete, pe care el le îndrăgea. Era, într-adevăr, o remarcabilă performanţă de voinţă şi gândire; iar el ştia acest lucru, drept care se apucă să scrie un poem.

Ah! vorbiţi-mi despre aceea la care mă gândesc mereu (acest vers revenea tot timpul ca un refren). *Povestiţi-mi cum o îmbătrânesc anii ce trec peste ea* (voia, din nou, s-o stăpânească în întregime, cu toată eternitatea ei umană). *Povestiţi-mi, cum era în copilărie* (o voia nu numai cu viitorul ei, ci şi cu trecutul ei). *Lăsaţi-mă să-mi sting setea cu lacrimile plânsetelor ei de odinioară* (şi, mai ales, cu tristeţea ei, care-l elibera de propria-i tristeţe). *Vorbiţi-mi despre iubirile ce i-au răpit tinereţea, tot ce-au devastat şi-au veştejit în ea vreau să*

iubesc; (şi, ceva mai departe): *Nimic nu-i în trupul ei, în sufletul ei, până la putregaiul vechilor iubiri, din care să nu sorb cu nesaţul beţiei*...

Jaromil era în culmea fericirii, entuziasmat de ceea ce scrisese, căci în locul întinsului cort albastru-azuriu al armoniei, al spaţiului artificial, unde toate contradicţiile sunt anulate, unde mama se aşază cu fiul şi cu nora la masa comună a liniştii şi a împăcării, găsise un alt cămin al absolutului, al unui absolut mai crunt şi mai autentic. Căci dacă absolutul purităţii, al liniştii şi al împăcării nu există, există, în schimb, un absolut al sentimentului nemărginit, în care se dizolvă, ca într-o soluţie chimică, tot ce-i pătat, murdar şi străin.

Era încântat de această poezie, deşi ştia foarte bine că nicio revistă n-ar fi acceptat s-o publice, deoarece nu avea nimic comun cu fericita eră a socialismului; dar el continua să scrie şi scria pentru el şi pentru roşcata lui. După ce îi citi aceste versuri, tânăra fată se arătă mişcată până la lacrimi, dar în acelaşi timp se înfricoşă din nou, nu de alta, dar în ele era vorba despre urâţeniile ei, despre cineva care o palpase şi o răvăşise, şi despre bătrâneţea ce avea să vină.

Îndoielile ei nu-l stânjeneau câtuşi de puţin pe Jaromil. Dimpotrivă, dorea şi-i plăcea să le vadă, să le simtă şi să le savureze, să zăbovească îndelung asupra lor şi să le combată. Partea cea mai proastă era însă că tânăra fată, care nu intenţiona şi n-avea niciun chef să discute prea mult pe marginea acestui poem, începu să vorbească despre cu totul altceva.

Dacă izbutea să-i ierte sânii ei infimi (pe a căror temă nu-şi ieşea niciodată din sărite) şi mâinile necunoscuţilor care o atinseseră, un singur lucru nu putea să-i ierte: faptul de a fi flecară. Poftim, el vine să-i citească ceva ce-l cuprinde în totalitatea sa, cu pasiunile şi subtilităţile lui, cu sângele lui – şi, la capătul câtorva minute, ea se apucă să-i vorbească, plină de voioşie, despre altceva!

Da, era dispus să facă să dispară toate defectele ei în soluţia dizolvantă a dragostei sale, cu o condiţie: să se întindă, de bună voie, în această soluţie, să nu încerce niciodată, nici măcar în gând, să iasă din această baie, să fie cufundată în întregime sub luciul gândurilor şi al vorbelor lui, să fie cufundată

total în universul lui, şi nicio părticică din trupul sau din cugetul ei să nu sălăşluiască într-o altă lume decât a lui.

Şi, în loc de asta, ea se apucă din nou să-i vorbească, dar nu numai atât, ci să-i vorbească despre familia ei! Ori, familia ei era tot ceea ce Jaromil ura şi dispreţuia la ea mai mult decât orice pe lume, întrucât nu ştia prea bine cum anume să protesteze împotriva ei (era o familie absolut nevinovată, şi, pe deasupra, o familie din popor), dar el voia să i se împotrivească, căci, gândindu-se la familia ei, roşcata evita mereu cada pe care el i-o pregătise şi o umpluse cu dizolvantul necruţător al dragostei sale.

Aşadar, era obligat să asculte, din nou, poveştile despre tatăl ei (un bătrân muncitor trudit până la istovire), despre fraţii şi surorile ei (nu era o familie ci, mai degrabă, un coteţ cu iepuri de casă, îşi spunea Jaromil în sinea lui: două surori şi patru fraţi!) şi, mai ales, despre unul dintre fraţi (îl chema Jan şi era, se pare, o pasăre ciudată – înaintea evenimentelor din februarie, fusese şoferul unui ministru comunist); nu, pentru el nu era doar o familie, ci, înainte de toate, un mediu străin, ostil lui, al cărui puf roşcata îl păstra neştirbit pe pielea ei, un puf care o îndepărta de el şi o făcea să nu fie absolut şi întru totul a lui, iar acest frate Jan nu era atât fratele ei, pe cât era, înainte de toate, un bărbat pe care roşcata îl văzuse mereu în preajma ei în decursul celor optsprezece ani ai vieţii sale, un bărbat care ştia despre ea zeci şi zeci de mici detalii intime, un bărbat cu care împărţise acelaşi closet (de câte ori uitase oare să tragă zăvorul?), un bărbat care-şi amintea de perioada când ea devenise femeie, un bărbat care, fără îndoială, o văzuse de multe ori goală-puşcă...

Tu trebuie să fii a mea, să mori la nevoie trasă pe roată, dacă vreau, îi scria iubitei sale Fanny, bolnav de gelozie, poetul Keats, şi Jaromil, aflat iar acasă în camera sa de copil, scrie din nou versuri spre a se linişti. Se gândeşte la moarte, la această grandioasă îmbrăţişare în care totul se potoleşte, se linişteşte; se gândeşte la moartea bărbaţilor tari, a marilor revoluţionari şi îşi spune în sinea lui că ar vrea să compună textul unui impresionant marş funebru, care să fie cântat la înmormântările comuniştilor.

În vremurile acelea de bucurie obligatorie, moartea se număra şi ea printre subiectele aproape interzise, dar Jaromil îşi

spunea că el era în stare (mai scrisese până atunci versuri frumoase despre moarte, fiind, în felul lui, un specialist al frumuseţii acesteia), să descopere acel unghi de vedere special, de unde moartea începe să se despoaie de obişnuita sa morbiditate; simţea în el capacitatea de a scrie versuri *socialiste,* pe tema delicată a morţii.

Se gândeşte la moartea unui mare revoluţionar: *ca soarele ce apune, în spatele muntelui moare luptătorul. ..*

Şi scrie o poezie pe care o intitulează *Epitaf: Dacă e să mor, să mor cu tine, iubirea mea, şi numai în flăcări, prefăcuţi în dogoare şi lumină...*

5

Poezia e un domeniu în care orice afirmaţie devine adevăr. Poetul spunea ieri: *viaţa e deşartă ca plânsul,* azi el spune: *viaţa e veselă ca râsul,* şi de fiecare dată are dreptate. Azi el spune: *totul se sfârşeşte şi se întunecă în tăcere,* iar mâine va spune: *nimic nu se sfârşeşte şi totul răsună în eternitate* şi ambele afirmaţii exprimă adevărul. Poetul nu are nevoie să demonstreze nimic; singura demonstraţie o constituie intensitatea sentimentului.

Geniul lirismului e geniul lipsei de experienţă. Poetul ştie puţine lucruri despre lume, dar cuvintele ce ţâşnesc din el alcătuiesc îmbinări frumoase, care sunt definitive, aidoma cristalului; poetul nu e un bărbat matur şi, totuşi, versurile lui au accentul şi fermitatea *unei* profeţii, în faţa căreia el însuşi rămâne uimit.

Ah, dragostea mea lichidă! Când mama lui Jaromil citise cândva prima sa poezie, îşi spusese (aproape cu ruşine) că fiul ei ştia despre dragoste mai mult decât ea; nu se îndoia că în amintita poezie era vorba despre Magda, urmărită prin gaura cheii, dragostea lichidă reprezentând pentru ea un lucru dintre cele mai vulgare, o formă misterioasă a dragostei, mai curând neinteligibilă, căreia nu putea să-i desluşească semnificaţia decât aşa cum se desluşeşte semnificaţia frazelor sibilinice.

Lipsa de maturitate a poetului te face, de bună seamă, să râzi, dar mai are în ea un lucru menit să ne surprindă: există în cuvintele poetului o picătură izvorâtă din inimă, ce dă versurilor sale strălucirea frumuseţii. Dar pentru această picătură nu e

nevoie, câtuşi de puţin, de o experienţă trăită spre a fi extrasă din inima poetului, iar noi preferăm să credem că poetul îşi stoarce uneori inima, aşa cum bucătăreasa stoarce peste salată o lămâie tăiată în două. La drept vorbind, Jaromil nu era deloc îngrijorat de soarta muncitorilor marsiliezi, dar când scria o poezie despre dragostea ce o nutrea faţă de ei era, într-adevăr, emoţionat şi stropea cu generozitate, din această emoţie, cuvintele sale ce deveneau în felul acesta un adevăr sângeros.

Cu versurile sale, poetul îşi pictează autoportretul; cum însă niciun autoportret nu e fidel, ne putem permite afirmaţia, fără teamă de a ne înşela, că prin versurile sale îşi retuşează înfăţişarea.

O retuşează? Da, o face mai expresivă, fiindcă lipsa de precizie a propriilor sale trăsături îl torturează; se vede el însuşi confuz, tulburat, lipsit de importanţă, un oarecare; îşi caută o formă proprie şi vrea ca developatorul fotografic să-i întărească trăsăturile.

Iar acesta îl face cu atât mai expresiv cu cât viaţa lui e mai săracă în evenimente. Lumea evenimentelor şi a visurilor sale, materializată în poemele sale, capătă adeseori o înfăţişare tumultuoasă, înlocuind intensitatea dramatică a acţiunii care i se refuză.

Dar, pentru a putea să îmbrace propriul său portret şi să pătrundă în lume sub această mască, portretul trebuie expus, iar poezia publicată. Câteva dintre poeziile lui Jaromil apăruseră în *Rudé pravo,* însă asta nu era de ajuns. În scrisorile ce însoţeau poeziile sale, se adresa, pe un ton familiar, unui redactor necunoscut, în dorinţa de a-l îndemna să-i răspundă şi de a stabili cu el o legătură amicală. Numai că (şi asta era aproape umilitor), în ciuda faptului că i se publicau versurile, redactorii nu se omorau să-l cunoască sau să-l vadă ca pe o fiinţă vie şi să-l primească în mijlocul lor; de aceea nu răspundeau niciodată la scrisorile lui.

Printre colegii de facultate, acelaşi lucru: poeziile sale nu suscitau reacţia pe care sconta. Dacă ar fi făcut parte din elita poeţilor contemporani ce se produceau pe tot felul de estrade şi ale căror fotografii radioase apăreau în mai toate revistele ilustrate, ar fi devenit şi el, poate, o curiozitate pentru studenţii din promoţia sa. Dar, câteva poezioare, înecate în paginile unui cotidian, abia reţineau atenţia preţ de câteva minute, făcând din

Jaromil în ochii colegilor săi, care aveau în faţa lor o carieră politică sau diplomatică, o creatură mai curând neinteresantă, decât originală!

Să spunem că Jaromil nu aspira la glorie!?! Aspira ca toţi poeţii. *O! tu glorie, puternică zeiţă! Fă ca numele tău măreţ să mă inspire, şi versurile mele te vor dobândi! se* ruga Victor Hugo. *Eu sunt poet, un mare poet şi, într-o zi, voi fi iubit de toată lumea, trebuie să-mi spun acest lucru, în felul ăsta trebuie să mă închin la picioarele mausoleului meu neterminat,* se consola Jiři Orten, cu gândul la gloria sa viitoare.

Dorinţa obsedantă şi frenetică de a fi admirat nu e o simplă meteahnă ce se adaugă la talentul poetului liric (aşa cum ar putea fi interpretată, de pildă, în cazul unui matematician sau al unui arhitect), ci ea ţine de însăşi natura talentului poetic, fiind semnul distinctiv al poetului liric: căci poet e numai cel ce-şi oferă lumii autoportretul, în dorinţa sa nemărginită de a face ca înfăţişarea sa, surprinsă pe ecranul versurilor, să fie iubită şi adorată.

Sufletul meu e o floare exotică, *având un parfum aparte, un parfum nervos. Sunt înzestrat cu un talent uriaş, poate chiar de geniu,* scria Jiři Wolker în jurnalul său, şi Jaromil, scârbit de tăcerea ziaristului de la *Rudé pravo,* alese câteva poezii şi le trimise celei mai de seamă şi mai apreciate reviste literare. Ce noroc! După cincisprezece zile primi un răspuns: versurile erau considerate interesante, iar lui i se adresa rugămintea de a binevoi să treacă pe la redacţia amintitei publicaţii. Se pregăti pentru această întrevedere cu aceeaşi grijă cu care se pregătea odinioară pentru întâlnirile sale cu femeile. Se hotărî, în sensul cel mai profund al cuvântului, să meargă spre a se prezenta redactorilor, drept care, încercă să definească cu exactitate cine era ca persoană, cine era ca poet, ca bărbat, care era programul său, de unde venea, peste ce obstacole a trecut, ce-i plăcea, ce dispreţuia. În cele din urmă luă un creion şi o foaie de hârtie şi notă atitudinile, opiniile şi fazele evoluţiei sale, sub aspectul lor esenţial. Înnegri astfel câteva pagini şi, într-o bună zi, ciocăni la una din uşile redacţiei şi intră.

Din spatele unui birou, un bărbat scund şi uscăţiv, cu ochelari pe nas, îl întrebă ce doreşte. Jaromil îşi spuse numele. Redactorul îl întrebă, din nou, ce doreşte. Jaromil rosti din nou (mai clar şi mai răspicat) numele său. Redactorul îi răspunse că

era încântat de cunoştinţă, dar, totuşi, ar vrea să ştie ce doreşte. Jaromil îl informă că trimisese redacţiei nişte versuri şi primise o scrisoare prin care era invitat să se prezinte în vederea unei discuţii. Redactorul îl înştiinţă că un alt coleg se ocupă de poezie, dar în acel moment lipsea din redacţie. Jaromil îi spuse că regretă nespus de mult, fiindcă voia să ştie când anume urmau să fie publicate poeziile sale.

Redactorul îşi pierdu răbdarea şi, ridicându-se de pe scaunul său, îl apucă pe Jaromil de braţ şi-l conduse spre dulap de proporţii uriaşe. Îl deschise şi, arătându-i rafturile încărcate cu vrafuri de hârtii, frumos rânduite, îi spuse:

— Scumpe tovarăşe, noi primim, zilnic, în medie, poezii de la doisprezece autori noi. Ştii cât înseamnă asta într-un an?

— Nu mă pricep să fac socoteli în minte, răspunse Jaromil, descumpănit de insistenţa redactorului.

— Îţi spun eu, patru mii trei sute optzeci de noi poeţi pe an. Doreşti să pleci în străinătate?

— De ce nu? replică Jaromil.

— În cazul ăsta continuă să scrii, spuse redactorul. Sunt încredinţat că mai devreme sau mai târziu vom începe să exportăm poeţi. Alte ţări exportă montori, ingineri, grâu sau cărbune, în schimb noi vom exporta principala noastră bogăţie, adică, poeţi lirici. Da, poeţi lirici cehoslovaci se vor duce să pună bazele poeziei lirice a ţărilor în curs de dezvoltare. În schimbul acestor poeţi lirici, economia noastră va obţine, eventual, aparate preţioase de măsurat şi banane.

La câteva zile după aceea, mama îi spuse lui Jaromil că îl căutase fiul intendentului de la şcoala primară.

— Ţi-a lăsat vorbă să treci să-l vezi la poliţie, şi m-a autorizat să te felicit pentru poeziile publicate.

— Chiar aşa a spus? întrebă Jaromil, roşind de plăcere.

— Da. În momentul plecării mi-a spus textual: transmiteţi-i felicitări pentru poeziile lui. Vă rog să nu uitaţi.

— Asta mă bucură foarte mult, da, foarte mult, repetă Jaromil, cu o insistenţă neobişnuită. De fapt, pentru oameni ca el scriu eu poeziile mele. Nu pentru redactorii revistelor literare şi ai editurilor. Tâmplarul nu face scaune pentru alţi tâmplari, ci pentru oameni.

Aşa se face că, într-o bună zi, trecu pragul giganticului imobil al Securităţii naţionale, se prezentă portarului înarmat cu

un pistol la cingătoare, ca apoi să aştepte jos, în holul clădirii, şi să-i strângă bărbăteşte mâna vechiului coleg de clasă, care coborâse grăbit întâmpinându-l cu multă căldură. Urcară apoi în biroul acestuia, unde fiul intendentului îi repetă pentru a patra oară:

— Habar n-am avut că am fost coleg de şcoală cu un bărbat de seamă. Mă tot întrebam, să fie el, să fie altul, dar, până la urmă, mi-am zis că numele ăsta nu e un nume atât de răspândit.

Apoi îl conduse pe coridor, spre o uriaşă gazetă de perete, pe care erau lipite mai multe fotografii (se puteau vedea pe ele nişte poliţiste antrenându-se cu un câine-lup, cu arme de tot felul, cu o paraşută) şi două circulare, iar în mijlocul acestui amalgam se afla o tăietură de ziar, cu o poezie publicată de Jaromil; această tăietură de presă era frumos încadrată într-un chenar roşu, lăsând impresia că prezidează întregul panou.

— Ce părere ai? întrebă fiul intendentului.

Jaromil nu scotea o vorbă, dar era fericit; era pentru prima oară când vedea una dintre poeziile sale trăindu-şi o viaţă proprie, independentă de persoana lui.

Fiul intendentului îl luă de braţ şi-l conduse înapoi în biroul său.

— Vezi, sunt sigur că nici prin gând nu ţi-ar fi trecut că poliţiştii citesc şi ei nişte poezii, îi spuse el, cu ironie, grăbindu-se să adauge: Spune drept, credeai aşa ceva?

— De ce nu? răspunse Jaromil, impresionat de faptul că versurile sale nu erau citite de fete bătrâne, ci de nişte bărbaţi ce poartă revolver la cingătoare.

„De ce nu, îşi spuse, de data asta, în sinea lui, există totuşi o diferenţă între poliţiştii de azi şi mercenarii din timpul republicii burgheze.”

— Îţi închipui, desigur, că poezia şi copoiul nu fac casă bună, dar să ştii că nu-i adevărat, reluă fiul intendentului, ducându-şi gândul mai departe.

La rândul său, Jaromil, ducându-şi şi el gândul mai departe, rosti cu voce tare:

— De altfel, nici poeţii din azi nu mai sunt ca poeţii de altădată. Da, nu mai sunt nişte femeiuşti râzgâiate.

Iar fiul intendentului mergea mai departe pe firul gândului său:

— Da, bătrâne, tocmai din pricina meseriei noastre atât de cumplite (iar tu nici nu-ţi poţi închipui cât e de cumplită) avem noi nevoie de ceva gingaş şi duios. Fără asta, în anumite zile nici n-am fi în stare să suportăm ceea ce suntem datori să facem aici.

Apoi propuse (întrucât orele sale de serviciu erau pe terminate) să meargă împreună la cafeneaua de peste drum, unde băură fiecare câte două sau trei halbe de bere.

— Da, bătrâne, te înşeli dacă-ţi închipui că la noi e în toate zilele băşcălie, reluă el, cu halba de bere în mână. Îţi mai aminteşti ce ţi-am spus ultima oară în legătură cu ovreiul ăla? E la pârnaie. E o jigodie fără pereche.

De bună seamă, Jaromil nu ştia că oacheşul care conducea cercul de studii al tineretului marxist fusese arestat; fireşte, bănuia că se operau arestări, dar habar n-avea că se arestau oameni cu miile şi zecile de mii, chiar şi din rândurile comuniştilor, că deţinuţii erau torturaţi, şi că vinovăţiile lor erau pescuite, în cea mai mare parte, din vremuri imaginare; aşa se face că nu putu să reacţioneze la această noutate decât printr-un simplu gest ce sugera mirarea şi nedumerirea, neexprimând însă niciun fel de părere sau condamnare, trădând totuşi un pic uimirea şi compasiunea, încât fiul intendentului se văzu obligat să afirme cu toată tăria:

— În treburi din astea n-au ce căuta sentimentalismele!

Jaromil se îngrozi la gândul că fiul intendentului îi aluneca din nou printre degete, că era, din nou, cu mult înaintea lui.

— Nu trebuie să te mire faptul că mi-e milă de el. E un lucru firesc. Dar tu ai dreptate, sentimentalismul ar putea să ne coste scump.

— Al dracului de scump, confirmă fiul intendentului

— Nimeni dintre noi nu vrea să fie crud sau sângeros, spuse Jaromil.

— Asta nu, încuviinţă fiul intendentului.

— Am da însă dovadă de o mare cruzime dacă n-am avea curajul să fim cruzi împotriva cruzilor, reluă Jaromil.

— Aşa e, aprobă fiul intendentului.

— Niciun fel de libertate pentru duşmanii libertăţii. Ştiu, e crud, e cumplit ce spun, dar aşa trebuie să fie.

— Aşa e, încuviinţă, din nou, fiul intendentului. Aş putea să-ţi spun multe în legătură cu povestea asta, dar nu pot şi nici n-

am voie să-ţi spun. Toate astea sunt secrete de stat, bătrâne. Nici măcar soţiei mele n-am voie să-i pomenesc de treburile pe care le fac eu aici.

— Da, spuse Jaromil, îmi dau seama şi te înţeleg; şi din nou îl invidia pe fostul său coleg de clasă pentru această meserie bărbătească, pentru aceste secrete, pentru soţia lui, şi chiar pentru faptul că era dator să aibă faţă de ea nişte secrete şi ea era obligată să-l accepte aşa cum era; îl invidia pentru *viaţa adevărată*, a cărei frumuseţe plină de cruzime (şi cruzime plină de frumuseţe) nu încetau să-l depăşească (nu înţelegea câtuşi de puţin de ce fusese arestat oacheşul, ştia doar un singur lucru, că aşa trebuia); şi-l mai invidia pentru *viaţa adevărată* în care el (constată o dată în plus, cu amărăciune, în faţa fostului coleg de clasă, de-o vârstă cu el) n-apucase încă să pătrundă.

În timp ce Jaromil reflecta la toate astea cu invidie, fiul intendentului îl privea sfredelindu-l până în adâncul ochilor (cu buzele uşor întredeschise, arborând un zâmbet nătâng) şi începu să recite versurile pe care le prinsese cu pioneze pe panoul gazetei de perete; ştia întreaga poezie pe dinafară şi nu făcu nici cea mai mică greşeală. Jaromil, descumpănit, neştiind ce atitudine să adopte (fostul coleg de clasă nu-l scăpa o clipă din ochi), se roşea (simţea ridicolul interpretării naive a colegului de clasă), dar fericitul sentiment de mândrie ce-l încerca în clipa aceea era infinit mai puternic decât jena: fiul intendentului cunoştea şi îndrăgea versurile lui. Poeziile lui pătrunseseră deci în locul lui şi înaintea lui în lumea bărbaţilor, de parcă ar fi fost mesagerii şi soldaţii săi de avangardă! Ochii i se umeziră de lacrimile unei cucernice automulţumiri şi, de ruşine, lăsă capul în jos.

Fiul intendentului terminase recitarea versurilor, şi continua să se uite fix în ochii lui Jaromil; pe urmă ţinu să-i explice că, într-o vilă superbă, aflată undeva în împrejurimile Pragăi, avea loc anual un curs de instruire şi formare a tinerelor cadre poliţieneşti unde, din când în când, erau invitaţi seara oameni de vază cu care se organizau discuţii interesante:

— Într-o duminică am vrea să invităm şi câţiva poeţi, în vederea organizării unei grandioase serate literare...

Mai băură apoi câte o halbă de bere, după care Jaromil spuse:

— Ar fi, într-adevăr, minunat, ca tocmai poliţia să organizeze o seară de poezie.

— Da, poliţia, de ce nu poliţia? De ce?

— Bineînţeles, de ce nu? interveni Jaromil. S-ar putea ca poliţia să se potrivească mai bine decât îşi închipuie unu...

— Şi, de ce, mă rog, nu s-ar potrivi, de ce? întrebă fiul intendentului.

— Aşa e, de ce nu? îi răspunse Jaromil.

— Da, de ce nu? repetă fiul intendentului, grăbindu-se să declare că ar dori să-l vadă pe Jaromil printre cei invitaţi.

Jaromil se împotrivi dar, în cele din urmă, acceptă bucuros propunerea fostului coleg de clasă. Foarte bine! Dacă literatura şovăie să-i întindă poeziei sale mâna ei fragilă (plăpândă şi debilă), viaţa venea ea însăşi să-i întindă mâna sa (aspră, puternică şi hotărâtă).

6

Să-l mai privim o clipă pe Jaromil aşezat în spatele unei halbe cu bere, faţă în faţă cu fiul intendentului; departe, în urma lui, se întinde universul închis al copilăriei sale, înaintea lui, întrupată în fiinţa vechiului său coleg de clasă, lumea faptelor, a acţiunii, o lume străină, de care se teme şi la care aspiră cu atâta disperare.

Acest tablou exprimă situaţia fundamentală a lipsei de maturitate; lirismul constituie unul dintre mijloacele de ieşire din această situaţie: bărbatul, surghiunit în ţarcul ocrotitor al copilăriei, doreşte să pătrundă în lume, dar, în acelaşi timp, fiindu-i teamă, el îşi făureşte, începând cu propriile sale versuri, o lume artificială, *de substituire.* El pune poeziile sale să se învârtească în jurul lui, precum planetele în jurul soarelui, devenind astfel centrul unui mic univers unde nimic nu-i este străin, unde se simte la el acasă, aşa cum se simte fătul în pântecul mamei, căci aici totul e confecţionat din substanţa unică a sufletului său. Aici poate, în sfârşit, să îndeplinească tot ce-i atât de dificil *afară*; aici poate, întocmai ca studentul Wolker, să meargă împreună cu mulţimea proletară pentru a face revoluţia, ca păduchiosul Rimbaud, să-şi biciuiască *micuţele amoreze,* numai că această mulţime şi aceste amoreze nu sunt confecţionate din substanţa ostilă a unei lumi străine, ci

din substanţa propriilor sale vise şi, drept urmare, sunt el însuşi, şi nu destramă unitatea universului pe care şi l-a construit pentru el însuşi.

Cunoaşteţi poate frumoasa poezie a lui Jiři Orten despre copilul fericit în pântecul mamei, care resimte naşterea sa ca pe o moarte fioroasă, *o moarte plină de lumină şi de chipuri înspăimântătoare,* şi de aceea vrea să se întoarcă înapoi, înapoi înlăuntrul mamei, înapoi *în foarte dulcele parfum.*

Atâta timp cât nu-i adult, omul continuă să aspire multă vreme la unitatea şi siguranţa acestui univers, împlinit de el în întregime în măruntaiele mamei, şi e cuprins de spaima relativităţii lumii adulte, de care e înghiţit ca o picătură căzută într-un ocean al nepăsării. Căci tinerii sunt, de felul lor, monişti pasionaţi, mesageri ai absolutului; de aceea poetul îşi urzeşte universul intim din poeziile sale; de aceea tânărul revoluţionar revendică o lume cu totul nouă, născută numai din gândire; de aceea ei nu acceptă compromisul nici în dragoste, nici în politică; studentul revoltat ţipă în gura mare, de-a lungul istoriei, al său: *ori totul, ori nimic*, iar Victor Hugo, la vârsta de douăzeci de ani, se înfurie la culme văzând-o pe logodnica sa, Adele Foucher, cum îşi ridică fusta pe un trotuar noroios, dezvelindu-şi gleznele. *Mi se pare că pudoarea e mai scumpă decât o rochie,* îi reproşează el după aceea într-o scrisoare aspră, ameninţând-o: *Ţine seama de ceea ce-ţi spun aici, dacă nu vrei să mă pui în situaţia de a-i trage o pereche de palme primului neobrăzat care va cuteza să-şi întoarcă privirea asupra ta.*

În aşteptarea punerii în aplicare a acestei ameninţări patetice, lumea adulţilor izbucneşte în hohote de râs. Poetul e rănit de trădarea gleznelor iubitei şi de râsul mulţimii, şi drama poeziei şi a lumii începe.

Lumea adulţilor ştie prea bine că absolutul nu-i decât o momeală, o ispită, că nimic din ce-i omenesc nu e măreţ sau etern, că e absolut normal ca sora şi fratele să doarmă în aceeaşi cameră; dar cât de mult se frământă şi se chinuie Jaromil din această pricină! Roşcata l-a anunţat că fratele ei urmează să sosească la Praga şi va locui la ea o săptămână; i-a cerut chiar, ca în acest timp să nu treacă pe la ea. Era peste putinţa lui să suporte acest lucru, drept care protestă cu vehemenţă: nu poate accepta ideea de a renunţa la prietena sa

o săptămână întreagă, din pricina unui individ oarecare (îl numea individ cu o trufie dispreţuitoare)!

— Tu n-ai ce să-mi reproşezi! ripostă roşcata. Eu sunt mai tânără ca tine şi, cu toate astea, ne vedem mereu la mine. La tine nu ne putem vedea niciodată!

Jaromil îşi dădea seama că roşcata avea dreptate şi amărăciunea lui spori şi mai mult, făcându-l să înţeleagă o dată în plus întreaga umilinţă a lipsei sale de independenţă şi, orbit de furie, îi spuse în aceeaşi zi mamei sale (cu o fermitate fără precedent) că o va aduce pe prietena lui la el acasă, fiindcă în altă parte n-avea cum s-o vadă singură.

Am citit undeva că Evul Mediu constituie perioada orientală a Occidentului, şi ne ispiteşte ideea (căci ne place să comparăm istoria individului cu istoria umanităţii) de a numi tineretul, prin analogie, *evul feminin al bărbatului*: cât de mult se aseamănă aceşti doi – mama şi fiul! Amândoi sunt fermecaţi, în aceeaşi măsură, de înrobitoarea nostalgie a unui paradis monist, de unitate şi armonie. El vrea să regăsească dulcele parfum al măruntaielor materne, iar ea vrea să fie (mereu şi pentru totdeauna) *acest dulce parfum.* Pe măsură ce fiul ei se maturiza, ea voia să se înfăşoare în jurul lui ca o îmbrăţişare subtilă şi curată; îşi însuşea toate opiniile lui; admira arta modernă; adera la comunism, avea încredere în gloria fiului ei, era indignată de ipocrizia profesorilor care una spuneau azi şi alta mâine; voia să fie mereu în jurul lui şi deasupra lui, ca bolta cerească, să fie mereu din aceeaşi substanţă ca el.

Dar cum putea ea, apostol înverşunat al unităţii armonioase, să accepte substanţa străină a altei femei?

Jaromil citea refuzul pe chipul mamei sale, şi devenea din ce în ce mai neînduplecat. Da, voia să se reîntoarcă în dulcele parfum, căuta, într-adevăr, vechiul univers matern, dar nu-l mai căuta de multă vreme în preajma mamei sale; căci tocmai mama sa îl stânjenea cel mai mult în această căutare a mamei pierdute.

Îşi dădu seama că fiul ei nu va ceda, drept care, se supuse; şi astfel, Jaromil se afla pentru prima oară singur cu roşcata în camera lui, ceea ce ar fi fost fără doar şi poate un lucru bun dacă n-ar fi fost amândoi într-o stare de nervozitate nestăpânită; mama plecase, fireşte, la cinema, dar în realitate ea era în permanenţă cu ei, lăsându-le impresia că îi aşteaptă;

vorbeau cu o voce mult mai scăzută decât erau obişnuiţi; când vru s-o cuprindă în braţe, Jaromil descoperi un trup glacial, şi înţelese numaidecât că era mai bine să nu insiste; şi astfel, în loc să se bucure de toate plăcerile acelei zile, stătură la taclale, vorbind cu sfială despre una, despre alta, fără a scăpa o clipă din vedere mişcarea pendulei care le anunţa apropiata întoarcere a mamei; era cu neputinţă să părăseşti camera lui Jaromil fără a trece prin camera mamei, iar roşcata nu voia, pentru nimic în lume, să dea ochii cu ea; plecă, deci, cu o jumătate de oră înaintea întoarcerii ei, lăsându-l pe Jaromil într-o dispoziţie foarte proastă.

Departe de a-l descuraja, acest eşec avu darul să-l întărească şi mai mult în hotărârea lui. Îşi dădea seama că poziţia sa în casa în care trăia era de nesuportat; nu se afla acasă la el, ci era un simplu locatar în casa mamei sale. Această constatare stârni în el o împotrivire de o încăpăţânare încrâncenată; o invită din nou pe prietena lui, întâmpinând-o de data aceasta cu o veselie flecară, cu ajutorul căreia voia să învingă spaima care-i paralizase ultima oară. Pusese chiar şi o sticlă de vin pe masă şi, cum nu erau deprinşi cu alcoolul, se treziră curând într-o stare de spirit care-i făcu să uite de umbra omniprezentă a mamei.

De-a lungul întregii săptămâni mama se întorsese acasă târziu, aşa cum dorise Jaromil, ba, chiar, mai târziu decât ar fi dorit el; lipsea până şi în zilele când el nu-i cerea acest lucru, dar atitudinea ei nu era un gest de bunăvoinţă, şi cu atât mai puţin o concesie bine gândită; era, de fapt, o demonstraţie. Întorcându-se târziu, voia să demonstreze în mod exemplar brutalitatea fiului ei, să arate că Jaromil se comporta ca şi când el ar fi fost stăpânul casei unde ea nu era decât o tolerată, neavând nici măcar dreptul elementar de a se instala într-un fotoliu în camera ei şi să citească, în linişte, după ce se întorcea obosită de la lucru.

În timpul acestor după-amiezi şi seri îndelungate, când lipsea de acasă, n-avea, din păcate, niciun bărbat căruia să-i facă o vizită, căci directorul care-i făcuse cândva curte renunţase de mult la zădărnicite sale insistenţe; aşa se face că se ducea la cinema, la teatru, încercând uneori (fără prea mult succes) să reînnoade legăturile cu câteva prietene, pe jumătate uitate; şi astfel intra cu o dezgustătoare satisfacţie în rolul

femeii acrite, care, după ce şi-a pierdut părinţii şi soţul, e izgonită din căminul ei de propriul ei fiu. Se ducea, deci, şi se instala singură pe un scaun într-o sală întunecată unde, departe de ea, pe ecran, doi necunoscuţi se sărutau, în timp ce pe obrajii ei lacrimile şiroiau.

Într-o zi reveni acasă un pic mai devreme ca de obicei, pregătită să arboreze o mină de femeie rănită, şi să nu răspundă la urările de bun venit ale fiului său. Intră în camera ei, dar n-apucă să închidă bine uşa, şi tot sângele i se urcă la cap; din camera lui Jaromil, deci dintr-un loc de care o despărţeau doar câţiva metri, îi ajungea la ureche răsuflarea gâfâită a fiului ei, răsuflare însoţită de un amestec de horcăituri şi suspine femeieşti.

Stătea ţintuită locului dar, în acelaşi timp, îşi dădea seama că nu-şi putea îngădui să stea acolo ţeapănă şi să asculte aceste gemete amoroase, având impresia că se afla lângă ei, că-i privea (şi, într-adevăr, în clipa aceea îi vedea în mintea ei cu toată claritatea) şi ăsta era un lucru absolut intolerabil şi de nesuportat. Fu cuprinsă de un acces de furie iraţională, cu atât mai violentă cu cât îşi dădea seama imediat de neputinţa ei, întrucât nu-şi putea permite nici să bată din picioare, nici să strige, nici să spargă o mobilă, nici să intre în camera lui Jaromil şi să înceapă să-l lovească – nu putea face absolut nimic altceva decât să rămână acolo neclintită şi să-i asculte.

Deodată însă, puţinul de luciditate raţională ce mai rămăsese în ea se îmbină cu această criză de mânie oarbă, transformându-se într-o inspiraţie spontană şi diabolică în acelaşi timp: în momentul în care din camera alăturată se auziră din nou gemetele roşcatei, mama începu să strige cu o voce ce trăda o teamă vecină cu groaza:

— Pentru numele lui Dumnezeu, Jaromil, ce i s-a întâmplat prietenei tale?

Suspinele din încăpere amuţiră într-o clipită, ca prin farmec, şi mama dădu fuga spre dulăpiorul farmaciei, scoase la iuţeală din el o sticluţă şi reveni alergând spre uşa camerei lui Jaromil; apucă de clanţă şi o zgâlţâi cu putere; uşa ea încuiată:

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce-i cu voi, mi-e frică, i s-a întâmplat ceva domnişoarei?

— Nu, nimic... răspunse Jaromil şovăielnic, ţinând în braţe trupul roşcatei care tremura ca varga.

— Prietena ta are spasme?

— Da, spasme... încuviinţă el.

— Deschide, i-am adus nişte picături, spuse mama, apucând din nou de clanţa uşii încuiate.

— Stai puţin, bolborosi fiul, ridicându-se din pat în mare grabă.

— Spasmele astea sunt îngrozitoare, reluă mama.

— O clipă, te rog, spuse Jaromil, trăgându-şi la repezeală pantalonii şi cămaşa, după care aruncă pătura peste tânăra fată.

— Criză de ficat, nu-i aşa? întrebă mama din spatele uşii.

— Da, răspunse Jaromil, crăpând uşor uşa ca să poată lua flaconul cu medicamente.

— Ai putea totuşi să mă laşi înăuntru, spuse mama, cuprinsă subit de o stare de frenezie ce o împingea înainte; nu se lăsă respinsă şi pătrunse în camera băiatului; primul lucru pe care-l zări fu un sutien aruncat pe un scaun, apoi alte lenjuri feminine zăcând pe jos, în neştire; pe urmă o văzu pe tânăra fată; stătea chircită sub pătură, palidă, de parcă ar fi fost într-adevăr bolnavă.

Acum nu mai putea să bată în retragere; se aşeză lângă ea şi începu:

— Ce vi s-a întâmplat? Intru în casă şi aud nişte gemete, vi s-a făcut rău, nu-i aşa, vai, sărăcuţa... Apoi, turnând douăzeci de picături pe o bucăţică de zahăr, continuă: Da, cunosc spasmele astea, sunt cumplite, luaţi asta, o să vă treacă imediat şi o să vă simţiţi mai bine...

Şi, rostind aceste cuvinte, apropie bucăţica de zahăr de buzele roşcatei care, deschizând cuminte gura, o întinse spre bucăţica de zahăr, aşa cum o deschisese cu câteva clipe în urmă, când o întindea spre buzele lui Jaromil.

Dacă această izbucnire violentă o adusese în camera băiatului, buimăcită de furie, acum nu mai rămăsese în ea decât buimăceala; se uită năucă la această gură micuţă care se deschidea cu gingăşie şi tandreţe şi, deodată, o cuprinse dorinţa nestăpânită de a trage pătura de pe trupul tinerei fete şi de a o avea goală în faţa ei; de a desträma intimitatea acestui mic univers închis, alcătuit din Jaromil şi roşcata lui; de a atinge şi ea ce atingea el; de a-l declara al ei, de a-l ocupa; de a împleti aceste două trupuri în îmbrăţişarea ei curată; de a se furişa în

goliciunea lor ascunsă cu atâta fragilitate (nu-i scăpase din vedere nici faptul că chiloţii de gimnastică, pe care Jaromil îi purta de la o vreme sub pantaloni, zăceau şi ei pe jos); de a se strecura între ei, cu neruşinare şi nevinovăţie, ca şi când ar fi fost vorba, într-adevăr, de o criză de ficat; de a fi cu ei, aşa cum era cu Jaromil atunci când îi dădea să sugă din sânul ei dezgolit; de a ajunge, străbătând puntea acestei nevinovăţii echivoce, la joaca lor, la mângâierile lor; de a fi ca o boltă celestă în jurul şi deasupra acestor trupuri despuiate, de a fi cu ei...

Pe urmă se sperie de propria ei tulburare. O sfătui pe tânăra roşcată să respire din adânc, şi se retrase în mare grabă din camera lui Jaromil.

7

Un microbuz cu uşile închise staţiona în faţa clădirii Securităţii naţionale, iar poeţii stăteau pe trotuar în aşteptarea şoferului. Printre ei se aflau doi indivizi de la poliţie, organizatori ai seratei literare, şi, bineînţeles, Jaromil, care-i cunoştea pe unii poeţi din vedere (de pildă, pe sexagenarul care citise nu de mult o poezie despre tineret într-un cenaclu la facultate), dar nu îndrăznea să adreseze nici unuia un cuvânt. Îndoielile sale se mai risipiseră un pic căci, în urmă cu câteva zile, o revistă literară îi publicase, în sfârşit, cinci poezii, iar el vedea în asta o confirmare oficială a dreptului său la apelativul poet; spre a fi pregătit pentru orice eventualitate, avea revista în buzunarul interior al hainei, ceea ce făcea ca pieptul lui să aibă într-o parte o înfăţişare bărbătească, netedă, iar în cealaltă o înfăţişare femeiască, uşor bombată.

Şoferul sosi şi poeţii (unsprezece la număr, cu Jaromil cu tot) se urcară în maşină. După o oră de mers, microbuzul se opri într-un peisaj de vacanţă agreabil, organizatorii le arătară râul, grădina, vila, îi invitară să viziteze întreaga clădire, sălile de clasă, salonul mare unde peste puţin timp avea să înceapă seara festivă; îi obligară să-şi arunce o privire în camerele cu trei paturi, unde erau cazaţi cursanţii (aceştia, surprinşi în toiul activităţilor, luară în faţa poeţilor poziţia de drepţi, cu aceeaşi riguroasă disciplină pe care ar fi demonstrat-o în faţa unui control oficial, venit aici să verifice ordinea în camere) şi, în sfârşit, îi poftiră în biroul comandantului, unde îi aşteptau platouri cu tot felul de tartine, două sticle de vin şi, fireşte, comandantul în uniformă; şi, ca şi când toate astea n-ar fi fost îndeajuns, o tânără femeie nespus de frumoasă. După ce-i strânseră unul câte unul mâna comandantului şi îşi bolborosiră numele, comandantul le-o prezentă pe tânăra femeie:

— Tovarăşa e animatoarea cercului nostru cinefil, explicându-le apoi celor unsprezece poeţi (care îi întinseră mâna unul câte unul tinerei şi frumoasei femei) că poliţia populară avea clubul ei de întreprindere, în cadrul căruia cursanţii participau la diferite activităţi culturale, intens susţinute; aveau un teatru de amatori, un cor de amatori şi tocmai întemeiaseră un cerc cinefil, a cărui animatoare era această tânără studentă

a institutului de înalte studii cinematografice, care s-a arătat în acelaşi timp dispusă să dea o mână de ajutor tinerilor poliţişti; din pornire, aceştia aveau cele mai bune condiţii de desfăşurare: o excelentă cameră de luat vederi, un parc bine luminat şi, mai ales, nişte tineri atât de entuziaşti, încât comandantul nu ştiu să spună ce-i interesa mai mult, filmul sau animatoarea.

După ce le strânse mâna tuturor poeţilor, tânăra cineastă se întoarse spre doi tineri ce stăteau în dreptul unor reflectoare uriaşe şi le făcu semn; poeţii şi comandantul îşi mestecau tartinele în strălucirea unei lumini orbitoare. Discuţia, căreia comandantul se străduia să-i asigure o desfăşurare cât mai firească, era tulburată de indicaţiile tinerei femei, urmate de deplasarea reflectoarelor şi de uruitul surd al camerei de luat vederi. Pe urmă, comandantul le mulţumi poeţilor pentru amabilitatea de a fi venit şi, uitându-se la ceas, spuse că publicul aşteaptă cu nerăbdare.

— Vă rog să vă încolonaţi, tovarăşi poeţi, spuse unul dintre organizatori, citind numele lor, scrise pe o foaie de hârtie; poeţii se încolonară, după care, la un semn al organizatorului, urcară pe un podium, unde se afla o masă lungă în spatele căreia îşi avea fiecare locul lui, marcat cu o carte de vizită purtând numele corespunzător. Poeţii se aşezară pe scaunele lor şi sala (ocupată până la refuz) izbucni într-un ropot de aplauze prelungite.

Jaromil defilase pentru prima oară în faţa unui public şi pentru prima oară mulţimea îl vedea; căzu pradă unei stări euforice care nu-l mai părăsi până la sfârşitul serii. De altfel, totul îi reuşi de minune de la un capăt la altul. De îndată ce oaspeţii se instalară pe scaunele ce le fuseseră repartizate, unul dintre organizatori se apropie de un pupitru aflat în capătul mesei, le ură bun sosit celor unsprezece poeţi, după care începu să-i prezinte. La pronunţarea fiecărui nume, poetul respectiv se ridica în picioare, făcând o uşoară plecăciune şi sala îl aplauda.

Jaromil se ridică la rândul lui, făcu şi el o plecăciune, şi fu atât de uluit de aplauzele ce i se adresau, încât nu-l observă imediat pe fiul intendentului, care, aşezat în faţă, îi făcea semne cu mâna; îi flutură şi el din mână şi, acest gest, săvârşit pe podium în văzul tuturor, avu darul să-i stârnească voluptatea unui firesc artificial, în virtutea căruia, de-a lungul întregii seri, îi

flutură de câteva ori din mână prietenului său, ca unul care se simte pe scenă în voia lui, ca la el acasă.

Poeţii erau aşezaţi pe podium în ordine alfabetică; aşa se face că Jaromil se afla alături de sexagenar:

— Ce surpriză plăcută, prietene, i se adresă acesta pe un ton amical, habar n-am avut că dumneata erai! Nu de mult ţi s-au publicat nişte poezii într-o revistă literară.

Jaromil îi zâmbi politicos şi poetul reluă:

— Ţi-am reţinut numele, versurile dumitale sunt, într-adevăr, remarcabile, mi-au prilejuit o mare bucurie.

În clipa aceea însă, organizatorul luă din nou cuvântul, invitându-i pe poeţi să vină la microfon, în ordine alfabetică, şi să recite, succesiv, câteva din poeziile lor cele mai recente.

Aşadar, poeţii se apropiau de microfon, recitau, culegeau aplauze şi se întorceau la locurile lor. Jaromil îşi aştepta rândul într-o stare de nelinişte. Se temea să nu se bâlbâie, se temea că vocea lui nu va izbuti să adopte tonul potrivit, se temea de toate; apoi, când se ridică de pe scaun, era de-a dreptul năuc; n-avu nici măcar răgazul să reflecteze un pic. Începu să citească şi, de la primele versuri, se simţi în apele lui. Şi, de fapt, aplauzele ce au urmat lecturii primei sale poezii au fost cele mai îndelungate din câte fuseseră auzite în sală până în acel moment.

Aplauzele îl făcură să prindă curaj şi Jaromil îşi citi a doua poezie cu mai multă siguranţă decât prima şi nu se simţi câtuşi de puţin stânjenit când cele două reflectoare se aprinseră în apropierea lui, înecându-l în lumina lor orbitoare, în timp ce camera de luat vederi începea să toarcă la zece metri distanţă de el. Lăsa impresia că nu lua nimic în seamă, nu şovăi nici măcar o clipă, continuând să recite liniştit, ba, mai mult, izbuti chiar să-şi ridice ochii de pe foaia de hârtie şi să privească nu numai spre spaţiul nedesluşit al sălii ci, totodată, spre un punct foarte precis, unde (la câţiva paşi în spatele camerei de luat vederi) se afla frumoasa cineastă. Pe urmă, culese alte aplauze, după care mai citi două poezii, ascultând în acest timp torsul camerei de luat vederi şi urmărind-o, din când în când, pe tânăra şi frumoasa cineastă; apoi, salutând publicul, se întoarse la locul lui; în clipa aceea sexagenarul se sculă de pe scaun, îi făcu o uşoară plecăciune şi, desfăcându-şi braţele, le împreună pe după umerii lui Jaromil:

— Prietene, dumneata eşti poet, da, eşti poet!

Şi, întrucât aplauzele nu mai conteneau, se întoarse el însuşi cu faţa spre sală şi flutură din mână în semn de salut.

După ce îşi recită versurile şi al unsprezecelea poet, organizatorul urcă din nou pe podium şi, mulţumindu-le încă o dată poeţilor pentru prezenţa lor, anunţă o scurtă pauză, apoi cei interesaţi puteau să revină în aceeaşi sală, spre a discuta cu oaspeţii lor.

— Această discuţie nu este obligatorie, ţinu el să precizeze; sunt invitaţi să participe numai cei interesaţi.

Jaromil era ameţit; toată lumea îi strângea mâna şi se îngrămădea în jurul lui. Unul dintre poeţi i se prezentă ca redactor al unei edituri, şi, arătându-se mirat de faptul că Jaromil nu publicase până atunci nicio culegere de versuri, îi ceru să-i aducă neapărat o selecţie din poeziile sale; un altul îl invită din toată inima să ia parte la o adunare organizată de uniunea studenţilor; şi, bineînţeles, fiul intendentului veni şi el să-l întâlnească şi nu-l mai părăsi o clipă, dovedindu-le tuturor, cu toată claritatea, că se cunoşteau din anii copilăriei; pe urmă se apropie de el, personal, comandantul unităţii şi spuse:

— Cum văd, astăzi cei mai tineri se încununează cu laurii victoriei!

După care, întorcându-se către ceilalţi poeţi declară că, spre marele său regret, nu va putea să participe la discuţie, întrucât era de datoria sa să asiste la un bal organizat de cursanţii şcolii, bal care trebuia să înceapă într-o mică sală învecinată, imediat după terminarea recitalului de poezie. Multe fete tinere din sat, se grăbi el să adauge cu un zâmbet libidinos, au venit la această petrecere, nevrând să le scape ocazia de a-i cunoaşte pe bărbaţii de la poliţie, cărora le-a mers buhul că sunt nişte donjuani fără pereche.

— Aşadar, stimaţi tovarăşi, vă mulţumesc încă o dată pentru frumoasele voastre versuri şi vreau să sper că asta nu e ultima oară când ne vedem.

Şi după ce le întinse mâna tuturor poeţilor, se îndreptă spre sala alăturată de unde începuseră să se audă, ca invitaţie la dans, primele acorduri ale unei orchestre de suflători.

În sala mare, unde cu câteva clipe în urmă răsunaseră aplauze furtunoase, micul şi agitatul grup al poeţilor se regăsi

singur la poalele estradei; unul dintre organizatori urcă pe podium şi anunţă:

— Stimaţi tovarăşi, pauza s-a încheiat şi dau din nou cuvântul oaspeţilor noştri. Îi rog pe cei ce vor să participe la discuţia cu tovarăşii poeţi, să ia loc în sală.

Poeţii îşi reocupară locurile pe podium şi vreo zece persoane veniră să se aşeze, faţă în faţă cu ei, în primul rând al sălii pustii: se aflau printre ele fiul intendentului, cei doi organizatori care-i însoţiseră pe poeţi în microbuz, un domn mai în vârstă cu un picior de lemn şi cu o cârjă în braţe, apoi câteva persoane mai puţin bătătoare la ochi şi, de asemenea, două femei: una se apropia de cincizeci de ani (fără îndoială o dactilografă din biroul comandantului), iar cealaltă era tânăra cineastă, care terminase filmarea şi acum se uita ţintă la poeţi, cu ochii ei mari şi paşnici; prezenţa în sală a unei femei atât de frumoase era cu atât mai neobişnuită şi cu atât mai stimulatoare pentru poeţi, cu cât, prin peretele subţire ce despărţea sala de încăperea vecină răzbeau până la ei, din ce în ce mai puternice şi mai ispititoare, acordurile alămurilor şi vacarmul din ce în ce mai asurzitor al balului.

Cele două şiruri, aşezate faţă în faţă, erau aproape egale ca număr, făcând să te gândeşti la două echipe de fotbal; Jaromil îşi spuse în sinea lui că liniştea ce se aşternuse între ele era liniştea ce precedă o înfruntare furtunoasă; şi cum această linişte dura de aproape treizeci de secunde, aprecie că unsprezecele poeţilor pierdea primele puncte.

Numai că Jaromil îşi subaprecia colegii; în decursul anilor unii dintre ei participaseră, totuşi, la circa o sută de asemenea discuţii, iar aceste şezători literare cu dezbateri deveniseră principalul lor domeniu de activitate, specialitatea şi adevărata lor artă. Să ne amintim de un amănunt istoric: era pe atunci vremea întrunirilor şi a discuţiilor; instituţiile de tot felul, cluburile de întreprinderi, comitetele de partid şi comitetele uniunii tineretului organizau serate la care erau invitaţi pictori, poeţi, astronomi sau economişti de toate categoriile; organizatorii acestor serate erau apoi notaţi şi răsplătiţi cum se cuvine pentru iniţiativele lor, căci perioada aceea cerea cu insistenţă o activitate revoluţionară, iar aceasta, neputându-se manifesta pe baricade, trebuia neapărat să se desfăşoare în şedinţe, întruniri şi discuţii. Iar pictorii, poeţii, astronomii sau

economiştii de toate categoriile participau şi ei, bucuroşi, la acest gen de serate, demonstrând în felul acesta că nu erau doar nişte specialişti limitaţi, ci specialişti revoluţionari, legaţi de popor.

Poeţii cunoşteau, deci, foarte bine întrebările pe care le punea publicul, ştiau foarte bine că acestea se repetau cu regularitatea uimitoare a unui eveniment statistic. Ştiau cu precizie că cineva avea să-i întrebe: tovarăşi, când şi cum aţi început să scrieţi? Că un altul îi va întreba: la ce vârstă aţi scris prima dumneavoastră poezie? Ştiau, de asemenea, că cineva îi va întreba care era autorul lor preferat, şi că vor trebui să se aştepte ca un membru din asistenţă, dornic să strălucească prin cultura sa marxistă, să le pună această întrebare: cum ai defini dumneata, tovarăşe, realismul socialist? Şi mai ştiau că li se vor adresa, în afara întrebărilor, câteva cuvinte de chemare la ordine, spre a-i determina să scrie mai multe versuri 1: despre profesiunea celor cu care au purtat discuţia, 2: despre tineret, 3: despre viaţa grea şi aspră în anii capitalismului şi 4: despre dragoste.

Cele treizeci de secunde de tăcere nu erau, deci, rezultatul unei descumpăniri; erau mai curând o încetineală premeditată din partea rutinaţilor poeţi, care ştiau foarte bine cum merg treburile; ori, poate, o proastă coordonare a acestora, întrucât poeţii prezenţi nu se mai produseseră niciodată în această formaţie şi fiecare dintre ei voia să lase altuia privilegiul de a trage primul la ţintă. În cele din urmă luă cuvântul poetul sexagenar. Vorbi dezinvolt şi cu emfază preţ de zece minute, apoi invită rândul din faţă să pună, fără teamă, orice întrebare. Şi, astfel, poeţii avură, în sfârşit, posibilitatea să-şi etaleze elocvenţa şi iscusinţa lor într-un joc de echipă improvizat care, din clipa aceea, se desfăşură fără cusur: se înţelegeau de minune, se pricepeau să intervină cu schimbul, completându-se între ei cu tot felul de aluzii, făcând să alterneze, cu promptitudine, un răspuns serios cu o glumă sau un banc. Firește, s-au pus toate întrebările fundamentale cărora li s-au dat toate răspunsurile fundamentale şi cine nu l-ar fi ascultat cu interes pe sexagenar, căruia i s-a adresat întrebarea cum şi când anume a scris prima sa poezie, explicându-le celor de faţă că n-ar fi devenit niciodată poet dacă n-ar fi existat pisicuţa Miţi, căci ea fusese aceea care i-a inspirat prima poezie, la vârsta de

cinci ani; apoi recită această poezie şi, întrucât cei din primul rând nu-şi dădeau seama dacă era serios sau dacă glumea, se grăbi să râdă el cel dintâi, după care, toată lumea, poeţii şi publicul râseră cu poftă, îndelung şi din toată inima.

Şi, bineînţeles, avură parte şi de cuvinte de chemare la ordine. Fiul intendentului, în persoană, se ridică de pe scaun şi vorbi îndelung. Da, a fost, într-adevăr, o seară de poezie remarcabilă şi toate versurile citite au fost de cea mai bună calitate, dar s-a gândit cineva că din cele pe puţin treizeci şi trei de poezii câte au fost auzite (dacă se ţinea seama de faptul că fiecare poet recitase, în medie, circa trei poezii) nu s-a numărat niciuna care să trateze, în mod direct sau indirect, tema securităţii naţionale? Şi poate, oare, să afirme cineva că securitatea naţională ocupă în viaţa noastră un loc inferior celui de-al treizeci şi treilea?

Imediat după el se ridică în picioare dactilografa semicentenară care aprobă întru totul spusele vechiului coleg de clasă al lui Jaromil, grăbindu-se însă să adauge că întrebarea ei era absolut diferită de a acestuia: de ce se scrie, în momentul de faţă, atât de puţin despre dragoste? În rândurile publicului se stârni un râs înăbuşit, dar semicentenara continuă:

— Şi în regimul socialist oamenii se iubesc şi citesc cu plăcere ceva frumos despre dragoste.

Poetul sexagenar se sculă de pe scaunul său, făcu o uşoară plecăciune, şi spuse că tovarăşa avea dreptate, fără doar şi poate. Să roşim de ruşine în regimul socialist pentru faptul de a iubi? E ceva rău în acest sentiment? El, bărbat în vârstă, nu se sfia să mărturisească deschis că atunci când vedea pe stradă femei îmbrăcate în rochiţe scurte, de vară, sub care se puteau ghici trupurile lor tinere şi fermecătoare, da, el, unul, nu era în stare să se stăpânească să nu-şi întoarcă privirea după ele. În unsprezecele întrebător se făcu auzit râsul complice al dornicilor de plăceri şi, încurajat, poetul sexagenar continuă: ce trebuia să le ofere acestor femei tinere şi frumoase? Poate un ciocan împodobit cu sparanghel? Şi când le invita la el acasă, trebuia oare să pună câte o seceră în vazele cu flori? Nicidecum, le oferea trandafiri; iar poezia de dragoste e ca trandafirii oferiţi femeilor noastre.

— Da, aşa e, interveni semicentenara, aprobând cu frenezie spusele poetului, iar acesta scoase la iuţeală din buzunarul

interior al hainei o foaie de hârtie şi începu să citească un lung poem de dragoste.

— Da, da, e minunat, încuviinţă cu entuziasm semicentenara, dar în aceeaşi clipă unul dintre organizatori se ridică în picioare şi spuse că versurile acestea erau, fără îndoială, frumoase, dar, oricum, chiar şi într-o poezie de dragoste trebuia să reiasă, cu claritate, că a fost scrisă de un poet socialist.

— Şi, mă rog, în ce constă această claritate, întrebă semicentenara, fascinată încă de patetica plecăciune a bătrânului poet şi de poemul său de dragoste.

În tot acest timp Jaromil tăcuse mâlc, în ciuda faptului că ceilalţi colegi luaseră cu toţii cuvântul; îşi spuse în sinea lui că acum era momentul să intervină; era, în povestea asta, o problemă la care reflecta de mai multă vreme; da, din vremea când frecventa atelierul pictorului şi asculta, cuminte, prelegerile acestuia despre arta modernă şi despre lumea nouă! Şi, vai! din nou pictorul era acela care se exprima prin gura lui Jaromil. Şi din nou cuvintele şi vocea pictorului se strecurau prin buzele lui Jaromil.

Ce spunea el? Că dragostea, în vechea societate, era denaturată în asemenea măsură de grija banului, de considerentele sociale şi de prejudecăţi, încât, în realitate, nu putea fi niciodată ea însăşi, nefiind, de fapt, decât propria sa umbră. Numai era nouă, măturând puterea banului şi influenţa prejudecăţilor, va face ca omul să devină pe deplin uman, şi dragostea mai măreaţă decât a fost vreodată în trecut. Poezia de dragoste socialistă era, deci, expresia acestui nobil sentiment descătuşat.

Jaromil era mulţumit de ceea ce spunea şi, în acest timp, vedea doi ochi mari şi negri ce priveau neclintiţi, spre el; îşi spuse în sinea lui că „marea dragoste”, sentimentul descătuşat, erau cuvinte ce alunecau din gura lui ca o corabie cu pânze, plutind uşor spre rada portului acestor ochi mari şi întunecaţi. Când termină însă de vorbit, unul dintre poeţi i se adresă, cu un zâmbet ironic:

— Eşti, într-adevăr, convins că sentimentul de dragoste e mai puternic în poeziile tale decât în poeziile lui Heinrich Heine? Ori, poate, iubirile lui Victor Hugo sunt prea mici pentru tine?

Sau crezi cumva că dragostea lui Macha şi Neruda era mutilată de bani şi de prejudecăţi?

Începea necazul. Jaromil nu ştia ce să răspundă; se făcu roşu la faţă şi văzu înaintea lui doi ochi mari şi negri, martori ai dezastrului său.

Semicentenara înregistră cu satisfacţie întrebările sarcastice adresate lui Jaromil de colegul său şi, de aceea, se grăbi să spună:

— Ce-aţi vrea voi să schimbaţi în dragoste, stimaţi tovarăşi? Dragostea a fost şi va rămâne mereu aceeaşi în vecii vecilor.

— Asta nu, tovarăşe. Categoric nu! interveni, din nou, cu promptitudine, organizatorul.

— Eu nu asta am vrut să spun, ripostă în clipa următoare poetul. Dar diferenţa dintre poezia de dragoste de ieri şi cea de azi nu ţine de tăria sentimentelor.

— Şi-atunci de ce ţine? întrebă semicentenara.

— Dacă ţineţi să ştiţi o să vă spun: pe vremuri, dragostea, chiar cea mai mare şi mai profundă, constituia întotdeauna un mijloc de evadare, un mijloc de a scăpa de o viaţă socială dezgustătoare. Dimpotrivă, dragostea omului modern e legată de îndatoririle noastre cetăţeneşti, de munca şi de lupta noastră, alcătuind cu ele un tot unitar. În asta constă *noua* sa frumuseţe.

Rândul din faţă îşi exprimă acordul cu judecata colegului lui Jaromil, dar acesta, izbucnind într-un hohot de râs răutăcios, ripostă cu vehemenţă:

— Frumuseţea asta, scumpe prietene, nu are în ea absolut nimic nou. Oare clasicii nu duceau şi ei o viaţă în care dragostea era în perfectă armonie cu lupta lor socială? Îndrăgostiţii din celebra poezie a lui Shelley sunt amândoi revoluţionari şi pier împreună în flăcările rugului. Să fie, oare, asta ceea ce tu numeşti o dragoste ruptă de viaţa socială?

Partea cea mai proastă era că de data asta colegului lui Jaromil, întocmai ca Jaromil cu câteva clipe în urmă, nu ştia ce să răspundă la obiecţiile acestuia, frământându-se şi consumându-se la rândul său, riscând să dea impresia (impresia inadmisibilă) că acceptă inexistenţa deosebirii între trecut şi prezent şi, în consecinţă, inexistenţa unei lumi noi. De altfel semicentenara se ridică numaidecât, adresându-i-se cu un zâmbet de examinator:

— Şi-atunci, spuneţi-mi, în ce constă de fapt deosebirea între trecut şi prezent din punct de vedere al dragostei?

În acest moment decisiv, când toată lumea se afla într-un impas, interveni în discuţie bărbatul cu piciorul de lemn şi cu cârja în braţe; în tot acest timp, urmărise cu atenţie întreaga dezbatere, în ciuda unei nerăbdări vizibile ce se citea pe chipul lui. De data asta se ridică şi, sprijinindu-se bine de speteaza scaunului, începu:

— Dragi tovarăşi, îngăduiţi-mi să mă prezint, spuse el, la care cei din rândul întâi se împotriviră pe loc, strigând că nu era nevoie, căci toată lumea îl cunoştea. Dar infirmul îi întrerupse şi continuă:

— Nu vouă mă prezint eu acum, ci tovarăşilor pe care noi i-am invitat aici la această discuţie; şi, cum ştia că numele său nu le-ar fi spus nimic poeţilor, le povesti, pe scurt, întreaga sa biografie: era angajat în această vilă de aproape treizeci de ani; locuia în ea de pe vremea industriaşului Kožvara, care îşi avea aici reşedinţa sa de vară; a fost aici şi în anii războiului, când industriaşul fusese arestat, iar vila devenise o casă de odihnă a Gestapoului; după război, vila a fost confiscată de partidul socialist naţional ceh, iar acum se afla la dispoziţia poliţiei.

— Ei bine, după toate câte am văzut, pot să spun că niciun guvern nu s-a ocupat şi nu s-a îngrijit atât de bine de oamenii muncii, ca guvernul comunist.

Fireşte, nici azi nu era totul în perfectă ordine:

— Pe vremea industriaşului Kožvara, pe vremea Gestapoului, şi pe vremea socialiştilor-naţionali, staţia autobuzului a fost mereu în faţa vilei.

Da, era foarte comod şi convenabil, iar el n-avea de făcut decât circa zece paşi din staţia autobuzului până în locuinţa sa din subsolul vilei. Dar iată că în zilele noastre staţia a fost mutată la o distanţă de două sute de metri! Protestase până acum peste tot unde se putea protesta. Dar absolut în zadar.

— Spuneţi-mi, continuă el, bătând cu cârja în duşumea; acum când vila aparţine celor ce muncesc, mai e cazul ca staţia de autobuz să fie atât de departe?

Cei din rândul întâi replicară (unii cu nerăbdare, alţii cu o anumită doză de amuzament) că i se mai explicase de o sută de ori că autobuzul oprea acum în faţa uzinei ce fusese construită între timp.

Bărbatul cu piciorul de lemn le răspunse că ştia acest lucru, dar el făcuse propunerea ca autobuzul să oprească în ambele locuri.

Cei din rândul întâi ripostară din nou, spunând că ar fi o adevărată prostie ca autobuzul să oprească la fiecare două sute de metri.

Cuvântul *prostie* avu darul să-l jignească pe bărbatul cu piciorul de lemn; plin de indignare, declară că nimeni n-avea dreptul să-i vorbească în felul ăsta şi, bătând de zor cu cârja în duşumea, se făcea din ce în ce mai stacojiu la faţă. De altfel, afirmaţia lor nu era întemeiată, pretindea el, autobuzul putea foarte bine să aibă staţii la o distanţă de două sute de metri, căci el ştia, cu precizie, că pe alte linii de autobuz staţiile erau la fel de apropiate.

Unul dintre organizatori se ridică de pe scaun şi-i cită cuvânt cu cuvânt bărbatului cu picior de lemn (de bună seamă nu făcea acest lucru pentru prima oară) decizia societăţii cehoslovace de transporturi rutiere, care interzicea opririle la distanţe atât de mici.

Omul cu picior de lemn îi replică pe loc, spunând că făcuse o propunere pentru o soluţie de compromis; staţia ar putea fi plasată exact la jumătatea drumului dintre vilă şi uzina amintită.

I se atrase atenţia că din clipa aceea staţia ar fi fost departe deopotrivă pentru muncitori şi pentru poliţişti.

Discuţia dura de vreo douăzeci de minute şi poeţii încercau zadarnic să intervină, spre a putea pune capăt acestei dispute; publicul era pasionat de un subiect arhicunoscut şi nu voia, cu niciun chip, să le dea cuvântul. Când, în sfârşit, dezgustat de rezistenţa colegilor săi, bărbatul cu picior de lemn se aşeză din nou pe scaunul său, liniştea în sală se restabili, dar în clipa următoare fu asaltată de acordurile orchestrei de suflători, ce răzbeau din încăperea alăturată.

Pe urmă, un timp îndelungat nu mai scoase nimeni nicio vorbă, până când unul dintre organizatori se ridică în picioare şi le mulţumi poeţilor pentru vizita lor şi pentru interesanta discuţie avută cu publicul. În numele oaspeţilor se ridică şi luă cuvântul poetul sexagenar, spunând că discuţia (de altfel, ca întotdeauna) a fost, categoric, mai profitabilă pentru ei, poeţii, decât pentru gazdele lor, cărora le mulţumea călduros pentru participare...

Din sala învecinată se auzea vocea unui cântăreţ, publicul se strânse în jurul bărbatului cu picior de lemn ca să-i domolească mânia, iar poeţii rămaseră singuri. Peste câteva clipe, fiul intendentului, însoţit de doi organizatori, se apropie de ei şi, invitându-i să-l urmeze, îi conduse până la microbuz.

8

În microbuzul care-i readucea la Praga se mai afla, în afara poeţilor, frumoasa cineastă. Poeţii o asaltau, străduindu-se care mai de care să-i atragă atenţia şi să-i câştige interesul. Din păcate, Jaromil se afla pe un scaun prea îndepărtat de al ei, ca să poată participa la acest joc; se gândea la roşcata lui şi îşi dădea seama, cu o certitudine fără drept de apel, că era urâtă fără leac.

În fine, microbuzul se opri undeva în centrul Pragăi, şi câţiva dintre poeţi se hotărâră să mai zăbovească puţin împreună, într-un bar de noapte. Jaromil şi cineasta îi însoţiră; se aşezară cu toţii la o masă mare, sporovăiră, băură şi la ieşirea din bar cineasta le propuse să vină la ea. Dar, între timp, rămăsese doar o mână de poeţi: Jaromil, poetul sexagenar şi redactorul de editură. Se instalară în fotolii confortabile, într-o încăpere frumoasă aflată la etajul întâi al unei vile, unde tânăra cineastă locuia ca subchiriaşă, şi se apucară din nou să bea.

Bătrânul poet se dedica cineastei, cu o ardoare inegalabilă. Venea să se aşeze lângă ea, îi elogia frumuseţea, îi recita poezii, improviza ode patetice întru cinstirea farmecelor ei, din când în când se lăsa în genunchi la picioarele ei şi-i lua mâinile în mâinile sale. Cu aproape aceeaşi ardoare, redactorul de editură se dedica lui Jaromil; fireşte, nu aducea elogii frumuseţii sale, în schimb îi repeta de nenumărate ori: *tu eşti poet, da, eşti poet!* (Să notăm, în treacăt, că atunci când un poet atribuie cuiva calificativul de poet nu e acelaşi lucru ca atunci când îi spunem inginer unui inginer sau agricultor unui agricultor, fiindcă agricultorul e cel ce cultivă pământul, pe când poetul nu e cel ce scrie versuri, ci – să reţinem acest cuvânt – cel *ales* pentru a le scrie, şi numai un poet poate deosebi, cu certitudine, la un alt poet, acest har căci – să ne aducem aminte de scrisoarea lui Rimbaud: *toţi poeţii sunt fraţi* şi numai frate la frate poate deosebi, cu temeinicie, semnul tainic al rasei.)

Cineasta, în faţa căreia stătea îngenuncheat sexagenarul şi ale cărei mâini erau victimele frământărilor stăruitoare ale palmelor acestuia, nu-l scăpa o clipă din ochi pe Jaromil. Dreptunghiul era de o perfectă frumuseţe! Bătrânul poet se desfăta contemplând-o pe tânăra cineastă, redactorul pe Jaromil, în timp ce Jaromil şi cineasta se contemplau reciproc.

Această geometrie a privirilor fu curmată o singură dată, atunci când redactorul de editură îl luă de braţ pe Jaromil şi-l trase afară, pe un balcon lipit de cameră, ca să-l îndemne să urineze amândoi în curte, proiectând jetul peste balustrada balconului. Jaromil îi făcu bucuros pe plac, în dorinţa de a-l face pe redactor să nu uite de promisiunea pe care i-o făcuse de a-i publica o plachetă de versuri.

Când cei doi reveniră de pe balcon, bătrânul poet, mereu îngenuncheat în faţa cineastei, se ridică în picioare şi spuse că era momentul să plece, întrucât îşi dădea prea bine seama că nu el era acela pe care-l dorea tânăra şi frumoasa femeie. Pe urmă îi propuse redactorului (acesta dând dovadă de mult mai puţină perspicacitate şi înţelegere) să-i lase, în sfârşit, singuri pe cei ce doreau şi meritau să fie singuri, întrucât ei erau, aşa cum ţinu să-i numească bătrânul poet, prinţul şi prinţesa acestei seri.

În fine, redactorul pricepu despre ce era vorba, iar bătrânul poet îl şi apucase de braţ trăgându-l spre uşă, când Jaromil înţelese că avea să rămână singur în compania tinerei femei care stătea instalată într-un fotoliu larg, cu picioarele încrucişate sub ea, cu părul negru despletit şi cu ochii ei, mari şi negri, aţintiţi asupra lui...

Povestea a două fiinţe aflate pe punctul de a deveni amanţi dăinuie de când lumea şi nu lipsise mult ca noi să uităm perioada în care se desfăşura. Şi cât de plăcut e să povesteşti aventuri amoroase de acest gen! Şi ce minunat ar fi s-o uităm pe aceea care a stors seva scurtelor noastre vieţi, ca s-o subjuge unor munci fără rost – şi cât de sublim ar fi să uităm Istoria!

Dar iată că spectrul ei bate la uşă şi intră în povestea noastră. Nu sub înfăţişarea poliţiei secrete sau a unei revoluţii spontane; nu; căci istoria nu păşeşte doar pe culmea tragică a vieţii, ci ea mai îmbibă, ca o apă murdară, viaţa cea de toate zilele, iar în povestea noastră ea pătrunde sub înfăţişarea unei perechi de indispensabili.

În ţara lui Jaromil, eleganţa era un delict politic în epoca la care ne referim; îmbrăcămintea ce se purta atunci (la urma urmei războiul se terminase abia de câţiva ani şi se mai simţeau încă lipsurile) era foarte urâtă; iar eleganţa în materie de lenjerie era socotită în epoca aceea austeră drept un lux condamnabil! Bărbaţii pe care-i stânjenea urâţenia indispensabililor ce se găseau de vânzare în acele vremuri (nişte izmene largi, coborând mult sub genunchi, prevăzute cu un prohab caraghios peste burtă) purtau, în locul lor, nişte chiloţi de pânză, numiţi *trenirky,* destinaţi (aşa cum sugerează cuvântul) practicării sportului, cu alte cuvinte stadioanelor şi sălilor de gimnastică ale liceelor. Şi se întâmpla un lucru ciudat: pe vremea aceea în Cehoslovacia bărbaţii se strecurau în patul iubitelor în echipament de fotbalişti, se duceau la iubitele lor aşa cum se merge pe stadion, dar din punctul de vedere al ţinutei lucrurile nu stăteau chiar atât de prost; căci chiloţii de gimnastică aveau totuşi o anumită eleganţă sportivă şi erau de o culoare veselă – albastră, verde, roşie sau galbenă.

Jaromil nu se ocupa câtuşi de puţin de vestimentaţia sa, de asta se îngrijea mama lui; ea îi alegea îmbrăcămintea, ea îi alegea lenjeria, ea îl supraveghea să nu răcească, silindu-l să poarte nişte indispensabili suficient de călduroşi. Ea ştia, cu exactitate, câte perechi de indispensabili se aflau în sertarul lui de lenjuri şi îi era de ajuns să-şi arunce o privire în şifonierul lui, ca să ştie pe care-i purta Jaromil în ziua respectivă. Când vedea că din sertar nu lipsea nicio pereche, făcea pe loc o criză de furie; nu-i plăcea ca Jaromil să poarte chiloţi de gimnastică, socotind că aceşti chiloţi nu erau indispensabili, iar destinaţia lor nu era decât sala de gimnastică. Când Jaromil protesta, spunând că indispensabilii erau urâţi, ea îi răspundea cu o ascunsă nervozitate că, de bună seamă, nu se ducea să se arate nimănui în indispensabili. Iar atunci când se ducea la tânăra roşcată, lui Jaromil nu-i rămânea decât să scoată o pereche de indispensabili din sertarul de rufe, s-o ascundă într-un sertar al biroului său şi să-şi îmbrace, pe ascuns, nişte chiloţi de gimnastică.

Numai că, în ziua aceea, el nu ştia ce surpriză avea să-i rezerve seara şi purta nişte indispensabili îngrozitori de urâţi, uzaţi, de culoarea cenuşiului murdar!

Veţi spune că asta era o complicaţie minoră, că putea, de pildă, să stingă lumina ca să nu fie văzut. Dar vai! În camera cineastei nu se afla decât o lampă de căpătâi cu abajur roz, iar această lampă era aprinsă, lăsând impresia că aşteaptă cu nerăbdare să lumineze mângâierile celor doi amanţi, şi Jaromil nu se vedea în stare să-şi imagineze cuvintele pe care trebuia să le rostească, spre a o determina pe tânăra femeie s-o stingă.

Sau veţi face, eventual, observaţia că Jaromil putea foarte bine să-şi scoată caraghioşii săi indispensabili o dată cu pantalonii. Dar lui nici nu-i dădea măcar prin minte că ar fi putut să-şi scoată în acelaşi timp indispensabilii şi pantalonii, pentru simplul motiv că nu obişnuia să se dezbrace niciodată în acest fel; un salt atât de brusc în goliciune îl înspăimânta; se dezbrăca întotdeauna, piesă cu piesă, şi o mângâia pe roşcata lui îmbrăcat în chiloţii săi de gimnastică, pe care nu-i scotea decât sub acoperişul plăcerii.

Stătea deci îngrozit în faţa ochilor mari şi întunecaţi şi la un moment dat spuse că trebuia să plece şi el.

Bătrânul poet mai-mai să facă o criză de furie; îi spuse pe şleau că n-avea dreptul să jignească o femeie, şi-i înşiră, cu o voce scăzută, toate plăcerile ce-l aşteptau; cuvintele acestea însă n-aveau decât darul de a-l convinge o dată în plus de urâţenia izmenelor sale. Vedea superbii ochi negri ai tinerei cineaste şi bătea în retragere, mergând de-a-ndoaselea spre uşă, cu inima sfâşiată.

Abia ajuns în stradă, fu cuprins de regrete; nu era în stare să izgonească din faţa lui chipul acestei splendide femei. Iar bătrânul poet (între timp se despărţiseră de redactor în staţia de tramvai şi acum mergeau singuri pe străzile întunecate) îl chinuia nemaicontenind să-i reproşeze faptul de a fi jignit o femeie tânără şi frumoasă, şi de a se fi comportat atât de prosteşte.

Jaromil îi spuse că n-a vrut câtuşi de puţin s-o jignească pe tânăra femeie, dar că el avea o prietenă pe care o iubea la nebunie.

— Dumneata eşti un naiv, îi replică bătrânul poet. Da, un naiv. Dumneata eşti poet, dumneata eşti un iubitor al vieţii, şi, deci, nu vei face niciun rău prietenei dumitale, culcându-te cu o altă femeie; viaţa e scurtă, prietene, şi ocaziile pierdute nu le mai regăseşti niciodată.

Lui Jaromil îi era penibil să asculte vorbăria poetului sexagenar; îi răspunse că, după părerea lui, o singură mare iubire în care investim tot ce avem în noi valorează mai mult decât o mie de iubiri efemere, că el posedă toate celelalte femei în persoana prietenei sale; că prietena sa era atât de variată, că iubirea ei era atât de nemărginită, încât putea să trăiască alături de ea mai multe aventuri, nemaipomenite, decât un donjuan cu o mie şi una de femei.

Bătrânul poet se opri, cuvintele lui Jaromil avură, de bună seamă, darul să-l impresioneze:

— S-ar putea să ai dreptate, spuse el. Numai că eu sunt bătrân, un bărbat bătrân care ţine de lumea veche. Şi trebuie să-ţi mărturisesc că deşi sunt însurat mi-ar fi plăcut la nebunie să rămân cu această frumoasă femeie în locul dumitale.

Şi, întrucât Jaromil continua cu reflecţiile sale despre măreţia iubirii monogame, bătrânul poet îi făcu o uşoară plecăciune şi reluă:

— Da, s-ar putea să ai dreptate, prietene, da, cred că ai, cu siguranţă că ai dreptate. Crezi, oare, că n-am visat şi eu la o mare iubire? O mare şi unică iubire? Iubire nemărginită, ca universul? Numai că eu, prietene, am risipit-o pentru că, în această lume veche, lumea banului şi a târfelor, marea iubire era condamnată.

Erau amândoi ameţiţi de băutură, şi bătrânul poet îşi petrecu braţul pe după umerii tânărului poet, apoi se opri cu el între şinele de tramvai şi, ridicând în sus celălalt braţ, începu să strige:

— Moarte lumii vechi! Trăiască marea iubire!

Lui Jaromil i se păru grandioasă, boemă şi poetică această manifestare şi se apucă şi el să strige, îndelung şi plin de însufleţire, pe străzile întunecate ale Pragăi:

— Moarte lumii vechi! Trăiască marea iubire!

Pe urmă, bătrânul poet îngenunche pe pavaj la picioarele lui Jaromil şi, sărutându-i mâna, spuse:

— Prietene, mă închin în faţa tinereţii tale! Bătrâneţea mea se înclină în faţa tinereţii tale, fiindcă numai tinereţea va salva omenirea!

Apoi tăcu un timp, după care, atingând cu capul său descoperit genunchii lui Jaromil, adăugă cu o voce foarte melancolică:

— Şi mă închin în faţa marii tale iubiri!

În sfârşit, se despărţiră şi Jaromil se văzu din nou acasă în camera lui. Şi în faţa ochilor săi reapăru chipul frumoasei femei de care el se lipsise. Împins de o dorinţă masochistă, se duse să se privească în oglindă. Îşi scoase la iuţeală pantalonii spre a se vedea în indispensabilii săi oribili şi ponosiţi, şi se uită îndelung şi plin de ură la caraghioasa sa urâţenie.

Pe urmă îşi dădu seama că nu la el se gândea cu această ură. Se gândea cu ură la mama lui; la mama lui care-i pregătea lenjeria, la mama lui în faţa căreia trebuia să se ascundă ca să-şi pună chiloţii de gimnastică şi să strecoare izmenele pe furiş într-un sertar al biroului său, cu ură se gândea la mama lui care ştia de fiecare ciorap şi de fiecare cămaşă a sa.

Se gândea la mama lui care ţinea de capătul unei lese lungi a cărei zgardă se înfigea adânc în grumazul său.

9

Din seara aceea deveni şi mai crud cu micuţa sa roşcată, iar această cruzime îmbrăca veşmântul solemn al dragostei: cum de nu înţelegea ce-l frământa şi-l îngrijora pe el în clipa aceea? Cum se face că nu ştia în ce stare de spirit se afla el în clipa aceea?

Îi era, într-adevăr, atât de străină, încât habar n-avea ce se petrecea în adâncul sufletului său? Dacă-l iubea cu adevărat, aşa cum o iubea el, ar fi trebuit măcar să sesizeze acest lucru! Cum se face că o interesau nişte lucruri care pe el nu-l interesau câtuşi de puţin? Îi vorbea mereu de un frate de-al ei, pe urmă de un alt frate şi de o soră, şi, din nou, de altă soră! Nu simţea că el avea nişte mari necazuri, că avea nevoie de participarea ei, de înţelegerea ei, şi n-avea nevoie de veşnicele ei flecăreli egocentriste? Chiar nu simţea?

Bineînţeles, micuţa se împotrivea. De ce n-ar putea, în definitiv, să vorbească despre familia ei? Oare el, Jaromil, nu vorbea despre familia lui? Şi îi aminti (pentru prima oară din ziua aceea cu pricina) că mama lui dăduse buzna în camera lui Jaromil şi-i băgase cu sila în gură o bucată de zahăr îmbibată cu nişte picături.

Jaromil îşi iubea şi îşi ura mama, deopotrivă; dar în faţa roşcatei îi luă imediat apărarea: făcuse, oare, un lucru rău,

vrând s-o îngrijească? Asta dovedeşte că o iubea şi că o acceptase în familia lor! Roşcata începu să râdă; totuşi mama lui Jaromil nu era atât de proastă, încât să confunde nişte gemete de dragoste cu suspinele unei persoane suferinde de ficat! Jaromil se socoti ofensat şi tăcu, iar roşcata trebui să-i ceară iertare.

Într-o zi, se plimbau împreună pe stradă, roşcata îl ţinea de braţ şi amândoi tăceau cu o încăpăţânare înverşunată (când nu-şi făceau reproşuri, tăceau, şi când nu tăceau îşi făceau reproşuri); deodată Jaromil zări două femei frumoase ce veneau din direcţia opusă lor. Una era tânără, cealaltă mai în vârstă. Tânăra era mai elegantă şi mai frumoasă, dar (spre marea surpriză a lui Jaromil) cea mai vârstnică era şi ea foarte elegantă şi uimitor de frumoasă. Le cunoştea pe amândouă: mai tânăra era cineasta, iar mai vârstnica era mama lui.

Se roşi la faţă şi le salută. Cele două femei răspunseră la salutul lui (mama cu o voioşie ostentativă), iar pentru Jaromil faptul de a fi fost văzut cu această puştancă nearătoasă era ca şi când frumoasa cineastă l-ar fi surprins ruşinându-se în odioşii săi indispensabili.

Ajuns acasă, o întrebă pe mama sa de unde o cunoştea pe cineastă. Şi mama îi răspunse cu o voită cochetărie că o cunoştea de mai multă vreme. Jaromil continuă s-o interogheze, dar mama se eschiva mereu: era ca atunci când un îndrăgostit îşi interoghează prietena asupra unui detaliu intim şi ea, spre a-i întări curiozitatea, întârzie să-i răspundă; în cele din urmă, mama îi împărtăşi lui Jaromil că această simpatică femeie venise s-o viziteze cu cincisprezece zile în urmă. Era o mare admiratoare a poeziei lui Jaromil şi voia să facă un film de scurtmetraj despre el; ar urma să fie un film de amator, produs sub auspiciile Clubului securităţii naţionale, şi, în consecinţă, i-ar fi asigurat un public destul de numeros.

— De ce a venit la tine? De ce nu mi s-a adresat direct mie? întrebă Jaromil.

După părerea ei, n-a vrut să-l deranjeze şi, în plus, voia să afle cât mai multe lucruri cu putinţă despre el prin intermediul mamei lui. De altfel, cine altul decât o mamă poate să ştie mai multe despre fiul ei? Iar această tânără şi frumoasă femeie a fost atât de drăguţă, încât i-a cerut mamei să colaboreze cu ea la alcătuirea scenariului; da, au conceput împreună (şi

amândouă i l-au ascuns lui Jaromil) un scenariu despre tânărul poet.

— De ce nu mi-aţi spus nimic despre povestea asta? întrebă din nou Jaromil, căruia, în mod instinctiv, i se păru dezagreabilă această alianţă dintre mama lui şi tânăra cineastă.

— Am avut ghinionul să te întâlnim. De fapt, hotărâserăm amândouă să-ţi facem o surpriză. Într-o bună zi, când te-ai fi întors acasă, i-ai fi găsit aici pe cineaşti cu camera de luat vederi.

Ce putea să facă Jaromil? Într-o zi, revenind acasă, îi întinse mâna tinerei femei (în a cărei locuinţă se aflase cu câteva săptămâni în urmă) şi se simţi nespus de nefericit, în ciuda faptului că, de data aceasta, purta sub pantaloni nişte chiloţi de gimnastică noi (după seara de poezie organizată de poliţişti nu-şi mai punea niciodată izmenele acelea afurisite). Numai că, de îndată ce se afla în faţa cineastei, se găsea întotdeauna cineva care să le ţină locul; când o întâlnise pe stradă cu mama lui, avusese impresia că vedea oribilii indispensabili înfăşuraţi în jurul părului roşcat al prietenei sale, iar acum indispensabilii groteşti erau înlocuiţi de frazele pline de cochetărie ale cineastei şi de flecăreala convulsionată a mamei sale.

Cineasta declară (nimeni nu-i ceruse încuviinţarea lui Jaromil) că astăzi urmau să înregistreze materialul documentar, fotografiile din copilărie, despre care mama poetului avea să facă un comentariu, căci, aşa cum îl anunţaseră în treacăt cele două femei, întregul film era conceput ca o relatare a mamei despre fiul ei, poet. Voia s-o întrebe ce anume avea să spună mama, dar se temea să audă răspunsul; se împurpură la faţă. În încăpere se aflau, în afară de Jaromil şi de cele două femei, trei indivizi cu o cameră de luat vederi şi două reflectoare mari; avea impresia că indivizii îl cercetau şi-i zâmbeau cu ostilitate; nu se încumetă să vorbească.

— Aveţi nişte fotografii din copilărie superbe, mi-ar plăcea să le folosesc pe toate, spuse cineasta, răsfoind albumul de familie.

— Şi credeţi că vor ieşi pe peliculă? întrebă mama, cu un aer de specialistă, iar cineasta o asigură că, în privinţa asta, n-avea de ce să-i fie teamă; apoi îi explică lui Jaromil că prima secvenţă a filmului ar urma să fie un montaj din aceste fotografii, şi, legat de ele, mama şi-ar depăna amintirile, fără

însă a fi văzută în carne şi oase pe ecran. Pe urmă abia, ar apărea mama şi, în sfârşit, poetul; poetul în casa lui natală, poetul în timp ce scrie, poetul în grădină printre flori, şi, în final, poetul în sânul naturii, acolo unde se ducea cu cea mai mare plăcere; acolo în colţul său preferat, în mijlocul unui peisaj întins şi sălbatic, îşi va recita el poezia cu care filmul se va încheia.

— Şi care ar fi colţul meu preferat? întrebă Jaromil, arborând o mină ce trăda o încăpăţânare îndârjită; îi fu dat să afle că acest colţ preferat era un peisaj romantic din împrejurimile Pragăi, unde pământul era vălurit şi năpădit de stânci. – Cum?! ripostă el; urăsc acest colţ! (dar nimeni nu-l luă în serios).

Scenariul nu-i plăcea lui Jaromil şi spuse că ar vrea să-l mai lucreze şi el un pic; ţinu să atragă atenţia că avea destule lucruri convenţionale (era, oricum, ridicol să afişezi fotografiile unui copil de un an!); mai arătă că existau, fără îndoială, probleme mai interesante ce meritau a fi luate în consideraţie; cele două femei îl întrebară ce anume avea în vedere şi el le răspunse că nu putea să spună acest lucru aşa, pe nepusă masă, şi ar prefera să se mai întârzie puţin cu turnarea filmului.

Voia să amâne, cu orice preţ, turnarea filmului, dar nu obţinu câştig de cauză. Mama strânse din umeri şi-i spuse frumoasei sale colaboratoare:

— Îl vedeţi?! Veşnicul meu nemulţumit! De când îl ştiu nu i-a plăcut niciodată nimic... N-am dreptate? adăugă ea, aplecându-se cu duioşie spre faţa lui Jaromil. Acesta nu răspunse, şi mama repetă: N-am dreptate? Nu-i adevărat că tu eşti micuţul meu veşnic nemulţumit? Spune că-i adevărat!

Cineasta ţinu să precizeze că nemulţumirea e o virtute ce-l onorează pe autor, dar că, de data aceasta, nu era el autorul, ci ele două, iar ele erau pregătite să-şi asume toată răspunderea şi toate riscurile; iar lui nu-i rămânea decât să le lase să realizeze filmul după priceperea lor, tot aşa cum ele îl lăsau să-şi scrie poeziile după placul lui.

Iar mama se grăbi să adauge că Jaromil nu trebuia să-şi facă griji, căci filmul nu-i va aduce niciun prejudiciu, întrucât, amândouă, mama şi cineasta, îl concepuseră cu cea mai mare dragoste şi simpatie faţă de persoana lui; rostise aceste cuvinte cu o voce fermecătoare, dar e greu de spus dacă farmecul ei se adresa lui Jaromil sau mai curând noii sale prietene.

În orice caz, mama cocheta; Jaromil n-o mai văzuse niciodată aşa; se dusese chiar de dimineaţă la coafor şi îşi făcuse o pieptănătură vizibil tinerească; vorbea mai tare ca de obicei, râdea fără încetare, folosea toate artificiile şi întorsăturile spirituale pe care le învăţase în viaţa ei, şi îşi juca, desfătându-se, rolul de amfitrioană, aducând şi oferind ceşti cu cafele bărbaţilor postaţi în dreptul reflectoarelor. Cineastei cu ochii negri ca tăciunele stins îi vorbea cu familiaritatea ostentativă a unei prietene (încadrându-se în felul acesta în aceeaşi categorie de vârstă) şi, în acelaşi timp, îşi petrecea cu indulgenţă braţele pe după umerii lui *Jaromil,* tratându-l drept micuţul ei veşnic nemulţumit (acesta fiind un procedeu de a-l trimite înapoi la virginitatea lui, la copilăria lui, la scutecele lui). (Ce spectacol frumos ne prilejuiesc aceşti doi, mamă şi fiu, stând faţă în faţă, şi respingându-se reciproc; ea îl respinge în scutecele lui, iar el o împinge în mormânt; ce spectacol frumos ne prilejuiesc aceşti doi...)

Jaromil cedă; ştia că cele două femei se avântaseră ca nişte locomotive, iar el nu era în stare să reziste elocvenţei lor; îi vedea pe cei trei bărbaţi în dreptul reflectoarelor şi al camerei de luat vederi şi îşi spunea în sinea lui că aceştia alcătuiesc un public ironic, dispus să fluiere orice pas greşit al său; de aceea vorbea cu o voce scăzută de tot, în timp ce femeile îi răspundeau în gura mare, ca să fie auzite de public, căci prezenţa acestuia era în avantajul lor şi în dezavantajul lui. În cele din urmă le asigură că se va supune şi vru să se retragă; dar femeile îi replicară, arborând amândouă mereu aceeaşi mină încântătoare, că trebuie să rămână; le-ar face mare plăcere, insistau ele, dacă ar asista la munca lor, în sensul de a zăbovi câteva clipe urmărindu-l pe cameraman în timp ce înregistrează diferite fotografii din albumul de familie, după care se va întoarce în camera lui, unde va simula că lucrează sau că citeşte; în mintea lui Jaromil se perindau, învălmăşindu-se unele peste altele, tot felul de reflecţii confuze; se străduia, cu mari eforturi, să se calmeze şi să gândească lucid, spre a găsi un mijloc de a folosi în favoarea sa această filmare caraghioasă – cu alte cuvinte, să repare urmările nefaste ale eşecului care-l frământau şi-l chinuiau din noaptea în care părăsise locuinţa frumoasei cineaste; se străduia să-şi înfrângă şi să-şi depăşească timiditatea, ducându-se, din când în când, să-şi

arunce un ochi în încăperea alăturată, să vadă, chipurile, cum se desfăşoară filmarea, în dorinţa de a se mai repeta, măcar o dată, contemplarea lor reciprocă, de a surprinde, din nou, acea prelungită privire încremenită, care-l cucerise atât de mult la tânăra cineastă; de data asta însă, cineasta era indiferentă şi absorbită de munca ei, iar privirile lor nu se întâlneau decât rareori, şi doar în intervalul scurt al unei clipite; aşa stând lucrurile, renunţă la tentativele sale, decis să-i propună tinerei femei s-o conducă acasă după terminarea filmării.

Când cei trei bărbaţi coborâră să aranjeze în furgoneta lor reflectoarele şi camera de luat vederi, Jaromil ieşi din camera sa şi în clipa aceea o auzi pe mama lui spunându-i cineastei:

— Te conduc până acasă. În drum, ne-am putea opri într-un local, să luăm ceva.

În decursul după-amiezii de lucru, în timp ce el stătea închis în camera lui, cele două femei începuseră să se tutuiască! Când îşi dădu seama de acest lucru, avu sentimentul că cineva îi suflase iubita de sub nas; îşi luă cu răceală rămas bun de la cineastă, şi, după ce femeile părăsiră casa, ieşi şi el, îndreptându-se, cu pas grăbit şi clocotind de mânie, spre imobilul în care locuia roşcata; nu era acasă; făcea de aproape o jumătate de oră obişnuitele sute de paşi în faţa clădirii, într-o dispoziţie din ce în ce mai morocănoasă, când, în sfârşit, o zări; pe chipul tinerei fete se citea bucuria unei surprize plăcute, iar pe chipul lui Jaromil expresia unor reproşuri cumplite; cum de nu era acasă!?! Cum de nu se gândise că avea să vină la ea!?! Unde fusese, de s-a întors atât de târziu!?!

Nici n-apucase fata să deschidă bine uşa, că smulse rochia de pe ea; pe urmă se iubiră, şi el îşi închipuia că fiinţa întinsă sub trupul lui era femeia cu ochi negri ca tăciunele; auzea gemetele şi suspinele roşcatei, dar vedea în acelaşi timp nişte ochi negri, şi îşi spunea în sinea lui că aceşti ochi îi aparţineau aceleiaşi femei; şi era atât de excitat, încât făcu dragoste fără întrerupere, juisând de mai multe ori în şir, orgasmul nedepăşind însă, niciodată, mai mult de câteva secunde. Pentru tânăra roşcată povestea era atât de neobişnuită încât o pufni râsul; numai că Jaromil era extrem de sensibil la ironie în ziua aceea şi indulgenţa prietenoasă şi binevoitoare din râsul roşcatei îi scăpă; socotindu-se jignit, îi trase o pereche de palme; fata începu să plângă, iar plânsul fu pentru Jaromil un

adevărat balsam; ea plângea şi el o lovea; plânsetele femeii pe care o făcea să plângă înseamnă răscumpărarea – mântuirea; înseamnă Isus Cristos murind răstignit pe cruce, pentru mântuirea noastră; Jaromil se desfătă câteva clipe cu priveliştea lacrimilor ce se prelingeau pe obrajii roşcatei; pe urmă le sărută, le sorbi, după care, mângâind-o, îi aduse liniştea şi el se întoarse acasă aproape înseninat.

Peste câteva zile filmarea reîncepu; furgoneta se opri din nou în faţa casei cei trei bărbaţi (acest public ostil) coborâră din ea şi, o dată cu ei, şi tânăra şi frumoasa cineastă, ale cărei gemete şi suspine le auzise în seara precedentă în camera roşcatei. Şi, fireşte, se mai afla de faţă şi mama, din ce în ce mai tânără, aducând cu un instrument muzical care, bombănind, tunând şi râzând, se desprindea de orchestră pentru a executa un solo de virtuoz.

De data asta obiectivul camerei de luat vederi urma să fie îndreptat direct asupra lui Jaromil; trebuia surprins în atmosfera de familie, la masa de lucru, în grădină, căci Jaromil îndrăgea, chipurile, grădina, răzoarele, pajiştile şi florile; trebuia surprins alături de mama sa, care – reamintim – înregistrase un lung comentariu despre fiul ei; cineasta îl invită să ia loc pe o bancă în grădină, şi-l constrânse să stea de vorbă cu mama lui arborând în acest timp, fără încetare, un aer cât mai firesc; instructajul cu deprinderea firescului dura de un ceas şi mama nu renunţa o clipă la buna sa dispoziţie; spunea mereu câte ceva (în film nu trebuia să se audă nimic din ceea ce spuneau, convorbirea lor mută urmând să fie însoţită de comentariul înregistrat al mamei); iar în clipa în care constată că expresia feţei lui Jaromil nu era destul de surâzătoare, mama începu să-i explice, cu răbdare, că nu era deloc uşor să fie mama unui băiat ca el, a unui băiat timid şi singuratic, veşnic cuprins de fiorii tracului.

Pe urmă se suiră cu toţii în furgonetă şi porniră spre acel colţ romantic din împrejurimile Pragăi, unde mama poetului era încredinţată că fusese conceput fiul ei. Era o femeie prea austeră spre a-şi fi îngăduit vreodată cutezanţa de a spune cuiva motivul pentru care acest peisaj îi era atât de drag; nu voia să-l spună, vrând totuşi să-l spună, iar acum spunea în faţa tuturor, cu o ambiguitate rigidă, că peisajul acesta reprezentase

întotdeauna pentru ea, în gradul cel mai înalt, peisajul iubirii, peisajul senzualităţii...

— Uitaţi-vă la acest pământ unduit, asemănător unei femei cu formele ei arcuite, cu formele ei materne! Şi uitaţi-vă la aceste stânci, la aceste blocuri gigantice de piatră, avântate spre înălţimi. Nu găsiţi ceva de o imensă virilitate în aceste stânci abrupte, verticale? Nu e, oare, acesta peisajul bărbatului şi al femeii? Nu e, oare, acesta un peisaj erotic?

Jaromil avea un chef nebun să se revolte; voia să le spună că filmul lor era o prostie; simţea împotrivindu-se în el orgoliul bărbatului care ştie ce-i bunul gust; ar fi fost, de bună seamă, în stare să facă un mic scandal nereuşit sau, cel puţin, să fugă, aşa cum făcuse atunci la ştrandul de pe malul Vltavei; de data asta însă nu putea; erau aici ochii negri ai cineastei şi în faţa lor era neputincios; se temea să n-o piardă pentru a doua oară; aceşti ochi îi baricadau şi-i tăiau calea evadării.

În fine, îl postară în dreptul unei stânci înalte în faţa căreia trebuia să recite poezia sa preferată. Mama era tulburată la culme. Trecuse atâta timp de când nu mai dăduse pe acolo! Exact acolo unde, în urmă cu mulţi ani, într-o duminică, făcuse dragoste cu un tânăr inginer, exact acolo unde se înălţa acum fiul ei, de parcă ar fi stat acolo după atâţia ani, ca o ciupercă (da, ca şi când copiii ar fi venit pe lume ca nişte ciuperci, acolo unde şi-au aruncat sămânţa părinţii lor!). Mama era transportată privind această ciupercă ciudată; această ciupercă frumoasă, nesuferită şi insuportabilă recitind cu o voce tremurătoare nişte versuri în care declara că-şi dorea să moară în flăcări.

Jaromil îşi dădea seama că recita prost, dar nu putea altfel; avea de furcă, repetându-şi întruna în sinea lui că nu avea trac, că, în seara aceea, în vila poliţiştilor, recitase superb, fără cusur; aici însă era peste puterile lui; plantat în faţa acestei stânci absurde, în acest peisaj absurd, cuprins de panică la gândul că un praghez ar putea veni aici să-şi plimbe câinele sau să tragă o gură de aer plimbându-se cu micuţa sa prietenă (vedeţi, avea aceleaşi spaime ca ale mamei în urmă cu douăzeci de ani), era incapabil să se concentreze, iar cuvintele pe care le rostea erau rostite cu dificultate şi lipsite de firesc.

Îl siliră să repete versurile de mai multe ori în şir dar, până la urmă, renunţară.

— Tu vei avea întotdeauna trac! spuse mama oftând. Din liceu încă, tremura la fiecare compunere; de câte ori a trebuit să-l trimit în clasă cu forţa, fiindcă avea trac!

Cineasta interveni, spunând că poezia ar putea fi recitată foarte bine de un actor, în postsincron, şi ar fi de ajuns ca Jaromil să stea în dreptul stâncii şi să deschidă gura fără să spună nimic.

Ceea ce şi făcu.

— Ei, drăcie! izbucni furioasă cineasta, de data asta în culmea nerăbdării. Gura trebuie deschisă corect, ca şi când dumneata ai recita poezia, indiferent cum. Actorul o va recita urmărind mişcările buzelor dumitale!

Aşadar, poetul Jaromil stătea în faţa stâncii, deschidea gura (cuminte şi corect) şi, în sfârşit, camera de luat vederi începu să toarcă.

10

Alaltăieri se afla afară în faţa camerei de luat vederi, având pe el doar un pardesiu uşor, iar azi trebui să-şi pună paltonul de iarnă, fularul şi pălăria; ningea. Aveau întâlnire la orele şase după-amiază în faţa casei în care locuia. Dar se făcuse şase şi un sfert şi roşcata nu se arăta.

Desigur, o întârziere de câteva minute nu-i o nenorocire; dar, după toate umilinţele la care fusese supus în ultimele zile, Jaromil nu putea să îndure nici cea mai mică jignire; era obligat să facă obişnuitele sute de paşi în faţa imobilului, pe strada înţesată de oameni, unde toată lumea putea să-şi dea seama că aştepta pe cineva care nu se grăbea să-l întâlnească, fapt ce dădea notorietate înfrângerii lui.

Nu cuteza să se uite la ceas, de teamă ca acest gest, atât de grăitor, să nu-l dezvăluie în ochii întregii străzi ca pe un îndrăgostit supus unei aşteptări inutile; trase în sus mâneca paltonului şi o strecură uşor sub cureluşa ceasului de mână, spre a urmări cu discreţie poziţia acelor; în clipa în care constată că acul mare indica douăzeci de minute peste ora fixată, se simţi cuprins de o stare vecină cu violenţa: de ce el, poetul, venea întotdeauna la toate întâlnirile înaintea orei stabilite, iar ea, care era mai proastă şi mai urâtă era mereu în întârziere?

În sfârşit, îşi făcu apariţia şi surprinse chipul împietrit al lui Jaromil. Intrară în camera ei, se aşezară, şi tânăra fată începu să-şi ceară scuze: venea de la o prietenă, spuse ea. Ceva mai rău nici că putea să găsească. Bineînţeles, nimic nu putea s-o dezvinovăţească, şi cu atât mai puţin o prietenă care, pentru Jaromil, era esenţa însăşi a lipsei de însemnătate. Îi spuse roşcatei că înţelegea foarte bine importanţa întâlnirilor cu prietena sa, drept care îi propuse să se întoarcă la ea.

Roşcata îşi dădu seama că lucrurile căpătau o întorsătură gravă; îi spuse că discutaseră despre treburi extrem de serioase; prietena ei era pe punctul de a-şi părăsi iubitul; era, se pare, un lucru foarte întristător, prietena plângea, şi ea, roşcata, vrând s-o liniştească, nu-şi îngăduise să plece înainte de a-i fi adus o mângâiere.

Jaromil ţinu să precizeze că gestul mărinimos de a-i fi şters lacrimile prietenei sale era un gest foarte frumos, dar cine va

veni să-i şteargă lacrimile ei, atunci când Jaromil o va părăsi, fiindcă el, unul, refuza să se mai vadă cu o fată pentru care lacrimile prosteşti ale unei puştoaice tâmpite însemnau mai mult decât el!?!

Tânăra roşcată era conştientă că treburile mergeau din ce în ce mai rău; de aceea i se adresă lui Jaromil cu o voce rugătoare, exprimându-şi regretele şi cerându-i iertare.

Dar asta era prea puţin pentru nesăţioasa poftă de răzbunare a umilinţei sale; îi replică, fără ezitare, că regretele ei nu schimbau cu nimic certitudinea lui. Acum ştia cu precizie: ceea ce numea tânăra roşcată dragoste nu era nici pe departe dragoste; nu, spuse el, respingând dinainte orice obiecţie, nu din răutate trăgea el acum nişte concluzii extreme dintr-un episod în aparenţă banal; dar tocmai aceste mici amănunte scoteau în evidenţă fondul sentimentelor pe care roşcata le nutrea faţă de persoana lui; această intolerabilă uşurătate, această firească nepăsare cu care îl trata, ca şi când ar fi fost o amică, un client al magazinului, un trecător oarecare, întâlnit întâmplător pe stradă! Să nu mai aibă vreodată neruşinarea să-i spună că-l iubeşte. Dragostea ei nu era decât o imitaţie meschină, o mostră fără valoare a dragostei.

Tânăra fată vedea că întreaga poveste căpăta o întorsătură urâtă. Încercă să curme cu un sărut tristeţea plină de ură a lui Jaromil; o respinse aproape cu brutalitate; fata profită de împrejurare pentru a-i cădea în genunchi şi a-şi lipi capul de pântecul prietenului ei; acesta ezită o clipă, apoi o ridică în picioare, rugând-o, cu o voce glacială, să nu-l mai atingă.

Ura înverşunată ce i se urca la cap ca un alcool tare era frumoasă şi fascinantă; şi-l fascina cu atât mai mult, cu cât ea revenea repercutată de tânăra roşcată şi cu cât aceasta îl rănea la rândul ei; era o criză de furie autodistrugătoare, căci ştia prea bine că, respingând-o pe tânăra fată, respingea de fapt unica femeie pe care o avusese la viaţa lui; simţea că furia sa, lipsită de temei, o nedreptăţea, dar era neîndoielnică dorinţa de a simţi cine anume îl făcea să fie şi mai cumplit în cruzimea lui întrucât, ceea ce-l atrăgea era prăpastia, prăpastia singurătăţii, prăpastia autocondamnării; şi mai ştia că nu va fi fericit fără prietena sa (va fi singur) şi nu va fi mulţumit nici de el însuşi (era conştient că fusese nedrept) dar această cunoaştere n-avea nicio putere în faţa minunatei beţii a mâniei. Îi declară prietenei sale că ceea

ce spusese cu câteva clipe înainte nu se referea doar la acel moment, ci era valabil pentru totdeauna; nu voia să mai fie atins de mâna ei niciodată.

Nu era pentru prima oară când tânăra fată înfrunta furia şi gelozia plină de jale ale iubitului ei; de data asta însă, desluşea în vocea lui o încăpăţânare de-a dreptul frenetică; simţea că Jaromil era în stare să facă orice, spre a-şi satisface furia sa de neînţeles. Aşa se face că, aproape în ultima clipă, aproape la marginea prăpastiei, îi spuse:

— Te rog, te implor, linişteşte-te, nu te înfuria. Nu te înfuria, te-am minţit. N-am fost la o prietenă.

— Şi-atunci, unde ai fost? întrebă el, descumpănit.

— La fratele meu. Da, la fratele care a locuit la mine.

— Şi ce nevoie ai tu să fii mereu cu el?! se răsti Jaromil, revoltat.

— Nu te supăra, el nu înseamnă nimic pentru mine; pe lângă tine nu contează câtuşi de puţin în viaţa mea, dar trebuie să mă înţelegi, e, totuşi, fratele meu, am crescut împreună timp ce cincisprezece ani. Acum pleacă. Pentru multă vreme. Trebuia oricum să ne luăm rămas bun.

Această sentimentală despărţire de fratele ei *îi* displăcu lui Jaromil:

— Unde pleacă fratele tău, ca să simţi nevoia să-ţi iei un rămas bun atât de îndelungat, şi să uiţi de toate? Pleacă în interes de serviciu pentru o săptămână? Sau urmează să-şi petreacă duminicile la ţară?

Nu, nu se duce nici la ţară, nici în interes de serviciu; era o poveste mult mai gravă pe care ea nu îndrăznea să i-o spună lui Jaromil, de teamă să nu-l scoată din sărite.

— Şi asta numeşti tu dragoste pentru mine? Să-mi ascunzi un lucru cu care nu sunt de acord? Să ai secrete pe care nu mi le destăinuieşti?

Da, tânăra fată ştia foarte bine că a iubi înseamnă a avea încredere unul în altul, a-şi spune totul; dar trebuia şi el s-o înţeleagă: se temea; pur şi simplu, se temea.

— Ce vrea să însemne asta, de ce să-ţi fie teamă? Unde pleacă fratele tău, încât să-ţi fie teamă să-mi spui?

Cum adică, Jaromil nu bănuia, într-adevăr, nimic? Chiar nu era în stare să ghicească despre ce e vorba?

Nu, nu era în stare să ghicească (acum mânia lui şchiopăta în spatele curiozităţii sale).

În cele din urmă tânăra îi mărturisi: fratele ei se hotărâse să treacă frontiera clandestin, în mod fraudulos, ilegal; mâine va fi în străinătate.

Cum? Fratele ei voia să părăsească tânăra noastră republică socialistă? Fratele ei voia să trădeze revoluţia? Fratele ei voia să devină un emigrant? Cu alte cuvinte, ea nu ştia ce înseamnă să fii un emigrant? Nu ştia, deci, că orice emigrant devine în mod automat un agent al serviciilor de spionaj care vor să nimicească ţara noastră?!?

Tânăra roşcată încuviinţă, dând din cap aprobator. Instinctul îi spunea că Jaromil îi va ierta mult mai uşor trădarea fratelui ei, decât sfertul de oră de aşteptare. De aceea încuviinţă, spunându-i că e de acord cu tot ce spunea.

— Cum adică? Ce vrea să însemne afirmaţia că eşti de acord cu mine? Trebuia să-l determini să-şi schimbe hotărârea! Trebuia să-l reţii!

Da, a încercat să-l determine să-şi schimbe hotărârea; a făcut tot ce a fost în putinţa ei ca să-l convingă de acest lucru; acum înţelegea Jaromil de ce a fost nevoită să întârzie? Acum, putea, fără nicio îndoială, s-o ierte...

Ciudat lucru, Jaromil îi spuse că o iartă pentru întârzierea ei, în schimb nu putea să-i ierte fratele care se pregătea să plece în străinătate.

— Fratele tău se află de cealaltă parte a baricadei. E duşmanul meu, duşmanul meu personal. Dacă ar izbucni un război, fratele tău ar trage în mine şi eu în el. Îţi dai seama de acest lucru?

— Da, îmi dau seama, spuse micuţa roşcată, asigurându-l că ea va fi întotdeauna de aceeaşi parte cu el; da, de partea lui şi niciodată de partea altuia.

— Cum poţi să spui că eşti de partea mea? Dacă ai fi fost cu adevărat de partea mea, nu l-ai fi lăsat pe fratele tău să plece.

— Şi ce puteam să fac? Vorbeşti de parcă aş fi avut puterea să-l reţin!

— Trebuia să vii imediat să mă cauţi, şi eu aş fi ştiut ce să fac. Dar, în loc de asta, m-ai minţit, afirmând că ai fost la o prietenă! Ai vrut să mă induci în eroare! Şi mai pretinzi că eşti de partea mea...

Îi jură că era cu adevărat de partea lui şi va rămâne de partea lui orice s-ar întâmpla.

— Dacă e adevărat ceea ce spui, atunci cheamă poliţia!

Cum adică poliţia? Nu putea, totuşi, să-şi denunţe propriul său frate poliţiei! Îi cerea un lucru imposibil!

Tânăra fată afirmă, încă o dată, că un frate e, totuşi, un frate, şi era de neconceput ca ea să-l denunţe poliţiei.

— Aşadar, tu ţii mai mult la fratele tău decât la mine?

Categoric nu! Dar asta nu-i un motiv ca să meargă să-şi denunţe fratele.

— Dragostea înseamnă totul sau nimic. Dragostea ori e totală, ori nu există. Eu sunt aici, de această parte, iar el e de cealaltă parte. Tu trebuie să fii cu mine, şi nu undeva la mijloc, între noi. Şi dacă eşti cu mine, trebuie să faci ce fac eu, să vrei ce vreau eu. Pentru mine, soarta revoluţiei echivalează cu propriul meu destin. Dacă cineva acţionează împotriva revoluţiei, acţionează împotriva mea. Dacă duşmanii mei nu sunt şi duşmanii tăi, tu eşti duşmanul meu.

Nu, nu, ea nu era duşmanul lui, ea voia să fie cu el, în toate, la bine şi la rău; ştia şi ea, la fel de bine, că dragostea înseamnă totul sau nimic.

— Da, dragostea înseamnă totul sau nimic. În faţa dragostei adevărate, totul păleşte, toate celelalte nu reprezintă nimic.

Da, era absolut de acord cu el, era exact ceea ce simţea.

— Adevărata dragoste e surdă, cu desăvârşire, la tot ce poate spune restul lumii, şi tocmai prin această surzenie poate fi desluşită. Dar, tu, tu eşti gata oricând să asculţi ce-ţi spun oamenii, eşti mereu grijulie cu alţii, atât de plină de griji, încât nu mai ai loc pentru mine; da, de mine nu-ţi pasă, pe mine mă calci în picioare.

Nu, categoric nu, nici prin gând nu-i trece să-l calce în picioare, dar se temea că-i face rău, mult rău fratelui ei, care ar plăti foarte scump pentru fapta sa necugetată.

— Şi, ce-i cu asta? Dacă va plăti scump, va fi un act de justiţie. Ţi-e teamă, cumva, pentru el? Ţi-e teamă să te lepezi de el? Ţi-e teamă să te rupi de familia ta? Vrei să rămâi toată viaţa lipită de familia ta? Dacă ai şti ce silă mi-e de laşitatea ta oribilă, de neputinţa ta feroce de a iubi.

Nu, nu era adevărat că nu putea să iubească; îl iubea cu toată puterea, cu toată fiinţa ei.

— Da, mă iubeşti cu toată fiinţa ta, dar n-ai puterea să mă iubeşti! Eşti absolut neputincioasă!

Şi din nou îi jură că nu-i adevărat.

— Ai putea să trăieşti fără mine?

Îi jură că n-ar putea.

— Ai putea să trăieşti dacă aş muri?

Nu, nu, nu.

— Ai putea să trăieşti, dacă te-aş părăsi?

Nu, nu, nu. Şi în acest timp răsucea din cap.

Ce putea să-i mai ceară în plus?

Mânia lui se potoli, lăsând în urma ei doar o puternică stare de excitaţie; deodată moartea era cu ei, o moarte dulce, nespus de dulce, pe care şi-o făgăduiau unul altuia, dacă într-o zi ar fi părăsit de celălalt. Cu o voce sugrumată de emoţie, Jaromil spuse:

— Nici eu n-aş putea trăi fără tine. Şi ea îi repeta întruna că n-ar putea să trăiască şi nici n-ar trăi fără el, îşi repetau amândoi această frază, şi o repetară atât de mult, încât în cele din urmă sfârşiră prin a cădea pradă unei uriaşe fascinaţii întunecate; îşi smulseră veşmintele de pe ei şi începură să se iubească; deodată, Jaromil simţi pe mâna lui umezeala lacrimilor ce se prelingeau de pe obrajii roşcatei; era o senzaţie minunată, sublimă, ceva ce nu i se mai întâmplase până atunci – ca o femeie să plângă din dragoste pentru el; lacrimile erau pentru el acea senzaţie în care omul se dizolvă atunci când nu mai vrea să se mulţumească să fie om, şi când doreşte să se elibereze de limitele naturii sale; avea sentimentul că, prin mijlocirea lacrimilor, omul se descotoroseşte de natura sa materială, de fiinţa sa sfârşită, contopindu-se cu depărtările, devenind el însuşi fără de sfârşit. Era de-a dreptul copleşit de umezeala lacrimilor şi, pe neaşteptate, se trezi şi el plângând; se iubeau şi erau uzi leoarcă din cap până în picioare; se iubeau şi, la drept vorbind, se dizolvau; stările lor sufleteşti se amestecau unindu-se ca apele a două râuri, plângeau şi se iubeau, şi în acele clipe erau în afara lumii, ca un lac ce s-a desprins de pământ şi se înalţă spre ceruri.

Pe urmă rămaseră tăcuţi, întinşi unul lângă altul, mângâindu-şi unul altuia obrajii, îndelung şi cu duioşie; părul tinerei roşcate, lipicios şi despletit în şuviţe groteşti, atârna peste obrajii ei îmbujoraţi; era urâtă, şi Jaromil îşi aminti de

poezia lui în care scrisese că dorea să soarbă tot ce avea în ea; şi vechile ei iubiri, şi sluţenia ei, şi părul ei roşu năclăit, şi murdăria pistruilor ei; o mângâia şi savura cu dragoste priveliştea urâţeniei sale tulburătoare; îi repeta întruna c-o iubeşte, şi ea îi repeta acelaşi lucru.

Şi, întrucât nu voia să renunţe la aceste clipe de mulţumire absolută, care aveau darul să-l fascineze prin promisiunea reciprocă a morţii, ţinu să-i mai spună încă o dată:

— E adevărat, eu n-aş putea trăi fără tine, nu, n-aş putea trăi fără tine.

— Şi eu aş fi cumplit de tristă dacă nu te-aş mai avea. Da, cumplit de tristă.

Deveni, deodată, atent şi neîncrezător:

— Dar tu poţi, totuşi, să-ţi imaginezi că ai fi în stare să trăieşti fără mine?!

Tânăra roşcată nu bănuia capcana întinsă în spatele acestor cuvinte:

— Aş fi îngrozitor de tristă, răspunse ea.

— Dar ai putea trăi.

— Ce altceva aş putea să fac, dacă tu m-ai părăsi. Dar, oricum, aş fi îngrozitor de tristă.

Jaromil îşi dădu seama că fata era victima unei neînţelegeri. Roşcata nu-i făgăduia moartea ei; şi când spunea că n-ar fi în stare să trăiască fără el, asta nu era decât un şiretlic, o înşelătorie amoroasă, o zorzoană verbală, o metaforă. Prostuţa nu presimţea deloc despre ce era vorba; ea îi promitea tristeţea ei, lui, care nu cunoştea decât criteriile absolute – totul sau nimic, viaţa sau moartea! Plin de o ironie amară, o întrebă:

— Cât timp ai fi tristă? O zi? Sau, poate, chiar o săptămână?

— O săptămână? replică ea, înţepată. Ia seama, scumpul meu *Xavižek,* cum adică o săptămână?... Ia seama... Mult mai mult! şi, rostind aceste cuvinte, se lipi de el, spre a-i demonstra prin atingerea trupului ei că tristeţea ei nu putea fi măsurată în săptămâni.

Şi Jaromil reflectă. Cât valora, de fapt, dragostea lui? Câteva săptămâni de tristeţe? Mă rog, fie. Şi ce însemna, de fapt, tristeţea? Un pic de prefăcătorie, un pic de nostalgie. Şi ce era o săptămână de tristeţe? În definitiv, nu poţi fi niciodată trist fără întrerupere. Va fi tristă câteva minute în timpul zilei, câteva minute seara; câte minute făceau toate la un loc? Câte minute

de tristeţe cântărea dragostea lui? La câte minute de tristeţe trebuia apreciată această dragoste? Jaromil îşi închipuia moartea şi îşi închipuia viaţa roşcatei, o viaţă nepăsătoare, neschimbată, înălţându-se rece şi voioasă deasupra nefiinţei sale.

N-avea niciun chef să reînceapă dialogul exasperat al geloziei; auzea vocea ei care-l întreba de ce era atât de trist, dar nu-i răspundea; duioşia acestui glas era un balsam fără rost.

Se ridică de pe pat şi se îmbrăcă. Nu mai era nici măcar răutăcios faţă de ea, care continua să-l întrebe de ce era trist, iar în loc de răspuns el o mângâia, cu un aer melancolic, pe obraji. Pe urmă, uitându-se atent în ochii ei, spuse:

— Te duci tu singură la poliţie?

Crezuse că minunatele lor mângâieri avuseseră darul să stingă cu desăvârşire mânia lui Jaromil împotriva fratelui ei: aşa se face că întrebarea lui o lua prin surprindere şi nu ştia ce să răspundă.

Şi, din nou, (calm şi cu tristeţe) Jaromil o întrebă:

— Te duci tu singură la poliţie?

Roşcata bolborosi ceva; voia să-l convingă să renunţe la proiectul lui, dar se temea s-o spună pe şleau. Şi, totuşi, semnificaţia evazivă a bolboroselii sale era evidentă, drept care, Jaromil declară:

— Îmi dau seama că nu doreşti să te duci, şi te înţeleg. Foarte bine! Dacă aşa stau lucrurile, o să mă ocup eu de cazul ăsta şi, din nou, cu un aer trist, compătimitor şi dezamăgit, o mângâie pe obraji.

Era total descumpănită şi nu ştia ce să spună. Se îmbrăţişară, după care Jaromil plecă.

A doua zi dimineaţă, când se trezi, mama lui ieşise. Devreme de tot, în timp ce el mai dormea, îi pregătise şi-i pusese pe scaun o cămaşă, o cravată, o pereche de pantaloni, o haină şi, bineînţeles, nelipsiţii indispensabili. Era cu neputinţă să curme această obişnuinţă ce dăinuia de douăzeci de ani, şi Jaromil o accepta întotdeauna cu pasivitate. În ziua aceea însă, zărind pe speteaza scaunului indispensabilii de culoare bej deschis, cu cracii lor oribili atârnând în jos, cu acel prohab uriaş pe burtă, – o adevărată invitaţie la urinat – fu cuprins de o criză de furie solemnă.

Da, în dimineaţa aceea se dădu jos din pat aşa cum se dă omul pentru o zi măreaţă, hotărâtoare. Ţinu indispensabilii întinşi între mâinile desfăcute şi-i cercetă un timp cu atenţie; pe urmă, apucă între dinţi capătul unui crac şi, ţinând cu mâna dreaptă celălalt crac, trase de el cu toată puterea; auzi scrâşnetul ţesăturii care se destrăma; apoi dădu de pământ cu izmenele sfâşiate, dornic să le găsească acolo mama sa.

În fine, îşi trase la iuţeală pe el nişte chiloţi de gimnastică galbeni, îşi puse cămaşa, cravata, pantalonii şi haina pe care mama i le pregătise cu atâta grijă, şi părăsi vila în mare grabă.

11

Depuse la poartă buletinul de identitate (aşa cum trebuie să procedeze în mod obligatoriu oricine vrea să pătrundă într-o clădire de importanţa aceleia în care îşi are sediul Securitatea naţională), şi porni apoi pe scară în sus. Priviţi-l cum merge, cum îşi măsoară fiecare pas; urcând pe scară, nu face asta pentru a ajunge la etajul superior al unui imobil oarecare, ci la etajul superior al propriei sale vieţi, de unde privirea sa urma să descopere ceea ce n-apucase să vadă vreodată.

Totul îi mergea ca pe roate; când pătrunse în birou, zări chipul vechiului său coleg de clasă, şi era chipul unui prieten; acesta îl întâmpină cu un zâmbet fericit, arătându-se plăcut surprins şi plin de voioşie.

Fiul intendentului declară că se bucura nespus de vizita lui Jaromil, şi sufletul lui Jaromil cunoscu sentimentul beatitudinii. Se aşeză pe scaunul oferit şi, pentru prima oară în viaţa lui, se simţi, într-adevăr, în faţa prietenului său ca un bărbat în faţa unui bărbat, ca un egal în faţa unui egal, ca un fioros în faţa unui fioros.

Sporovăiră preţ de câteva clipe despre una despre alta, aşa cum sporovăiesc nişte prieteni, dar asta nu era pentru Jaromil decât o savuroasă uvertură, în timpul căreia aştepta cu nerăbdare ridicarea cortinei.

— Vreau să-ţi dezvălui un lucru extrem de important, spuse el, cu o voce gravă. Cunosc un individ care se pregăteşte să treacă clandestin în Occident, în orele următoare. E cazul să se întreprindă ceva.

Fiul intendentului îşi ascuţi numaidecât atenţia şi-i puse lui Jaromil câteva întrebări. Acesta îi răspunse cu repeziciune şi precizie în acelaşi timp.

— E o chestiune foarte serioasă. Nu pot să hotărăsc de unul singur, spuse, în cele din urmă, fiul intendentului.

Îl conduse apoi pe Jaromil de-a lungul unui coridor întins şi-l introduse într-un alt birou, unde îl prezentă unui bărbat mai vârstnic, îmbrăcat în civil; îl prezentă ca pe un prieten de-al lui, drept care bărbatul în civil îl privi pe Jaromil cu un zâmbet prietenos; chemară o secretară şi întocmiră un proces-verbal; Jaromil trebui să relateze totul cu precizie: numele prietenei sale; unde locuia; vârsta; de unde o cunoştea; din ce fel de familie se trăgea; unde lucrau tatăl ei, fraţii ei, surorile ei; când i-a dezvăluit intenţia fratelui ei de a trece frontiera spre Apus; ce fel de om era acest frate; lucruri pe care Jaromil le cunoştea în amănunţime.

Da, ştia multe, prietena îi vorbise adeseori despre fratele ei; acesta fiind, de altfel, motivul ce-l făcuse să-şi dea seama şi să judece că întreaga chestiune era extrem de gravă şi tocmai de aceea nu irosise timpul, venind numaidecât să-şi informeze tovarăşii de partid, tovarăşii săi de luptă, prietenii, înainte de a fi prea târziu. Căci fratele prietenei sale ura regimul nostru. Câtă tristeţe! Fratele prietenei se trăgea dintr-o familie foarte săracă, foarte modestă, dar întrucât lucrase mai mulţi ani ca şofer al unui poliţist burghez, era trup şi suflet alături de nişte indivizi ce urzeau comploturi împotriva regimului nostru; da, putea să afirme acest lucru cu toată certitudinea, căci prietena lui îi zugrăvise foarte precis opiniile fratelui ei; acest individ ar fi gata oricând să tragă cu arma în comunişti; Jaromil putea să-şi imagineze, cu uşurinţă, ce-ar fi în stare să facă acest individ, după ce ar ajunge în rândurile emigraţiei; ştia precis că singura lui pasiune era distrugerea socialismului.

Cu o concizie bărbătească, cei trei îi dictară secretarei procesul-verbal, după care, mai-vârstnicul îi ordonă fiului intendentului să ia, fără întârziere, măsurile de rigoare. Când rămaseră singuri în birou, îi mulţumi lui Jaromil pentru participarea sa, spunându-i că dacă întregul popor ar fi la fel de vigilent ca el, patria noastră socialistă ar deveni invincibilă. Şi-i mai spuse că ar fi bucuros ca această întâlnire a lor să nu fie ultima. De bună seamă, Jaromil ştie că regimul nostru are

duşmani pretutindeni; frecventează la facultate mediul studenţesc, şi cunoaşte, poate, şi diferite persoane în cercurile literare. Noi ştim că cei mai mulţi dintre ei sunt oameni cinstiţi; s-ar putea însă ca printre ei să se afle destule elemente subversive.

Jaromil privea cu entuziasm chipul poliţistului; i se părea frumos; brăzdat de riduri adânci, purta în el mărturia unei vieţi aspre, de mascul. Da, Jaromil ar fi şi el bucuros ca această întâlnire a lor să nu fie ultima. Altceva nici nu-şi dorea, ştiind prea bine unde era locul lui.

Îşi strânseră mâna bărbăteşte şi schimbară un surâs.

Cu acest surâs în suflet (minunatul surâs al unui bărbat dur), Jaromil părăsi clădirea poliţiei. Coborî treptele largi ale scării de la intrare şi vedea soarele glacial al dimineţii săltându-şi razele peste acoperişurile oraşului. Trase adânc în piept aerul rece şi se simţi copleşit de o virilitate ce răzbea din el prin toţi porii şi care ar fi avut un chef nebun să cânte.

Mai întâi se gândi să se întoarcă acasă, să se aşeze la masa de lucru şi să scrie poezii. După câţiva paşi însă, se răzgândi şi făcu stânga-mprejur; nu, n-avea niciun chef să rămână singur. I se părea că în intervalul de o oră trăsăturile lui se înăspriseră, că glasul lui devenise mai hotărât şi vocea mai gravă, şi era dornic să expună această metamorfoză privirilor altora. Se duse deci la facultate, unde începu să discute cu toată lumea. Fireşte, nimeni nu-i spuse că arăta altfel, dar soarele continua să strălucească şi, peste coşurile oraşului, plutea o poezie încă nescrisă. Se întoarse, aşadar, acasă şi se închise în cămăruţa lui. Înnegri mai multe foi de hârtie, dar nu era mulţumit.

Lăsă condeiul să se odihnească, preferând să mediteze câteva clipe; se gândea la misteriosul prag pe care adolescentul trebuie să-l treacă pentru a deveni bărbat; şi era încredinţat că ştie cum se numeşte acest prag; acest nume nu era numele dragostei, acest prag se numea „datoria”. E greu să scrii poezii despre datorie. Ce imaginaţie poate înflăcăra acest nume sever? Dar Jaromil ştia că imaginaţia însufleţită de acest nume ar fi o imaginaţie nouă, nemaipomenită, surprinzătoare; căci ea nu avea în vedere datoria în sensul vechi al cuvântului – datoria stabilită, impusă din afară, ci datoria pe care omul şi-o făureşte el însuşi, datoria aleasă liber şi de bună voie, datoria care reprezintă cutezanţa şi trufia bărbatului.

Aceste meditaţii avură darul să-i umple sufletul de mândrie, căci în felul acesta el schiţa, sub auspiciile unei zile cu totul neobişnuite, propriul său portret. Şi din nou se trezi în el dorinţa de a oferi privirilor altora această uluitoare metamorfoză, drept care dădu fuga la micuţa sa roşcată. Trecuse de ora şase şi ea trebuia să fie de mult acasă. Dar proprietăreasa îl anunţă că încă nu se întorsese de la lucru. Că doi domni veniseră s-o caute cu o jumătate de oră în urmă, şi ea fusese nevoită să le răspundă că subchiriaşa nu sosise încă acasă.

Jaromil avea timp din belşug şi se apucă să facă obişnuitele sute de paşi pe strada tinerei roşcate. Peste câteva clipe însă, observă doi indivizi care făceau aceleaşi sute de paşi; îşi spuse că erau, fără îndoială, cei doi bărbaţi despre care-i vorbise proprietăreasa; în fine o zări pe roşcată venind din direcţia opusă. Nu voia să-l vadă şi se ascunse în gangul unui imobil, de unde o urmări pe prietena lui înaintând cu pas grăbit spre casă şi dispărând în interiorul clădirii. Pe urmă îi văzu pe cei doi bărbaţi pătrunzând şi ei pe poarta imobilului. Încercat de îndoieli, nu se încumeta să se mişte din postul său de observaţie. Peste circa un minut, ieşiră toţi trei în stradă; abia în clipa aceea surprinse o maşină staţionată la câţiva paşi de clădirea cu pricina; cei doi bărbaţi şi tânăra fată urcară în maşină, şi maşina porni numaidecât.

Jaromil pricepu că cei doi indivizi erau, mai mult decât probabil, poliţişti; dar groaza, care-l făcu să îngheţe, se amestecă numaidecât cu un sentiment de uimire înflăcărată, la gândul că ceea ce săvârşise el în dimineaţa aceea era o faptă reală, sub presiunea căreia lucrurile se puseseră în mişcare.

A doua zi alergă din nou la prietena lui, ca s-o surprindă de îndată ce avea să se întoarcă de la lucru. Dar proprietăreasa îi spuse că roşcata nu mai revenise acasă din clipa în care fusese luată de cei doi bărbaţi.

Se simţi foarte tulburat. În dimineaţa următoare se duse numaidecât la securitate. La fel ca ultima oară, fiul intendentului îl întâmpină foarte prietenos. Îi strânse mâna, îl copleşi cu zâmbetul său jovial, iar atunci când Jaromil îl întrebă ce i se întâmplase prietenei sale care nu mai revenise acasă, îi spuse să nu-şi facă niciun fel de griji.

— Ne-ai pus pe o urmă foarte importantă. O să-i aranjăm cum scrie la carte. Zâmbetul lui era foarte grăitor.

Şi din nou ieşi Jaromil din clădirea securităţii în dimineaţa rece şi însorită, şi din nou trase în piept aerul răcoros, şi se simţea înălţat şi întărit de destinul său. Dar nu mai era acelaşi lucru ca alaltăieri. De data asta îşi spuse, pentru prima oară, că fapta sa *îl împinsese pe panta tragediei.*

Da, întocmai aşa gândea coborând treptele largi ale scării de la intrarea în imobilul Securităţii naţionale. Auzea, fără încetare, această alarmă ameninţătoare: *o să-i aranjăm cum scrie la carte*, şi aceste cuvinte aveau darul să-i incite imaginaţia; îşi dădea seama că prietena lui era acum în mâinile unor bărbaţi necunoscuţi, că se afla la bunul lor plac, că era în primejdie, că un interogatoriu de câteva zile nu e, fără doar şi poate, o simplă bagatelă; îşi aduse aminte ce-i spusese fostul său coleg de şcoală, cu privire la evreul cu faţa oacheşă şi despre munca aprigă a poliţiştilor. Toate ideile şi toate imaginile sale se umpleau cu un fel de substanţă dulce, aromată, generoasă, iar el avea impresia că plutea înaintând de-a lungul şi de-a curmezişul străzilor, ca o statuie volantă a tristeţii.

Pe urmă îşi spuse în sinea lui că acum înţelegea de ce versurile pe care le scrisese cu două zile în urmă n-aveau nicio valoare. Căci, în momentul acela, el nu era încă pe deplin conştient de ceea ce săvârşise. Abia acum îşi dădea el seama de propria sa acţiune, abia acum se înţelegea pe el însuşi, abia acum era conştient de propriul său destin. Cu două zile în urmă voise să scrie versuri despre datorie; acum însă, ştia ceva în plus; gloria datoriei se naşte din capul retezat al dragostei.

Străbătea străzile, fascinat de propriul său destin. Reîntors acasă, găsi o scrisoare. Aş fi foarte fericită dacă aţi putea veni săptămâna viitoare, în ziua cutare, la ora cutare, pentru a participa la o mica serată, unde veţi întâlni persoane care, cu siguranţă, vă vor interesa. Scrisoarea era semnată de frumoasa cineastă.

În ciuda faptului că această invitaţie nu-i promitea nimic sigur, avu totuşi darul să-i furnizeze o mare plăcere; căci vedea în asta o dovadă că tânăra cineastă nu era pentru el o ocazie pierdută, că aventura lor nu se încheiase, că jocul continua. În mintea lui se înfiripă ideea neclară, dar în acelaşi timp bizară, şi anume că această scrisoare, sosită exact în ziua în care el îşi dăduse seama de tragismul situaţiei sale, avea o profundă semnificaţie simbolică; îl încerca un sentiment confuz, dar plin

de înflăcărare, că tot ce apucase să trăiască în decursul ultimelor două zile îl îndreptăţea, în sfârşit, să înfrunte frumuseţea sclipitoare a tinerei cineaste cu ochi mari şi întunecaţi, şi să meargă la această serată mondenă, sigur de el şi fără teamă, ca un bărbat în toată firea.

Se simţea fericit, ca niciodată. Se simţea încărcat de poezie, drept care se aşeză la masa de lucru. Nu, nu e drept să opui dragostea datoriei, îşi spunea în sinea lui, asta-i, de fapt, vechea concepţie a problemei. Dragostea sau datoria, femeia iubită sau revoluţia, nu, nu, nici vorbă de aşa ceva. Dacă o pusese în primejdie pe roşcată, asta nu însemna, câtuşi de puţin, că dragostea n-avea pentru el nicio importanţă; căci tocmai asta voia Jaromil, ca lumea viitoare să fie o lume în care bărbatul şi femeia să se poată iubi mai mult ca oricând. Da, aşa stăteau lucrurile; Jaromil îşi pusese în primejdie propria sa prietenă, tocmai pentru faptul că o iubea mai mult decât îşi iubeau alţi bărbaţi femeile lor; tocmai pentru faptul de a şti ce-i dragostea şi lumea viitoare a dragostei. Desigur, era un lucru cumplit să sacrifici o femeie în carne şi oase (roşcată, pistruiată, uscăţivă, flecară) pentru lumea viitoare, dar tocmai aceasta era, fără îndoială, unica, marea tragedie a timpurilor noastre, demnă să dea glas unor versuri frumoase, demnă de o poezie grandioasă.

Se aşeză deci la masa de lucru şi scrise, apoi se ridică de la masă şi făcu câteva sute de metri, bătând camera în lung şi în lat, spunându-şi în sinea lui că ceea ce scria acum era lucrul cel mai măreţ pe care-l scrisese vreodată...

Era o seară încântătoare, ameţitoare, mai ameţitoare decât toate serile de dragoste pe care şi le putea imagina, era o seară ameţitoare în ciuda faptului că şi-o petrecea în camera sa de copil; mama se afla în încăperea alăturată şi Jaromil uitase cu desăvârşire că în urmă cu câteva zile o ura; când ciocăni la uşă să-l întrebe ce face, îi spuse, cu o voce caldă şi duioasă, *mămică,* şi o rugă să-l ajute să-şi regăsească liniştea şi puterea de concentrare, căci, spuse el: – Astăzi scriu cel mai mare poem al vieţii mele. Mama îl sărută (cu un zâmbet matern, plin de afecţiune şi înţelegere) şi-i aduse liniştea şi pacea.

Pe urmă Jaromil se întinse în pat şi îşi spuse că, în aceeaşi clipă, micuţa roşcată era încercuită de nişte bărbaţi: poliţişti, anchetatori şi gardieni; că aceştia puteau face cu ea ce voiau; că o priveau în timp ce-şi îmbrăca rochia de puşcăriaşă; că

paznicul o urmărea prin vizeta uşii în timp ce ea se aşeza pe hârdău şi urina.

Nu credea deloc în aceste posibilităţi extreme (de bună seamă o vor interoga şi în curând va fi eliberată), dar imaginaţia nu se lăsa înfrântă: şi-o închipuia, cu o neobosită perseverenţă, în celula ei, aşezată pe un hârdău, în timp ce un necunoscut o urmărea fără răgaz; sau, postată în faţa anchetatorilor, care smulgeau îmbrăcămintea de pe ea; un singur lucru însă îl uimea: în pofida acestor imagini odioase, nu-l mai încerca niciun sentiment de gelozie!

Tu trebuie să fii a mea şi să mori trasă pe roată, dacă aşa vreau! Strigătul lui John Keats străbătea spaţiul secolelor. De ce să fie Jaromil gelos? Acum roşcata e a lui, îi aparţine mai mult ca oricând: destinul ei e creaţia lui; ochiul lui o urmăreşte în timp ce ea urinează în hârdău, cu palmele lui o ating mâinile gardienilor; ea e victima lui; e opera lui, ea e toată a lui, a lui, a lui, numai a lui.

Jaromil nu e gelos; a adormit, cufundat în somnul adânc şi viguros al adevăraţilor bărbaţi.

PARTEA A ŞASEA
SAU
Cvadragenarul

1

Prima parte a povestirii noastre include, aproximativ, cincisprezece ani din viaţa lui Jaromil, în timp ce a cincea, în ciuda faptului de a fi mai mare ca întindere, abia un an. Cu alte cuvinte, în această carte timpul se scurge într-un ritm opus ritmului vieţii reale; se încetineşte.

Motivul constă în faptul că noi urmărim povestea lui Jaromil de la un observator pe care l-am instalat la vremea căderii sale. Pentru noi, copilăria lui constituie fundalul unde converg lunile şi anii; l-am văzut înaintând alături de mama sa, din depărtările înceţoşate până la observatorul nostru în apropierea căruia totul se vede ca într-un prim-plan al unui tablou de demult, unde ochiul deosebeşte fiecare frunză a arborelui şi, pe fiecare frunză, liniile gingaşe ale nervurilor.

Aşa cum viaţa dumneavoastră e determinată de profesiunea şi căsnicia pe care vi le-aţi ales, tot aşa, acest roman e delimitat de perspectiva ce ni se oferă din postul nostru de observaţie, de unde nu se văd decât Jaromil şi mama lui, iar celelalte personaje nu le zărim decât atunci când ele apar în prezenţa celor doi protagonişti. Am ales acest procedeu, aşa cum dumneavoastră v-aţi ales propriul destin, şi alegerea noastră e la fel de iremediabilă ca şi a dumneavoastră.

Dar fiecăruia îi pare rău de a nu avea posibilitatea să trăiască alte vieţi decât această singură şi unică existenţă; şi dumneavoastră aţi vrea să vă trăiţi toate virtualităţile neîmplinite, toate vieţile posibile (vai! inaccesibilul Xavier!). Romanul nostru e asemenea domniilor voastre. Şi el ar vrea să fie alte romane, cele care ar fi putut fi şi n-au fost.

De aceea, noi visăm neîncetat la alte observatoare posibile. Închipuiţi-vă că am plasa postul nostru de observaţie, să zicem, în viaţa pictorului, în viaţa fiului intendentului sau în viaţa tinerei roşcate. La urma urmei ce ştim noi despre ei? Nimic în plus decât ştie prostănacul de Jaromil, care, în realitate, n-a ştiut niciodată nimic, despre nimeni! Cum ar fi arătat acest roman dacă ar fi urmărit cariera oropsitului fiu al intendentului, roman în care vechiul său coleg de şcoală, poetul, n-ar fi intervenit decât o dată sau de două ori, ca un personaj întâmplător, episodic. Sau dacă am fi urmărit povestea pictorului şi, în cele din urmă, am fi izbutit să aflăm ce gândea el de fapt despre amanta lui, căreia îi împodobea pântecele despuiat cu desene în guaşă!

Dar dacă omul nu poate ieşi din viaţa lui, romanul e, totuşi, mult mai liber. Închipuiţi-vă că am demonta, la iuţeală şi pe nevăzute, observatorul nostru şi l-am transporta în altă parte, fie şi pentru o mică perioadă de timp. De pildă, dincolo de moartea lui Jaromil! Să zicem până în ziua de azi, când nimeni, dar absolut nimeni (mama lui a murit şi ea de câţiva ani) nu-şi mai aduce aminte de numele lui Jaromil...

2

Ah, Dumnezeule, dacă am transporta până aici observatorul nostru! Şi dacă ne-am duce să-i vizităm pe cei zece poeţi care au stat aşezaţi pe estradă, la aceeaşi masă cu Jaromil, la seara de poezie organizată în vila copoilor! Unde sunt poeziile recitate de ei în seara aceea? Nimeni, dar absolut nimeni nu-şi mai aminteşte de ele; până şi ei, poeţii, refuză să-şi mai aducă aminte de ele; fiindcă le e ruşine, da, în acest moment le e ruşine tuturor, fără excepţie...

În definitiv, ce rămâne din timpurile acelea îndepărtate? Astăzi ele sunt, pentru toată lumea, anii proceselor politice, ai persecuţiilor, anii cărţilor puse la index şi ai asasinatelor judiciare. Dar noi, cei ce ne amintim, suntem datori să aducem mărturia noastră; nu, vremurile acelea n-au fost doar vremurile ororii, au fost şi vremurile lirismului! Poetul şi călăul le domneau, deopotrivă, cot la cot.

Zidul, în spatele căruia erau încarceraţi bărbaţii şi femeile, era capitonat în întregime cu versuri, iar în faţa acestui zid se

dansa. O, nu, niciodată un dans macabru. Aici dansa inocenţa! Da, inocenţa cu surâsul ei sângeros.

Era vremea poeziei de proastă calitate? Nu întru totul! Romancierul care scria despre aceste vremuri cu ochii orbiţi de conformism compunea opere moarte din faşă. Pe când poetul liric, care preamărea acele vremuri la fel de orbit, lăsa adeseori în urma lui o poezie frumoasă. Căci, s-o spunem încă o dată, pe tărâmul magic al poeziei orice afirmaţie devine adevăr cel puţin pentru faptul că în spatele ei există puterea sentimentului trăit, iar poeţii, trebuie s-o spunem, îşi trăiau sentimentele, în asemenea măsură, încât deasupra închisorilor se înălţa un fel de fum, iar spaţiul înconjurător era irizat de un curcubeu, de un superb curcubeu...

Dar noi n-avem de gând să transportăm observatorul nostru până în zilele noastre, fiindcă nu ne interesează câtuşi de puţin să zugrăvim acele vremuri ca să-i mai oferim şi alte oglinzi mai noi. Dacă am ales acei ani, nu am făcut asta pentru că doream să le schiţăm portretul, ci numai pentru faptul că ni s-au părut a fi o capcană nemaipomenită întinsă lui Rimbaud şi Lermontov, o capcană, fără precedent, întinsă poeziei şi tineretului. Iar romanul este el, oare, altceva decât o capcană întinsă eroilor săi? Ducă-se dracului descrierea de epocă! Ceea ce ne interesează pe noi e tânărul care scrie poezii!

De aceea, pe acest tânăr, căruia noi i-am dat numele de Jaromil nu trebuie niciodată să-l pierdem cu totul din vedere. Dar, să lăsăm pentru o clipă romanul nostru, să transportăm observatorul dincolo de viaţa lui Jaromil şi să-l plasăm în gândul unui personaj cu totul aparte, plămădit dintr-un aluat cu totul altul, să nu-l îndepărtăm însă mai mult de doi sau trei ani de moartea lui Jaromil, de teamă ca nu cumva poetul să cadă, cu desăvârşire, pradă uitării. Să alcătuim, deci, un capitol care, în comparaţie cu restul povestirii, să fie ceea ce reprezintă pavilionul unui parc în comparaţie cu o vilă.

Pavilionul cu care comparăm acest capitol se află la o distanţă de câteva zeci de metri de vilă, e o construcţie independentă, de care vila se poate lipsi; de altfel, vechiul proprietar l-a dat cu chirie de mai multă vreme şi locatarii vilei nu se folosesc de el. Dar fereastra pavilionului e veşnic deschisă, lăsând să pătrundă prin ea mirosurile de bucătărie şi glasurile celor ce locuiesc în vilă.

3

Să ne închipuim în acest pavilion aranjamentul unei garsoniere de hotel: un vestiar cu un dulap în perete, cu uşile larg deschise într-o neglijenţă boemă, o cameră de baie cu cada frecată şi lustruită cu mare grijă, o mică bucătărioară cu vesela nerânduită, şi o cameră de locuit; în cameră, un studio foarte lat, în faţa căruia se află o oglindă mare – de jur-împrejur o bibliotecă, eventual două gravuri înrămate, cu geam (nişte reproduceri de picturi şi statuete antice), o masă lungă cu două fotolii şi o fereastră spre o curte interioară de unde se văd coşurile şi acoperişurile caselor înconjurătoare.

Suntem într-un sfârşit de după-amiază, şi proprietarul garsonierei tocmai s-a întors acasă; deschide o servietă şi scoate din ea o salopetă albastră şifonată, pe care o agaţă în şifonier; intră în cameră şi deschide larg fereastra; afară e o zi însorită de primăvară, o adiere proaspătă pătrunde în încăpere, şi el se duce în camera de baie, dă drumul la apa fierbinte în cadă şi se dezbracă; îşi cercetează în acest timp trupul şi se arată mulţumit de el; e un bărbat de patruzeci de ani, dar de când practică o muncă fizică se simte într-o formă excelentă; mintea lui e mai degajată, iar braţele sale sunt mai puternice.

În această clipă stă lungit în cadă pe marginile căreia sprijinise o scândură, drept care, cada îi ţinea în acelaşi timp şi loc de masă; în faţa lui se află etalate câteva cărţi (această stranie predilecţie pentru autorii antici!), iar el citeşte dintr-una încălzindu-se în apa fierbinte.

Deodată aude soneria. Un semnal scurt, urmat de alte două prelungite, apoi o pauză, şi, din nou, un semnal scurt. Nu-i plăcea să fie stânjenit de vizite inopinate, de aceea se înţelesese cu iubitele şi prietenii săi asupra unor semnale, potrivit cărora îşi recunoştea vizitatorii. Dar pe cine putea să anunţe acest semnal!?!

Îşi spuse în sinea lui că începuse să îmbătrânească şi-i slăbise memoria.

— O clipă! strigă el. Şi, ieşind din cadă, se şterse, se uscă, îşi trase la iuţeală pe el halatul de baie, şi se duse să deschidă.

4

În faţa uşii aştepta o tânără fată, îmbrăcată într-un palton gros, de iarnă.

O recunoscu numaidecât, şi surpriza lui fu atât de mare, încât nu ştiu ce să spună.

— Mi-au dat drumul, spuse fata.

— Când?

— Azi dimineaţă. Am aşteptat să te întorci de la lucru.

O ajută să se descotorosească de paltonul gros şi ponosit, de culoare cafenie. Îl puse pe un umeraş şi agăţă umeraşul în cuier. Tânăra fată purta o rochie pe care cvadragenarul o cunoştea foarte bine; îşi aminti că o avusese pe ea ultima oară când venise să-l vadă, da, aceeaşi rochie şi acelaşi palton. Ziua aceea de iarnă, de acum trei ani, se revărsa peste această după-amiază primăvăratică.

La rândul ei, tânăra fată se mira şi ea de faptul că această încăpere rămăsese mereu aceeaşi, în timp ce în viaţa ei se schimbaseră atâtea, începând din ziua aceea.

— Totul a rămas aici, ca înainte, spuse ea.

— Da, totul e ca înainte, încuviinţă cvadragenarul, dând din cap aprobator şi poftind-o să se aşeze în fotoliul în care se aşeza întotdeauna. Apoi, guraliv, se apucă să-i pună întrebare după întrebare.

— Ţi-e foame? Zău? Ai mâncat? Când ai mâncat? Unde o să te duci când pleci de aici? Te duci la părinţii tăi?

Îi răspunse că ar fi trebuit să se ducă la părinţii ei, că a fost cu puţin timp în urmă la gară, dar a ezitat să plece şi a venit la el.

— Stai puţin, mă duc să mă schimb, îi spuse cvadragenarul, dându-şi deodată seama că n-avea pe el decât halatul de baie. Trecu repede în vestiar şi închise uşa în urma lui; înainte de a începe să se îmbrace, ridică receptorul telefonului şi formă un număr, iar în clipa în care se făcu auzită o voce de femeie, începu să-şi ceară scuze spunând că azi era ocupat şi n-avea timp pentru nimeni.

De fapt, nu era angajat cu nimic faţă de tânăra care aştepta în camera alăturată; cu toate acestea, nu voia să fie auzit şi vorbea cu o voce înăbuşită.

Şi în timp ce vorbea, se uita la paltonul greu şi uzat, de culoare cafenie, care atârna în cuier, umplând vestiarul cu o muzică înduioşătoare.

5

Se împlineau aproximativ trei ani de când o văzuse pentru ultima oară, şi aproximativ cinci ani de când o cunoştea. Avea prietene mult mai frumoase, însă această micuţă avea nişte calităţi de nepreţuit: abia făcuse şaptesprezece ani când o întâlnise, dar era de o spontaneitate încântătoare, înzestrată şi uşor adaptabilă din punct de vedere erotic; făcea exact ceea ce-i citea în ochi că ar dori să-i facă; la capătul unui sfert de oră pricepuse că în faţa lui nu trebuia să vorbească de sentimente, şi, fără să fi fost nevoie să-i dea vreo explicaţie, venea la el docilă şi numai în zilele în care o invita (asta se întâmpla cel mult o dată pe lună).

Cvadragenarul nu-şi ascundea înclinaţia sa pentru femeile lesbiene; într-o zi, în toiul unei beţii a iubirii fizice, micuţa îi şopti la ureche că, la ştrand, întâlnise într-o cabină o necunoscută cu care făcuse amor; povestea îi plăcu nespus de mult cvadragenarului şi când, în sfârşit, îşi dădu seama de neverosimilitatea ei, fu cu atât mai înduioşat de silinţa pe care tânăra fată şi-o dădea ca să-i fie pe plac. De altfel, micuţa nu se ţinea de născociri; îl prezenta cu plăcere pe cvadragenar prietenelor sale şi deveni curând inspiratoarea şi organizatoarea multor divertismente erotice.

Înţelesese că el, cvadragenarul, nu-i pretindea fidelitate, ci, dimpotrivă, se simţea în mai multă siguranţă atunci când prietenele lui aveau nişte legături serioase şi temeinice. Aşa se face că-i prezentă cu o sinceritate neprefăcută pe unii dintre foştii prieteni, fapt care-l interesa şi-l amuza pe cvadragenar.

Acum stătea aşezată în faţa lui în fotoliul obişnuit (între timp cvadragenarul îşi trăsese pe el pantalonii şi un pulover) şi-i spunea:

— Când am ieşit din închisoare am văzut nişte cai.

6

— Cai? Ce fel de cai?

După ce, în zorii zilei, trecuse de gratiile închisorii, se încrucişase pe drum cu nişte călăreţi aparţinând unui club hipic. Se ţineau în şa drepţi şi ţepeni, de parcă se contopeau cu animalul, alcătuind cu el un uriaş corp neomenesc. La picioarele lor, tânăra fată se simţea turtită, minusculă şi lipsită de personalitate. De departe, se auzeau deasupra ei suflul şi fornăitul cailor, însoţite de nişte râsete nestăvilite; de frică, se lipise de zidul închisorii.

— Şi, pe urmă, unde te-ai dus?

Pe urmă s-a dus la capătul liniei de tramvai. Era încă devreme, dar soarele începuse să dogorească; avea pe ea paltonul greu şi ponosit, şi privirile trecătorilor o intimidau. Se temea să nu fie multă lume în staţia de tramvai şi oamenii să nu se uite la ea plini de curiozitate. Din fericire însă, pe refugiu nu se afla decât o bătrână. Ce bine, era o binefacere reconfortantă faptul că nu se afla acolo decât această femeie bătrână.

— Şi ai ştiut imediat că o să vii mai întâi la mine?

Datoria ei era să se ducă acasă, la părinţii ei. Fusese la gară, făcuse coadă la ghişeu, dar când îi venise rândul să-şi ia biletul de tren se răzgândise. Tremura la gândul revederii cu familia ei. Pe urmă i s-a făcut foame şi s-a dus să-şi cumpere o bucată de salam. S-a aşezat pe o bancă într-un parc şi a aşteptat să se facă ora patru după-amiază, când cvadragenarul avea să se întoarcă de la lucru.

— Sunt bucuros că ai venit întâi la mine, da, e frumos din partea ta că te-ai gândit să vii întâi la mine, spuse el, ca peste câteva clipe de tăcere să adauge: îţi aminteşti? Ai spus că n-o să mai treci niciodată pe la mine, îţi aminteşti?

— Nu-i adevărat, infirmă tânăra fată.

— Ba da, e adevărat, spuse el surâzător.

— Nu.

7

Era, desigur, adevărat. În ziua aceea, când venise să-l vadă, cvadragenarul deschisese micul său bar; în timp ce se pregătea să umple două pahare cu coniac, tânăra fată răsucise din cap: „Nu, nu vreau nimic. De altfel, n-o să mai beau cu tine niciodată.”

Cvadragenarul a rămas uimit, iar micuţa a continuat: „N-o să mai vin la tine niciodată; iar azi am venit doar să-ţi spun acest lucru.”

Şi, întrucât cvadragenarul nu contenea să se minuneze, fata îi spusese că era sincer îndrăgostită de un tânăr de a cărui existenţă cvadragenarul nu ştia, şi pe care nu voia să-l înşele; venise la el să-i solicite înţelegerea şi să-l roage să nu-i ia în nume de rău această hotărâre.

Deşi avea o viaţă amoroasă foarte variată, cvadragenarul era, de fapt, o fire idilică, îngrijindu-se de liniştea şi bunul mers al aventurilor sale. Fără îndoială tânăra fată gravita pe bolta înstelată a iubirilor sale ca o biată stea intermitentă, dar până şi o mică stea, una singură, atunci când se desprinde pe neaşteptate din locul ei, poate destrăma, în chip neplăcut, armonia unui întreg univers.

În plus se simţea jignit de lipsa ei de înţelegere, căci el fusese întotdeauna fericit ştiind că tânăra fată avea un prieten pe care-l iubea cu adevărat; o îndemna să-i vorbească despre el şi-i dădea de fiecare dată sfaturi despre felul cum trebuia să se poarte spre a-l cuceri. Tânărul în cauză îl amuza foarte mult, în asemenea măsură, încât aranja cu grijă într-un sertar poeziile pe care micuţa le primea de la prietenul ei; poeziile i se păreau orbile dar, în acelaşi timp, îl interesau, aşa cum îl interesa şi i se părea oribilă lumea ce prindea cheag în jurul lui, şi pe care o urmărea din cada sa cu apă fierbinte.

Era dispus să-i ocrotească pe cei doi iubiţi cu o cinică amabilitate, drept care, hotărârea neaşteptată a tinerei fete avea asupra lui efectul lipsei de recunoştinţă. Nu fu în stare să-şi stăpânească în suficientă măsură indignarea, încât să nu se trădeze cu nimic, iar tânăra fată, citindu-i mina morocănoasă, îi vorbea neîntrerupt şi cu repeziciune, în dorinţa de a-şi justifica decizia ei, jurându-se că-şi iubea prietenul şi voia să fie cinstită faţă de el.

Iar acum stătea în faţa cvadragenarului (în acelaşi fotoliu, cu aceeaşi rochie pe ea), pretinzând că nu făcuse niciodată o asemenea afirmaţie.

Nu minţea. Se număra printre acele suflete excepţionale care nu ştiu să deosebească între ce este şi ce trebuie să fie, identificând dorinţa lor morală cu adevărul. Îşi amintea, de bună seamă, de toate câte i le spusese atunci cvadragenarului. Mai ştia însă că n-ar fi trebuit să i le spună; iar acum îi interzicea memoriei dreptul la o existenţă reală.

Dar, fără doar şi poate, îşi amintea foarte bine! În ziua aceea zăbovise la cvadragenar mai mult decât intenţionase, şi sosise cu întârziere la întâlnirea cu prietenul ei. Acesta era supărat foc şi ea simţise că nu va reuşi să-l facă să revină la sentimente mai bune, decât invocând o scuză pe măsura furiei lui. Aşa stând lucrurile, născocise povestea că rămăsese multă vreme cu fratele ei care se pregătea să treacă fraudulos frontiera spre Apus, fără a-i fi teamă că prietenul ei ar fi fost în stare s-o constrângă să-şi denunţe propriul frate.

Aşa se face că, în ziua următoare, ieşind de la lucru se dusese în grabă la cvadragenar pentru a-i cere un sfat; acesta se arătase foarte înţelegător şi prietenos; o sfătuise să stăruie în minciuna ei şi să-şi convingă prietenul că, după o scenă dramatică, fratele ei jurase că va renunţa la plecarea sa în Occident. Îi dăduse indicaţii precise cum anume trebuia să zugrăvească scena în decursul căreia îşi determinase fratele să renunţe la gândul de a trece clandestin în Vest şi ce anume trebuia să-i spună prietenului pentru a-i sugera că, în mod indirect, devenise salvatorul familiei lor, căci, fără influenţa şi intervenţia sa categorică, fratele ei ar fi fost la ora aceea arestat la frontieră sau, cine ştie?, poate chiar pe lumea cealaltă, răpus de gloanţele grănicerilor.

— Cum s-a încheiat în ziua aceea discuţia cu prietenul tău? o întrebă acum cvadragenarul.

— N-am apucat să stau de vorbă cu el. M-au arestat în clipa în care m-am întors de la tine. Mă aşteptau în faţa casei.

— Şi de-atunci n-ai mai stat de vorbă cu el niciodată?

— Nu.

— Dar, cu siguranţă, ţi s-a spus ce s-a întâmplat cu el...

— Nu. Nu mi s-a spus nimic.

— Şi chiar nu ştii? se miră cvadragenarul.

— Nu ştiu nimic, răspunse fata, ridicând din umeri nepăsătoare, ca şi când n-ar fi vrut să afle nimic.

— A murit, spuse cvadragenarul. Da, a murit la puţin timp după arestarea ta.

9

Despre asta habar n-avea; de undeva, de foarte departe, îi ajungeau la ureche cuvintele patetice ale tânărului căruia îi plăcea să măsoare dragostea şi moartea pe acelaşi cântar.

— S-a sinucis? întrebă ea, cu o voce liniştită, gata să aducă iertare.

— Da de unde? răspunse zâmbind cvadragenarul. A murit de o boală cât se poate de banală. Mama lui s-a mutat. În vilă n-ai mai găsi nicio urmă de-a lor. Nimic, nicăieri, decât un monument mare din marmură neagră la cimitir. S-ar putea spune, mormântul unui mare scriitor. Mama lui a pus să se graveze în piatră o inscripţie: *Aici zace poetul*... şi, sub numele lui, epitaful pe care mi l-ai adus la vremea respectivă: acela în care spunea că ar vrea să moară în flăcări.

Tăceau amândoi; tânăra fată se gândea că prietenul ei nu-şi pusese capăt zilelor, că murise de o moarte cât se poate de banală; moartea lui era un procedeu în plus de a-i întoarce spatele; la ieşirea din închisoare, era ferm hotărâtă să nu-l mai vadă niciodată, dar nu se gândise că el n-ar mai exista. De vreme ce el nu mai era pe această lume, motivul celor trei ani petrecuţi de ea în puşcărie nu mai exista nici el, şi întreaga poveste nu era decât un vis urât, un nonsens, ceva ireal.

— Ştii ce, îi spuse cvadragenarul. Hai să pregătim cina. Vino să mă ajuţi.

10

Erau amândoi în bucătărie şi tăiau pâinea; unseră feliile de pâine cu unt şi puseră pe ele felii de şuncă şi salam; desfăcură o cutie cu sardele cu un deschizător metalic; descoperiră o sticlă de vin şi scoaseră din bufet două pahare.

Aşa obişnuiau când tânăra fată venea în vizită la cvadragenar, şi pentru ea era reconfortant faptul de a regăsi aici acest fragment de viaţă stereotip care o aştepta mereu, neschimbat, statornic, unde putea să pătrundă fără grijă; îşi

spunea în sinea ei că era partea cea mai frumoasă din viaţă, pe care o cunoscuse vreodată.

Cea mai frumoasă? De ce?

Era o parte din viaţa ei în care se simţea în siguranţă. Acest om bun şi cumsecade era aici cu ea şi nu-i cerea niciodată nimic; nu era cu nimic vinovată sau obligată faţă de el; în preajma lui se simţea întotdeauna în siguranţă; aşa cum ne simţim în siguranţă atunci când ne aflăm o clipă dincolo de raza de acţiune a propriului nostru destin; aşa cum personajul unei piese dramatice se simte în siguranţă la căderea cortinei după prima parte a spectacolului, când începe pauza; atunci, celelalte personaje îşi scot şi ele măştile sub care nişte fiinţe omeneşti discută fără îngrijorare.

Cvadragenarul avea de multă vreme sentimentul că trăia în afara dramei vieţii sale; la începutul războiului ajunsese, clandestin, cu tânăra sa soţie în Anglia; luptase împotriva nemţilor ca aviator în flota aeriană britanică şi îşi pierduse soţia în timpul unui bombardament asupra Londrei; pe urmă s-a întors în Cehoslovacia, a rămas în armată şi, cu aproximaţie, în perioada în care Jaromil se hotărâse să se înscrie la Institutul de înalte studii politice, superiorii lui socotiseră că în anii războiului stabilise nişte legături prea strânse cu Anglia capitalistă, şi, deci, nu era un element destul de sigur pentru armata socialistă. Drept urmare, se trezi în atelierul unei uzine, cu spatele întors Istoriei şi reprezentaţiilor dramatice ale acesteia, cu spatele întors propriului său destin, preocupat în întregime de propria-i persoană, de petrecerile şi distracţiile neobligatorii şi de cărţile sale preferate.

Cu trei ani în urmă, tânăra fată venise să-şi ia rămas bun, să-i spună adio, deoarece el nu-i oferea decât o pauză, în timp ce prietenul ei îi promitea o viaţă.

Iar acum, stătea aşezată în faţa lui, mesteca pâinea cu şuncă, bea vin şi era nespus de fericită, căci prietenul cvadragenar îi oferea o pauză în timpul căreia simţea cum înfloreşte încet-încet în sufletul ei o linişte sublimă.

Şi se simţi, deodată, mai voioasă şi limba i se descleştă.

11

Pe masă nu mai rămăseseră decât farfuriile goale, nişte firimituri şi sticla de vin pe jumătate consumată, şi tânăra vorbea (molcom şi fără emfază) despre închisoare, despre tovarăşele de detenţie şi despre turnători, zăbovind, aşa cum obişnuia întotdeauna, asupra unor amănunte pe care le socotea interesante, asociindu-le într-un torent lipsit de logică, dar fermecător prin flecăreala sa.

Şi, totuşi, din pălăvrăgeala ei de azi răzbătea cu totul altceva; de obicei frazele ei se îndreptau cu naivitate spre esenţial, pe când azi ele păreau a fi doar un pretext, menit să ocolească fondul problemei.

Dar care? Pe urmă, crezând că-l ghicise, cvadragenarul întrebă:

— Ce s-a întâmplat cu fratele tău?

— Nu ştiu... răspunse tânăra fată.

— I-au dat drumul?

— Nu.

În sfârşit, cvadragenarul îşi dădu seama de ce fugise micuţa de la casa de bilete din gară şi de ce se temea să se întoarcă acasă; fiindcă, mititica, nu era doar o victimă nevinovată, ci era, în acelaşi timp, vinovata care pricinuise nenorocirea fratelui ei şi a întregii familii; îşi putea imagina cu uşurinţă cum o trataseră ca s-o constrângă să facă mărturisiri în decursul interogatoriilor şi cum, încercând să se fofileze, se încurcase şi se împotmolise în alte minciuni din ce în ce mai suspecte. Cum putea, micuţa, să le explice părinţilor că nu ea îl denunţase pe fratele ei acuzându-l de un delict imaginar, ci un tânăr prieten despre a cărui existenţă nimeni n-o auzise vorbind şi care, de fapt, nici nu mai era pe această lume?

Micuţa tăcea, şi cvadragenarul simţea crescând în el un val de simpatie care, până la urmă, îl copleşi:

— Nu te du azi la părinţii tăi. Ai tot timpul. Mai întâi trebuie să reflectezi. Dacă vrei, poţi să rămâi aici.

Şi, rostind aceste cuvinte, se aplecă spre ea şi-i puse mâna pe obraz; n-o mângâia, ţinea mâna lipită de faţa ei, privind-o doar, îndelung şi cu multă duioşie.

Gestul aceasta trăda atâta bunătate, încât pe obrazul tinerei fete începură să se prelingă şiroaie de lacrimi.

De la moartea soţiei sale, pe care o iubise, îl dezgustau lacrimile de femeie; aveau darul să-l înspăimânte, aşa cum se înspăimânta la gândul că femeile ar putea face din el un actor în dramele vieţii lor; vedea în lacrimi nişte tentacule ce voiau să-l înşface, să-l smulgă din idila nondestinului său, şi de aceea le dispreţuia.

Aşa se face că fu surprins simţind în palma sa umezeala lor oribilă. Pe urmă însă, fu şi mai surprins constatând că de data asta nu era în stare să reziste la puterea lor de a emoţiona; în definitiv, ştia că nu erau lacrimi de dragoste, că nu erau destinate lui, că nu erau niciun şiretlic, niciun instrument de şantaj, nicio scenă de teatru; ştia că se mulţumeau că există, pur şi simplu, pentru ele, şi că ţâşneau din ochii tinerei fete aşa cum scapă din om, pe nevăzute şi pe nesimţite, tristeţea sau bucuria. Inocenţa lor nu-i inspira niciun dezgust, şi era tulburat până în străfundul sufletului său.

Îşi spuse în sinea lui că de când se cunoşteau nu-şi făcuseră unul altuia vreun rău, niciodată; că-şi dăruiseră întotdeauna unul altuia o clipită de tihnă şi bună dispoziţie, şi altceva nici nu-şi doreau; că n-aveau nimic să-şi reproşeze. Şi-l încerca un sentiment de nespusă mulţumire, la gândul că în momentul arestării tinerei fete făcuse tot ce fusese în puterea lui ca s-o salveze.

Se apropie de ea şi o ridică din fotoliu. Îi şterse cu degetele lacrimile de pe obraji şi o cuprinse în braţe cu toată căldura.

13

În spatele ferestrelor acestei clipe, undeva departe, cu trei ani în urmă, moartea, tropăind de nerăbdare în povestirea pe care noi am părăsit-o, a şi pătruns cu silueta ei osoasă pe scena luminată, proiectându-şi umbra atât de departe, încât garsoniera în care tânăra fată şi cvadragenarul stau acum faţă în faţă e inundată de întuneric.

Cvadragenarul strângea cu duioşie la pieptul său trupul tinerei fete şi ea se strângea la fel, făcându-se mică şi ţeapănă în braţele lui.

Ce vrea să însemne asta, de ce se strânge aşa?

Să fie oare un semn că se lăsa la voia lui, că s-a lipit de el şi vrea să rămână aşa?

Dar această autoabandonare nu poate fi o uvertură! S-a lăsat în braţele lui închisă, inaccesibilă; umerii boltiţi îi feresc sânii, capul nu şi-l întoarce spre chipul cvadragenarului, ci rămâne lăsat în jos, pe pieptul lui; iar privirea ei e cufundată în bezna puloverului său. Da, s-a abandonat în braţele lui, închisă în ea, ca el s-o ascundă în strânsoarea sa ca într-o casetă de oţel.

14

Îi săltă uşor faţa umedă şi începu s-o sărute. Era îndemnat mai mult de compasiune decât de pofta senzuală, dar situaţiile au propriile lor automatisme pe care nu le putem evita; sărutând-o, încerca să-i desfacă buzele cu limba; zadarnic, buzele tinerei fete rămâneau încleştate, refuzând să răspundă chemării buzelor sale.

Dar, ciudat, cu cât mai puţin izbutea s-o sărute, cu atât mai mult simţea cum creşte în el valul compasiunii, dându-şi seama că tânăra fată, pe care o ţinea în braţele sale, era vrăjită, căci i se smulsese sufletul din ea şi, după această amputare, nu-i mai rămăsese în loc decât o rană sângerândă.

Simţea în braţele lui un trup fără vlagă, fără sânge, osos, jalnic, dar valul umed al compasiunii, susţinut de întunericul nopţii ce începea să se lase, îi estompa contururile şi volumele, lipsindu-le de precizia şi materialitatea lor. Şi tocmai în clipa aceea începu s-o dorească trupeşte.

Se întâmpla un lucru nemaipomenit: era senzual fără senzualitate şi dornic fără dorinţă! Era, poate, bunătatea curată care, printr-o tainică şi miraculoasă euharistie, se transforma în dorinţă trupească!

Dar tocmai pentru faptul că era fără precedent şi de neînţeles, această dorinţă avea darul să-l tulbure şi să-l răscolească. Se apucă să-i mângâie trupul cu nesaţ şi să-i descheie nasturii de la rochie.

Tânăra fată se împotrivi.

— Nu, nu! Te rog! Nu!

15

Şi, întrucât cuvintele n-aveau forţa să-l oprească, se smulse din strânsoarea lui şi fugi adăpostindu-se într-un colţ al încăperii.

— Ce-i cu tine? Ce ţi s-a întâmplat? întrebă el.

Stătea lipită de perete şi tăcea.

Se apropie de ea şi o mângâie pe obraji:

— Nu-ţi fie teamă de mine, nu, de mine nu trebuie să-ţi fie teamă. Şi spune-mi, ce-i cu tine? Ce ţi s-a întâmplat?

Stătea neclintită şi tăcea, nefiind în stare să scoată o vorbă. Iar în faţa ei se iveau şi se perindau caii pe care-i văzuse trecând prin faţa porţii cu gratii a închisorii. Animale înalte şi robuste, alcătuind împreună cu călăreţii lor nişte creaturi arogante cu două trupuri. Era atât de mică, atât de minusculă în preajma lor, neavând nimic comun cu perfecţiunea lor animalică, şi îşi dorea să se contopească, să se confunde cu lucrurile aflate în apropierea ei; de pildă, cu trunchiul unui arbore sau cu un zid, ca să dispară în materia lor inertă.

— Ce-i cu tine? continua să insiste cvadragenarul.

— Păcat că nu eşti o femeie bătrână sau un moşneag, spuse ea, în cele din urmă, după care, adăugă: N-ar fi trebuit să vin aici, fiindcă nu eşti nici femeie bătrână, nici moşneag.

16

Îi mângâie îndelung obrajii fără să-i adreseze o vorbă, apoi (între timp în cameră se întunecase de-a binelea) o rugă să-l ajute să facă patul; stăteau lungiţi unul lângă altul pe studioul foarte lat şi el îi vorbea cu o voce molcomă, caldă şi binefăcătoare, cum nu-i mai vorbise nimănui de ani şi ani de zile.

Dorinţa trupească se stinsese, dar simpatia adâncă şi de necontestat era mereu prezentă şi avea nevoie de lumină; cvadragenarul aprinse lămpiţa de căpătâi şi se uită la tânăra fată.

Zăcea întinsă pe spate, contractată, cu privirea aţintită în plafon. Ce i-au făcut acolo? Au bătut-o? Au ameninţat-o? Au torturat-o? se întreba cvadragenarul.

Habar n-avea. Micuţa tăcea şi el o mângâia cu duioşie, pe păr, pe frunte, pe obraji.

O mângâie până când simţi că groaza se risipise din ochii ei.

O mângâie aşa până când pleoapele tinerei fete se lipiră.

17

Fereastra garsonierei e deschisă lăsând să pătrundă în odaie adierea nopţii primăvăratice; lămpiţa de căpătâi e stinsă şi cvadragenarul stă lungit, fără să clipească, lângă tânăra fată; îi ascultă răsuflarea nervoasă, îi pândeşte suspinele, şi când e sigur că a adormit, îi mângâie din nou mâna, încet de tot, fericit de a-i fi putut dărui primul somn în noua eră a cumplitei sale libertăţi.

Şi fereastra pavilionului pe care se întemeiază acest capitol e mereu deschisă, lăsând să pătrundă până aici miresmele şi zgomotele romanului părăsit de noi cu puţin înainte de a fi ajuns la paroxism. Auziţi moartea care tropăie de nerăbdare undeva departe? Să aştepte, noi mai suntem aici, în garsoniera acestui necunoscut, ascunşi în altă poveste, în alt roman.

În altă poveste? Nicidecum! În viaţa cvadragenarului şi a tinerei fete e mai puţin poveste şi mai mult o pauză în mijlocul acestei poveşti. Întâlnirea lor cu greu îşi găseşte un loc în urzeala comună a vieţii lor. Nu e decât o clipită de răgaz pe care cvadragenarul i-o dăruieşte tinerei fete, înaintea îndelungatei hăituieli care va fi de-acum încolo viaţa ei!

La fel şi în romanul de faţă, acest capitol nu-i decât o pauză liniştită, în care un bărbat necunoscut a aprins, pe neaşteptate, lampa bunătăţii.

Să mai păstrăm câteva clipe în faţa ochilor această lampă paşnică, această lumină mărinimoasă, înainte ca ea să se ascundă privirilor noastre.

PARTEA A ŞAPTEA
SAU
Agonia poetului

1

Numai poetul adevărat ştie câtă tristeţe se adună în casa oglinzilor poeziei. În spatele sticlei – ecoul unor împuşcături îndepărtate, şi inimii îi arde s-o ia la sănătoasa... Lermontov îşi încheie tunica militară; Byron pune un pistol în sertarul noptierei sale; Wolker, cu versurile lui, defilează alături de mulţime; Halas îşi rimează înjurăturile; Maiakovski apasă cu talpa grumazul propriului său cânt. O bătălie măreaţă se desfăşoară sălbatic în aceste oglinzi.

Dar, atenţie! De îndată ce poeţii comit eroarea de a depăşi limitele casei oglinzilor, îşi găsesc moartea, căci ei nu ştiu să tragă şi, dacă trag, nu nimeresc decât propriile lor capete.

Vai, îi auziţi?! Un cal înaintează pe drumurile întortocheate ale Caucazului; călăreţul e Lermontov înarmat cu un pistol. Dar iată, se aude un alt tropăit de copite şi o trăsură înaintează scârţâind! De data asta e Puşkin, înarmat şi el cu un pistol, mergând şi el să se bată în duel!

Şi ce auzim acum!? Un tramvai; un tramvai praghez urnind zgomotos; în el se află Jaromil; se duce dintr-un cartier mărginaş în altul; e frig; poartă un costum închis, cravată, palton şi pălărie.

2

Care dintre poeţi nu şi-a visat propria moarte? Care poet nu şi-a imaginat-o? *Ah, dacă e să mor, iubirea mea, atunci să mor în flăcări, prefăcut în căldură şi lumină...* Credeţi, poate, că ăsta a fost doar un joc întâmplător al imaginaţiei care l-a incitat pe Jaromil să-şi închipuie moartea lui în flăcări? Nicidecum, căci

moartea e un mesaj; moartea vorbeşte; actul morţii are propria sa semantică şi nu-i indiferent să ştii în ce fel şi-a găsit un om moartea şi în ce element.

Jan Masaryk şi-a sfârşit zilele în 1948, aruncat pe fereastră în curtea unui vechi palat din Praga, după ce-şi văzuse destinul zdrobindu-se de carcasa istoriei. Trei ani mai târziu, poetul Constantin Biebl, persecutat de cei pe care-i socotise prieteni, sare de la etajul cinci, poposind pe caldarâmul aceluiaşi oraş (oraşul defenestrărilor), spre a pieri, aidoma lui Icar, prin elementul terestru şi oferind prin moartea sa imaginea tragicei discordii dintre spaţiu şi gravitaţie, dintre vis şi deşteptare.

Maestrul Jan Hus şi Giordano Bruno nu puteau să moară nici prin ştreang, nici prin spadă; ei nu puteau să moară decât pe rug. În felul ăsta, moartea lor a devenit incandescenţa unui semnal, lumina unui far, o torţă strălucind sclipitor în spaţiul nesfârşit al vremilor; căci trupul e efemer şi gândul etern, iar fiinţa fremătând în flăcări, imaginea gândirii. Tânărul student, care la 20 de ani după moartea lui Jaromil s-a stropit cu benzină şi şi-a dat foc într-o piaţă din Praga, ar fi putut cu uşurinţă să facă să răsune din strigătul lui conştiinţa naţiunii, chiar dacă ar fi murit înecat.

În schimb, Ofelia e de neconceput în flăcări, şi nu putea să-şi sfârşească zilele decât în valuri, căci adâncimea apelor se confundă cu profunzimea sufletului omenesc; apa este elementul distructiv al celor ce s-au rătăcit în ei înşişi, în dragostea lor, în demenţa lor, în oglinzile lor, în vâltorile lor; în apă se îneacă, potrivit cântecelor populare, tinerele fete ai căror logodnici nu s-au întors din război; în apă s-a aruncat Harrieta Shelley, în Sena s-a înecat Paul Celan.

3

A coborât din tramvai şi se îndreaptă spre vila de unde fugise grăbit, lăsând-o singură pe frumoasa brunetă.

Se gândeşte la Xavier.

La început nu exista decât el, Jaromil.

Pe urmă Jaromil l-a creat pe Xavier, duplicatul lui şi, o dată cu el, cealaltă viaţă a sa, visătoare şi aventuroasă. Şi, iată, a sosit momentul abolirii contradicţiei dintre starea de visare şi cea de veghe, dintre poezie şi viaţă, dintre gândire şi faptă. Şi,

deodată, a dispărut şi contradicţia dintre Xavier şi Jaromil. Au sfârşit prin a se confunda, prin a se contopi într-o singură fiinţă. Omul visării a devenit omul acţiunii, aventura visului a devenit aventura vieţii...

Se apropie de vilă simţind cum renaşte în el vechea timiditate, sporită acum de nişte usturimi în gât (mama n-a vrut să-l lase să meargă la această serată – era mai bine s-o asculte şi să fi rămas în pat).

Ezită în faţa uşii şi simţi nevoia să evoce toate zilele măreţe pe care le trăise recent, ca să-şi dea curaj. Se gândi la fata cu părul roşcat, la interogatoriile la care era supusă, la poliţişti şi la desfăşurarea evenimentelor pe care le-a pus în mişcare prin propria sa voinţă...

„Eu sunt Xavier...” îşi spuse în sinea lui, şi sună.

4

Societatea care se adunase la această serată era alcătuită din tineri – actori, actriţe, pictori şi studenţi ai Institutului de arte; proprietarul vilei participa personal la serbare, punând la dispoziţia oaspeţilor toate încăperile somptuoasei vile. Cineasta îl prezentă pe Jaromil câtorva persoane, îi întinse un pahar rugându-l să se servească singur din numeroasele sticle cu vin, după care îl părăsi.

Jaromil se simţea ridicol de rigid în ţinuta sa de seară, cu cămaşă albă şi cravată de mătase; toţi în jurul lui erau îmbrăcaţi simplu, fără ştaif, unii chiar în pulovere. Se foi un timp, descumpănit, negăsindu-şi locul pe scaun, apoi se decise: îşi scoase haina, o aşeză cu grijă pe spateaza scaunului şi, desfăcându-şi gulerul de la cămaşă, îşi lăsă cravata în jos; în sfârşit, se simţea un pic mai degajat.

Oaspeţii se întreceau care mai de care în a atrage atenţia asupra lor. Tinerii actori se comportau ca pe scenă, vociferau zgomotos, cu gesturi teatrale, fără naturaleţe, făcând fiecare vizibile eforturi de a-şi valorifica spiritul sau originalitatea opiniilor sale. Jaromil, care între timp golise mai multe pahare de vin, se străduia din răsputeri să fie la nivelul discuţiei; de câteva ori izbuti chiar să rostească o frază pe care el o socotea de o insolenţă nespus de spirituală şi care avu darul să reţină, pentru câteva clipe, atenţia celorlalţi.

5

Prin subţirele perete despărţitor, mama aude o muzică de dans gălăgioasă ce se revarsă, tumultuos, dintr-un aparat de radio; nu demult, oficiul de închiriere repartizase a treia cameră a apartamentului familiei noului locatar; cele două încăperi, în care văduva locuieşte cu fiul ei, sunt o cochilie a tăcerii, asediată din toate părţile de zgomote infernale.

Mama aude muzica. E singură şi se gândeşte la cineastă. Când a văzut-o pentru prima oară a presimţit primejdia unei iubiri între ea şi Jaromil. A încercat să lege cu ea o prietenie având drept unic ţel ocuparea unei poziţii cât mai avantajoase, de pe care să poată lupta pentru a-şi păstra fiul. Acum îşi dă seama, plină de umilinţă, că eforturile ei au fost zadarnice. Cineasta nici măcar nu s-a gândit s-o invite la serata ei. Au înlăturat-o, o ţin la distantă.

Într-o zi, cineasta i-a mărturisit că lucrează la Clubul Securităţii de Stat, deoarece se trăgea dintr-o familie bogată şi avea nevoie de protecţie politică spre a-şi putea face studiile universitare. Acum îi vine în minte mamei că această fiinţă lipsită de scrupule ştie să exploateze totul în propriul ei interes; mama n-a fost pentru ea decât o trambulină, pe care se urcase numai pentru a se apropia de Jaromil.

6

Şi competiţia continua: fiecare voia să fie în centrul atenţiei. Unul s-a aşezat la pian, câteva cupluri dansau, ceilalţi din jur vorbeau şi râdeau zgomotos; se întreceau care mai de care în ironii, în dorinţa de a-i uimi pe ceilalţi, cu vădita intenţie de a deveni o ţintă sau un punct de atracţie.

Se afla acolo şi Martinov; înalt, bine făcut, de o eleganţă de operetă – frumosul Martinov înconjurat de femei. Cât de mult îl irita pe Lermontov acest filfizon!... Nedrept a fost bunul Dumnezeu dăruindu-i acestui imbecil un chip atât de frumos, şi picioare atât de scurte lui Lermontov. Dar dacă poetul n-are picioare lungi, el posedă în schimb un spirit ascuţit, tăios, care-l face superior.

Se apropie de grupul lui Martinov pândind un moment prielnic de atac. În sfârşit, proferă o impertinenţă şi-i surprinse pe cei din jur înmărmurind.

7

În fine (după o lungă absenţă), cineasta îşi făcu din nou apariţia. Se apropie de el şi, fixându-l cu privirea ochilor ei mari, întunecaţi, îl întrebă:

— Cum te distrezi? Bine, nu-i aşa?

Jaromil îşi spuse în sinea lui că avea să retrăiască acea clipă sublimă pe care o cunoscuseră împreună, în camera tinerei femei, aşezaţi faţă în faţă, ţintuiţi unul de altul de privirile lor.

— Nu, răspunse el, uitându-se în ochii ei.

— Te plictiseşti?

— Am venit aici pentru dumneata, şi dumneata eşti mereu în altă parte. De ce m-ai invitat, dacă nu pot fi în preajma dumitale?

— Dar, bine, aici sunt atâţia oameni interesanţi!...

— Fără îndoială. Dar pentru mine ei nu sunt decât un pretext de a fi aproape de dumneata. Ei nu reprezintă pentru mine decât o treaptă pe care aş vrea să urc, spre a fi cât mai aproape de dumneata.

Se simţea îndrăzneţ şi era mulţumit de elocvenţa lui.

— N-aş zice că tocmai trambulinele ar lipsi aici în această seară, spuse femeia râzând.

— În loc de trambuline aş prefera să-mi arătaţi o scară secretă, care să mă conducă mai repede în apropierea dumitale.

— Să încercăm, îi răspunse cineasta zâmbind şi, luându-l de mână, îl trase după ea pe o scară ce ducea spre camera ei, în timp ce inima lui Jaromil prinse să bată năvalnic. Zadarnic. În camera pe care o cunoştea se aflau şi alţi invitaţi.

8

În odaia învecinată radioul a fost oprit demult – în bezna nopţii mama îşi aşteaptă fiul. Se gândeşte la înfrângerea ei. Apoi îşi spune că deşi a pierdut această bătălie, va continua să lupte. Da, acesta-i sentimentul exact care o încearcă acum: va lupta, nu va permite să-i fie luat băiatul, nu va accepta despărţirea de

fiul ei; îl va însoţi mereu, şi mereu va fi alături de el. E instalată într-un fotoliu, dar are senzaţia că merge, că se află în marş, străbătând o noapte îndelungată spre a-şi recâştiga fiul pierdut.

9

Camera cineastei răsună de discursuri, e înţesată de un fum gros, prin care, un bărbat (să aibă 30 de ani) îl cercetează cu atenţie, de mai multe clipe, pe Jaromil.

— Am impresia că am auzit vorbindu-se despre tine, i se adresă în cele din urmă.

— Despre mine? făcu Jaromil cu un aer satisfăcut.

Bărbatul îl întrebă dacă nu era el, Jaromil, tânărul care-l frecventa pe pictor încă din anii copilăriei.

Jaromil era fericit că prin mijlocirea unei relaţii comune putea să stabilească legături mai temeinice cu această societate de necunoscuţi, drept care, consimţi să fie cât mai zelos în amabilităţi.

— Dar n-ai mai dat de mult pe la el, reluă necunoscutul.

— Da, de mult, încuviinţă Jaromil.

— De ce?

Neştiind ce să răspundă, Jaromil strânse din umeri.

— Să-ţi spun eu de ce. Ca să eviţi riscul de a-ţi compromite cariera.

— Cariera mea? replică Jaromil, încercând să adopte un ton ironic.

— Da, cariera ta. Tu publici versuri, reciţi la mitinguri, amfitrioana acestei case face despre tine un film, îngrijindu-se astfel de reputaţia sa politică. Şi toate astea, în timp ce pictorul nu are dreptul să expună. Ştii că în presă a fost prezentat ca duşman al poporului?

Jaromil tăcea.

— Ştiai ori nu?!

— Da, am auzit vorbindu-se despre asta.

— Se pare că picturile lui sunt nişte „abjecţii burgheze”.

Jaromil tăcea.

— Ştii ce face pictorul acum?

Jaromil ridică din umeri.

— A fost dat afară din liceul unde profesa şi munceşte ca salahor pe un şantier, fiindcă nu vrea să renunţe la ideile lui. Nu poate să picteze decât seara la lumina artificială. Dar pictează pânze frumoase, în timp ce tu scrii nişte porcării.

10

Şi încă o impertinenţă, şi încă una, şi toate spuse cu atâta osteneală, încât până la urmă frumosul Martinov nu putu să rabde şi, socotindu-se jignit, îl făcu pe Lermontov de ocară în faţa întregii asistenţe.

Cum? Să-şi retragă el, Lermontov, cuvintele sale spirituale? Să-şi prezinte scuze? Nu, asta niciodată!

Prietenii îl pun în gardă. Nu are niciun rost să rişte duelul pentru o simplă prostie. Mai bine să se înţeleagă, să ajungă la o împăcare. Viaţa ta, Lermontov, e mai preţioasă decât flăcăruia infimă a onoarei! Cum? Există un lucru mai presus decât onoarea?

Da, Lermontov, viaţa ta, opera ta.

Nu, nimic nu-i mai de preţ ca onoarea!

Onoarea nu-i decât foamea vanităţii tale, Lermontov. Onoarea nu-i decât o iluzie a oglinzilor, un spectacol pentru acest public neînsemnat, care mâine nu va mai fi aici.

Dar Lermontov e tânăr şi clipele pe care le trăieşte acum sunt imense, ca eternitatea, iar aceste doamne şi aceşti domni, care-l privesc acum, sunt amfiteatrul lumii! Una din două: ori va străbate această lume cu pas ferm, bărbătesc, ori nu va fi demn să trăiască!

11

Simţea cum i se prelinge pe obraz noroiul umilinţei şi îşi dădea seama că nu mai putea să rămână nicio clipă printre ei, cu faţa asta pătată. Se străduiau zadarnic să-l liniştească.

— E inutilă încercarea voastră de a ne împăca, spuse el. Sunt cazuri în care împăcarea nu e cu putinţă. Şi, ridicându-se în picioare, se adresă nervos interlocutorului său: Personal, regret că pictorul e salahor şi că pictează la lumină artificială. Dar, considerând lucrurile cu obiectivitate, e absolut indiferent dacă el pictează la flacăra luminării sau dacă n-ar picta deloc. Asta nu schimbă cu nimic starea lucrurilor. Tot universul tablourilor lui e mort de multă vreme. Viaţa reală e în altă parte! În cu totul altă parte! Acesta-i motivul pentru care am încetat să-l mai frecventez pe acest pictor. Nu mă interesează să discut cu el probleme care, de fapt, nu există! Din partea mea, să-i meargă

cât mai bine! Eu nu am nimic împotriva morţilor! Să le fie ţărâna uşoară. Şi spun asta şi pentru tine, se grăbi să adauge, cu arătătorul îndreptat spre interlocutorul său – să-ţi fie ţărâna uşoară. Eşti mort, fără ca măcar să-ţi dai seama de acest lucru.

Bărbatul se ridică şi el de pe scaun şi-i spuse:

— Ar fi poate interesant să vedem cam ce ar ieşi dintr-o luptă între un cadavru şi un poet.

Jaromil simţea cum îi năvăleşte tot sângele în cap.

— Putem încerca, replică el, agitând deasupra capului pumnul încleştat, gata să-şi lovească interlocutorul – dar acesta îi prinse braţul şi i-l răsuci cu violenţă, făcându-l să se învârte în jurul propriei axe, apoi, înşfăcându-l cu o mână de guler şi cu cealaltă de turul pantalonilor şi, săltându-l în sus, se adresă asistenţei:

— Unde să-l duc pe acest poet?

Tinerele şi tinerii şi, care cu câteva clipe în urmă se străduiseră să-i împace pe cei doi adversari, nu-şi putură stăpâni râsul. Necunoscutul bărbat străbătea încăperea ţinându-l cu străşnicie deasupra capului pe Jaromil care se zbătea cu disperare în mâinile lui vânjoase, ca peştele pe uscat. Şi-l duse aşa până în dreptul uşii cu geam ce dădea spre balcon. O deschise şi-l depuse pe poet, după care se îndepărtă cu paşi mari.

12

O împuşcătură, Lermontov îşi duse mâna la inimă şi Jaromil se prăbuşi pe betonul rece al balconului.

Vai! Ne aflăm în Cehia unde gloria împuşcăturilor se confundă atât de des cu batjocura picioarelor în fund!

Şi, totuşi, e oare cazul să ne batem joc de Jaromil, fiindcă nu-i decât o parodie a lui Lermontov? E cazul să ne batem joc de pictor fiindcă-l imită pe André Breton cu mantaua sa de piele şi cu al său câine-lup? Oare André Breton nu era şi el o imitaţie a ceva nobil, căruia voia să-i semene? Iar parodia nu e, oare, destinul etern al omului?

De altfel, nimic nu-i mai uşor decât să inversăm situaţia.

13

O împuşcătură, Jaromil îşi duse mâna la inimă, şi Lermontov se prăbuşi pe betonul rece al balconului.

E încorsetat în uniforma somptuoasă de ofiţer al ţarului, se ridică anevoie. E înspăimântător de părăsit. Lipseşte aici istoriografia literară cu balsamurile ei, care ar putea conferi căderii o semnificaţie solemnă. Lipseşte aici pistolul a cărui detunătură i-ar şterge umilinţa copilărească. Nu-i prezent aici decât râsul care-i ajunge la ureche prin fereastră şi-l dezonorează pentru totdeauna.

Se apropie de balustradă şi priveşte în jos. Dar, vai! balconul nu-i destul de sus ca să-i dea certitudinea morţii, dacă s-ar încumeta să se arunce în gol. E frig, i-au îngheţat urechile, picioarele, bate pasul pe loc să se încălzească şi nu mai ştie ce să facă. Se teme să nu se deschidă uşa balconului, se teme de apariţia unor chipuri ironice, zeflemiste. E prins într-o capcană. În capcana farsei.

Lermontov nu se teme de moarte, dar se teme de ridicol. Ar vrea să sară, dar nu sare, căci el ştie că sinuciderea e tragică, dar o sinucidere ratată e ridicolă. (Dar cum, cum? Ce frază ciudată! O sinucidere, fie ea reuşită sau eşuată, e întotdeauna unul şi acelaşi act spre care suntem împinşi de aceleaşi motive şi de acelaşi curaj! Atunci, în ce constă, în cazul de faţă, diferenţa dintre tragic şi grotesc? Numai în şansa reuşitei? Ce anume deosebeşte minciuna de grandoare? Spune-o, Lermontov? Accesoriile doar? Un pistol sau un picior în fund? Numai decorurile impuse de istoria aventurii umane?)

Gata, ajunge! Pe balcon se află Jaromil în cămaşă albă, cu nodul de la cravată lăsat, şi tremură de frig.

14

Tuturor revoluţionarilor le sunt dragi flăcările. Percy Shelley visase şi el moartea prin foc. Amanţii din marele său poem au pierit pe rug. Aceştia erau încarnarea lui Shelley şi a soţiei sale şi, totuşi, el a murit înecat. Dar prietenii lui, vrând parcă să repare această eroare semantică a morţii, au ridicat pe malul mării un rug înalt pentru a-i incinera trupul ronţăit de peşti.

Dar şi pe Jaromil vrea moartea să-l batjocorească, trântind peste el gerul în chip de flăcări. Căci Jaromil vrea să moară; ideea sinuciderii îl atrage ca viersul privighetorii. El ştie că a

răcit, ştie că va cădea la pat, dar nu se întoarce în salon, neputând să mai îndure umilinţa. Ştie că numai îmbrăţişarea morţii îl poate consola, această îmbrăţişare pe care el o va împlini cu trupul şi sufletul său şi în care îşi va găsi, în sfârşit, măreţia: ştie că numai moartea poate să-l răzbune şi să-i acuze de omor pe cei ce-şi bat joc de el. Îşi propune să se întindă în faţa uşii şi să lase gerul să-l frigă dedesubt, uşurând astfel efortul morţii. Se aşază pe jos; betonul e atât de rece, încât la capătul câtorva minute Jaromil nu-şi mai simte fundul, vrea să se lungească, dar îi lipseşte curajul de a-şi lipi spatele de betonul rece ca gheaţa; se ridică iar în capul oaselor. Gerul îl cuprinde cu totul: se furişează în pantofii săi largi, sub pantalonii şi sub chiloţii de gimnastică, îşi strecoară mâna sub cămaşa-i albă imaculată. Lui Jaromil îi clănţăneau dinţii, îl durea gâtul, nu putea să înghită, strănuta şi-i venea să urineze. Îşi descheie prohabul cu degetele îngheţate şi urină pe jos în faţa lui, privind cum îi tremură de frig mâna cu care-şi ţinea membrul.

15

Se zvârcolea de durere pe betonul rece, dar pentru nimic în lume n-ar fi consimţit să deschidă uşa ca să-i reîntâlnească pe zeflemişti. Dar ce fac ei? De ce nu vin să-l ia? Sunt chiar atât de răi? Ori poate prea băuţi? Şi de când se află el aici, dârdâind în frigul acesta glacial?

Deodată lustra se stinse şi în odaie nu se mai vedea decât o lumină cernută.

Jaromil se apropie de fereastră şi zări divanul luminat de o lămpiţă cu abajur roz; privi îndelung, apoi surprinse două trupuri despuiate îmbrăţişându-se. Îi clănţăneau dinţii, tremura şi privea; perdeaua trasă pe jumătate îl împiedica să desluşească exact dacă trupul femeii acoperit de trupul bărbatului era al cineastei, dar toate indiciile păreau a confirma acest lucru: părul femeii era negru şi lung.

Dar cine e acest bărbat? Dumnezeule, Jaromil ştia prea bine cine e! Căci el mai văzuse o dată această scenă! Frigul, zăpada, terasa înconjurată de munţi şi, în faţa ferestrei luminate, Xavier cu o femeie! Şi, totuşi, începând de azi Xavier şi Jaromil trebuiau să fie una şi aceeaşi persoană! Cum poate Xavier să-l trădeze?

Dumnezeule mare, cum e cu putinţă ca el să facă dragoste cu prietena lui, sub ochii lui?

16

Acum în cameră era întuneric. Nu mai era nimic de auzit, nimic de văzut. Şi nici în sufletul lui nu mai era nimic: nici furie, nici regret, nici umilinţă; în sufletul lui nu mai era decât un frig cumplit. Nu mai putea suporta să rămână aici; deschise uşa şi intră; nu voia să vadă nimic, nu se uită nici în stângă, nici în dreapta şi străbătu încăperea cu paşi grăbiţi.

Pe culoar era lumină. Coborî scara şi deschise uşa spre camera în care-şi lăsase haina; era cufundată în beznă, doar o licărire slabă, răzbind până aici de la intrare, îi lumină vag pe câţiva musafiri ce dormeau respirând zgomotos. Tremura şi-acum de frig, căutându-şi haina pe bâjbâite, dar nu izbuti s-o găsească. Strănută, un adormit se trezi şi-l chemă la ordine.

Ieşi în anticameră. Pardesiul lui atârna în cuier, îl trase direct peste cămaşă apoi, luându-şi pălăria, părăsi vila.

17

Cortegiul se puse în mişcare. În cap dricul tras de un cal. În spatele dricului păşeşte doamna Wolker care observă un colţ al pernei albe ieşind de sub capacul negru; această bucăţică de pânză imobilizată aduce cu un reproş – patul în care micuţul ei (ah! nu are decât 24 de ani) îşi doarme somnul din urmă, e prost făcut şi simte în ea o dorinţă insurmontabilă de a aranja această pernă sub capul micuţului defunct.

Pe urmă, sicriul înconjurat cu coroane de flori e depus în biserică. Bunica făcuse cândva un atac de apoplexie, şi, ca să vadă, e nevoită să-şi ridice pleoapele cu degetul. Cercetează sicriul, cercetează coroanele; una din ele poartă o panglică pe care e scris numele lui Martinov. „Aruncaţi-o”, porunci ea. Ochiul ei senil, sub care degetul îi ţine pleoapa paralizată, veghează cu fidelitate ultimul drum al lui Lermontov, care nu are decât 26 de ani.

18

Jaromil (vai! nu are încă 20 de ani) se află în camera lui cu febră mare. Diagnosticul medicului – pneumonie.

Prin subţirele perete despărţitor se aud locatarii certându-se zgomotos. Dar mama nu aude vacarmul din camera învecinată. Nu se gândeşte decât la medicamente, la ceaiul fierbinte şi la cearceafurile umede. Şi când era mic şi-a petrecut mai multe zile în şir la căpătâiul lui, ca să-l readucă din împărăţia morţilor. Şi de data asta va veghea cât va fi nevoie, cu aceeaşi pasiune şi cu aceeaşi fidelitate.

Jaromil doarme, delirează, se trezeşte şi iar delirează; văpăile febrei îi ling trupul.

Aşadar, tot flăcările? Se va preface el, oare, în ciuda celor întâmplate, în căldură şi lumină?

19

În faţa mamei se află un necunoscut care vrea să-i vorbească lui Jaromil. Mama îl refuză. Bărbatul îi aminteşte numele tinerei fete cu părul roşcat. „Fiul dumneavoastră i-a denunţat fratele. Acum amândoi sunt arestaţi. Trebuie să-i vorbesc.”

Stau în picioare faţă în faţă, în camera mamei, dar acum pentru mamă această încăpere nu e decât intrarea în camera fiului ei; aici stă de gardă, ca un înger înarmat ce apără poarta paradisului. Vocea vizitatorului e insolentă şi stârneşte în ea mânia. Şi, totuşi, deschide uşa ce dă în camera fiului ei: „Poftim, vorbiţi-i!”

Necunoscutul surprinde faţa aprinsă a tânărului în delir, şi mama îi spune cu o voce scăzută, dar energică. „Nu ştiu despre ce vreţi să-i vorbiţi, dar vă asigur că fiul meu a ştiut întotdeauna ce face. Tot ce face e în interesul clasei muncitoare.”

Pronunţând aceste cuvinte, auzite adeseori din gura fiului ei, dar care până la vremea respectivă îi fuseseră necunoscute, avea senzaţia unei puteri nemărginite; acum se simţea unită cu fiul ei mai tare ca oricând, alcătuind împreună un singur suflet, o singură inteligenţă; un univers unic, ţesut dintr-o materie unică şi omogenă.

20

Xavier ţinea în mână servieta în care avea un carnet de cecuri şi un manual de ştiinţe naturale.

„Unde vrei să mergi?”

Xavier zâmbi, fixând în acest timp fereastra. Fereastra era deschisă, în încăpere pătrundea un soare strălucitor şi de departe răzbăteau până aici ecourile oraşului plin de aventuri.

„Mi-ai promis că mă iei cu tine...”

— E mult de atunci, spuse Xavier.

— Vrei să mă trădezi?

— Da. Vreau să te trădez.

Lui Jaromil i se tăie răsuflarea. Nu simţea decât un singur lucru, şi anume, că-l detesta nespus de mult pe acest Xavier. Până nu de mult mai crezuse că el şi Xavier erau o singură fiinţă sub o dublă aparenţă, dar acum înţelegea că Xavier era o creatură cu totul diferită, şi e duşmanul declarat al lui Jaromil.

Xavier se aplecă deasupra lui şi-l mângâie pe obraz: „Eşti frumoasă, frumoasă...”

— De ce-mi vorbeşti ca unei femei? Ai înnebunit? izbucni Jaromil.

Dar Xavier nu se lăsă întrerupt: „Eşti nespus de frumoasă, dar trebuie să te trădez.” După care se răsuci pe călcâie şi se îndreptă spre fereastra deschisă.

„Eu nu sunt femeie! Nu sunt femeie”, strigă Jaromil în urma lui.

21

Deocamdată febra a scăzut şi Jaromil priveşte în jurul lui; pereţi pustii; fotografia înrămată a bărbatului în uniformă de ofiţer a dispărut.

„Unde-i tata?”

— Tata nu mai este aici, răspunse mama cu o voce duioasă.

— Cum aşa? Cine l-a luat?

— Eu, dragul meu. Nu vreau să ne mai privească. Nu vreau să se mai interpună nimeni între noi. Acum e inutil să te mint. Trebuie să afli. Tatăl tău n-a vrut niciodată ca tu să vezi lumina zilei. N-a vrut niciodată ca tu să existi. A vrut să mă silească să nu te aduc pe lume.

Istovit de febră, Jaromil nu mai avea putere să pună întrebări sau să discute.

„Micuţul şi frumosul mei băieţel”, îi spuse mama şi vocea i se frânse.

Jaromil înţelegea că femeia care-i vorbeşte l-a iubit întotdeauna, că ea nu l-a părăsit niciodată, că n-a trebuit să-i fie teamă niciodată că o va pierde, că ea nu l-a făcut niciodată gelos.

„Eu nu sunt frumos, mămico! Tu, tu eşti frumoasă şi ai o mină atât de tinerească.”

Mama aude ce spune fiul ei şi-i vine să plângă de fericire: „Tu crezi să eu sunt frumoasă? Dar tu îmi semeni mie şi n-ai vrut să admiţi niciodată acest lucru. Da, tu îmi semeni şi eu sunt fericită.” Şi, rostind aceste cuvinte, îi mângâie părul bălai şi moale ca puful, şi-l presără cu sărutări. „Ai un păr ca de înger, scumpul meu.”

Jaromil îşi dă seama de gradul său de oboseală. Da, n-ar mai avea forţa să meargă în căutarea altei femei – toate sunt atât de departe şi drumul până la ele e nespus de lung. „De fapt, nicio femeie nu mi-a plăcut vreodată, spuse el, numai tu, mamă, numai tu mi-ai plăcut. Tu eşti, dintre toate, cea mai frumoasă.”

Mama plânge şi-l îmbrăţişează: „Îţi aminteşti de vacanţele noastre în staţiunile balneare?”

— Da, mamă, pe tine te-am iubit cel mai mult.

Mama vede lumea printr-o lacrimă mare de fericire; în jurul ei totul se învăluie într-o pâclă umedă; lucrurile, eliberate de opreliştile formei, se înveselesc şi dansează: „Adevărat, scumpul meu?”

— Da, îi răspunde Jaromil, ţinând mâna mamei în palma sa fierbinte; şi se simte obosit, nespus de obosit.

22

Pământul s-a şi îngrămădit pe sicriul lui Wolker. Doamna Wolker se întoarce de la cimitir. Piatra e la locul ei, peste sicriul lui Rimbaud, dar mama, aşa cum se relatează, a dispus redeschiderea cavoului familial de la Charleville. O vedeţi pe această doamnă austeră în rochie neagră? Cercetează gaura întunecoasă şi umedă, să se asigure că sicriul e la locul lui şi bine închis. Da, totul e în ordine. Arthur se odihneşte şi nu va fugi. Arthur n-o să mai fugă niciodată. Totul e în ordine.

23

Aşadar, tot apa? Nimic altceva decât apa? Fără flăcări?

Deschise ochii şi văzu aplecându-se deasupra lui un chip cu bărbia fină, cu părul bălai şi mătăsos. Chipul acesta e atât de aproape, încât e încredinţat că se află deasupra unei fântâni care răsfrânge propria sa imagine.

Nu, nici cea mai mică flacără. Se va îneca, se va îneca în apă. Pe urmă, surprinse pe chipul acela o spaimă fără margini. Şi, după asta, nu mai văzu nimic.

CUPRINS

Partea întâi sau *Naşterea poetului* 5
Partea a doua sau *Xavier* 83
Partea a treia sau *Poetul se masturbează* 115
Partea a patra sau *Poetul evadează* 197
Partea a cincea sau *Poetul e gelos* 223
Partea şasea sau *Cvadragenarul* 333
Partea a şaptea sau *Agonia poetului* 355